

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่ ส.ล.8 (หนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์

คณะผู้วิจัย

1. นางสาวกนิษฐา อู่ถาวร	สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
2. นายบางรักษ์ เชษฐสิงห์	สำนักวิจัยเศรษฐกิจและผลิตผลป่าไม้ กรมป่าไม้
3. นางอัญชลี นครไชย	สำนักงานป่าไม้จังหวัดราชบุรี กรมป่าไม้
4. นายเกรียงไกร สมณรินทร์	ประธานชมรมทหารผ่านศึกตำบลหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
5. นายหลาด ขันทอง	ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
6. นายสมพงษ์ ดุ่มคำ	ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
7. นายสมาน กองทอง	ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
8. นายสุรินทร์ สุขมี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
9. นายบรรพต ร่องจิก	ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านทานตะวัน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
10. นายเกษม ฉิมสุค	ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวัน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

คำนิยม

รายงานฉบับสมบูรณ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีโดยได้รับคำปรึกษา และการให้โอกาสในการวิจัย จาก ดร. วิโรจน์ พิมมานโรจนากูร หัวหน้ากลุ่มวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า และคุณกฤษฎา สุภาพไพบูลย์ หัวหน้ากลุ่มวิจัยนันทนาการ (เดิม) สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (เดิม) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลศึกษาวิจัย และการได้ใช้ชีวิตเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้าน ทำให้ข้าพเจ้าและคณะผู้วิจัยทุกคนได้รับประสบการณ์ที่มีค่ายิ่ง ซึ่งข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ข้าพเจ้าได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายกลุ่ม หลายหน่วยงาน ที่เข้ามามีส่วนร่วมทำให้ งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ อาทิเช่น :- คุณชลธิชา เชื้อบุญมี พัฒนาการตำบลหนองแม่นา คุณเกรียงไกร สุวรรณภักดี กลุ่มรักษ์ผีเสื้อ ชมรมนกกินยมธรรมชาติ คุณกมล สังขวิโรจน์ นายอำเภอเขาค้อ อาจารย์ชนะศักดิ์ เทอดผดุงชัย อาจารย์โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา) สมาชิกชมรมนกกินยมธรรมชาติ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง คุณเกรียงไกร สมณรินทร์ ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา ในฐานะประธานชมรมทหารผ่านศึกตำบลหนองแม่นา และที่สำคัญที่สุดก็คือ “ทีมนักวิจัยท้องถิ่น” ซึ่งเป็นสมาชิกชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน และชาวบ้านทุกคนที่คอยให้ความช่วยเหลือข้าพเจ้าในด้านต่างๆ เสมอมา คุณความดีใดใดที่เกิดขึ้นจากงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ ข้าพเจ้าขอมอบให้แก่ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นาทุกคน ซึ่งคงได้รับผลประโยชน์ที่ต่อเนื่องจากงานศึกษาวิจัยนี้มากพอสมควร

ผลงานวิจัยนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว. สาขาภาคเหนือ) สัญญาเลขที่ PDG45N0001 จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

กนิษฐา อู่ถาวร
(หัวหน้าโครงการวิจัยฯ)
มีนาคม 2546

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่ ส.ล.8 (หนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์
กนิษฐา อัยถาวร¹, บางรักษ์ เชษฐสิงห์², อัญชลี นครไชย³, เกรียงไกร สมณรินทร์⁴, หลาด ชันทอง⁴, สมพงษ์ คุ่มคำ⁴, สมาน กององ⁴,

สุรินทร์ สุขมี⁵, บรรพต ร่องจิก⁵ และเกษม จิมสุต⁵

¹ สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

² สำนักวิจัยเศรษฐกิจและผลิตผลป่าไม้ กรมป่าไม้

³ สำนักงานป่าไม้จังหวัดราชบุรี กรมป่าไม้

⁴ ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

⁵ ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวัน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่ ส.ล.8 (หนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์ ช่วงระหว่างเดือนตุลาคม 2544 จนถึงเดือนกรกฎาคม 2545 มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ และความพร้อมของชุมชน คือหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่น การศึกษาวิจัยนี้ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมโดยตั้ง "ทีมนักวิจัยท้องถิ่น" เพื่อทำการศึกษารวบรวมข้อมูลของท้องถิ่น สำรวจทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น เพื่อรวบรวมเป็น "องค์ความรู้ของท้องถิ่น" ให้เป็นระบบ ซึ่งจะนำมาใช้ในการวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นได้ การศึกษาวิจัยนี้นำไปสู่การรวมตัวของชาวบ้านก่อตั้งองค์กรชุมชนของท้องถิ่น คือ "ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน" ได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่น จากการทดลองปฏิบัติการร่วมกันระหว่างชาวบ้าน กับนักท่องเที่ยว พบว่าชาวบ้านมีศักยภาพ และมีความพร้อมที่จะสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นได้อย่างดี ปัญหาสำคัญที่พบคือชาวบ้านยังมีขีดจำกัดในเรื่องการตลาด และการประชาสัมพันธ์ ซึ่งสมควรจะได้มีการพัฒนาส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป การศึกษาวิจัยนี้เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และจะเป็นแนวทางที่จะให้ชุมชนได้เรียนรู้การใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนได้

ECOTOURISM MANAGEMENT BY COMMUNITY PARTICIPATION IN NONGMAENA AREA, TUNG SALANG LUANG NATIONAL PARK, PETCHABUN PROVINCE

K. Ouithavon¹, B. Chettasingh², A. Nakornchai³, K. Somnarin⁴, L. Khunthong⁴, S. Tumkhum⁴, S. Kongkong⁴, S. Suknee⁵, B. Rongjig⁵ and K. Chimsud⁵

¹Natural Resources Conservation Office, National Park, Wildlife and Plants Conservation Department

²Forest Products and Economic Research Office, Roral Forest Department

³Ratchaburi Province forest Office, Royal Forest Department

⁴Nongmaena village, Khaokor District, Petchabun Province

⁵Tantawan village, Khaokor District, Petchabun Province

Ecotourism management by community participation in Nongmaena Area, Tung Salang Luang National Park, Petchabun Province were studied from October 2001 to July 2002. The aim is to study the capacity and readiness of Tantawan and Nongmaena village on participatory ecotourism management in their local area. This research project builds up "The local researcher team" from villagers to collect local data, do the local natural resources surveying and gather them together to "The local knowledge" for use in the local natural resources management planning. The study leads to establishment of "Tantawan-Nongmaena loving forest community" the local community organization in this area with aims of the local natural resources and ecotourism management. The testing implementation in tourism learning processes shows the capacity and readiness of villagers can manage in ecotourism effectively. The crucial problem of ecotourism development is related to limit ability of villagers in marketing and public relations management that should be promoted by outside organization. This study is the alternative way for solve the conflict of forest and bio-resources management that is a great deal of local community learning for sustainable use and management of natural resources.

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(4)
สารบัญภาพ	(5)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 คำถามหลักของการวิจัย	4
1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับการจากการวิจัย	4
1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	5
1.6 งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	5
1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	6
บทที่ 2 ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่ผ่านมา	8
2.1 แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย	8
- แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	8
- แนวคิดด้านการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม	10
2.2 งานวิจัยที่ผ่านมา และประเด็นการวิจัยที่จำเป็นต้องทำต่อไปในโครงการวิจัยนี้	13
2.3 ความคิดเห็นของทีมวิจัยที่ให้ความสำคัญกับ โครงการวิจัยนี้	29
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	31
3.1 ขอบเขตของการศึกษา	31
3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย	31
3.3 กลุ่มเป้าหมาย และทีมวิจัย	31
3.4 แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล	32
- ประเภทของข้อมูล	32
- ขั้นตอนการศึกษา และวิธีการเก็บข้อมูล	34
3.5 การวิเคราะห์ และการประมวลผลข้อมูล	40
บทที่ 4 ผลการวิจัย	42
4.1 ข้อมูลที่ได้รับจากการดำเนินการวิจัย	42
4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน	42
- หมู่บ้านทานตะวัน	42
- หมู่บ้านหนองแม่นา	46

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.1.2 ข้อมูลวิถีการดำเนินชีวิต และสภาพปัญหาของหมู่บ้าน	51
- หมู่บ้านทานตะวัน	51
- หมู่บ้านหนองแม่นา	54
- อาชีพด้านการบริการนักท่องเที่ยวของชาวบ้าน	56
4.1.3 ข้อมูลองค์ความรู้ของท้องถิ่น	58
- ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา	58
- ประวัติผู้นำของหมู่บ้าน	60
- ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น	61
- ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น	68
- พันธุ์ไม้	68
- เห็ด	68
- นก	68
- ผีเสื้อ	68
- สัตว์น้ำ	111
- ปลา	112
- หอยก้นตึก	112
- แมงกะพรุนน้ำจืด	114
4.2 ผลที่เกิดขึ้นจากการเกิดจิตสำนึก และปฏิบัติการทางสังคม	116
4.2.1 การเกิดองค์กรชุมชนในท้องถิ่นคือ “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน”	116
4.2.2 กิจกรรมของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน	120
4.2.3 การรวมตัวของชาวบ้านเป็น “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” จะเกิด ผลดีในทางสร้างสรรค์อย่างไร? แก่ชุมชนในระยะยาว	120
4.2.4 ผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านเป็น “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน”	122
4.3 การทดลองปฏิบัติการร่วม (Testing Implementation) โดยการทดสอบโปรแกรมการ ท่องเที่ยวที่กำหนดขึ้นโดยชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน	123
4.3.1 โปรแกรมการท่องเที่ยว	123
4.3.2 การทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยว	124
4.3.3 ผลการทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยว (ร่วมวิเคราะห์โดยสมาชิกชมรมนักนิยมน ธรรมชาติ)	133

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	135
5.2 ปัญหาอุปสรรค	139
5.3 ข้อเสนอแนะ	141
เอกสารอ้างอิง	143
ภาคผนวก	145
รายงานการเงิน	159
ประวัติคณะผู้วิจัย	160

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ระดับศักยภาพและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	14
2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	17
3 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนท้องถิ่นบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	22
4 ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	24
5 ศักยภาพของชาวบ้านท้องถิ่นบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงที่มีอาชีพเสริมเป็นลูกหาบต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	27
6 อาชีพ และรายได้ของชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวัน	44
7 อาชีพ และรายได้ของชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา	49
8 กิจกรรมด้านอาชีพ และการใช้แรงงานในรอบปีของหมู่บ้านทานตะวัน	51
9 กิจกรรมด้านการใช้ประโยชน์จากป่าในรอบปีของหมู่บ้านทานตะวัน	52
10 กิจกรรมด้านอาชีพ และการใช้แรงงานในรอบปีของหมู่บ้านหนองแม่นา	54
11 กิจกรรมด้านการใช้ประโยชน์จากป่าในรอบปีของหมู่บ้านหนองแม่นา	55
12 ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ 2 ข้างทางของเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	69
13 ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบริมฝั่ง 2 ข้างทางของลำน้ำแจ็ก (เลียบแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง)	76
14 ชนิดพันธุ์ไม้ และดอกไม้ที่พบบนทุ่งโนนสน อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	81
15 ชนิดนกที่พบภายในท้องถิ่นในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และพื้นที่ใกล้เคียง	91
16 ชนิดผีเสื้อที่พบบริเวณลำน้ำแจ็ก (ใกล้เคียงหมู่บ้านหนองแม่นา และติดแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง)	100
17 ชนิดสัตว์น้ำที่พบในลำน้ำแจ็ก บริเวณแก่งบางระจัน	111

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	ลูกหาคำสั่งจัดการสัมภาระของนักท่องเที่ยวที่ต้องการขึ้นทุ่งโนนสน	21
2	น้ำหนักของสัมภาระที่ลูกหาแต่ละคนแบก กำหนดไว้ไม่เกิน 25 กิโลกรัม	21
3	ตำแหน่งของสถานที่ดำเนินการวิจัย คือ หมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์	33
4	การเข้าพื้นที่เบื้องต้นเพื่อแนะนำโครงการวิจัย	34
5	ทีม “นักวิจัยท้องถิ่น” กำลังปฏิบัติงานสำรวจ และเก็บข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภายในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	36
6	ทีมนักวิจัยท้องถิ่นกำลังสำรวจชนิดพันธุ์ไม้ที่พบบริเวณเส้นทางเดินป่าที่เชื่อมระหว่าง อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และแก่งบางระจัน	36
7	ทีมนักวิจัยท้องถิ่นกำลังเดินป่าสำรวจชนิดนกที่พบบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	37
8	ทีมนักวิจัยท้องถิ่นกำลังพายเรือสำรวจชนิดนก ชนิดผีเสื้อ และชนิดสัตว์น้ำที่พบบริเวณ ลำน้ำเข็ก และแก่งบางระจัน ซึ่งอยู่ติดแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	37
9	ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นากำลังช่วยกันทำแผนผังของหมู่บ้าน	39
10	ชาวบ้านกำลังช่วยกันระดมความคิดเห็นจัดทำปฏิทินวิเคราะห์อาชีพ และแรงงาน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากป่าของหมู่บ้าน	39
11	การประชุม และฝึกอบรมชาวบ้านเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม” ระหว่างวันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ 2545 ณ ศาลาวัดหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์	41
12	การนำเสนอปัญหาที่พบภายในชุมชน หลังจากได้มีการแบ่งกลุ่มย่อยชาวบ้านเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกัน	41
13	แผนที่หมู่บ้านทานตะวัน (แสดงตำแหน่ง ที่ตั้ง และการตั้งครัวเรือน)	43
14	แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของหมู่บ้านทานตะวัน	44
15	แผนที่หมู่บ้านหนองแม่นา (แสดงตำแหน่ง ที่ตั้ง และการตั้งครัวเรือน)	47
16	กลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านหนองแม่นากำลังทำขาโบท่อนเป็นรายได้เสริม ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม	48
17	กลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านหนองแม่นากำลังตากหญ้าไม้กวาด	48
18	แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของหมู่บ้านหนองแม่นา	49
19	แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และนอกอุทยานฯ คือ แก่งบางระจัน ซึ่งอยู่ใกล้เคียงหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา	65
20	แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ซึ่งสำรวจและกำหนดเส้นทางโดยชาวบ้าน มีจุดเริ่มต้นจากแก่งบางระจัน ซึ่งสามารถเดินทางได้ทั้งวิธีการพายเรือ และการเดินเท้า	66

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
21	แก่งบางระจันบริเวณหน้าแก่ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นเส้นทางท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติที่ชาวบ้านได้สำรวจ และกำหนดไว้	66
22	หนองชะเม็ก เป็นทุ่งหญ้าล้อมรอบด้วยป่าสน และมีบึงน้ำขนาดเล็กสืมรกต	67
23	น้ำตกสงกรานต์ เป็นน้ำตกขนาดเล็กที่สวยงาม ซึ่งอยู่ใกล้ฝั่งลำน้ำเข็ก	67
24	ผักกาดโคกโนน (<i>Blumeopsis flava</i>)	88
25	ปลูดใหญ่ (<i>Achasma macrocheilos</i>)	88
26	แก้มขาว (<i>Murraya paniculata</i>)	89
27	เฟินก้านคำสีชมพู (<i>Adiantum edgeworthii</i>)	89
28	ดอกกระเจียวแดง หรือว่านมหาเมฆ (<i>Curcuma aeruginos</i>)	90
29	ดอกกุหลาบแดง (<i>Rhododendron simsii</i>)	90
30	ฝูงผีเสื้อกินดินโป่งริมลำน้ำเข็ก ได้แก่ ผีเสื้อหางดาบภูเขา (<i>Graphium agetes</i>), ผีเสื้อมัลลาลาธรรมดา (<i>Graphium macareus</i>), ผีเสื้อหนอนใบกุ่มอินทรา (<i>Appias indra</i>)	109
31	ผีเสื้อหางมังกรเขียว (<i>Lampropter meges</i>)	109
32	ผีเสื้อเหลืองหนามแคว้นฉาน (<i>Polyura nepenthes nepenthes</i>)	110
33	ผีเสื้อชนิดหนึ่ง อยู่ในจำพวกผีเสื้อหนอนคืบ ยังไม่สามารถจำแนกชนิดได้	110
34	ปลาจาด, ปลาขาวหางเหลือง และปลาพุงทองจากลำน้ำเข็ก	112
35	“หอยก้นดัด” มีลักษณะก้นดัด พบเฉพาะในลำน้ำเข็กเท่านั้น	113
36	“เขาย่า” อยู่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และอยู่ฝั่งขวาของลำน้ำเข็ก	113
37	แมงกะพรุนน้ำจืด (<i>Crassapedacusta sowerbyi</i>)	115
38	บอร์คแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณแก่งบางระจัน และแนะนำชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน	126
39	ลักษณะของ “รถอีแต็ก” ซึ่งชาวบ้านใช้เป็นพาหนะพานักท่องเที่ยวไปสู่แก่งบางระจัน	126
40	เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และลักษณะของป่าดงดิบ	127
41	“หินหลักมือ” เป็นหินก้อนใหญ่ก้อนเดียวกลางป่า อยู่ริมเส้นทางเดินป่าฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	127
42	นักท่องเที่ยวยุทธมนักนิชมธรรมชาติ กำลังศึกษาธรรมชาติบริเวณหนองชะเม็ก	128
43	ป่าสน และทุ่งเฟิน ต้นไม้บริเวณนี้จะพบร่องรอยกระสุน ซึ่งเป็นร่องรอยที่หลงเหลือจากการต่อสู้ในยุทธภูมิจาก	128
44	“จุดกางเต็นท์ชั่วคราว” ริมลำน้ำเข็ก และบรรยากาศ Camping กลางป่า	129

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
45	บรรยากาศยามเช้าริมลำน้ำเข็ก (ถ่ายภาพบริเวณจุดพักแรมทางเดินที่ชั่วคราว)	129
46	ชาวบ้านกำลังลงข่ายดักปลาในลำน้ำเข็ก	130
47	อาหารเช้ากลางป่า	130
48	นักท่องเที่ยวพายเรือจากจุดทางเดินที่ชั่วคราวไปที่แก่งสาม ซึ่งมีสภาพธรรมชาติที่น่ารื่นรมย์	131
49	นักท่องเที่ยวเพลิดเพลินกับการว่ายน้ำ และเล่นน้ำที่แก่งสาม	131
50	ไกด์ชาวบ้านกำลังเก็บขยะ และดูแลความสะอาดบริเวณจุดทางเดินที่ชั่วคราว	132
51	นักท่องเที่ยวชมรมนักนิยมธรรมชาติ กำลังศึกษาธรรมชาติของลำน้ำเข็ก ขณะพายเรือ กลับสู่แก่งบางระจัน	132

เพลงหนองแม่นา

“ หนองแม่นาป่าสวยด้วยภูเขา
ลำนํ้าแจ่มใสไหลผ่านย่านวิถี
สายน้ำใสไหลเย็นเห็นดาปี
เพิ่มทวีไหลแรงเมื่อฝนมา
ทั้งเกาะแก่งโขดหินเนินสไลด์
มีทั่วไปให้เห็นเป็นภูผา
ทั้งพืชพันธุ์สัตว์ป่าและปูปลา
แปลกจริงหนา! คือหอยที่กันหาย ”

บทเพลงประจำท้องถิ่น
ประพันธ์โดย...นายธำนิษฐ์ กุ์จาน
(ศิลปินชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา)

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอวังทอง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอหล่มสัก อำเภอเขาค้อ อำเภอชนแดน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ครอบคลุมพื้นที่ 1,262.55 ตารางกิโลเมตร (789,000 ไร่) ได้รับการประกาศจากกรมป่าไม้ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 92 ตอนที่ 101 ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2518 ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ นับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 3 ของประเทศไทย

สภาพภูมิประเทศของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาเพชรบูรณ์ จึงเต็มไปด้วยแนวเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อน โดยเฉพาะซีกด้านตะวันตกของอุทยานฯ เป็นแนวเทือกเขาขาวเหนือ-ใต้ ตอนกลางของพื้นที่ประกอบด้วยเทือกเขาสูงหลายแห่ง เช่น เขาร่องเรือตาหมื่น เขาลำ เขาน้ำ เขาสามหมื่น และเขาแค จุดสูงสุดที่สุดของอุทยานฯ อยู่ที่ยอดเขาแค สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 1,028 เมตร อันเป็นต้นน้ำลำธารของลำน้ำเข็กใหญ่ และลำน้ำเข็กน้อย พื้นที่ป่าทุ่งแสลงหลวงเต็มไปด้วยลำธารน้อยใหญ่ไหลผ่านลงมาเป็นแก่งน้ำ และน้ำตกหลายสาย ลำน้ำสำคัญคือคลองวังทอง เป็นลำน้ำสายที่ใหญ่ที่สุดซึ่งเกิดจากลำน้ำเข็กใหญ่ และลำน้ำเข็กน้อยไหลมารวมกัน อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงจึงมีน้ำตกและแก่งที่สวยงามหลายแห่ง เช่น น้ำตกแก่งโสภา น้ำตกสกุโณทยาน น้ำตกแก่งซอง และแก่งวังน้ำเย็น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543)

นอกจากความสวยงามตามธรรมชาติแล้ว อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงยังเป็นป่าที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศอย่างสูง โดยประกอบด้วยสภาพป่าหลากชนิด คือ ป่าดิบเขา ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าสนเขา และทุ่งหญ้า จึงมีความหลากหลายชนิดของสัตว์ป่าอย่างสูงด้วย

ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเอกลักษณ์ของอุทยาน ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ “ทุ่งแสลงหลวง” ก็คือป่าแห่งนี้จะมีทุ่งหญ้าแบบสะวันนา (Savannah) ขึ้นตามธรรมชาติอยู่มากมายกระจายอยู่ทางด้านฝั่งซ้ายของลำน้ำเข็ก เช่น ทุ่งแสลงหลวง ทุ่งนางพญา ทุ่งขาว ทุ่งหนองรี ทุ่งหนองเรือ ทุ่งตะกูปบอน ทุ่งแสลงหลวง ถือว่าเป็นทุ่งหญ้าสะวันนาที่มีขนาดกว้างใหญ่ที่สุด คือมีขนาดกว้างประมาณ 10 ตารางกิโลเมตร ทุ่งแสลงหลวงอยู่ใกล้เคียงกับที่ทำการฯ ของหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล.8 (หนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่เปรียบเสมือนศูนย์กลางการให้บริการนักท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่นิยมมาท่องเที่ยวอุทยานฯ โดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวในเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล.8 ตั้งอยู่ในเขตตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ทางตอนใต้ของอุทยานฯ ห่างจากที่ทำการฯ ประมาณ 60 กิโลเมตร จุดท่องเที่ยวของอุทยานฯ บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล.8 ที่นักท่องเที่ยวนิยมมาเยือน ได้แก่ ทุ่งโนนสน ทุ่งนางพญา ทุ่งแสลงหลวง ทุ่งนา ผกค. และแก่งวังน้ำเย็น

ทุ่งโนนสน มีสภาพเป็นทุ่งหญ้า ป่าสน และทุ่งดอกไม้ป่าที่สวยงาม แต่ก็มีความเปราะบางของพื้นที่มาก อุทยานฯ จึงอนุญาตให้นักท่องเที่ยวขึ้นทุ่งโนนสนได้ในช่วงปลายเดือนตุลาคม จนถึงต้นเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ดอกไม้ดอกบานเท่านั้น การเดินทางสู่ทุ่งโนนสนมีระยะทางไกลพอสมควร นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยรถกระบะรับจ้างไปส่งที่หลักกิโลเมตรที่ 16 และต้องเดินเท้าผ่านสันเขาหลังโนนสน และเขาปู่ต่อไปอีกเป็นระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร การเดินเท้าในระยะทางไกลนี้จำเป็นต้องอาศัยลูกหาบช่วยแบกสัมภาระขึ้นไปในอัตราค่าจ้างวันละ 300 บาทต่อคน ซึ่งลูกหาบที่มาบริการนักท่องเที่ยวนี้ ก็คือชาวบ้านในหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกับอุทยานฯ นั่นเอง

ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล.8 (หนองแม่นา)

ด้านตะวันออกของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง คือ เขตอำเภอเขาค้อ ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงอุทยานฯ ประกอบด้วยชุมชน 2 หมู่บ้าน คือ

1. หมู่บ้านทานตะวัน หมู่ที่ 5 ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่บริเวณปากทางเข้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล.8 (หนองแม่นา) ประกอบด้วยบ้านเรือนประมาณ 51 ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปลูกพริก ปลูกผัก และปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ส่วนหนึ่งประกอบอาชีพเสริมเป็นลูกหาบในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีชาวบ้านจำนวน 11 ครัวเรือนที่มีรถยนต์กระบะ ซึ่งส่วนหนึ่งใช้เป็นรถรับจ้างเหมารับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นทุ่งโนนสน และมีจำนวน 2 ครัวเรือน ที่เป็นตัวแทนของผู้ประกอบการให้เช่ารถจักรยานเสือภูเขา (Mountain bike) สำหรับให้นักท่องเที่ยวเช่าขี่ในอุทยานฯ

2. หมู่บ้านหนองแม่นา หมู่ที่ 6 ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมู่บ้านนี้อยู่ติดกับแนวเขตอุทยานฯ และอยู่ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล.8 (หนองแม่นา) ประมาณ 1 กิโลเมตร ประกอบด้วยบ้านเรือนประมาณ 65 ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปลูกพริก ปลูกผัก และปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ส่วนหนึ่งประกอบอาชีพเสริมโดยการเป็นลูกหาบในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีชาวบ้านจำนวน 10 ครัวเรือนที่มีรถยนต์กระบะ ซึ่งส่วนหนึ่งใช้เป็นรถรับจ้างเหมารับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นทุ่งโนนสน

นอกจากอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงแล้ว ชุมชนทั้ง 2 แห่งนี้ยังอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่นที่น่าสนใจคือ “แก่งบางระจัน” แก่งนี้เป็นแก่งขนาดใหญ่ เป็นทางผ่านของลำน้ำเข็กใหญ่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเขาปางก่อ ซึ่งอยู่ติดกับแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จุดเด่นของแก่งนี้คือ เหนือแก่งจะเป็นลำน้ำที่พาดผ่านป่าที่มีสภาพสมบูรณ์ทั้ง 2 ฝั่งลำน้ำ ซึ่งสามารถพายเรือเที่ยวชมได้ การพายเรือล่องแก่งบางระจันนี้ชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้านนี้มีเรือพายไว้ให้บริการนักท่องเที่ยว แต่ไม่เคยมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้แต่อย่างใด จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนน้อยมากที่ท่องเที่ยวที่แก่งบางระจันนี้

ปัญหาที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล.8 (หนองแม่นา)

ถึงแม้ว่าปัจจุบันอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงจะมีชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้างแล้วก็ตาม เช่น ในรูปแบบของการเป็นลูกหาบ การบริการรถรับ-ส่ง และการบริการขายสินค้า เป็นต้น แต่ก็ยังมิได้มีการจัดการองค์กรชุมชนท้องถิ่น หรือมีการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจนขึ้นด้วยเหตุผลดังนี้

1. จากรายงานการวิจัยเรื่อง “ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และเพชรบูรณ์” (กนิษฐา และคณะ, 2544) พบว่าชาวบ้านที่มีอาชีพเสริมเป็นลูกหาบวัยกลางคนขึ้นไปจนถึงวัยสูงอายุ มีศักยภาพสามารถพัฒนาเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวได้ เนื่องจากมีความรู้ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ พืชพรรณ สัตว์ป่า และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น และมีความภาคภูมิใจในคุณค่าของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดี จึงสมควรส่งเสริมให้ชาวบ้านเหล่านี้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้เต็มที่ ให้มากกว่าการใช้แรงงานรับจ้างเป็นลูกหาบแต่เพียงอย่างเดียว
2. การมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวของชาวบ้านในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เกิดขึ้นในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพียง 2 เดือน (ประมาณปลายเดือนตุลาคม ถึงต้นเดือนธันวาคม) ดังนั้นในช่วงที่ไม่ใช่ฤดูกาลท่องเที่ยวที่เหลือเป็นเวลานานถึง 10 เดือน ชาวบ้านจึงขาดรายได้เสริม และไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงได้เลย ดังนั้นการที่ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง จะเป็นแนวทางในการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน และเป็นการสร้างรายได้เสริมได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี โดยไม่จำเป็นต้องรอเพียงรายได้เสริมจากการเป็นลูกหาบในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวระยะสั้นๆ แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น
3. ศักยภาพของชาวบ้านที่มี และทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น คือ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และแก่งบางระจัน รวมทั้งเรื่องราวประวัติศาสตร์ด้านการสู้รบซึ่งชาวบ้านเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรง สามารถที่จะพัฒนาขึ้นเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่นได้ตลอดทั้งปี ซึ่งชาวบ้านสามารถเป็นผู้กำหนด และเข้ามามีการจัดการเองได้ หากมีการส่งเสริมที่เหมาะสม
4. เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านท้องถิ่นได้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ อันควรแก่การอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และภายในท้องถิ่นของตน

โครงการวิจัยนี้จะเป็นการเน้นการศึกษาองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation-based tourism) เพื่อช่วยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงซึ่งอยู่ใกล้เคียงชุมชนนี้มีความสมบูรณ์ และยั่งยืนยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งอยู่ภายในท้องถิ่นของตน

2. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบที่เหมาะสมในการบริหาร และจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประเมินชุมชนในการมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อนำมาใช้พัฒนาคุณภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

1.3 คำถามหลักของการวิจัย

1. จะสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นที่เหมาะสม และพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านได้อย่างไร ? ทั้งในส่วนของการท่องเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งชาวบ้านเป็นผู้ให้บริการหลายรูปแบบ เช่น ลูกหาบ และคนขับรถยนต์รับจ้างนำเที่ยว เป็นต้น และในส่วนของ “แก่งบางระจัน” ซึ่งมีแนวโน้มที่ชาวบ้านจะสามารถเข้ามามีส่วนบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเองได้
2. การรวมกลุ่มจัดตั้ง “องค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” เพื่อพัฒนาและกำหนดแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วมแบบครบวงจร โดยความร่วมมือกันระหว่าง 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหนองแม่นา และหมู่บ้านทานตะวัน สามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้อย่างไร?
3. เมื่อองค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นแล้ว จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตภายในชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้านนี้ให้ดีขึ้นได้อย่างไร?

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ คือ การศึกษาด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นทางเลือกที่สามารถตอบสนอง และพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนได้ โดยจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการเรียนรู้ และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. ชุมชนมีองค์ความรู้ท้องถิ่นที่สามารถนำมาวางแผนพัฒนาศักยภาพ และจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเหมาะสม
3. ชุมชนได้รับการกระจายรายได้ และได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดการโดยชุมชนเองอย่างเป็นธรรม ซึ่งเปรียบเสมือนดอกผลที่มาจากต้นทุน คือการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น
4. มีการวางแผนพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับล่าง (Bottom-Up) และมีกระบวนการในการตัดสินใจเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ ของชุมชนเอง

1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และทรัพยากรภายในชุมชน ใช้ระยะเวลานาน 10 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 จนถึงเดือนกรกฎาคม 2545

1.6 งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

1. หมวดค่าจ้าง	3,000 บาท
2. หมวดค่าใช้สอย	
2.1 ค่าอาหาร	
- ค่าอาหารสำหรับจัดประชุมกลุ่มย่อย	4,000 บาท
- ค่าอาหารสำหรับจัดประชุมวิเคราะห์ข้อมูล สรุปบทเรียน	5,000 บาท
2.2 ค่าพาหนะเดินทาง	10,000 บาท
2.3 ค่าเบี้ยเลี้ยงทีมวิจัย	
- เก็บข้อมูลชุมชนและประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยว	3,000 บาท
- ดำรงทรัพยากร	3,000 บาท
2.4 ค่าจัดเตรียมและถ่ายเอกสาร	2,500 บาท
2.5 ค่าบันทึกภาพ	1,000 บาท
2.6 ค่าติดต่อดสื่อสาร	2,400 บาท
2.7 ค่าจัดทำรายงาน	4,500 บาท
3. หมวดค่าวัสดุอุปกรณ์	5,000 บาท
4. หมวดค่าใช้จ่ายอื่นๆ	
- ค่าบริหารจัดการ และสรุปผลการวิจัย	5,000 บาท
รวมทั้งสิ้น	<u>48,400 บาท</u>

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ดำเนินการโดยอาศัยมุมมองจากกรอบแนวคิด 2 กรอบ คือ กรอบของการศึกษาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และกรอบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยการศึกษาชุมชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งในอีกบทบาทหนึ่งคือเป็น “นักวิจัยท้องถิ่น” เปิดโอกาสให้ผู้วิจัย นักวิจัยท้องถิ่น และสมาชิกชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา วิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ชุมชน และทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อทบทวนปัญหาและค้นหาสิ่งที่ยังขาดอยู่ พร้อมกับทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ด้านต่างๆ เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่นร่วมกัน

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) การบริหารจัดการให้พัฒนาในทุกๆ ด้าน อย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ทำให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคม และความงดงามทางสุนทรียภาพ มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนาน โดยไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นหลักการที่สำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มุ่งให้อนุชนรุ่นต่อไปได้มีโอกาสตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอาจมีความหมายครอบคลุมไปถึงการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นที่มุ่งเน้นความยั่งยืนได้ด้วย – ผู้วิจัย)

การศึกษาชุมชน (Community Study) การที่บุคคลภายนอกเข้าไปเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่า ชุมชนมีองค์ประกอบใดบ้าง มีโครงสร้าง มีคุณลักษณะทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การเรียนรู้อย่างไร มีสถานการณ์ใดเกิดขึ้นในชุมชนบ้าง มีประวัติความเป็นมาอย่างไร คนในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างไร มีความคิดเห็นต่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเขาอย่างไร มีปัญหาความเดือดร้อนอย่างไร มีศักยภาพในชุมชนอย่างไรบ้าง เช่น มีผู้นำกลุ่ม หรือมีการรวมตัวที่เข้มแข็งหรือไม่ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) การที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน

การวิเคราะห์ประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) การศึกษาชุมชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา วิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ชุมชนและทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกับผู้วิจัยหรือนักพัฒนา ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก โดยผู้วิจัยหรือนักพัฒนาจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการเสวนาและเรียนรู้ (Facilitator) มากกว่าจะเป็นผู้นำกลุ่ม และจะต้องอยู่ร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนในการวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์ปัญหา และตัดสินใจ เพื่อแก้ไขปัญหของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) การศึกษาชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าไปศึกษา ค้นหาสาเหตุปัญหาของชุมชน เก็บข้อมูลด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน และดำเนินการแก้ไขปัญหของชุมชน การศึกษาชุมชนแบบนี้จะต้องมีการสร้าง “นักวิจัยท้องถิ่น” ขึ้นมา ซึ่งก็คือการฝึกฝนชาวบ้านให้ทำวิจัยเป็น ซึ่งข้อมูลที่ได้จะทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ มีความสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหาได้เอง และทำการพัฒนาแก้ปัญหาต่อไปได้ โดยนักวิจัย หรือนักพัฒนาจากภายนอกจะมีบทบาทในการช่วยอบรมความรู้ และทักษะของการทำวิจัยให้แก่ชุมชน และส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการ PAR โดยการช่วยประสานงาน การให้ความรู้ทางวิชาการ และเทคนิคต่างๆ เป็นต้น

องค์ความรู้ท้องถิ่น ความรู้ของชาวบ้าน หรือชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยมีมิติความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ

โฮมสเตย์ (Home stay) การท่องเที่ยวในรูปแบบที่มีการพักค้างแรมที่บ้านพักของชาวบ้าน ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านท้องถิ่นไปในตัวด้วย (การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ – ผู้วิจัย)

บทที่ 2

ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่ผ่านมา

2.1 แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย

โครงการวิจัยนี้อาศัยแนวคิดหลัก 2 ประการเป็นพื้นฐาน คือ แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแนวคิดด้านการศึกษาร่วมกันแบบมีส่วนร่วม โดยได้นำแนวคิดทั้ง 2 ประการนี้ประยุกต์เข้าหากัน เพื่อใช้เป็นจุดยืนในการทำงานวิจัยเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยใช้กรอบแนวคิดด้านการศึกษาร่วมกันแบบมีส่วนร่วม ทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ และเข้าใจกรอบแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเปรียบเสมือนชุมชน และคณะผู้วิจัยเป็นหนึ่งเดียวกัน และมีเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวตามแหล่งที่เป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติในปัจจุบันนั้น จัดเป็นกิจกรรมนันทนาการที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ และมีอัตราการขยายตัวอย่างสูง โดยสามารถนำรายได้เข้าประเทศได้อย่างมหาศาล อย่างไรก็ตามการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยวดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวไม่ได้รับการจัดการดูแลอย่างเหมาะสม ทำให้สภาพธรรมชาติและทรัพยากรต่างๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมหรือด้อยคุณค่าลง ดังนั้นการหาแนวทางในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง (สุนัยวิชัยป้าไม้, 2538)

หลังจากมีการประชุมสุดยอดแห่งสหประชาชาติที่นครริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ที่เรียกว่า Earth Summit เป็นจุดกำเนิดของปฏิญญาสากลว่าด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Environmentally Sustainable Development : Agenda 21) ซึ่งได้กล่าวถึงการพัฒนาทุกประเภทในโลก รวมทั้งการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม จะต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และต้องเป็นไปอย่างไม่ทำลายสภาพแวดล้อม นับจากนั้นมา ทั่วโลกจึงได้ตื่นตัว และได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) มากขึ้น (ราไพพรรณ, 2544)

สำหรับด้านการท่องเที่ยวที่นั่น จักรวาลมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ซึ่งต้องเป็นไปอย่างยั่งยืนเช่นกัน และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม และถูกทำลาย การท่องเที่ยวจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อคงความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมให้ได้ตลอดไป รวมทั้งการให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Ecotourism) (ครรรชนี และสุรเชษฐ์, 2539)

Buckley (1993) ได้ให้แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอาไว้ 5 ประการ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการดูแลอย่างยั่งยืนด้วยรูปแบบ และการบริหารที่ถูกต้อง

2. เป็นการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ
3. มีการศึกษาเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม หรือด้านวัฒนธรรมเป็นหลัก
4. เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์
5. เป็นการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้นำแนวความคิดของ Buckley (Dr.Ralf Buckley ผู้อำนวยการ International Centre of Ecotourism Research, Griffith University, Australia) ดังกล่าวข้างต้น มากำหนดเป็นองค์ประกอบหลัก (Key Elements) ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นมิติ 4 ด้าน คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-System) ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (no or low impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรม และกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) ความประทับใจ (Appreciation) เพื่อสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้ หมายความว่ารวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาบำรุงรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้ว ท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass Root) จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism)

นอกจากนี้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ยังชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบประเพณีนิยม และการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ และชี้ให้เห็นถึงจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ควรทำความเข้าใจเพิ่มเติม ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติ หรือแบบประเพณีนิยม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่เป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ (Mass Tourism) เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรม และขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ สามารถทำหลายสิ่งหลายอย่างได้ เช่นเดียวกัน หรืออาจมากกว่านักท่องเที่ยวคณะใหญ่ได้ หากปราศจากการจัดการที่ดี และการจัดการกับการท่องเที่ยวคณะใหญ่ในทิศทางภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ อาจจัดว่าเป็น Mass Ecotourism
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก หรือมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ขาลำบาก หรือมีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อยเสมอไป เพียงแต่มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสีเขียวอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว และให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม ทุกระดับ และสามารถมีรายได้สูงได้เช่นกัน
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญในการให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ

แนวคิดด้านการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

การศึกษาชุมชน (Community Study) เป็นกระบวนการเบื้องต้นที่สำคัญต่อการศึกษาวิจัยและการทำงานด้านพัฒนาชุมชน เพราะการศึกษาชุมชนจะช่วยให้เข้าใจถึงวิถีการดำเนินชีวิต และระบบความคิดของคนในชุมชน เพื่อนำความรู้ที่ได้นี้มาเป็นข้อมูลสำคัญในการดำเนินการศึกษาวิจัยหรืองานพัฒนา นอกจากนี้ยังทำให้เราเข้าใจถึงพัฒนาการของชุมชน ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชนที่สามารถคาดการณ์ในอดีต และแนวโน้มในอนาคตได้ เพราะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการกำหนดวิถีชีวิต และระบบความคิดของคนในชุมชน และยังช่วยให้เราได้ค้นพบถึงปัญหา และความต้องการอันแท้จริงของชุมชนด้วย (ชนาธิป, 2543)

ชยันต์ (2536) ได้กล่าวถึงกรอบแนวคิดในการศึกษาชุมชน และการเปลี่ยนแปลงว่าต้องมีความเข้าใจในด้านต่างๆ คือ ความคิดพื้นฐานในการศึกษาชุมชน คือ การมีกรอบในการศึกษาเพื่อความรู้เท่าทันสภาพชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง มีความเข้าใจในฐานะและความหมายของชุมชนหมู่บ้าน มีข้อพิจารณาในการศึกษาชุมชน และมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้าน และได้กล่าวถึงการศึกษาชุมชนว่าเป็นการศึกษาอธิบายอย่างเป็นระบบว่าชุมชนนั้นมีสภาพโดยรวมเป็นอย่างไร มีเงื่อนไขทางด้านสิ่งแวดล้อม รูปแบบการผลิต หรือการทำมาหากิน มีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างไร มีการจัดระเบียบสังคมอย่างไร โครงสร้างอำนาจในชุมชนเป็นอย่างไร องค์กรชาวบ้านมีอย่างไร มีปัจจัยหรือมีอิทธิพลจากชุมชนภายนอกมาเกี่ยวข้องอย่างไร ชุมชนมีองค์ความ

รู้ที่ได้สะสมมาอย่างไร มีวิธีการและมีศักยภาพในการแก้ปัญหาอย่างไร และปัจจัยอะไรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง และรูปแบบของความสัมพันธ์ ข้อมูลเหล่านี้เมื่อสามารถเก็บรวบรวมได้ ก็จะนำมาซึ่งความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลง และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น

ในยุคปฏิวัติเขียว (ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2493 – 2513) ทั่วโลกได้เกิดกระแสพัฒนาที่เชื่อว่าประเทศด้อยพัฒนาต้องได้รับความช่วยเหลือทางการเงินและเทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศจากประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา ผลพวงจากการพัฒนาในรูปแบบของการถ่ายทอดเทคโนโลยีเริ่มปรากฏชัดเจนว่าไม่อาจแก้ไขปัญหาความยากจนของคนส่วนใหญ่ในประเทศที่กำลังพัฒนาได้ นักวิจัยและนักพัฒนาในระดับสนามเริ่มประจักษ์ชัด และตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องเข้าใจความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของสังคมในชนบท และเริ่มมีทัศนคติต่อชีวิตของคนในชนบทหลายๆ ด้านว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบบูรณาการของสังคมชนบท และเริ่มยอมรับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการปรับตัวมากกว่าการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้าแบบสมการเส้นตรง การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบอย่างหนึ่งอย่างใดในระบบจะมีผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่นๆ เสมอ จึงต้องทำความเข้าใจทั้งระบบ เพื่อช่วยให้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนต้องการ

การทำงานวิจัยและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในวิธีการเรื้อรามา นับตั้งแต่วิธีการสำรวจแบบง่าย สำรวจแบบค้นหา และการศึกษาวิเคราะห์อย่างเร่งด่วน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2531-2532 ได้เริ่มมีการนำเทคนิคการมีส่วนร่วมไปใช้ในการศึกษาวิจัยและพัฒนา การวางแผนจัดการทรัพยากรระดับหมู่บ้าน (Village Resource Management Plan) ที่ประเทศเคนยา และอินเดีย ทำให้เกิดการศึกษาวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Appraisal) ที่ใช้ในกลุ่ม NGOs ในอินเดียเป็นส่วนใหญ่ และต่อมาได้ขยายตัวไปอย่างกว้างขวางทั่วทุกภูมิภาค (เพิ่มศักดิ์, 2543)

ปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา (Community Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วม นั้นมิได้ขึ้นกับการริเริ่ม หรือการวางแผนโดยรัฐบาล แต่ความสำเร็จนั้นอยู่ที่ประชาชนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ เน้นการทำงานในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมที่ชัดเจน พลังของกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย นอกจากนี้ระดับของความสำเร็จยังขึ้นกับการรวมพลังกันในลักษณะภาคีต่างๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชนในท้องถิ่นที่ร่วมมือกันแก้ไขปัญหของท้องถิ่นด้วย (จริญญา, 2536)

กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา ตลอดจนการลำดับความสำคัญของปัญหาได้ เป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเองตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัยหรือศึกษาชุมชน การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล ตลอด

จนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังที่ Cohen and Uphoff (1980) ได้กล่าวถึงลักษณะของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนทรัพยากร อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือการเข้าร่วมบริหารงาน และการประสานความร่วมมือหรือขอความช่วยเหลือจากภายนอก
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านจิตใจ และส่วนบุคคล ทั้งผลประโยชน์ทางตรงและทางอ้อม
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล (Evaluation) การประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ทันที

โครงการวิจัยนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในแง่มุมของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยนำเทคนิควิธีการของการประเมินชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาอย่างผสมผสานกัน โดยทั้ง 2 เทคนิควิธีการนี้มีแนวคิด และหลักการที่ร่วมกัน คือ เป็นการศึกษาชุมชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน คือ เปิดโอกาสให้แกนนำชุมชน และสมาชิกชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา วิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ชุมชน และทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกับคณะผู้วิจัย โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการวิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ปัญหา เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนในการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความเชื่อพื้นฐานในการเก็บข้อมูล และทำงานร่วมกับชุมชน ดังนี้

1. ชาวบ้านสามารถทำได้ – หมายความว่าชาวบ้านทุกระดับ ทุกเพศ ทุกวัย สามารถทำได้ หากเป็นเรื่องที่เขาสนใจ หรือเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาของพวกเขา ดังนั้นเขาจึงมีโอกาสดูแล ศึกษา วิเคราะห์ ตัดสินใจ และหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์ของชุมชนของเขาเอง
2. บทบาทของผู้วิจัยหรือนักพัฒนาซึ่งเป็นคนภายนอกที่ทำงานกับชุมชน – คือการให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเท่าที่จำเป็น เพียงเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และยกระดับความสามารถของชุมชนในการวิเคราะห์ตัดสินใจเท่านั้น
3. ผู้วิจัยหรือนักพัฒนาซึ่งเป็นคนภายนอกที่ทำงานกับชุมชนควรเคารพความรู้เฉพาะด้านและความเชื่อของชุมชน – ควรเสริมข้อคิดหรือเทคนิคทางวิชาการเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน เกิดการนั่งฟังอย่างสงบ เรียนรู้โดยไม่ขัดจังหวะ ไม่แย้ง หรือตั้งคำถามแบบลองเชิง และไม่รีบด่วนสรุปผล

2.2 งานวิจัยที่ผ่านมา และประเด็นการวิจัยที่จำเป็นต้องทำต่อไปในโครงการวิจัยนี้

งานวิจัยที่ผ่านมา ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้

กนิษฐา และคณะ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และเพชรบูรณ์” เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพของอุทยานฯ ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง โดยการใช้แบบสำรวจ และแบบสอบถามในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวในเดือนพฤศจิกายน 2543 จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2544 พบว่า “ทุ่งโนนสน” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศค่อนข้างสูง ($EP = 3.4253$) ในขณะที่เดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่คาดว่าจะเกิดผลกระทบอย่างสูงด้วย ($IP = 4.2750$) ส่วนจุดท่องเที่ยวอื่นๆ เป็นจุดท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศปานกลาง (ตารางที่ 1) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว (EP) และระดับผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยว (IP) พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.601$, $p \leq 0.05$) ซึ่งแสดงว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูง ก็มีแนวโน้มว่าจะมีผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นเมื่อมีการใช้พื้นที่สูงตามไปด้วย

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยว และลักษณะการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีข้อมูลโดยสรุปคือ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงมีนักท่องเที่ยวหญิงมากกว่านักท่องเที่ยวชายเล็กน้อย (ชาย/หญิง มีสัดส่วนโดยประมาณ 5/6) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นจนถึงวัยกลางคน (20-39 ปี) มากถึง 90.2% ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด (79.1%) และมีการศึกษาในระดับปริญญา (80.7%) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน และรับราชการ (62.3%) ซึ่งมีรายได้ต่อเดือนค่อนข้างสูง โดยผู้มีรายได้สูงกว่า 10,000 บาทมากถึง 65.1% นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ (38.9%) เดินทางมาจากกรุงเทพฯ โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว (52.8%) ประเภทกลุ่มท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเพื่อน (78.1%) ซึ่งมีสมาชิกในกลุ่มตั้งแต่ 3-20 คน (86.6%) ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลามาเยือน 1-3 วัน (90.1%) และพักค้างโดยการกางเต็นท์ (77.6%) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ (79.8%) มาเยือนอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเป็นครั้งแรก โดยมีเหตุผลหลักคือ เพื่อชื่นชมความงามของสภาพภูมิทัศน์ ต้องการสัมผัสธรรมชาติ และต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ตามลำดับ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายในการมาเยือนของนักท่องเที่ยวมากที่สุดคือ ทุ่งแสลงหลวง ทุ่งนางพญา แก่งวังน้ำเย็น และทุ่งโนนสน ตามลำดับ ส่วนแหล่งข้อมูลข่าวสารที่นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการตัดสินใจมาเยือนมากที่สุดคือเพื่อน วารสารหรือนิตยสารท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตามลำดับ ส่วนการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความเห็นว่าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีศักยภาพต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยเหตุผลหลักคือ มีความสะอาด และเป็นระเบียบ มีความสวยงามของทิวทัศน์และสภาพธรรมชาติ และความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ (มีค่า $\bar{X} = 4.0802$, 3.9915 และ 3.8435 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 ระดับศักยภาพและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	ลักษณะเด่น	กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ปรากฏ	สิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏ	ระดับศักยภาพ				ระดับผลกระทบ	
					สภาพพื้นที่	การจัดการ	กิจกรรม	ชุมชน		รวม
1. น้ำตกแก่งโสภา	น้ำตก, แก่ง, หน้าผา, ธรณีสัณฐาน	เป็นแก่งขนาดใหญ่ มีน้ำตกหลายชั้น มีน้ำไหลตลอดปี เป็นหินทรายที่มีสภาพทางธรณีสัณฐานโดดเด่น	ปิกนิก, เที่ยวชมน้ำตก, เล่นน้ำตก, ชมวิวทิวทัศน์, ดูนก, ถ่ายภาพ, พักผ่อนในบรรยากาศที่สวยงาม	ทางเดินเท้าเสริมผิวทาง, ม้านั่ง, ชุมนวด, ห้องขยะ, ห้องสุขา, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายบอกทาง, ร้านอาหาร, ศาลาเอนกประสงค์	3.1000	2.7200	3.6200	1.7500	2.9220	2.7250
2. บริเวณที่ทำการอุทยานฯ	ป่าไม้	เป็นที่ตั้งของทำการอุทยานฯ รอบบริเวณเป็นป่าดิบแล้ง มีต้นไม้ขนาดใหญ่มีความร่มรื่น ให้ความร่มรื่นได้เป็นอย่างดี เป็นสถานที่ศึกษาพรรณไม้และกิจกรรมค่ายพักแรม	ชมทิวทัศน์, เดินศึกษาธรรมชาติ, เดินป่าระยะไกล, ดูนก, ถ่ายภาพ, กางเต็นท์, ตั้งค่ายพักแรม, พักผ่อนในบรรยากาศที่สวยงาม	ที่ทำการอุทยานฯ, ทางเดินเท้าเสริมผิวทาง, ทางเดินเท้าธรรมชาติ, ม้านั่ง, พื้นที่กางเต็นท์, ห้องขยะ, ไฟส่องสว่าง, ห้องสุขา, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายบอกทาง	2.8500	3.0300	3.0500	1.3000	2.8168	1.8000
3. บริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	ทุ่งหญ้า	เป็นที่ตั้งของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งคั่นหน้ามองเห็นทิวทัศน์ของทุ่งหญ้าสุดสายตา รอบบริเวณปลูกไม้ดอกสวยงาม และปลูกต้นสนสองใบ	ชมทิวทัศน์, ถ่ายภาพ, ศึกษาท้องฟ้า/ดาราศาสตร์	ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว, ทางเดินเท้าเสริมผิวทาง, ทางเดินเท้าธรรมชาติ, ห้องขยะ, ไฟส่องสว่าง, ห้องสุขา, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายบอกทาง	2.7900	3.3500	3.0900	1.8700	2.9448	1.3500
4. บริเวณบ้านพักรับรองและอาคารพักแรม (สาขาหนองแม่นา)	ทุ่งหญ้า, ป่าทุ่ง	บริเวณบ้านพักมองเห็นทุ่งหญ้าของทุ่งแสลงหลวงในมุมมองที่กว้างไกลสุดสายตา	ชมทิวทัศน์, ดูนก, ถ่ายภาพ, ศึกษาท้องฟ้า, พักผ่อนในบรรยากาศที่สวยงาม	บ้านพัก, อาคารพักแรม, ทางเดินเท้าธรรมชาติ, ห้องขยะ, ป้ายบอกทาง	3.5600	2.7500	3.7800	1.0000	3.1168	1.4750

ตารางที่ 1 (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	ลักษณะเด่น	กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ปรากฏ	สิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏ	ระดับศักยภาพ				ระดับผลกระทบ	
					สภาพพื้นที่	การจัดการ	กิจกรรม	ชุมชน		รวม
5. บริเวณจุดกางเต็นท์พักแรม (สาขาหนองแม่นา)	ป่าไม้	เป็นลานกว้างพื้นที่ราบ ล้อมรอบด้วยป่าเต็งรัง มีความร่มรื่น มีเสียงนกกรอบบริเวณ	ปิกนิก, ชมวิวทิวทัศน์, ดูนก, ดูผีเสื้อ, กางเต็นท์พักแรม, พักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ	พื้นที่กางเต็นท์, ทางเดินเท้าธรรมชาติ, ตู้คอนกรีต, ถังขยะ, ห้องสุขา, ห้องอาบน้ำ, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายบอกทาง	2.8100	2.5800	3.1200	1.5000	2.6643	2.5500
6. ทุ่งนางพญา	ทุ่งหญ้า, ป่าไม้, เนินเขา	เป็นทุ่งหญ้าสลับกับป่าสน มีสภาพทิวทัศน์สวยงาม ต้นสนมีขนาดสูงใหญ่และสวยงามโดดเด่น มีสภาพอากาศเย็นสบายตลอดปี	ปิกนิก, ชมทิวทัศน์, ดูนก, ถ่ายภาพ, จักรยานเสือภูเขา, ขับรถยนต์ตามเส้นทางธรรมชาติ, ศึกษาห้องฟ้า, พักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ	ทางเดินเท้าธรรมชาติ, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายบอกทาง	3.6100	2.4200	4.7100	3.5000	3.3182	3.5000
7. ทุ่งโนนสน	ทุ่งหญ้า, ป่าไม้, ทุ่งดอกไม้อุเขา	ในช่วงเดือน ต.ค.-ธ.ค. เป็นช่วงที่ดอกไม้บาน ทุ่งโนนสนจะกลายเป็นทุ่งดอกไม้ขนาดใหญ่ (เช่นดอกดุสิตา, กระดุมเงิน ฯลฯ) ล้อมรอบด้วยป่าสน มีอากาศค่อนข้างหนาวเย็น	ชมทิวทัศน์, เดินป่าระยะไกล, ปีนเขา, ดูนก, ศึกษาพรรณไม้, ถ่ายภาพ, ศึกษาห้องฟ้า, พักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ	ทางเดินเท้าธรรมชาติ, พื้นที่กางเต็นท์, ระบบกำจัดขยะ	3.7100	2.3300	4.7200	4.6200	3.4253	4.2750
8. แก่งวังน้ำเย็น	แก่ง, ป่าไม้, ธรรมชาติฐาน	เป็นแก่งหินทราย สามารถเล่นน้ำได้ (แต่น้ำน้อยในฤดูแล้ง และน้ำไหลเร็วในฤดูฝน) สภาพเส้นทางก่อนถึงแก่งเป็นป่าดิบแล้ง และป่าเบญจพรรณ	ปิกนิก, ชมทิวทัศน์, ดูนก, ถ่ายภาพ, จักรยานเสือภูเขา, กางเต็นท์พักแรม, พักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ	ทางเดินเท้าธรรมชาติ, ม้านั่ง, พื้นที่กางเต็นท์, ถังขยะ, ห้องสุขา, ห้องอาบน้ำ, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายบอกทาง	3.1700	2.3600	3.1200	2.3700	2.8344	3.1250

ตารางที่ 1 (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	ลักษณะเด่น	กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ปรากฏ	สิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏ	ระดับศักยภาพ					ระดับผลกระทบ
					สภาพพื้นที่	การจัดการ	กิจกรรม	ชุมชน	รวม	
9. หุ่นแสดงหลวง	หุ่นงิ้ว, เนิมชา	เป็นหุ่นงิ้ววรรณคดี มีขนาดพื้นที่ประมาณ 10 ตารางกิโลเมตร มีต้นสนและต้นไทร แสดงใจจีนปะปน สภาพทิวทัศน์กว้างไกลสุดสายตา	ชมทิวทัศน์, ถ่ายภาพ, ศึกษาห้องสมุด, จักรยานเสือภูเขา, ขับรถยนต์ชมธรรมชาติ, พักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ	ทางเดินเท้าธรรมชาติ, ป้ายบอกทาง	3.6200	2.0400	4.5300	3.0000	3.1380	3.0000
10. หุ่นนา ผกค.	หุ่นงิ้ว, หุ่นนา, แหล่งประวัติศาตร์	เป็นหุ่นงิ้วที่ ผกค. เคยปลุกไว้ ปัจจุบันเป็นนาร้าง (แต่มีการปลูกต้นข้าวสาลีทุกปี) มีต้นหญ้าหลากหลายชนิดขึ้นปนในทุ่งนา มีป่าไม้ขึ้นล้อมรอบ	ชมทิวทัศน์, เดินศึกษาธรรมชาติ, ดูนก, ถ่ายภาพ	ทางเดินเท้าธรรมชาติ, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายบอกทาง	2.6400	2.6000	3.0000	2.8700	2.6851	2.2250
11. เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	ป่าไม้, เส้นทางศึกษาธรรมชาติ, แหล่งประวัติศาตร์	เป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร มีสภาพเป็นป่าดงดิบสลับกับป่าสน เหมาะสมต่อการดูนก และศึกษาสภาพธรรมชาติ ปลายเส้นทางเป็นกระท่อมเก่าที่จำลองแบบที่ ผกค. สร้างไว้	ชมทิวทัศน์, เดินศึกษาธรรมชาติ, ดูนก, ถ่ายภาพ	ทางเดินเท้าธรรมชาติ, ม้านั่ง, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายบอกทาง	3.3700	3.0600	3.6500	3.1200	3.2792	3.6250

EP = ระดับศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

IP = ระดับของผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นเมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อ	ข้อบ่งชี้ศักยภาพ	N	ระดับศักยภาพ, % (n)					x	SD
			ดีมาก (5)	ดี (4)	ปานกลาง (3)	พอใช้ (2)	ไม่ดี (1)		
	1. องค์ประกอบด้านพื้นที่								
1.1	โอกาสที่จะได้พบเห็นสัตว์ป่า	234	1.3 (3)	19.7 (46)	25.2 (59)	26.5 (62)	27.4 (64)	2.4103	1.1244
1.2	สภาพความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ	230	17.0 (39)	57.4 (132)	18.7 (43)	7.0 (16)	0 (0)	3.8435	0.7829
1.3	ความสวยงามของทิวทัศน์ สภาพธรรมชาติและลักษณะภูมิประเทศ	234	23.5 (55)	56.0 (131)	16.7 (39)	3.8 (9)	0 (0)	3.9915	0.7469
1.4	ลักษณะโดดเด่นที่น่าสนใจของธรรมชาติ เช่น ถ้ำ เกาะ แก่ง ทุ่งหญ้า ฯลฯ	233	18.0 (42)	46.8 (109)	30.5 (71)	4.3 (10)	0.4 (1)	3.7769	0.8051
1.5	ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ธรรมชาติ	233	6.0 (14)	37.3 (87)	41.6 (97)	13.3 (31)	1.7 (4)	3.3262	0.8438
1.6	ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงพื้นที่	231	14.7 (34)	35.1 (81)	27.3 (63)	18.2 (42)	4.8 (11)	3.3680	1.0869
	2. องค์ประกอบด้านการจัดการของอุทยานฯ								
2.1	การบริการที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น ที่พัก ห้องสุขา ฯลฯ	237	17.3 (41)	43.9 (104)	19.8 (47)	10.1 (24)	8.9 (21)	3.5064	1.1557
2.2	การบังคับใช้กฎระเบียบของอุทยานฯ	235	14.9 (35)	55.7 (131)	20.4 (48)	8.9 (21)	0 (0)	3.7660	0.8115
2.3	การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว	237	27.4 (65)	56.1 (133)	13.9 (33)	2.1 (5)	0.4 (1)	4.0802	0.7291

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อ	ข้อบ่งชี้ศักยภาพ	N	ระดับศักยภาพ, % (n)					X	SD
			ดีมาก (5)	ดี (4)	ปานกลาง (3)	พอใช้ (2)	ไม่ดี (1)		
2.4	คุณภาพและความน่าสนใจของสื่อที่ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ								
	- เอกสารเผยแพร่/สิ่งตีพิมพ์	235	5.1 (12)	43.4 (102)	34.5 (81)	12.3 (29)	4.7 (11)	3.3192	0.9223
	- ป้ายสื่อความหมาย	234	3.8 (9)	39.7 (93)	37.6 (88)	13.7 (32)	5.1 (12)	3.2351	0.9173
	- นิทรรศการ/ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	234	7.3 (17)	41.9 (98)	34.2 (80)	14.1 (33)	2.6 (6)	3.3718	0.9045
2.5	การให้บริการข้อมูลของเจ้าหน้าที่	234	20.9 (49)	40.2 (94)	26.5 (62)	11.5 (27)	0.9 (2)	3.6881	0.9588
2.6	การป้องกันและดูแลทรัพยากร	232	15.1 (35)	59.1 (137)	19.4 (45)	5.6 (13)	0.9 (2)	3.8190	0.7851
2.7	การดูแลรักษาความปลอดภัย	235	14.0 (33)	49.4 (116)	27.2 (64)	7.7 (18)	1.7 (4)	3.6639	0.8732
3.	องค์ประกอบด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว								
3.1	ความโดดเด่นและสภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษารวมชาติ	233	16.3 (38)	49.4 (115)	30.0 (70)	3.9 (9)	0.4 (1)	3.7726	0.7794
3.2	ความหลากหลายของกิจกรรมนันทนาการที่มีโอกาสเลือกกระทำได้ในอุทยานฯ	232	9.1 (21)	37.9 (88)	37.9 (88)	14.7 (34)	0.4 (1)	3.4052	0.8626
3.3	ความเหมาะสมของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	232	16.8 (39)	48.7 (113)	25.0 (58)	8.6 (20)	0.9 (2)	3.7199	0.8748

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อ	ข้อบ่งชี้ศักยภาพ	N	ระดับศักยภาพ, % (n)					x	SD	
			ดีมาก (5)	ดี (4)	ปานกลาง (3)	พอใช้ (2)	ไม่ดี (1)			
4. องค์ประกอบด้านชุมชน										
4.1	การบริการของชาวบ้านท้องถิ่นที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทาง เช่น ลูกหาบ และรถรับส่งเป็นต้น	201	20.9 (42)	29.4 (59)	28.9 (58)	14.9 (30)	6.0 (12)	3.4428	1.1523	
4.2	การบริการของชาวบ้านท้องถิ่นในการเป็นมัคคุเทศก์หรือเป็นผู้นำทางในการศึกษารมชาติ	198	15.2 (30)	31.8 (63)	31.3 (62)	17.7 (35)	4.0 (8)	3.3637	1.0658	

จากการศึกษาชุมชนท้องถิ่น โดยใช้แบบสอบถามทำการสุ่มตัวอย่างชาวบ้านท้องถิ่นซึ่งรับจ้างเป็นลูกหาบจำนวน 24 คน (ภาพที่ 1 และ 2) ได้ข้อมูลพื้นฐาน และทราบความต้องการของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังแสดงในตารางที่ 3 และตารางที่ 4

การศึกษาศักยภาพของชาวบ้านท้องถิ่นบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าชาวบ้านท้องถิ่นที่ประกอบอาชีพเสริมเป็นลูกหาบ คิดว่าตนเองมีความสามารถในการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวได้ดีที่สุด ($\bar{X} = 4.1305$) รองลงไปคือมีความสามารถในการจัดการเรื่องที่พัก มีความสามารถในการก่อไฟหุงต้ม และประกอบอาหารท้องถิ่น และมีความสามารถในการดูแลรักษาความสะอาดกำจัดสิ่งปฏิกูล ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.0870$) ส่วนความสามารถที่เกี่ยวกับการให้ความรู้ และนำชมธรรมชาติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง คือ ความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติและสัตว์ป่า ($\bar{X} = 3.2084$) ความสามารถในการนำดูนก ($\bar{X} = 2.8750$) ความสามารถในการนำเดินป่า ($\bar{X} = 3.6250$) และความสามารถที่รู้จักพืชสมุนไพร และพืชที่กินได้ ($\bar{X} = 3.2500$) (ตารางที่ 5)

การวิเคราะห์ปัญหาที่พบ จากงานวิจัยที่ผ่านมา

จากการศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงของกนิษฐา และคณะ (2544) ทำให้มองเห็นภาพกว้างว่าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงมีศักยภาพของพื้นที่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศค่อนข้างสูง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้รับความพึงพอใจจากการชมทัศนียภาพ และวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม และรับรู้ได้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศของอุทยานฯ แต่หากพิจารณาถึงองค์ประกอบด้านต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการ องค์ประกอบด้านกิจกรรม และองค์ประกอบด้านชุมชน พบว่ายังไม่มีคุณสมบัติที่ควร โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านชุมชน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมโดยการใช้แรงงานเป็นลูกหาบ และส่วนน้อยที่มีรถยนต์รับจ้างไว้บริการนักท่องเที่ยวเท่านั้น

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนอุทยานฯ ส่วนใหญ่ จะเดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัว ประกอบกับความสะดวกในการเข้าถึงจุดท่องเที่ยวต่างๆ ภายในอุทยานฯ ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง ยกเว้นเฉพาะจุดท่องเที่ยว “ทุ่งโนนสน” เท่านั้นที่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานจากลูกหาบ และอาศัยบริการรถยนต์รับ-ส่ง ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่นักท่องเที่ยว และชาวบ้านท้องถิ่นมีต่อกัน จะเห็นว่าชาวบ้านท้องถิ่นสามารถมีรายได้เสริมจากการให้บริการนักท่องเที่ยวขึ้นทุ่งโนนสนได้เพียงจุดเดียว และเป็นไปในช่วงระยะเวลาสั้นที่เป็นฤดูกาลท่องเที่ยวเพียง 2 เดือนเท่านั้น จึงมีคำถามเกิดขึ้นว่า แล้วระยะเวลาที่เหลืออีกเป็นเวลานานซึ่งไม่ใช่ฤดูกาลท่องเที่ยว ชาวบ้านท้องถิ่นจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวภายในอุทยานฯ ได้อย่างไร ?

ภาพที่ 1 ถูกหามกำลังจัดการสัมภาระของนักท่องเที่ยวที่ต้องการขึ้นทุ่งโนนสน ในภาพจะเห็นรถยนต์กระบะรับจ้างเหมาของชาวบ้าน รอบริการนักท่องเที่ยวไปส่งที่หลักกิโลเมตรที่ 16

ภาพที่ 2 น้ำหนักของสัมภาระที่ถูกหามแต่ละคนแบกกำหนดไว้ไม่เกิน 25 กิโลกรัม (กำหนดโดยอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง)

ตารางที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนท้องถิ่นบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ข้อมูลทั่วไป		ชาวบ้านท้องถิ่น	
ข้อมูล (N)	รายละเอียดการจำแนก	จำนวน	%
1. เพศ (N=24)	ชาย	24	100
	หญิง	0	0
2. อายุ (N=24)	ต่ำกว่า 19 ปี	0	0
	20-29 ปี	3	12.5
	30-39 ปี	11	45.8
	40-49 ปี	8	33.3
	50 ปีขึ้นไป	2	8.3
3. สถานภาพสมรส (N=24)	โสด	4	16.7
	แต่งงาน	19	79.2
	หย่าร้าง	1	4.2
4. การศึกษา (N=22)	ไม่ได้เรียน	1	4.5
	ประถมศึกษา	17	77.3
	มัธยมศึกษา	4	18.2
5. อาชีพหลัก (N=24)	เกษตรกร	21	87.5
	อื่นๆ	3	12.5
6. อาชีพเสริม (ระบุ)	เป็นลูกหาบ (23 คน) , ขับรถขนสัตว์รับจ้างนำเที่ยว (1 คน)		
7. รายได้จากอาชีพหลัก ต่อเดือน (N=24)	ไม่มีรายได้ประจำ	1	4.2
	ต่ำกว่า 2,000 บาท	8	33.3
	2,001-4,000 บาท	13	54.2
	4,001-6,000 บาท	1	4.2
	สูงกว่า 6,000 บาท	1	4.2
8. รายได้จากอาชีพ เสริม ต่อเดือน (N=23)	ต่ำกว่า 2,000 บาท	12	52.2
	2,001-4,000 บาท	11	47.8
	สูงกว่า 4,000 บาท	0	0
9. ระยะเวลาในการ ประกอบอาชีพ ลูกหาบ (N=23)	น้อยกว่า 1 ปี	6	26.1
	1-3 ปี	6	26.1
	3-5 ปี	8	34.8
	5 ปีขึ้นไป	3	13.0

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป		ชาวบ้านท้องถิ่น	
ข้อมูล (N)	รายละเอียดการจำแนก	จำนวน	%
10. รายได้จากการรับจ้าง เป็นลูกหาบ (เฉพาะ ในช่วงที่อุทยานฯ เปิด ทุ่งโนนสน) (N=22)	ต่ำกว่า 2,000 บาท	11	50.0
	2,001-4,000 บาท	11	50.0

ตารางที่ 4 ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำถาม (N)	จำนวน (n)	ร้อยละ	
1. ท่านเคยได้รับข้อมูล ข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ (N=24)			
-เคย	23	95.8	
-ไม่เคย	1	4.2	
2. กรณีที่เคยได้รับ ท่านได้รับจากแหล่งใด (N=23)			
-วิทยุ	2	8.3	
-โทรทัศน์	4	16.7	
-หนังสือพิมพ์/นิตยสาร	2	8.3	
-เจ้าหน้าที่อุทยานฯ/เจ้าหน้าที่รัฐ	10	41.7	
-กลุ่ม/ชมรมการท่องเที่ยว	5	20.8	
3. ท่านคิดว่าเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่			
-เข้าใจ	18	75.0	
-ไม่เข้าใจ	6	25.0	
คำถาม (N)	ใช่,n(%)	ไม่ใช่,n(%)	ไม่ทราบ,n(%)
4. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีลักษณะเป็นอย่างไร (N=24)			
4.1 เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ	20 (83.3)	1 (4.2)	3 (12.5)
4.2 สร้างผลกระทบน้อยที่สุด เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติน้อยที่สุด	18 (75.0)	1 (4.2)	5 (20.8)
4.3 เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ชื่นชมธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น	17 (70.8)	4 (16.7)	3 (12.5)
4.4 ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยว	17 (70.8)	1 (4.2)	6 (25.0)
4.5 ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรธรรมชาติ	17 (70.8)	1 (4.2)	6 (25.0)
4.6 กระจายรายได้สู่ชุมชน	19 (79.2)	1 (4.2)	4 (16.7)
4.7 คำนึงประโยชน์สู่ธรรมชาติ เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงสภาพดั้งเดิมตลอดไป	18 (75.0)	1 (4.2)	5 (20.8)
5. ท่านคิดว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ (N=24)	จำนวน (n)	ร้อยละ	
	-เป็น	21	95.5
-ไม่เป็น	1	4.5	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คำถาม (N)	จำนวน (n)	ร้อยละ			
6. ท่านต้องการให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนของท่านหรือไม่ (N=24) -ต้องการ -ไม่ต้องการ	24 0	100.0 0			
7. หากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ท่านสนใจที่จะเข้าร่วมด้วยหรือไม่ (N=24) -สนใจ -ไม่สนใจ	24 0	100.0 0			
คำถาม (N)	ลำดับที่, n(%)				
	1	2	3	4	5
8. หากท่านสนใจ ท่านคิดว่าจะเข้าร่วมในกิจกรรมใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ และระบุความสนใจเรียงตามลำดับ) (N=24) -ขายอาหารและเครื่องดื่ม -ขายของที่ระลึก -ลูกหาบ -บริการรับจ้าง -มัคคุเทศก์นำท่องเที่ยวและศึกษารธรรมชาติ/คุณก -บริการเช่าอุปกรณ์ เช่น เต็นท์ เครื่องนอน หรือจักรยาน	4 2 9 - 2 2	3 - 1 1 5 -	- 1 6 1 - -	- - - 1 - 4	- 1 - - 1 -
9. ท่านต้องการจะประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอาชีพหรือไม่ (N=24) -ไม่ต้องการ -เป็นอาชีพหลัก -เป็นอาชีพเสริม	จำนวน (n)		ร้อยละ		
	2		8.7		
	4		17.4		
		17		73.9	
10. ท่านเคยได้รับการฝึกอบรมในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ (N=24) -เคย -ไม่เคย					
		16		66.7	
		8		33.3	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

คำถาม (N)	จำนวน (n)	ร้อยละ	
11. ในข้อ 9 หากไม่เคย ท่านต้องการได้รับการฝึกอบรมในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ (N=20) -ต้องการ -ไม่ต้องการ	17 3	85.0 15.0	
12. หากมีการฝึกอบรมหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศท่านคิดว่าต้องการความช่วยเหลือในด้านใดบ้าง (N=24) -ความรู้ในการนำเที่ยว -ความรู้ด้านการอนุรักษ์ -ความรู้ด้านการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว -ความรู้ด้านภาษาอังกฤษ -เงินทุนสนับสนุน	18 15 14 6 9	75.0 62.5 58.3 25.0 37.5	
13. ท่านคิดว่าลักษณะการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงปัจจุบันเป็นอย่างไร (N=24) 13.1 จำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปในช่วงฤดูการท่องเที่ยว 13.2 นักท่องเที่ยวยังคงเก็บกล้วยไม้หรือพืชพรรณธรรมชาติ 13.3 แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลงกว่าเดิม 13.4 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ให้ความร่วมมือในการรักษาแหล่งท่องเที่ยว 13.5 ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม 13.6 ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและจัดการแหล่งท่องเที่ยว 13.7 เจ้าหน้าที่ป่าไม้หมั่นดูแลจัดการให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎ 13.8 อุทยานฯมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี 13.9 อุทยานฯมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี	ใช่, n (%)	ไม่ใช่, n (%)	ไม่ออกความเห็น, n (%)
	5 (20.8)	12 (50.0)	7 (29.2)
	5 (20.8)	12 (50.0)	7 (29.2)
	4 (16.7)	12 (50.0)	8 (33.3)
	10(41.7)	9 (37.5)	5 (20.8)
	16(66.7)	3 (12.5)	5 (20.8)
	15(62.5)	3 (12.5)	6 (25.0)
	19(79.2)	1 (4.2)	4 (16.7)
	18(75.0)	0 (0)	6 (25.0)
	16(66.7)	1 (4.2)	7 (29.2)

ตารางที่ 5 ศักยภาพของชาวบ้านท้องถิ่นบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงที่มีอาชีพเสริมเป็นลูกหาบต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อ	ข้อบ่งชี้ศักยภาพ	N	ระดับศักยภาพ, % (n)					x	SD
			ดีมาก (5)	ดี (4)	ปานกลาง (3)	ไม่ค่อยได้ (2)	ไม่ได้เลย (1)		
1	ท่านสามารถนำทางนักท่องเที่ยวเดินป่าได้	24	12.5 (3)	41.7 (10)	41.7 (10)	4.2 (1)	0 (0)	3.6250	0.7696
2	ท่านสามารถนำชมและบอกเล่าเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ สัตว์ป่า และพรรณไม้แก่นักท่องเที่ยวได้	24	8.3 (2)	20.8 (5)	54.2 (13)	16.7 (4)	0 (0)	3.2084	0.8329
3	ท่านสามารถนำนักท่องเที่ยวดูนกได้	24	4.2 (1)	16.7 (4)	50.0 (12)	20.8 (5)	8.3 (2)	2.8750	0.9469
4	ท่านสามารถให้บริการและจัดการดูแลเรื่องที่พัก ทางเดินที่และอำนวยความสะดวกต่างแก่นักท่องเที่ยวได้	23	26.1 (6)	56.5 (13)	17.4 (4)	0 (0)	0 (0)	4.0870	0.6683
5	ท่านรู้จักพืชสมุนไพรหรือพืชในป่าที่สามารถนำมากินได้	24	4.2 (1)	29.2 (7)	54.2 (13)	12.5 (3)	0 (0)	3.2500	0.7372
6	ท่านสามารถใช้ไฟหุงต้ม และสามารถประกอบอาหาร ท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวรับประทานได้	24	20.8 (5)	66.7 (16)	12.5 (3)	0 (0)	0 (0)	4.0834	0.5835
7	ท่านรู้จักวิธีปฐมพยาบาลเบื้องต้น	24	8.3 (2)	45.8 (11)	37.5 (9)	4.2 (1)	4.2 (1)	3.5000	0.8846
8	ท่านดูแลเรื่องความสะดวก การกำจัดขยะหรือสิ่งปฏิกูล	23	21.7 (5)	65.2 (15)	13.0 (3)	0 (0)	0 (0)	4.0870	0.5964
9	ท่านสามารถดูแลในเรื่องความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวได้	23	21.7 (5)	69.6 (16)	8.7 (2)	0 (0)	0 (0)	4.1305	0.5480
10	ท่านสามารถพูดจาสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้	24	0 (0)	0 (0)	4.2 (1)	12.5 (3)	83.3 (20)	1.2084	0.5089
11	ท่านสามารถทำให้นักท่องเที่ยวมาใช้บริการของท่านได้อย่างสม่ำเสมอ	22	18.2 (4)	45.5 (10)	27.3 (6)	0 (0)	9.1 (2)	3.6364	1.0930

การศึกษาชุมชนท้องถิ่นโดยใช้ลูกหาบ จำนวน 23 คน และคนขับรถยนต์กระบะเหมารับจ้าง 1 คน เป็นตัวแทนในการเก็บข้อมูล ทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานว่าชาวบ้านที่รับจ้างเป็นลูกหาบเป็นเพศชายทั้งหมด ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา และประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกร ซึ่งส่วนใหญ่มีรายได้หลักต่อเดือนไม่เกิน 4,000 บาท รายได้ที่ค่อนข้างต่ำนี้ ทำให้ชาวบ้านคันรนที่จะมีอาชีพเสริม ซึ่งจากการสัมภาษณ์ลูกหาบโดยตรง ทำให้ทราบข้อมูลเพิ่มเติมว่า ชาวบ้านหวังมีรายได้เสริมอย่างเท่าที่จะทำได้ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวนี้ ซึ่งจะมีรายได้เสริมจากการเป็นลูกหาบเฉลี่ยประมาณเดือนละ 3,000 บาท ซึ่งทางอุทยานฯ ได้กำหนดค่าแรงไว้ 300 บาท / วัน / คน ดังนั้นการเดินทางขึ้นทุ่งโนนสนซึ่งใช้เวลาไป-กลับ 3 วัน ชาวบ้านจะได้ค่าแรง 900 บาทต่อการเดินทางขึ้นทุ่งโนนสน 1 ครั้ง เมื่อรวมกับค่าทริปที่อาจจะได้จากนักท่องเที่ยว ชาวบ้านจะได้รายได้ไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท ต่อครั้ง แต่เนื่องจากอุทยานฯ มีการขึ้นทะเบียนลูกหาบและเป็นฝ่ายดำเนินการจัดคิวให้ ประกอบกับมีผู้มาสมัครเป็นลูกหาบเป็นจำนวนมาก ทำให้ลูกหาบคนหนึ่งจะขึ้นทุ่งโนนสนได้ประมาณอาทิตย์ละ 1 ครั้ง โดยเดือนหนึ่งจะขึ้นทุ่งโนนสนได้ประมาณ 2-4 ครั้งเท่านั้น ทำให้มีรายได้เสริมอย่างสูงสุดไม่เกิน 4,000 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมมิได้กระจายไปยังชาวบ้านทุกกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน หรือเพศหญิง มิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวนี้เลย

คำตอบของลูกหาบในแบบสอบถามต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มิใช่เพื่อต้องการคำตอบที่ถูกต้องว่าชาวบ้านท้องถิ่นเข้าใจถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจริงๆ หรือไม่? แต่เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความคิด และทัศนคติที่ชาวบ้านมีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งก็มีจุดที่น่าสนใจ คือ มีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่ไม่ทราบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างไร? หรือมีลักษณะอย่างไร? และชาวบ้านที่ตอบว่าเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เมื่อได้สัมภาษณ์ต่อไปอีกว่าเข้าใจอย่างไร? ส่วนใหญ่ก็ได้รับคำตอบในมุมมองของชาวบ้านว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแบบที่ช่วยอนุรักษ์ธรรมชาติ และไม่ทำลายธรรมชาติ ซึ่งเป็นเพียงแง่มุมเดียวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวมากกว่าการเป็นลูกหาบแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีความต้องการที่จะเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวได้ และเข้ามาขายสินค้า หรือของที่ระลึกภายในอุทยานฯ ได้

จากข้อมูลด้านศักยภาพของชาวบ้านท้องถิ่นที่รับจ้างเป็นลูกหาบ ได้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่าลูกหาบจะมีศักยภาพสูง และมั่นใจในความสามารถของตนเองในด้านการใช้แรงงานของตนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ความสามารถในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ความสามารถในการดูแลรักษาความสะอาด กำจัดสิ่งปฏิกูล ความสามารถในการจัดการดูแลเรื่องที่พิกและกางเต็นท์ และความสามารถในการใช้ไฟหุงต้ม ประกอบอาหารท้องถิ่น แต่ในส่วนของความสามารถในการให้ความรู้ด้านธรรมชาติ เช่น การบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติ พรรณไม้ สัตว์ป่า และการดูแลจะมีศักยภาพน้อยกว่าความสามารถที่ต้องใช้แรงงานโดยตรงลงไปบ้าง แต่ก็อยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านอาจยังไม่มั่นใจในศักยภาพที่ตนมีเท่าที่ควร อาจจะประเมินความสามารถของตนต่ำกว่าความเป็นจริง อีกทั้งยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวที่ชัดเจนก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยของกนิษฐา และคณะ (2544) เป็นข้อมูลที่ได้โดยการใช้แบบสำรวจ และแบบสอบถาม ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาชุมชนแต่เพียงคร่าวๆ เท่านั้น อีกทั้งเป็นการศึกษาชาวบ้านท้องถิ่นจากตัวแทนกลุ่ม คือ ลูกหาบและผู้ขับรถยนต์เหมารับจ้างแต่เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น ข้อมูลนี้จึงมิใช่ข้อมูลสรุปของชาวบ้านท้องถิ่นทั้งหมด ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นปัญหาได้เพียงบางมุมเท่านั้น นอกจากนี้การวัดความรู้ความเข้าใจของชาวบ้านในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งมีรายละเอียดซับซ้อนพอสมควร โดยการใช้แบบสอบถาม จึงยังคงมีข้อจำกัดอยู่ ซึ่งอาจไม่ใช่ข้อมูลที่ถูกต้องทั้งหมด แต่ก็เพียงพอที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความคิดและทัศนคติของชาวบ้านในบางมุมได้

ประเด็นการวิจัยที่จำเป็นต้องทำต่อไปในโครงการวิจัยนี้

การศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ของกนิษฐา และคณะ (2544) ทำให้ได้เห็นมุมมองทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านปัญหา และข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งก็คือสถานที่จุดท่องเที่ยว และช่วงระยะเวลาของฤดูกาลท่องเที่ยว และในด้านการท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้สมบูรณ์ขึ้นได้ ซึ่งก็คือศักยภาพของชาวบ้านท้องถิ่นเอง ดังนั้น โครงการวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาวิจัยต่อเนื่องจากการศึกษาวิจัยดังกล่าว โดยดึงศักยภาพของชาวบ้านท้องถิ่นออกมาให้ชัดเจนขึ้น และจะทำการศึกษาชุมชนในแง่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยละเอียด ซึ่งวิธีการเพื่อให้ได้ข้อมูลจะต้องมีความถูกต้องลึกซึ้งกว่าการใช้แบบสอบถาม โดยการลงไปสัมผัสชุมชน และเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิธีการประเมินชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Plan : PAR) เป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยใช้ “ชุมชน” เป็นศูนย์กลางในการศึกษา และมองไปรอบๆ ถึงทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นว่าชุมชนสามารถที่จะทำอะไรได้บ้าง? ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่น ซึ่งพื้นที่เป้าหมายของชุมชนมิใช่เฉพาะภายในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงทรัพยากรที่อยู่ใกล้เคียงบริเวณชุมชนซึ่งอยู่นอกอุทยานฯ ด้วย

โครงการวิจัยนี้ จะทำการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็น ดังนี้ :-

1. ชุมชนเรียนรู้ร่วมกันในปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น - ปัญหาเหล่านั้นมีอะไรบ้าง? และจะมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร?
2. องค์กรความรู้ท้องถิ่น - ได้แก่ความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับความเป็นมา และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น องค์กรความรู้เหล่านั้นมีอะไรบ้าง?
3. การกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยชุมชนเป็นผู้ร่วมคิด วางแผน และลงมือปฏิบัติเองเป็นอย่างไร?

2.3 ความคิดเห็นของทีมวิจัยที่ให้ความสำคัญกับโครงการวิจัยนี้

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะไม่สามารถกระทำให้สำเร็จได้ หากไม่มีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน หรือคนในชุมชนไม่ได้ใช้ศักยภาพของคนที่มีอยู่อย่างเต็มที่ ผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็คงไม่มีความหมาย หากผลประโยชน์นั้นไม่ได้ถูกกระจายไปยัง

กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องอย่างสมดุล โดยเฉพาะคนในท้องถิ่น การจัดการการท่องเที่ยวในแบบดังกล่าวก็จะต้องไม่มี ความยั่งยืน ดังนั้นทีมวิจัยจึงเห็นร่วมกันว่าโครงการวิจัยนี้มีความสำคัญ และจำเป็นจะต้องทำ คือ

1. เป็นการจัดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้สมดุล และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะองค์ ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็น ธรรม โดยเฉพาะการกระจายรายได้สู่ชุมชนในท้องถิ่นซึ่งควรเป็นไปอย่างยั่งยืน
2. หากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม ไม่ได้ได้รับการส่งเสริมให้เกิดขึ้นใน ชุมชนนี้ ทั้งๆที่ชุมชนเองก็มีความต้องการ และมีศักยภาพความสามารถที่จะพัฒนาได้ ปัญหาที่ เกิดขึ้นในชุมชนก็อาจจะยังคงอยู่เช่นเดิม หรืออาจจะทวีความรุนแรงขึ้นก็ได้ เช่น การมีรายได้ น้อยไม่พอเลี้ยงครอบครัว ก็มีสวนปืบตันให้ชาวบ้านทำผิดกฎหมายโดยการเข้าป่าล่าสัตว์ ด้ คัด ไม้ หรือการเก็บหาของป่าที่ไม่ได้รับอนุญาตไปขาย เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการบั่นทอนต่อ ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของส่วนรวมด้วย
3. องค์ความรู้ท้องถิ่น จะทำให้ชาวบ้านท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ของตน รวมทั้งภาคภูมิใจในความรู้ และความสามารถที่ตนมี ซึ่งมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น ซึ่งจะช่วยเหนี่ยวนำให้ชาวบ้านท้องถิ่นเกิดการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน เพื่อรวม พลังกันปกป้องทรัพยากร และดูแลรักษาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ภายในท้องถิ่นของตน

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาชุมชน และทำงานร่วมกับชุมชน ตลอดจนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ในรูปแบบที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคน ทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชน

3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย

ชุมชนบริเวณใกล้เคียงหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ ส.ล.8 (หนองแม่นา) ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ (ภาพที่ 3) ซึ่งประกอบด้วยชุมชน 2 หมู่บ้าน คือ

1. หมู่บ้านทานตะวัน หมู่ 5 ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จุดศูนย์กลางของหมู่บ้านตั้งอยู่ที่พิกัด $16^{\circ} 34'$ เหนือ และ $100^{\circ} 54'$ ตะวันออก
2. หมู่บ้านหนองแม่นา หมู่ 6 ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จุดศูนย์กลางของหมู่บ้านตั้งอยู่ที่พิกัด $16^{\circ} 33'$ เหนือ และ $100^{\circ} 54'$ ตะวันออก
(อ้างอิงจากแผนที่ 1 : 50,000 ของกรมแผนที่ทหาร ราว 5142 II)

3.3 กลุ่มคนเป้าหมาย และทีมวิจัย

ทีมวิจัย

1. นางสาวกนิษฐา อยู่ถาวร	สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
2. นายบางรักษ์ เชษฐสิงห์	สำนักวิจัยเศรษฐกิจและผลิตผลป่าไม้ กรมป่าไม้
3. นางอัญชลี นครไชย	สำนักงานป่าไม้จังหวัดราชบุรี กรมป่าไม้
4. นายเกรียงไกร สมณรินทร์	ประธานชมรมทหารผ่านศึกตำบลหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
5. นายหลาด ชันทอง	ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
6. นายสมพงษ์ คุ้มคำ	ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
7. นายสมาน กองกอง	ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
8. นายสุรินทร์ สุขมี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
9. นายบรรพต ร่องจิก	ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านทานตะวัน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
10. นายเกษม ฉิมสุต	ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวัน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มที่ร่วมดำเนินการ

1. สมาชิกหมู่บ้านทานตะวัน ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. สมาชิกหมู่บ้านหนองแม่นา ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
3. เจ้าหน้าที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ ส.ล.8 (หนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์
4. สมาชิกชมรมนักรักธรรมชาติ กรุงเทพฯ

คณะวิทยากร หรือผู้มีส่วนร่วมในการเสริมความรู้และประสบการณ์

1. นางสาวชลธิชา เชื้อบุญมี พัฒนาคำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. นายชนะศักดิ์ เทอดผดุงชัย อาจารย์โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา) จังหวัดเพชรบูรณ์
3. นายเกรียงไกร สุวรรณภักดิ์ กลุ่มรักษ์ฝืเสือ ชมนมนักนิยมนธรรมชาติ กรุงเทพฯ
4. สมาชิกชมรมนักนิยมนธรรมชาติ กรุงเทพฯ

องค์กรสนับสนุน

1. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
2. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
3. ที่ว่าการอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

3.4 แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล

ประเภทของข้อมูล

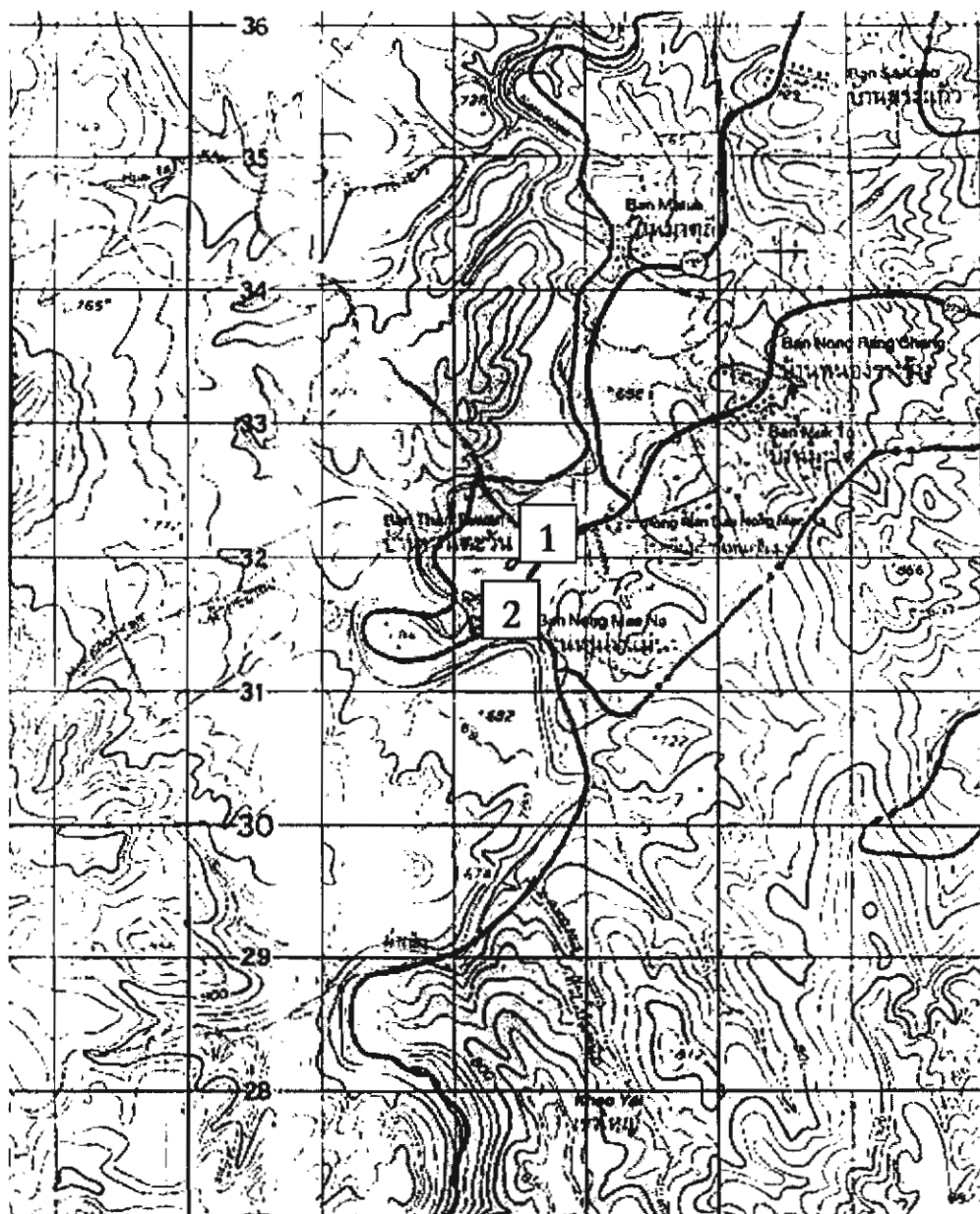
1. ข้อมูลมือสอง ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านของกรมการพัฒนาชุมชน แผนที่ 1: 50,000 แผนที่อุทยานฯ แผนที่ และรูปภาพ
2. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทางเดียว ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์ (Interview)
3. ข้อมูลที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกัน แบ่งเป็น 2 ประเภท
 - 3.1 ข้อมูลที่ได้จากการประเมินชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA)

ได้แก่ :- การเสวนากลุ่ม (Focus group)

 - การจัดเวทีชาวบ้าน
 - การทำแผนที่หมู่บ้าน
 - การทำแผนที่จากใช้ประโยชน์ที่ดิน
 - การจัดทำปฏิทินตามฤดูกาล
 - 3.2 ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Plan : PAR)

ได้แก่ :- การสำรวจทรัพยากรในท้องถิ่น

 - การฝึกอบรมชาวบ้านด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
 - การทดสอบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ภาพที่ 3 ตำแหน่งของสถานที่ดำเนินการวิจัย คือ หมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

สัญลักษณ์: 1 = หมู่บ้านทานตะวัน 2 = หมู่บ้านหนองแม่นา

(ที่มา : แผนที่ 1 : 50,000 ของกรมแผนที่ทหาร ระหว่าง 5142 II)

ขั้นตอนการศึกษา และวิธีการเก็บข้อมูล

ทีมวิจัยจากส่วนกลาง (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกรมป่าไม้) จะลงพื้นที่ภาคสนามทุกเดือนๆ ละประมาณ 7 วัน เพื่อทำงานร่วมกับ “นักวิจัยท้องถิ่น” ซึ่งเป็นชาวบ้าน มอบหมายงานให้นักวิจัยท้องถิ่น ติดตามประเมินผลการทำงาน แล้วจึงมีการเสวนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสรุปบทเรียนร่วมกันทุกครั้ง ซึ่งมีขั้นตอนในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. เข้าพื้นที่เบื้องต้น (Preliminary Site Visit)

ทีมวิจัยลงพื้นที่เยี่ยมชมหมู่บ้านครั้งแรก เพื่อแนะนำโครงการวิจัย และเสนอภาพกว้างๆ แก่ชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้อาวุโส และผู้นำหมู่บ้าน ให้เข้าใจหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำที่จะเป็นไปได้ โดยยึดถึงวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกันเพื่อช่วยให้ชุมชนเตรียมแผนปฏิบัติการ เก็บข้อมูล และร่วมกันพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (ภาพที่ 4)

การทำความรู้จักต่อกัน และการสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน ขณะระดมความพยายามของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการวิจัยนี้ จะเป็นการสร้างแนวร่วม และเป็นการเลือกเฟ้น “นักวิจัยท้องถิ่น” จากกลุ่มชาวบ้านขึ้นมาโดยธรรมชาติ ซึ่งมีได้มีการกำหนดตายตัวหรือบังคับ แต่เป็นความสมัครใจของชาวบ้านเองที่จะทำงานให้ชุมชน ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละคนว่ามีความถนัด หรือเหมาะสมที่จะช่วยเหลือการทำงานในด้านใด

ในช่วงการเยี่ยมชมชุมชนครั้งแรกๆ ทีมวิจัยจะสนับสนุนให้ชุมชนได้ตรวจสอบความเป็นไปของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หลังจากนั้นจะทิ้งช่วงเวลาให้นักวิจัยท้องถิ่น ได้กระจายข้อมูลไปสู่สมาชิกอื่นๆ ในชุมชน เพื่อจะได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องนี้ภายในชุมชน

ภาพที่ 4 การเข้าพื้นที่เบื้องต้นเพื่อแนะนำโครงการวิจัย (ซึ่งมีคณะผู้บริหารจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เข้าร่วมแนะนำโครงการฯ และร่วมสังเกตการณ์ภายในชุมชนด้วย)

2. ทบทวนในชุมชน (Community Review)

หลังจากได้ทั้งช่วงเวลาให้มีการกระจายข้อมูลผ่านไปสู่สมาชิกในชุมชนแล้ว การลงพื้นที่ภาคสนามครั้งต่อไป จะชี้แจงวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนของการศึกษาข้อมูล วัน เวลา ที่จะต้องเก็บข้อมูล ยืนยันความร่วมมือ ระบุคนที่เกี่ยวข้อง และแต่ละคนมีบทบาทอย่างไร? รวมทั้งทบทวนความเข้าใจวิธีการ การประเมินสภาพ และเก็บข้อมูล การพิจารณาหาวิธีต้องใช้เวลาช่วงหนึ่งสำหรับพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างเต็มที่ภายในชุมชน เพื่อที่จะทบทวนความเข้าใจวิธีการประเมินสภาพ และเก็บข้อมูล และยืนยันความสนใจในการร่วมกระบวนการต่อไป

3. เก็บรวบรวมข้อมูล (Collecting Data) ได้จากข้อมูล 3 ประเภท

3.1 ข้อมูลมือทอง – ค้นหาข้อมูลที่มีการศึกษาวิจัยไว้แล้ว รวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากทางราชการ ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ก) ของกรมการพัฒนาชุมชน และข้อมูลอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รวมทั้งแผนที่ และภาพถ่ายต่างๆ

3.2 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทางเดียว ได้แก่

- 3.2.1 การสังเกตโดยตรง – สังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตรง อาจได้จากการตั้งใจสังเกต หรือสังเกตได้ทุกโอกาสระหว่างการทำงาน เพื่อเรียนรู้พฤติกรรม และวิถีชีวิตของชุมชน
- 3.2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม – สังเกตเหตุการณ์ขณะใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน ซึ่งจะได้ข้อมูลที่ละเอียดขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องความเชื่อ ความคิด และทัศนคติขณะร่วมทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน
- 3.2.3 การสัมภาษณ์แบบเตรียมประเด็น – สัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มผู้อาวุโส เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน รวมทั้งวิถีชีวิต และความเป็นไปของหมู่บ้านตั้งแต่ในอดีต จนถึงปัจจุบัน
- 3.2.4 สัมภาษณ์แบบไม่กำหนดคำตอบล่วงหน้า – คล้ายกับการพูดคุยกับชาวบ้านธรรมดาอย่างเป็นธรรมชาติ แต่มีจุดประสงค์เพื่อต้องการทราบข้อมูลด้านต่างๆ ของชุมชน ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

3.3 ข้อมูลที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่

3.3.1 การสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ

จากการระดมความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อหาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่น ชุมชนต้องมีข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างเพียงพอ จึงจะสามารถวางแผนการจัดการได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง จึงได้จัดทีมนักวิจัยท้องถิ่น (ภาพที่ 5) เพื่อสำรวจทรัพยากรธรรมชาติบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และแก่งบางระจัน (ภาพที่ 6, 7 และ 8) คือ

ภาพที่ 5 ทีม “นักวิจัยท้องถิ่น” กำลังปฏิบัติงานสำรวจ และเก็บข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภายในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ภาพที่ 6 ทีมนักวิจัยท้องถิ่น กำลังสำรวจชนิดพันธุ์ไม้ที่พบบริเวณเส้นทางเดินป่าที่เชื่อมระหว่างอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และแก่งบางระจัน

ภาพที่ 7 ทีมนักวิจัยท้องถิ่นกำลังเดินป่าสำรวจชนิดนก ที่พบบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ภาพที่ 8 ทีมนักวิจัยท้องถิ่นกำลังพายเรือสำรวจชนิดนก ชนิดผีเสื้อ และชนิดสัตว์น้ำ ที่พบบริเวณลำน้ำเข็ก และแก่งบางระจัน ซึ่งอยู่ติดแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

- **พันธุ์ไม้** - สำรวจชนิดพันธุ์ไม้ที่รู้จักที่พบบริเวณ 2 ข้างทางเดินป่า ที่เชื่อมระหว่างอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และแก่งบางระจัน จดบันทึก พร้อมทั้งบอกประโยชน์ของพันธุ์ไม้แต่ละชนิด

- **นก** - สำรวจชนิดนกที่พบบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และแก่งบางระจัน โดยใช้กล้องสองตาส่องเทียบกับรูปภาพนกในคู่มือดูนกในประเทศไทย (A Guide to the Birds of Thailand)

- **ผีเสื้อ** - สำรวจชนิดผีเสื้อที่พบบริเวณลำน้ำเข็ก และแก่งบางระจัน โดยใช้สายตาหรือกล้องสองตาส่องเทียบกับรูปภาพผีเสื้อในคู่มือดูผีเสื้อในประเทศไทย

- **สัตว์น้ำ** - สำรวจชนิดสัตว์น้ำที่พบบริเวณลำน้ำเข็ก และแก่งบางระจัน เช่น ปลา หอย และอื่นๆ

3.3.2 การทำแผนที่หมู่บ้านอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Mapping)

การทำแผนที่อย่างมีส่วนร่วม คือให้ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านช่วยกันทำ เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจสภาพต่างๆ ไป การใช้ประโยชน์พื้นที่ และภูมิเณศของชุมชนมากขึ้น ซึ่งจำเป็นแก่การวางแผนจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน (ภาพที่ 9) ประกอบด้วยข้อมูลต่างๆ คือ

- ขอบเขตของหมู่บ้าน
- ที่ตั้ง และชื่อของสถานที่สำคัญในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน ร้านค้า
- สถานภาพของบุคคลในหมู่บ้าน เช่น ผู้นำอย่างเป็นทางการ ผู้นำโดยธรรมชาติ
- การใช้ประโยชน์ที่ดิน

3.3.3 การทำปฏิทินกิจกรรมพื้นบ้าน (Seasonal Calendar)

ปฏิทินกิจกรรมพื้นบ้าน คือ ข้อมูลที่แสดงวงจรประจำ หรือกิจกรรม และช่วงเวลาที่เกิดกิจกรรมเป็นประจำของชุมชนในรอบปี ซึ่งได้ให้ชาวบ้านช่วยกันระดมความคิด และจัดทำปฏิทินกิจกรรมพื้นบ้าน 2 ประเภท (ภาพที่ 10) คือ

- ปฏิทินวิเคราะห์อาชีพ และแรงงานของหมู่บ้าน
 - ปฏิทินวิเคราะห์การใช้ประโยชน์จากป่าของหมู่บ้าน
- ประกอบด้วยข้อมูลต่างๆ คือ
- กิจกรรมที่ทำ
 - ช่วงระยะเวลาที่ทำกิจกรรม
 - เพศ และวัยที่ทำกิจกรรม

ภาพที่ 9 ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นากำลังช่วยกันทำแผนที่ของหมู่บ้าน

ภาพที่ 10 ชาวบ้านกำลังช่วยกันระดมความคิดเห็นจัดทำปฏิทินวิเคราะห์อาชีพ และแรงงาน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากป่าของหมู่บ้าน

3.3.4 การประชุม และการฝึกอบรม (Meeting – Training)

ทีมวิจัยได้จัดการประชุมชาวบ้าน เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม” เพื่อให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นแก่ชาวบ้านในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความสำคัญ และประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวแบบทั่วไป ทีมวิจัยได้ปูพื้นฐานให้ชาวบ้านเข้าใจเรื่องระบบนิเวศ และความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ ซึ่งส่งผลเกี่ยวเนื่องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน รวมทั้งได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มชาวบ้านให้เข้มแข็ง และจัดตั้งเป็นองค์กรชุมชนเพื่องานพัฒนาด้านต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน (ภาพที่ 11)

3.3.5 การประชุม และการอภิปรายกลุ่มย่อย (Meeting – Discuss Group)

ทีมวิจัยจัดการประชุมชาวบ้าน เพื่อพูดคุยถึงปัญหาที่พบภายในชุมชน มีการแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อช่วยกันระดมความคิด ออกปัญหาในแต่ละประเด็น แล้วให้ชาวบ้านแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอต่อชุมชน จากนั้นจึงประมวลออกมาเป็นปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาล้วนรวมของหมู่บ้าน (ภาพที่ 12)

4. การประชุมวางแผน (Planning Meeting)

ชาวบ้านร่วมกันประชุมวางแผนเพื่อจัดตั้ง “องค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” และร่วมกันวางแผนปฏิบัติการร่วมเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่นร่วมกัน มีการกำหนดกฎระเบียบกันหารูปแบบที่เหมาะสม และแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงาน

5. การทดลองปฏิบัติการร่วม (Testing Implementation)

ชาวบ้านทดลองปฏิบัติงานตามแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่วางไว้ โดยมีการฝึกปฏิบัติจริงกับนักท่องเที่ยวกลุ่มทดสอบ (ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกชมรมนักนิยมนธรรมชาติ กรุงเทพฯ) หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองแล้ว จึงมาสรุปบทเรียนร่วมกัน เพื่อหาข้อดี และข้อบกพร่องของการทำงาน ตลอดจนร่วมวิเคราะห์ปัญหาที่พบเพื่อนำไปปรับปรุงการทำงานในครั้งต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูล

เมื่อได้ทราบข้อมูลทั้งหมดของชุมชนแล้ว ทำให้ชุมชนได้ทราบถึงความต้องการ ปัญหา ข้อจำกัด อุปสรรค และความสำคัญในแต่ละเรื่อง ขั้นตอนไปคือการกำหนดกิจกรรมที่จะแก้ปัญหา เสนอทางเลือกต่างๆ ในกรรมแก้ไขปัญห ช่วยกันระดมความคิดในการจัดหาทางเลือก การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน เป็นจุดเริ่มที่ทำให้เกิดการวางแผนปฏิบัติการร่วม ซึ่งในที่นี้ก็คือ “แผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่นโดยชุมชน”

หลังจากที่ได้นำแผนปฏิบัติการร่วมนี้ ไปทดลองปฏิบัติจริงแล้ว จึงนำมาประชุมสรุปบทเรียนร่วมกันอีกครั้ง เพื่อหาทางแก้ไขปัญหที่พบ และจะได้นำไปปรับปรุงการทำงานในครั้งต่อไป ซึ่งจากนี้ไปจะเป็นการปฏิบัติ - วิเคราะห์ - ปรับปรุงแก้ไข ไปตลอดกระบวนการ ซึ่งจะทำการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่นมีความยั่งยืน

ภาพที่ 11 การประชุม และฝึกอบรมชาวบ้านเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม” ระหว่างวันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ 2545 ณ ศาลาวัดหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ 12 การนำเสนอปัญหาที่พบภายในชุมชน หลังจากได้มีการแบ่งกลุ่มย่อยชาวบ้าน เพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกัน ณ ศาลาวัดหนองแม่นา เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2545

บทที่ 4 ผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลที่ได้รับจากการดำเนินการวิจัย

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

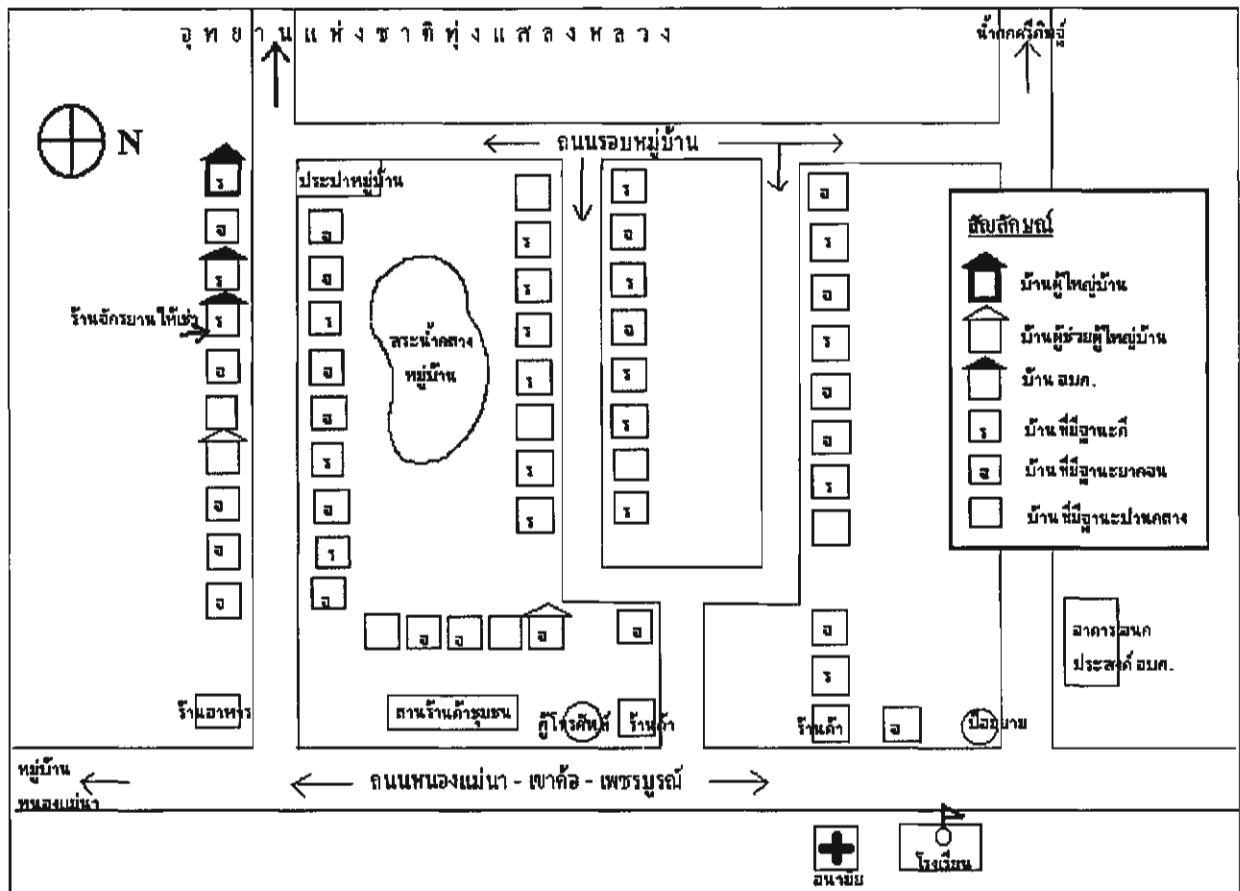
หมู่บ้านทานตะวัน

ที่ตั้ง หมู่ 5 ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่บริเวณปากทางเข้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ ส.ถ. 8 (หนองแม่นา) หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเขาปางก่อ ได้สิทธิในการใช้ที่ดินประเภทเสียดินป่ารังท้องถิ่น (ภบท.5) มีพื้นที่รวมของหมู่บ้านรวม 765 ไร่

ประชากร หมู่บ้านทานตะวันมีครัวเรือนทั้งหมด 51 ครัวเรือน มีประชากรอาศัยอยู่จำนวน 238 คน แยกเป็นเพศชายจำนวน 141 คน และเพศหญิงจำนวน 97 คน ซึ่งแยกเป็นเยาวชนจำนวน 81 คน ผู้ใหญ่วัยทำงาน (อายุ 18 – 59 ปี) จำนวน 137 คน และกลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 20 คน

สภาพทั่วไป ภายในหมู่บ้านมีบ่อน้ำตื้น หรือบ่อขุดส่วนตัวที่ใช้การได้ 20 บ่อ มีบ่อน้ำสาธารณะซึ่งดำเนินการขุดเจาะโดยกรมโยธาธิการ และสามารถใช้งานได้จำนวน 2 บ่อ (ในจำนวนนี้เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ร่วมกับหมู่บ้านหนองแม่นาจำนวน 1 บ่อ คือ อ่างเก็บน้ำหนองแม่นา) มีน้ำประปาใช้ ทุกครัวเรือนมีน้ำสะอาดไว้ใช้บริโภค และมีลำน้ำเข็กซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่หมู่บ้านใช้ผ่านด้านหลังของหมู่บ้าน มีไฟฟ้าใช้ หมู่บ้านอยู่ใกล้ถนนลาดยางไปสู่ตัวอำเภอเขาค้อ ซึ่งมีระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 25 กิโลเมตร ภายในหมู่บ้านมีทางลาดยางซึ่งเชื่อมติดกับถนนใหญ่ยาว 214 เมตร และมีทางดินยาวประมาณ 660 เมตร มีรถรับจ้างสองแถวผ่านหน้าหมู่บ้าน การติดต่อสื่อสารสามารถทำได้ โดยมีบ้านที่มีโทรศัพท์ประจำบ้าน 1 ครัวเรือน และมีวิทยุสื่อสาร 1 เครื่อง ครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้แก๊สเป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้ม ภายในหมู่บ้านมีร้านขายของชำ 4 แห่ง ร้านบริการงานช่างอีกร-เชื่อม 1 แห่ง มีร้านบริการน้ำมันเชื้อเพลิง (ปั๊มหลอด) 1 แห่ง และมีโรงสีขนาดเล็ก (ไม่เกิน 20 แรงม้า) ซึ่งใช้ร่วมกับหมู่บ้านหนองแม่นา จำนวน 1 แห่ง

บริการสาธารณะ หมู่บ้านนี้อยู่ใกล้ศาสนสถาน 1 แห่ง คือวัดหนองแม่นา มีโรงเรียนระดับประถม และโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตั้งกักรมสามัญศึกษาอยู่ใกล้ชุมชน คือ โรงเรียนหนองแม่นา มีหอกระจายข่าว มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ และมีร้านค้าสหกรณ์ของหมู่บ้าน 1 แห่ง มีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานของชุมชน และมีบริการสัตวแพทย์อาสา มีสวนสาธารณะและลานกีฬาของหมู่บ้าน (แผนที่หมู่บ้าน แสดงตำแหน่ง ที่ตั้ง การตั้งครัวเรือน และสภาพทั่วไปของหมู่บ้านทานตะวัน ได้แสดงไว้ในภาพที่ 13)

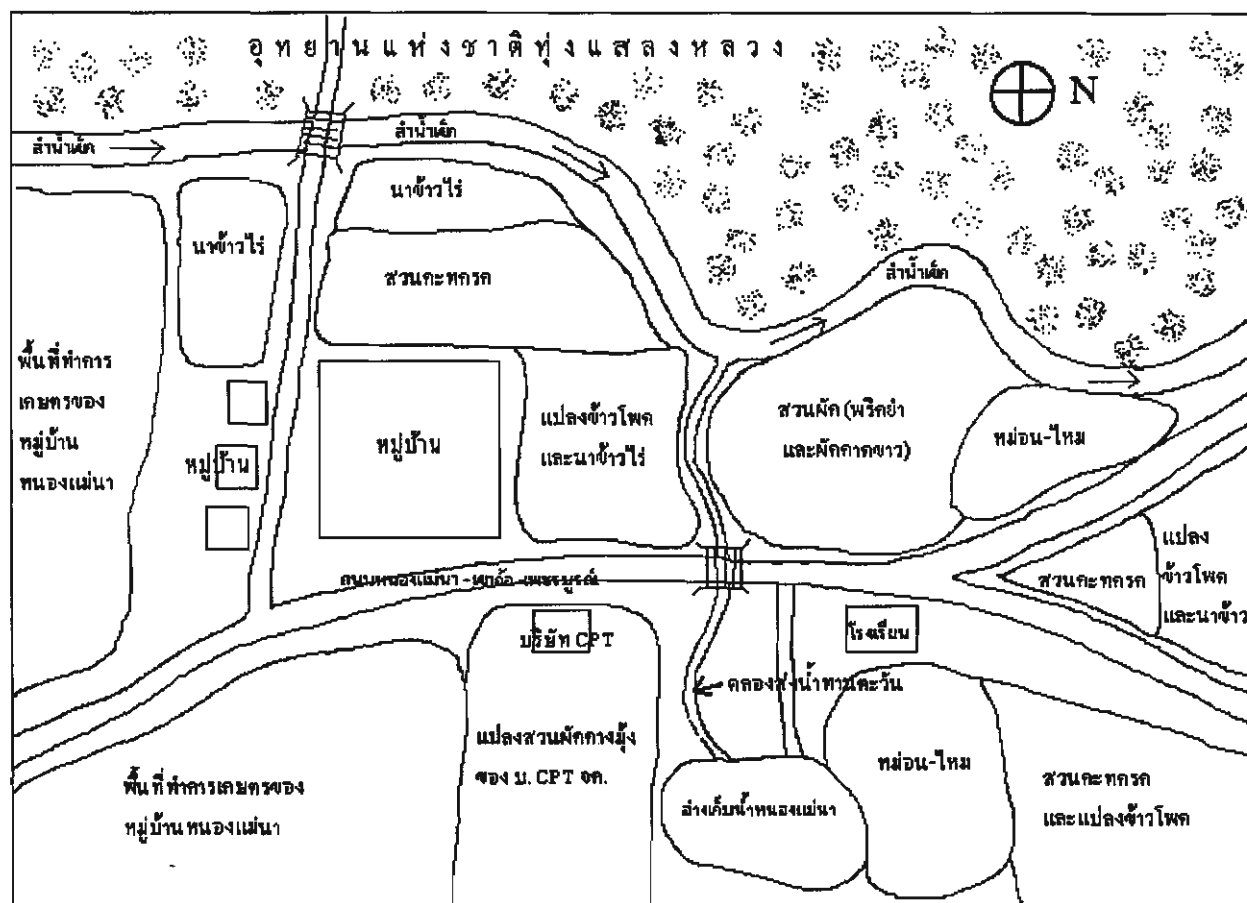

ภาพที่ 13 แผนที่หมู่บ้านทานตะวัน (แสดงตำแหน่ง ที่ตั้ง และการตั้งครัวเรือน)

อาชีพ สภาพทางเศรษฐกิจ และสภาพแรงงาน หมู่บ้านนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร มีพื้นที่ดินทำการเกษตรประมาณ 460 ไร่ (ประมาณ 60 % ของพื้นที่หมู่บ้านทั้งหมด) ซึ่งจากข้อมูลในปี พ.ศ. 2544 และการสัมภาษณ์เพิ่มเติม ชาวบ้านได้ใช้พื้นที่ทำการเกษตรไป 347 ไร่ (ประมาณ 75 % ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด) แยกเป็นประเภท และจำนวนครัวเรือนได้ดังนี้ คือ ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จำนวน 75 ไร่ (3 ครัวเรือน) ปลูกข้าวไร่ จำนวน 40 ไร่ (10 ครัวเรือน) ปลูกสวนผัก ได้แก่ พริกขี้หนู และผักกาดขาว จำนวน 75 ไร่ (15 ครัวเรือน) ทำสวนมะม่วง จำนวน 12 ไร่ (1 ครัวเรือน) ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จำนวน 80 ไร่ (10 ครัวเรือน) ปลูกกะทกรก จำนวน 65 ไร่ (10 ครัวเรือน) เลี้ยงหมู (1 ครัวเรือน) การเพาะปลูกพืชเหล่านี้ ส่วนใหญ่ปลูกเพื่อขาย ยกเว้นข้าวไร่ ซึ่งชาวบ้านปลูกไว้เพื่อบริโภคเอง ส่วนอาชีพอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการเกษตร คือ การทำของที่ระลึกที่เป็นผลิตภัณฑ์จากรังไหม (2 ครัวเรือน) รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน (ซึ่งรวมทั้งรายได้หลัก และรายได้เสริม) ประมาณ 75,000 บาท / ปี (รายละเอียดของข้อมูลด้านรายได้ดังตารางที่ 6 และแผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของหมู่บ้านทานตะวัน ได้แสดงไว้ในภาพที่ 14)

ตารางที่ 6 อาชีพ และรายได้ของชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวัน

ประเภท	จำนวน (ไร่)	จำนวน (ครัวเรือน)	รายได้เฉลี่ย / ครัวเรือน / ปี (บาท)
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	75	3	60,000
ข้าวไร่	40	10	-
			(เก็บไว้บริโภคเอง)
สวนผัก (พริก, ผักกาดขาว)	75	15	50,000
สวนผลไม้ (มะม่วง)	12	1	5,000
หม่อน-ไหม	80	10	80,000
กะทกรก	65	10	50,000
เลี้ยงหมู	-	1	15,000
ของที่ระลึกจากรังไหม	-	2	5,000
ลูกหนัง	-	15	2,000

ภาพที่ 14 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของหมู่บ้านทานตะวัน

การเพาะปลูกส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์เพื่อเร่งผลผลิต โดยเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเฉลี่ยครัวเรือนละ 1,000 บาท / ไร่ และเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีป้องกันศัตรูพืชเฉลี่ยครัวเรือนละ 100 บาท / ไร่ ส่วนการใช้สัตว์ใช้งานและเครื่องจักรในการเกษตร พบว่ามีครัวเรือนที่มีวัวใช้งานเอง จำนวน 2 ครัวเรือน มีรถไถขนาดเล็กจำนวน 15 ครัวเรือน และมีรถไถขนาดใหญ่จำนวน 2 ครัวเรือน พื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกส่วนใหญ่จะอยู่ติดกับลำน้ำเข็ก ซึ่งเป็นดินตะกอนตะกอนพัดลำน้ำ และมีความอุดมสมบูรณ์ของดินดี ปัญหาเกี่ยวกับดินที่พบก็มีปัญหาเกี่ยวกับหน้าดินถูกชะล้างบ้าง แต่ไม่รุนแรง

คนในหมู่บ้านเป็นสมาชิกสหกรณ์เพื่อการเกษตรจำนวน 39 ครัวเรือน และเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพทางการเกษตรจำนวน 51 ครัวเรือน ใช้แหล่งสินเชื่อเพื่อการผลิตจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวน 13 ครัวเรือน และธนาคารพาณิชย์จำนวน 13 ครัวเรือน หมู่บ้านนี้มีรถปิคอัพ (รถกระบะ) จำนวน 11 ครัวเรือน มีรถมอเตอร์ไซด์จำนวน 18 ครัวเรือน และมีรถจักรยานจำนวน 30 ครัวเรือน

คนที่อพยพไปทำงานนอกตำบล มีจำนวน 5 ครัวเรือน เป็นเพศชาย 3 คน และเพศหญิง 4 คน โดยทั้งหมดนี้ไปรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งอยู่ในภาคอื่น

การศึกษา คนในหมู่บ้านที่กำลังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนมีจำนวน 46 คน ส่วนคนในหมู่บ้านวัยผู้ใหญ่ที่มีได้ศึกษาต่อแล้ว มีผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ป.1-ป.6) จำนวน 140 คน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 25 คน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 6 คน จบระดับอนุปริญญา จำนวน 2 คน และจบระดับปริญญาตรี จำนวน 1 คน คนในหมู่บ้านที่อายุระหว่าง 14-50 ปี ที่ไม่รู้หนังสือ (เขียนชื่อตัวเองไม่ได้ และอ่านภาษาไทยไม่ได้) มีจำนวน 19 คน ส่วนคนที่พลาดโอกาสจากการศึกษาระดับมัธยมศึกษา หรือในระบบโรงเรียน และได้รับบริการตามหลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียนมีจำนวน 5 คน ในด้านการฝึกอบรม ชาวบ้านเคยได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพด้านการเกษตรจำนวน 10 คน ได้รับการฝึกอบรมด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด จำนวน 50 คน ได้รับการฝึกอบรมด้านความมั่นคงของชาติจำนวน 10 คน และมีการฝึกอบรมแม่บ้านโภชนาการ จำนวน 15 คน

สุขภาพอนามัย คนในหมู่บ้านเมื่อมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ส่วนใหญ่จะไปรับบริการรักษาพยาบาลจากศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) มีคนในหมู่บ้านที่ได้รับสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลจากรัฐบาล และได้รับการคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาลภายใต้การประกันสุขภาพในโครงการ 30 บาทรักษาโรค จำนวน 200 คน และเมื่อเจ็บป่วยรุนแรง คนในหมู่บ้านจะไปรับบริการรักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลเขาค้อ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลของรัฐ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 25 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 40 นาที

ในหมู่บ้านนี้มีคนที่ร่างกายพิการแบบช่วยเหลือตัวเองได้ จำนวน 5 คน และช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ จำนวน 1 คน ซึ่งส่วนใหญ่พิการมาจากการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในสมัยยุทธภูมิเขาค้อ และมีคนปัญญาอ่อน 1 คน

ในหมู่บ้านมีปัญหาเสพติด แต่อยู่ในระดับเบาบาง โดยหลงเหลือคนที่ยังติดยาเสพติดอยู่จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นเด็กอยู่ในวัยเรียน 2 คน และเป็นผู้ใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร 1 คน โดยประเภทของ

ยาเสพติดที่ใช้ คือ ยาบ้า มีการร่วมมือระหว่างชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไข ปัญหา ยาเสพติด คือ มีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ถึงพิษภัยยาเสพติด รณรงค์โดยใช้เสียงตามสาย มีการเดิน ข้ามเผ่าระวังมิให้มีการค้าและเสพยา และชักชวนสนับสนุนให้มีการส่งผู้ติดยาเข้าบำบัดรักษา

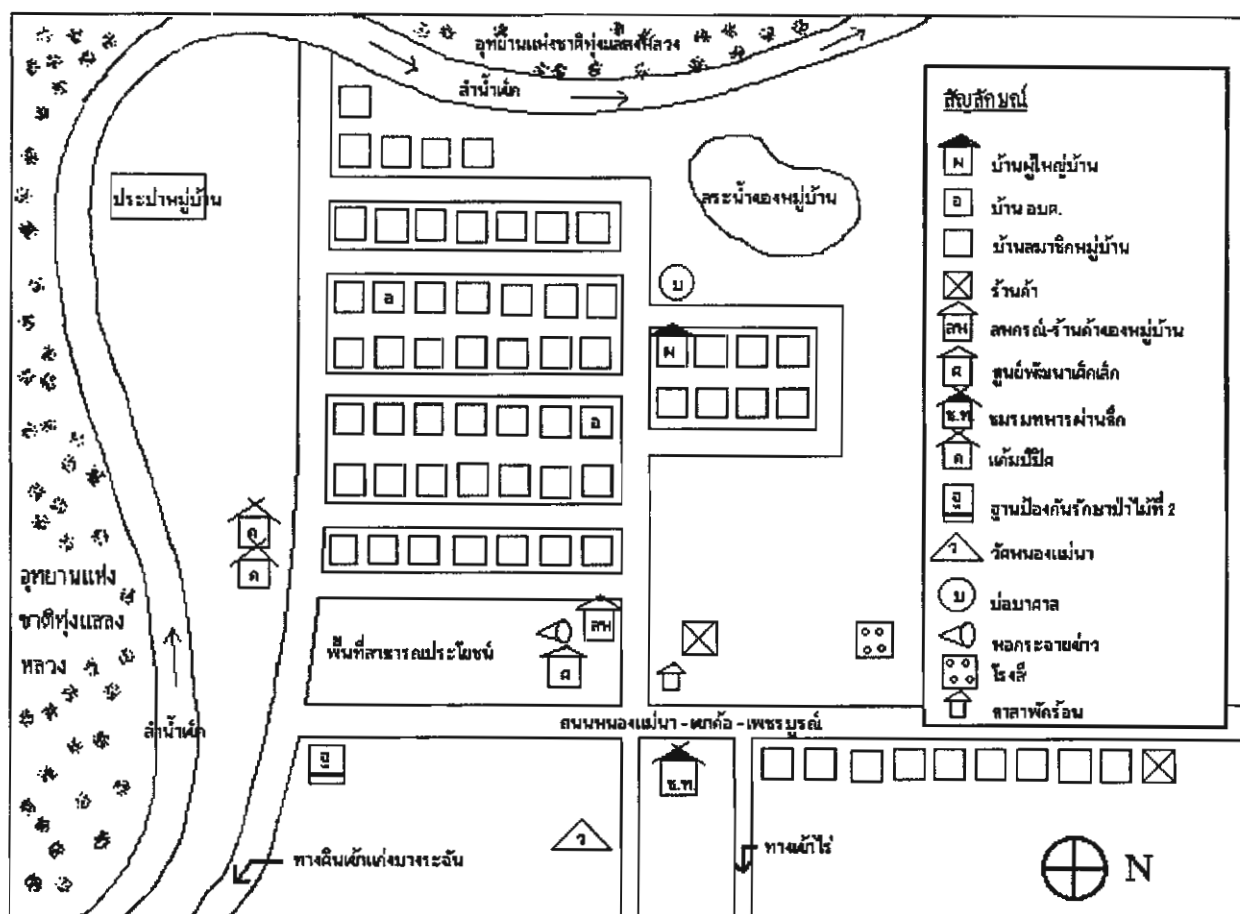
หมู่บ้านหนองแม่นา

ที่ตั้ง หมู่ 6 ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่ห่างจากปากทางเข้า หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ ส.ส. 8 (หนองแม่นา) ประมาณ 1 กิโลเมตร หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน แห่งชาติเขาปางก่อ ได้สิทธิในการใช้ที่ดินประเภทเสียดินป่ารังท้องถื่น (ภบท.5) มีพื้นที่ของหมู่บ้านรวม จำนวน 1,200 ไร่ ซึ่งแบ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 780 ไร่ และเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์สำหรับปลูก ป่า และไม้ยืนต้น จำนวน 420 ไร่

ประชากร หมู่บ้านหนองแม่นา มีครัวเรือนทั้งหมด 65 ครัวเรือน มีประชากรอาศัยอยู่ 295 คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน 150 คน และเพศหญิง จำนวน 145 คน ซึ่งแยกเป็นเยาวชน จำนวน 113 คน ผู้ ใหญ่วัยทำงาน (อายุ 18-59 ปี) จำนวน 168 คน และกลุ่มผู้อาวุโส (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 14 คน

สภาพทั่วไป ภายในหมู่บ้านมีบ่อน้ำตื้น หรือบ่อขุดส่วนตัวที่ใช้การได้ 1 บ่อ มีบ่อน้ำ สาธารณะซึ่งดำเนินการขุดเจาะโดยกรมโยธาธิการ จำนวน 2 บ่อ ในจำนวนนี้เป็นแหล่งน้ำ ที่ใช้ร่วมกับหมู่ บ้านทานตะวันจำนวน 1 บ่อ คือ อ่างเก็บน้ำหนองแม่นา) มีน้ำประปาใช้ และมีลำน้ำเข็กซึ่งเป็นแหล่งน้ำ ธรรมชาติที่หมู่บ้านใช้ผ่านด้านหลังของหมู่บ้าน มีน้ำดื่มสะอาดใช้บริโภคได้จำนวน 47 ครัวเรือน มีไฟฟ้า ใช้ หมู่บ้านนี้อยู่ใกล้ถนนลาดยางไปสู่ตัวอำเภอเขาค้อ ซึ่งมีระยะห่างจากหมู่บ้านประมาณ 26 กิโลเมตร ภายในหมู่บ้านมีทางลาดยางเป็นเส้นทางหลักของหมู่บ้านยาวประมาณ 280 เมตร มีทางลูกรังหรือหินคลุกยาว ประมาณ 200 เมตร และมีทางดินยาวประมาณ 100 เมตร การติดต่อสื่อสารกับหมู่บ้านสามารถทำได้โดยมี บ้านที่มีโทรศัพท์ประจำบ้าน 1 ครัวเรือน และมีวิทยุสื่อสาร 1 เครื่อง ภายในหมู่บ้านมีร้านขายของชำ 2 แห่ง มีร้านบริการน้ำมันเชื้อเพลิง (ปั๊มหลอด) 1 แห่ง ครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้แก๊สเป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้ม และมี โรงสีขนาดเล็ก (ไม่เกิน 20 แรงม้า) ซึ่งใช้ร่วมกับหมู่บ้านทานตะวัน จำนวน 1 แห่ง

บริการสาธารณะ หมู่บ้านนี้อยู่ใกล้ศาสนสถาน 1 แห่ง คือวัดหนองแม่นา มีศูนย์พัฒนาเด็ก เล็ก (ศพด.) 1 แห่ง ซึ่งใช้เป็นโรงเรียนอนุบาลของหมู่บ้านด้วย มีโรงเรียนระดับประถม และโรงเรียนระดับ มัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษาอยู่ใกล้ชุมชน คือ โรงเรียนหนองแม่นา มีทุ่งนาข้าวของหมู่บ้าน มีหอกกระจาย ข้าว และมีศาลาอ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน มีร้านค้าสหกรณ์ของหมู่บ้าน 1 แห่ง มีศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน ของชุมชน และมีสนามกีฬาของหมู่บ้าน (แผนที่หมู่บ้าน แสดงตำแหน่ง ที่ตั้ง การตั้งครัวเรือน และสภาพทั่ว ไปของหมู่บ้านหนองแม่นา ได้แสดงไว้ในภาพที่ 15)

ภาพที่ 15 แผนที่หมู่บ้านหนองแม่นา (แสดงตำแหน่ง ที่ตั้ง และการตั้งครัวเรือน)

อาชีพ สภาพทางเศรษฐกิจ และสภาพแรงงาน หมู่บ้านนี้มีพื้นที่ดินทำกินทางการเกษตร ประมาณ 780 ไร่ (ประมาณ 65 % ของพื้นที่หมู่บ้านทั้งหมด) ซึ่งจากข้อมูลในปี พ.ศ. 2544 และการสัมภาษณ์เพิ่มเติม ชาวบ้านได้ใช้พื้นที่ทำการเกษตรไป 580 ไร่ (ประมาณ 74 % ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด) แยกเป็นประเภท และจำนวนครัวเรือนได้ดังนี้ คือ ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จำนวน 30 ไร่ (7 ครัวเรือน) ปลูกข้าวไร่ จำนวน 70 ไร่ (12 ครัวเรือน) ปลูกสวนผัก ได้แก่ พริกขี้หนู และผักกาดขาว จำนวน 400 ไร่ (45 ครัวเรือน) ทำสวนขนุน จำนวน 10 ไร่ (3 ครัวเรือน) ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จำนวน 60 ไร่ (4 ครัวเรือน) ปลูกกะทกรก จำนวน 10 ไร่ (5 ครัวเรือน) การเพาะปลูกพืชเหล่านี้ ส่วนใหญ่ปลูกเพื่อขาย ยกเว้นข้าวไร่ ซึ่งชาวบ้านปลูกไว้เพื่อบริโภคเอง ส่วนผลิตภัณฑ์ประเภทอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่นิยมทำกันมากที่สุด ได้แก่ การทำขาใบหม่อน (4 ครัวเรือน) (ภาพที่ 16) การทำไม้กวาดจากต้นหญ้าไม้กวาด (3 ครัวเรือน) (ภาพที่ 17) และการทำของที่ระลึกจากรังไหม (3 ครัวเรือน) รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน (ซึ่งรวมทั้งรายได้หลัก และรายได้เสริม) ประมาณ 45,000 บาท / ปี (รายละเอียดของข้อมูลด้านรายได้ดังตารางที่ 7 และแผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของหมู่บ้านหนองแม่นา ได้แสดงไว้ในภาพที่ 18)

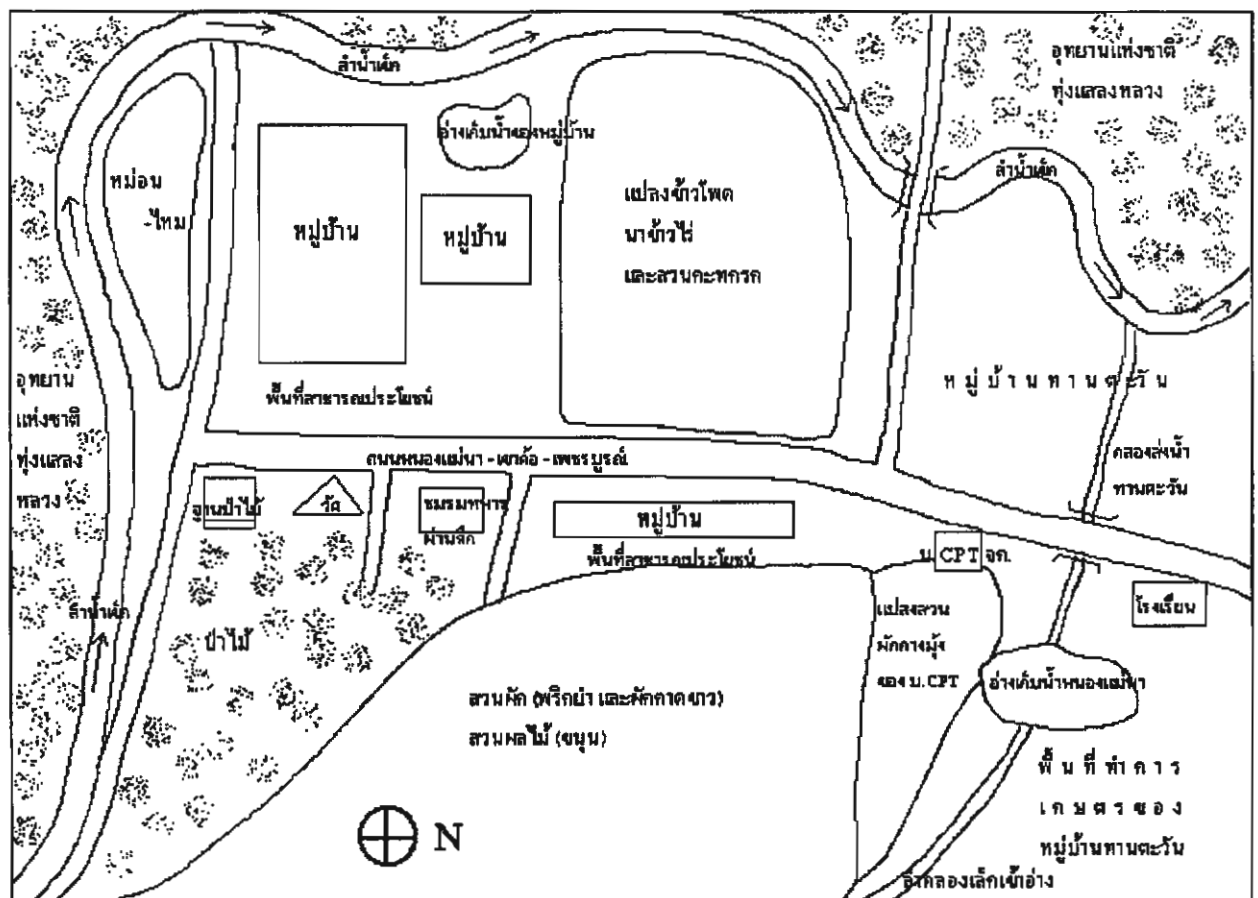
ภาพที่ 16 กลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านหนองแม่นากำลังทำชาใบหม่อน เป็นรายได้เสริมซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม

ภาพที่ 17 กลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านหนองแม่นากำลังตากต้นหญ้าไม้กวาด ต้นหญ้าไม้กวาดเป็นพืชที่ขึ้นตามธรรมชาติในป่าริมลำน้ำเข็ก กลุ่มแม่นำมาทำไม้กวาดเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

ตารางที่ 7 อาชีพ และรายได้ของชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา

ประเภท	จำนวน (ไร่)	จำนวน (ครัวเรือน)	รายได้เฉลี่ย / ครัวเรือน / ปี (บาท)
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	30	7	30,000
ข้าวไร่	70	12	-
			(เก็บไว้บริโภคเอง)
สวนผัก (พริก, ผักกาดขาว)	400	45	20,000
สวนผลไม้ (ขนุน)	10	3	6,000
หม่อน-ไหม	60	4	50,000
กะทกรก	10	5	20,000
ซาบหม่อน	-	4	5,000
ไม้กวาด	-	3	5,000
ของที่ระลึกจากรังไหม	-	3	4,000
ลูกแหง	-	20	2,000

ภาพที่ 18 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของหมู่บ้านหนองแม่นา

การเพาะปลูกส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้ปุ๋ยธรรมชาติ (ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก) ผสมกับปุ๋ยวิทยาศาสตร์ โดยเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ย เฉลี่ยครัวเรือนละ 500 บาท / ไร่ และเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีป้องกันศัตรูพืชเฉลี่ยครัวเรือนละ 1,000 บาท / ไร่ ส่วนการใช้สัตว์ใช้งานและเครื่องจักรในการเกษตร พบว่าไม่มีครัวเรือนใดที่มีวัว-ควายไว้ใช้งานเอง มีเฉพาะรถไถขนาดเล็กจำนวน 15 ครัวเรือน พื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกส่วนใหญ่มีปัญหาหน้าดินถูกชะล้าง และดินมีกรวดทราย เนื่องจากพื้นที่ดินเพาะปลูกบางส่วนอยู่บนทางลาดชันสู่เนินเขา และอยู่ไกลจากลำน้ำแจ้กออกไป การเพาะปลูกพืชของหมู่บ้านหนองแม่น่าจึงมีผลผลิตที่ค่อนข้างต่ำกว่าหมู่บ้านทานตะวัน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ดินเพาะปลูกอยู่เลียบลำน้ำแจ้ก

คนในหมู่บ้านเป็นสมาชิกสหกรณ์เพื่อการเกษตรจำนวน 10 ครัวเรือน และเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพทางการเกษตรจำนวน 52 ครัวเรือน ใช้แหล่งเงินเชื่อเพื่อการผลิตจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวน 45 ครัวเรือน หมู่บ้านนี้มีรถปิคอัพ (รถกระบะ) จำนวน 10 ครัวเรือน มีรถมอเตอร์ไซด์จำนวน 23 ครัวเรือน และมีรถจักรยานจำนวน 25 ครัวเรือน

คนที่อพยพไปทำงานนอกตำบล มีจำนวน 25 ครัวเรือน เป็นเพศชาย 16 คน และเพศหญิง 12 คน โดยทั้งหมดนี้ไปรับจ้างทำงานในสวนเกษตร และรีสอร์ท ซึ่งอยู่ภายในจังหวัดเพชรบูรณ์

การศึกษา คนในหมู่บ้านที่กำลังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนมีจำนวน 129 คน ส่วนคนในหมู่บ้านวัยผู้ใหญ่ที่มีได้ศึกษาต่อแล้ว มีผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ป.1-ป.6) จำนวน 166 คน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 3 คน จบระดับอนุปริญญา จำนวน 2 คน และจบระดับปริญญาตรีจำนวน 1 คน คนในหมู่บ้านที่อายุระหว่าง 14-50 ปี ที่ไม่รู้หนังสือ (เขียนชื่อตัวเองไม่ได้ และอ่านภาษาไทยไม่ได้) มีจำนวน 2 คน ส่วนคนที่พลาดโอกาสจากการศึกษาภาคบังคับ หรือในระบบโรงเรียน และได้รับบริการตามหลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียนมีจำนวน 7 คน ในด้านการฝึกอบรม ชาวบ้านเคยได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพด้านการเกษตรจำนวน 20 คน ได้รับการฝึกอบรมด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด จำนวน 15 คน ได้รับการฝึกอบรมด้านความมั่นคงของชาติจำนวน 10 คน และมีการฝึกอบรมแม่บ้านโภชนาการ จำนวน 15 คน

สุขภาพอนามัย คนในหมู่บ้านเมื่อมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ส่วนใหญ่จะไปรับบริการรักษาพยาบาลจากศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) มีคนในหมู่บ้านที่ได้รับสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลจากรัฐบาล และได้รับการคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาลภายใต้การประกันสุขภาพในโครงการ 30 บาทรักษาโรค จำนวน 200 คน และเมื่อเจ็บป่วยรุนแรง คนในหมู่บ้านจะไปรับบริการรักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลเขาค้อ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลของรัฐ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 26 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 40 นาที

ในอดีตเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา หมู่บ้านมีปัญหาเสพติดค่อนข้างรุนแรง แต่ปัจจุบัน ผลจากการรณรงค์ของทางราชการ ทำให้ปัญหานี้อยู่ในระดับเบาบางลงไปมาก โดยยังหลงเหลือคนที่ยังติดยาบ้าอยู่อย่างน้อยจำนวน 3 คน เสพกัญชา จำนวน 8 คน และคิดสารระเหย จำนวน 2 คน มีการร่วมมือระหว่างชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด คือ มีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ถึงพิษภัยยาเสพติด รณรงค์โดยใช้เสียงตามสาย มีการเดินขบวนเผละวังมิให้มีการค้าและเสพยา และชักชวนสนับสนุนให้มีการส่งผู้ติดยาเข้าบำบัดรักษา

4.1.2 ข้อมูลวิธีการดำเนินชีวิต และสภาพปัญหาของหมู่บ้าน

จากการจัดการประชุมชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา เมื่อวันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ 2545 ได้จัดให้มีการอภิปรายกลุ่มย่อย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาของหมู่บ้าน และระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ได้ข้อมูลด้านการอาชีพ และการใช้แรงงานของหมู่บ้าน และการใช้ประโยชน์จากป่าของหมู่บ้าน ดังแสดงในตารางที่ 8, 9, 10 และ 11

หมู่บ้านทานตะวัน

1. การวิเคราะห์อาชีพ และแรงงานของหมู่บ้าน

ตารางที่ 8 กิจกรรมด้านอาชีพ และการใช้แรงงานในรอบปีของหมู่บ้านทานตะวัน

กิจกรรม / เพศ	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1. ปลุกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข,ญ				←					→			
2. ปลุกข้าวไร่ ข,ญ						←				→		
3. ปลุกผัก (พริก, ผักกาด) ข,ญ			←									→
4. ปลุกหม่อน-เลี้ยงไหม ข,ญ					←							→
5. ปลุกกะทกรก ข,ญ				←								→
6. บริการนักท่องเที่ยว ข										←		→
7. เลี้ยงเป็ด-ไก่ไว้บริโภค ข,ญ	←											→
8. เลี้ยงปลาไว้บริโภค ข,ญ						←						→
9. รับจ้างทั่วไป ได้แก่ รับจ้างปลุกผัก ทำงานก่อสร้าง เก็บพริก คายหญ้า ฯลฯ ข,ญ	←											→
10. รับจ้างทำงานบริการในเมือง เช่น กรุงเทพฯ และพัทยา ข,ญ	←											→

สัญลักษณ์

ข = แรงงานชาย

↔ = ทำงานต่อเนื่อง

ญ = แรงงานหญิง

↔ = ทำงานเป็นระยะๆ

ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวันทั้งเพศชาย และหญิงจะช่วยกันทำอาชีพทางการเกษตร คือ ทำไร่และปลุกผัก ซึ่งเป็นอาชีพหลัก โดยช่วงฤดูการเพาะปลุกจะอยู่ในช่วงตั้งแต่ฝนแรกไปจนถึงช่วงปลายฝน คือประมาณเดือนเมษายน จนถึงเดือนธันวาคม ส่วนอาชีพเสริม ได้แก่ การเป็นลูกหาบ และขับรถรับจ้างเหมาส่งนักท่องเที่ยว จะทำเฉพาะแรงงานเพศชาย ในช่วงฤดูการท่องเที่ยว ตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม จนถึงต้นเดือนธันวาคม

เท่านั้น ดังนั้นในช่วงที่เป็นฤดูแล้ง ไม่มีฝน และไม่ใช่อุตุกาลท่องเที่ยว ก็ตั้งแต่เดือนมกราคมเป็นต้นไป ชาวบ้านจะไปทำงานรับจ้างเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีทั้งงานรับจ้างในละแวกใกล้เคียงหมู่บ้าน และมีจำนวนไม่น้อยที่ไปหางานทำในกรุงเทพฯ และพัทยา

2. การวิเคราะห์การใช้ประโยชน์จากป่าของหมู่บ้าน

ตารางที่ 9 กิจกรรมด้านการใช้ประโยชน์จากป่าในรอบปีของหมู่บ้านทานตะวัน

กิจกรรม / เพศ	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1. หานกขุนทอง ช			←				→					
2. หาไม้หอม ช	←											→
3. หาหน่อไม้ชาย-กิน ช,ญ						←			→			
4. หาเห็ดชาย-กิน ช,ญ					←				→			
5. ตัดไม้สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน ช	←											→
6. ล่าสัตว์ ได้แก่ นก หนูป่า ไก่อป้า กระรอก กระแต อีเห็น งู กระเจง และสัตว์ อื่นๆ ชาย-กิน ช	←											→
7. หาปลา-หอยในลำน้ำเข็ก ชาย-กิน ช,ญ	←		→	←								→
8. หาไข่มดแดง ชาย-กิน ช,ญ		←		→								
9. หาถั่วป่า ชาย-กิน ช		←		→								
10. เก็บลูกก่อชาย ช,ญ							←	→				
11. เก็บลูกเหม่งชาย ช							←	→				

สัญลักษณ์ ช = แรงงานชาย ← → = ทำงานต่อเนื่อง
 ญ = แรงงานหญิง ← → = ทำงานเป็นระยะๆ

จากตารางที่ 9 จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีการพึ่งพิงป่าอย่างสูง ซึ่งดูเหมือนเป็นเรื่องปกติสำหรับชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้เข็กป่าทั่วไป การใช้ประโยชน์จากป่าอย่างปกติ เช่น การหาหน่อไม้ หรือการเก็บเห็ด และการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างไม่ถูกต้อง หรือผิดกฎหมาย เช่น การขึ้นรังนกขุนทองเพื่อนำลูกนกไปขาย และการเก็บหาไม้หอม เช่น ไม้กฤษณา ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามนั้น จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก จากการสัมภาษณ์ และการพูดคุยกับชาวบ้าน ได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าอย่างผิดกฎหมายนั้น เกิดขึ้นจากแรงบีบคั้นที่รายได้ปกติจากการทำการเกษตรไม่เพียงพอ เนื่องจากพืชผลทางการเกษตรที่ผลิตได้นั้นมีน้อย บางครั้งมีราคาตกต่ำ อีกทั้งยังต้องอาศัยฤดูกาล ดังนั้นการพึ่งพิงรายได้จากการทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอต่อการเลี้ยง

ชีพของครอบครัวได้ตลอดปี แต่ผลสืบเนื่องจากการดำเนินคดีกับชาวบ้านที่กระทำผิดเพิ่มมากขึ้น และการวางกฎระเบียบเป็นข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกในหมู่บ้าน ทำให้ปัจจุบันการขึ้นรังนกขุนทองเพื่อนำลูกนกไปขาย และการหาไม้หอมได้ลดน้อยลงไปมากแล้ว แต่ก็ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งยังลักลอบกระทำอยู่ ส่วนการหาหน่อไม้ เก็บเห็ด จับกบ หาดอย และจับปลาในลำน้ำเข็ก เป็นการพึ่งพิงจากป่าที่ชาวบ้านกระทำกันเป็นปกติ จนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้าน กบที่ชาวบ้านหาได้ส่วนมากจะเป็นกบหมื่น และกบหนอง มีราคาขายกิโลกรัมละ 80 บาท ส่วนไข่มดแดงจะมีราคาขายที่ถ้วยละ 10 บาท

3. การวิเคราะห์ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน

ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวันได้สรุปปัญหาของหมู่บ้านได้ดังนี้

1. รายได้ของชาวบ้านจากการทำการเกษตรไม่เพียงพอกับรายจ่ายภายในครอบครัว
2. ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ทำให้ประสบภาวะขาดทุน
3. ราคาของปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืชมีราคาแพง บางครั้งไม่มีเงินเพียงพอที่จะซื้อปุ๋ย และยา ทำให้ได้ผลผลิตน้อยกว่าที่ควร
4. ชาวบ้านยังขาดความรู้ในด้านการทำการเกษตรที่ถูกต้อง เช่น การมุ่งหวังเร่งผลผลิต และเพิ่มผลผลิตจากการปลูกพืช ทำให้มีการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์มากเกินไป ซึ่งส่งผลให้ดินเสื่อมสภาพ แต่หากไม่ใช้ปุ๋ย ก็จะทำให้ได้ผลผลิตน้อย จึงไม่สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรได้ตามที่ต้องการ
5. ชาวบ้านขาดเครื่องมือ และอุปกรณ์ในการทำการเกษตรที่ทันสมัย
6. ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกเสื่อมสภาพ อันเนื่องมาจากการขาดความรู้ในการทำการเกษตรที่ถูกต้อง และขาดความรู้ในการป้องกันหน้าดินถูกชะล้าง
7. ขาดการส่งเสริมจากทางราชการ แม้ว่าจะมีนักวิชาการมาเยือนบ้าง แต่ก็ยังมิได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจังเท่าที่ควร
8. งานรับจ้างในหมู่บ้าน หรือละแวกใกล้เคียงมีน้อย ไม่เพียงพอกับความต้องการ
9. ยังมีคนว่างงานอยู่เป็นจำนวนมาก
10. แรงบีบบังคับจากการขาดรายได้ หรือรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ทำให้ยังมีชาวบ้านบางคน หรือบางกลุ่มลักลอบทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย เช่น การหาไม้หอมไปขาย เป็นต้น

แนวทางในการแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน มีดังนี้

1. ควรมีการประกันราคาพืชผลทางการเกษตรจากทางราชการ
2. ทางราชการ หรือ อบต. น่าจะหาตลาดมารับผลผลิตทางการเกษตรให้ต่อเนื่อง
3. ชาวบ้านมีความต้องการที่จะรับการฝึกอบรม หรือดูงาน ซึ่งควรเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มความรู้ด้านการทำการเกษตร และการประกอบอาชีพอื่นๆ ให้มากขึ้น
4. ต้องมีการสร้างงานในชุมชนอยู่ตลอดเวลา เพื่อคนว่างงานจะได้ลดจำนวนลง

5. ขยายเขตไฟฟ้าเข้าพื้นที่ทำกินอย่างทั่วถึง เพื่อจะสามารถใช้เครื่องมือที่ทันสมัย จนสามารถเพิ่มผลผลิตได้อย่างที่ต้องการ

หมู่บ้านหนองแม่นา

1. การวิเคราะห์อาชีพ และแรงงานของหมู่บ้าน

ตารางที่ 10 กิจกรรมด้านอาชีพ และการใช้แรงงานในรอบปีของหมู่บ้านหนองแม่นา

กิจกรรม / เพศ	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1. ปลุกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข,ญ				←						→		
2. ปลุกข้าวไร่ ข,ญ						←					→	
3. ปลุกผัก (พริก, ผักกาด) ข,ญ			←								→	
4. ปลุกหม่อน-เลี้ยงไหม ข,ญ				←								→
5. ปลุกกะทกรก ข,ญ				←								→
6. บริการนักท่องเที่ยว ข										←		→
7. เลี้ยงเป็ด-ไก่ไว้บริโภค ข,ญ	←											→
8. เลี้ยงปลาไว้บริโภค ข,ญ						←						→
9. เลี้ยงจิ้งหรีด ข			←							→		
10. ทำชาใบหม่อน ญ					←					→		
11. ทำไม้กวาด ข,ญ	←	→										
12. รับจ้างทั่วไป ได้แก่ รับจ้าง ปลุกผัก เก็บพริก ถางไร่ ฯลฯ ข,ญ	ตัดผัก เก็บ พริก	ตัดผัก เก็บ พริก	ถาง ไร่	หัก ข้าว โพด	ตัด หม่อน	เลี้ยง ไหม	ปลุก ผัก	ทยอย ข้าว	ดำนา	เกี่ยว ข้าว	สี ข้าว โพด	สี ข้าว
13. รับจ้างทำงานบริการใน เมือง เช่น กรุงเทพฯ และพัทยา ข,ญ	←											→

สัญลักษณ์

ข = แรงงานชาย

← → = ทำงานต่อเนื่อง

ญ = แรงงานหญิง

← → = ทำงานเป็นระยะๆ

ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นาทั้งเพศชาย และหญิงจะช่วยกันทำอาชีพทางการเกษตร คือ ทำไร่ และปลุกผัก ซึ่งเป็นอาชีพหลัก โดยช่วงฤดูกาลเพาะปลูกจะอยู่ในช่วงตั้งแต่ฝนแรกไปจนถึงช่วงปลายฝน ส่วนอาชีพเสริม ได้แก่ การเป็นลูกหาบ และขับรถรับจ้างเหมาส่งนักท่องเที่ยว จะทำเฉพาะแรงงานเพศชาย ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม จนถึงต้นเดือนธันวาคมเท่านั้น กลุ่มแม่บ้านของหมู่บ้านหนองแม่นามีการรวมตัวกันทำชาใบหม่อน และทำไม้กวาดจากต้นหญ้าไม้กวาด ซึ่งช่วยให้มีรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง ชาวบ้านที่มี

เพื่อนำลูกนกไปขาย และการหาไม้หอมได้ลดน้อยลงไปมากแล้ว แต่ก็ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งยังลักลอบกระทำอยู่ ซึ่งบางครั้งพบว่าเป็นชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นลักลอบเข้ามาในป่าบริเวณนี้ เนื่องจากอยู่ใกล้แนวเขตอุทยาน จึงยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ป่า และพืชพรรณอยู่มาก ส่วนการหาหน่อไม้ เก็บเห็ด หาหอย และจับปลาในลำน้ำแจ็ก เป็นการพึ่งพิงจากป่าที่ชาวบ้านกระทำกันเป็นปกติ จนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้าน นอกจากนี้ชาวบ้านหนองแม่นายังเก็บต้นหญ้าไม้กวาด ซึ่งขึ้นอยู่ตามธรรมชาติเป็นแนวริมลำน้ำแจ็กเพื่อนำไปทำเป็นไม้กวาดอีกด้วย

3. การวิเคราะห์ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน

ชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นาได้สรุปปัญหาของหมู่บ้าน ได้ดังนี้

1. รายได้ของชาวบ้านจากการทำการเกษตรไม่เพียงพอกับรายจ่ายภายในครอบครัว
2. ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ และไม่คงที่ ทำให้ประสบภาวะขาดทุน
3. พื้นที่ทำการเกษตรไม่เพียงพอที่จะผลิตผลผลิตได้ตามต้องการ
4. ต้นทุนการผลิตสูง เช่น ค่าปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืชมีราคาแพง
5. สภาพพื้นดินเป็นดินเปรี้ยว ไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์เท่าที่ควร ทำให้ปลูกพืชได้ผลผลิตน้อย
6. พื้นที่เพาะปลูกอยู่ห่างไกลจากลำน้ำแจ็กซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญออกไป จึงไม่สามารถใช้น้ำได้อย่างเต็มที่ ผลผลิตจึงได้น้อยกว่าที่ควร
7. การเลี้ยงสัตว์บางชนิดเลี้ยงยาก ต้องใช้เทคนิคพิเศษ และฤดูกาลที่เหมาะสม เช่น จิ้งหรีด
8. ไม้กวาด และชาใบหม่อน ยังมีตลาดรองรับน้อย จึงยังคงมีรายได้จากการขายน้อยอยู่
9. ชาวบ้านยังขาดความรู้ด้านเทคนิคทางการทำการเกษตร
10. มีชาวบ้านที่ยังไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองอีกจำนวนมาก ซึ่งต้องทำงานรับจ้างต่างไร่ที่มีรายได้น้อย
11. เศรษฐกิจที่ตกต่ำ ทำให้กระทบกระเทือนต่อชาวบ้านที่ยากจนไปด้วย

แนวทางการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน มีดังนี้

1. ทางราชการควรมีส่วนช่วยในการประกันราคาพืชผลให้คงที่
2. ต้องการให้นักวิชาการเกี่ยวกับดิน เข้ามาช่วยให้ความรู้ และให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืช
3. ต้องการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดสรรที่ทำกินเพิ่มเติมให้กับผู้ที่ยังไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีที่ดิน แต่ไม่เพียงพอต่อการผลิตพืชผล
4. ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยหาตลาดรองรับสินค้าเพื่อให้ได้รายได้อย่างต่อเนื่อง

อาชีพด้านการบริการนักท่องเที่ยวของชาวบ้าน

ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นามีอาชีพเสริมในการบริการนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ ส.ส. 8 (หนองแม่นา))ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

เที่ยว (ประมาณปลายเดือนตุลาคม ถึงกลางเดือนธันวาคม) โดยมีเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เป็นผู้ดำเนินการจัดคิวการให้บริการ ซึ่งในทุกปีก่อนจะถึงช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวประมาณ 2 เดือน ชาวบ้านที่ประสงค์จะมาทำงานบริการนักท่องเที่ยว จะต้องมาขึ้นทะเบียนที่อุทยานฯ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในช่วงนี้ส่วนใหญ่จะมาขึ้นทุ่งโนนสน ซึ่งทางอุทยานฯ อนุญาตให้ท่องเที่ยวได้ในช่วงปลายเดือนตุลาคม จนถึงกลางเดือนธันวาคมเท่านั้น การเดินทางขึ้นทุ่งโนนสนมีระยะทางไกลโดยจะต้องนั่งรถยนต์ประมาณ 16 กิโลเมตร และเดินเท้าขึ้นไปอีกประมาณ 20 กิโลเมตร ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการให้บริการจากชาวบ้าน โดยชาวบ้านจะทำงานรับจ้างบริการ ดังนี้

1. การเป็นลูกหาบ ได้อัตราค่าจ้าง 300 บาท / วัน ซึ่งทางอุทยานฯ ได้กำหนดน้ำหนักของสัมภาระไว้ไม่เกิน 25 กิโลกรัม / คน การรับจ้างหาบสัมภาระจะเป็นการเดินทางขึ้นทุ่งโนนสนเท่านั้น ซึ่งจะใช้เวลาท่องเที่ยวประมาณ 3 วัน ลูกหาบจะเดินทางไปพร้อมกับนักท่องเที่ยว และพักค้างแรมบนทุ่งโนนสน ซึ่งจะต้องให้การบริการแก่นักท่องเที่ยวตลอดการเดินทาง เช่น กางเต็นท์ ประกอบอาหาร กำจัดขยะ ดูแลทรัพย์สิน และให้ความปลอดภัย การเดินทางขึ้นทุ่งโนนสนครั้งหนึ่งๆ ลูกหาบจะได้ค่าจ้าง 900 บาท ซึ่งเมื่อรวมค่าทริปที่ได้จากนักท่องเที่ยวแล้ว ลูกหาบอาจมีรายได้มากกว่า 1,000 บาท / ครั้ง

จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2545 ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวันได้ขึ้นทะเบียนเป็นลูกหาบ 23 คน และชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นาได้ขึ้นทะเบียนเป็นลูกหาบ 12 คน นอกจากนี้ยังมีลูกหาบซึ่งเป็นชาวบ้านหมู่บ้านอื่น เช่น หมู่บ้านมุกโด และหมู่บ้านมาตุลี อีกจำนวนหนึ่งประมาณ 10 คน

2. การขับรถยนต์รับจ้างเหมา สำหรับการเดินทางขึ้นสู่ทุ่งโนนสน จะต้องนั่งรถยนต์ไปประมาณ 16 กิโลเมตร ซึ่งชาวบ้านจะได้ค่าจ้างเหมาเที่ยวละ 1,400 บาท (ไป-กลับ) การเดินทางของนักท่องเที่ยวในขากลับ จะต้องนัดวันที่ต้องการให้รถยนต์มารับ ส่วนการเดินทางไปแก่งวังน้ำเย็น มีระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร สามารถเดินทางไปกลับได้ภายในวันเดียว ซึ่งชาวบ้านจะได้ค่าจ้างเหมาเที่ยวละ 600 บาท (ไป-กลับ) การขับรถยนต์รับจ้างเหมา จะใช้รถยนต์กระบะที่ชาวบ้านมี ซึ่งจะมีกฎเกณฑ์การขึ้นทะเบียน และจัดคิวเช่นเดียวกับชาวบ้านที่เป็นลูกหาบ

จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2545 ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวันได้ขึ้นทะเบียนขับรถยนต์รับจ้างไว้ 5 คัน ส่วนชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นาได้ขึ้นทะเบียนขับรถยนต์รับจ้างไว้ 2 คัน นอกจากนี้ยังมีรถยนต์ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ซึ่งมีรถยนต์กระบะส่วนตัวขึ้นทะเบียนไว้อีกจำนวน 2 คัน

การวิเคราะห์ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหของการให้บริการนักท่องเที่ยว

ชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวันและหมู่บ้านหนองแม่นาได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและสรุปได้ดังนี้

1. การจัดคิวลูกหาบ และคิวรถยนต์ยังไม่ยุติธรรม เนื่องจากบางครั้งเจ้าหน้าที่อุทยานฯ มีการให้คิวกับพวกพ้องของตนก่อน ทำให้ชาวบ้านบางคนไม่เคยถูกเรียกคิว หรือได้คิวน้อยกว่าที่ควรจะเป็น
2. บางครั้งลูกหาบต้องแบกสัมภาระของนักท่องเที่ยวเกินกว่า 25 กิโลกรัม โดยเฉพาะในช่วงที่นักท่องเที่ยวมาากๆ ทำให้บั้นทอนสุขภาพร่างกายของลูกหาบ อีกทั้งยังกระทบกระเทือนถึงการเรียกคิวของลูกหาบผู้อื่น

3. ชาวบ้านผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวขาดความสามัคคี และมีน้ำใจต่อกัน ซึ่งบางครั้งมีการแย่งกันบริการนักท่องเที่ยว
4. ชาวบ้านผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวยังขาดความรู้ที่จะสื่อสารกับนักท่องเที่ยว
5. การให้บริการนักท่องเที่ยวเกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้นเกินไป ทำให้ชาวบ้านยังได้รายได้จากการท่องเที่ยวน้อยกว่าที่ควร ซึ่งชาวบ้านบางคนไม่เคยถูกเรียกคิวเลย
6. การแบกสัมภาระนักท่องเที่ยวของลูกหาบขึ้นหุง โหนดในระยะทางไกลเป็นงานที่ต้องใช้แรงงาน และกำลังกายมาก มีความยากลำบากพอสมควร แต่ชาวบ้านไม่มีทางเลือกอื่น
7. ยังมีจุดท่องเที่ยวที่ชาวบ้านจะได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวไม่น้อยเกินไป โดยเฉพาะลูกหาบได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่หุง โหนดสนแต่เพียงจุดเดียว

แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับการให้บริการนักท่องเที่ยว มีดังนี้

1. อุทยานแห่งชาติหุงแสดงหลวงควรตั้งกฎระเบียบเกี่ยวกับการให้บริการนักท่องเที่ยว และปฏิบัติตามระเบียบอย่างชัดเจน และมีความยุติธรรมแก่ชาวบ้านทุกคนอย่างเสมอภาคกัน
2. ผู้ที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวควรเป็นสมาชิกของหมู่บ้านซึ่งเขาเคยได้ประจำเท่านั้น ไม่ควรเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีเงินเดือนประจำอยู่แล้ว
3. ควรมีการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวบ้านสามารถมีส่วนร่วมในการให้บริการนักท่องเที่ยวได้ตลอดปี เพื่อชาวบ้านจะได้มีรายได้อย่างต่อเนื่อง
4. ควรมีการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยนักวิชาการแก่ชาวบ้าน เพื่อชาวบ้านจะได้มีความรู้ และสามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น
5. ควรมีการรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวบริเวณอุทยานแห่งชาติหุงแสดงหลวงให้เป็นแก่นสารมั่นคง และยั่งยืน เพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ และเพื่อรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่น

4.1.3 ข้อมูลองค์ความรู้ของท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่เฒ่า

หมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่เฒ่าอยู่ในเขตอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งในอดีตประมาณ 20 ปีก่อน เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและทำมาหากินของชาวเขาเผ่าม้ง และชาวเขาเผ่าต่างๆ เขาค้อเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งเมื่อก่อนมี “ด้นค้อ” พืชตระกูลปาล์ม มีลักษณะคล้ายต้นตาลขึ้นอยู่มากมาย อันเป็นที่มาของชื่อ “เขาค้อ” เนื่องจากเป็นพื้นที่สูง ภูมิอากาศของเขาค้อจึงหนาวเย็นในเวลากลางคืน (อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 5-8 องศาเซลเซียส) และเย็นสบายในเวลากลางวัน (อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 15-20 องศาเซลเซียส) ในฤดูร้อนจะไม่ร้อนจัด ส่วนในฤดูฝนจะมีช่วงเวลายาวนานกว่าพื้นราบ คือ ประมาณเดือนเมษายน ถึงเดือนกันยายน เขาค้อในอดีตเป็นป่าเขาที่อุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยสัตว์ป่าที่ดุร้าย และเป็นแหล่งของไข้ป่า แต่ในปัจจุบันพื้นที่ภูเขาในเขาค้อจำนวนมากได้กลายเป็นภูเขาหัวโล้น เนื่องจากพื้นที่นี้เมื่อประมาณ 30 ปีก่อนเป็นพื้นที่พุทธศาสนา มีการสู้รบระหว่างผู้ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งทางการเมืองหลายกลุ่มที่เรียกว่า “ผู้ก่อการร้าย

คอมมิวนิสต์(ผกค.)” กับฝ่ายรัฐบาล จนเรียกพื้นที่นี้ว่า “พื้นที่สีแดง” และเมื่อการสู้รบเริ่มสงบลง และผกค. เริ่มหมดไปจากพื้นที่ ได้เรียกพื้นที่นี้ว่า “พื้นที่สีชมพู” ซึ่งได้มีลำดับของเหตุการณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2511 - เขาค้อที่เคยเจียบสงบ ได้กลายเป็นดินแดนแห่งการสู้รบ โดย ผกค. ได้เข้ายึดพื้นที่รอยต่อ 2 จังหวัด คือ จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเพชรบูรณ์ ฝ่าย ผกค. ได้สร้างฐานที่มั่นและสถานที่สำคัญหลายแห่งในพื้นที่เขาค้อ เช่น ที่เก็บเสบียง และครกพลังน้ำที่บริเวณน้ำตกศรีดิษฐ์ ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลก็ได้ส่งกำลังทหาร ไปสร้างฐานที่มั่นเช่นกัน โดยการสร้างถนนควบคู่ไปกับการสู้รบ เช่น ถนนสายทุ่งสมอ-แคมป์สน และถนนสายเขาค้อ-แคมป์สน เป็นต้น
- 16 ต.ค. 2516 - รัฐบาลได้ทำการปฏิวัติรัฐประหาร การใช้พลังมวลชนเดินขบวนต่อต้านรัฐบาลของนักศึกษา ประชาชน และการปราบปรามโดยรัฐบาลเป็นเหตุให้นักศึกษา และประชาชนถูกฆ่าตายเป็นจำนวนมาก ทำให้นักศึกษา และปัญญาชนหนีเข้าป่าบริเวณพื้นที่ของภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจำนวนมาก จึงเป็นโอกาสที่ฝ่าย ผกค. ได้ใช้นักศึกษาเป็นเครื่องมือในการทำงานต่อต้านรัฐบาล โดยมีชาวเขาเผ่าต่างๆ เป็นแนวร่วม
- ปลายปี พ.ศ. 2516 - ได้มีการจัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจกิจการพลเรือน ดำรง ทหาร (พ.ด.ท.) 1617 ขึ้น โดยมี ร.อ.วัลลภ ผลโภค เป็นผู้บัญชาการ มีศูนย์บัญชาการอยู่ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อทำงานกวาดล้างผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์
- ปี พ.ศ. 2524 - ผู้บัญชาการ พ.ด.ท. 1617 ได้มีคำสั่งให้กวาดล้าง ผกค. ในเขตพื้นที่ตำบลหนองแม่นา ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ คือ เป็นแหล่งผลิตเสบียงอาหาร โรงพยาบาล และโรงเรียนของ ผกค. โดยส่งกำลังพลทหารพรานจากกองร้อยทหารพรานที่ 342 – 347 – 352 – 355 ของกองทัพนาคที่ 3 ซึ่งมี ร.ต.ไพฑูรย์ บุญรอด เป็นผู้บัญชาการชุดควบคุมกำลังพล จ.ส.อ. ทองแดง บุญญานุสนธิ์ จ.ส.อ. ทวีป ศิริรักษา จ.ส.อ. ถวิล อินทร์กรอง และ จ.ส.อ. อุทิศ เป็นผู้บัญชาการกองร้อย รวมทั้งมีกำลังพลทหารราบจากค่ายวชิระ จังหวัดตาก อีกประมาณ 300 นายเข้าร่วมรบ
- 15 ก.พ. 2524 - ชุดกำลังพลทหารพรานทั้ง 4 กองร้อยได้รับคำสั่งให้ขึ้นปฏิบัติการในเขตพื้นที่ตำบลหนองแม่นา โดยเดินทางเท้าขึ้นไปทางทิศใต้ และทิศตะวันตกของพื้นที่ คือ เขตตำบลวังโป่ง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ และตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้เวลาเดินเท้าทั้งหมด 5 วัน
- 20 ก.พ. 2524 - เวลา 1.00 น. ของวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2524 ชุดกำลังพลทั้ง 4 กองร้อยได้เข้าปิดล้อม ผกค. ที่บ้านหลักชัย ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เวลา 5.30 น. ได้เข้าโจมตีสู้รบกับ ผกค. โดยการนำกำลังของ จ.ส.อ. ทองแดง บุญญานุสนธิ์ และ จ.ส.อ. ทวีป ศิริรักษา เป็นผู้บัญชาการกองร้อยคุมกองทัพนาค

และ จ.ส.อ. ถวิล อินทร์กรอง กับ จ.ส.อ. อุทิศ เป็นผู้บัญชาการกองร้อยคุมกำลังป้องกันหลัง การสู้รบในครั้งนี้ ชุดกำลังพลทหารพรานได้เสียชีวิตไป 4 นาย อีกทั้งมีทหารพรานบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งของผู้เสียชีวิตก็คือผู้บัญชาการกองร้อยทั้ง 2 คน คือ จ.ส.อ. ทองแดง บุญญานุสนธิ์ และ จ.ส.อ. ทวีป ศิริรักษา ซึ่งหลังจากที่ได้เสียชีวิตได้มีการสถาปนาศพของ จ.ส.อ. ทั้งสองคนให้ได้ยศเป็นพันตรี

เวลา 8.00 น. ทหารราบของค่ายวชิระ ได้นำกำลังพลทางเฮลิคอปเตอร์มาสนับสนุนช่วยเหลือพื้นที่ จำนวน 300 นาย

ผลการสู้รบในครั้งนี้ ชุดกำลังพลทหารพรานสามารถยึดพื้นที่ของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) เอา ไว้ได้ โดยมี ผกค. เข้ามอบตัวจำนวน 20 คน

- มีนาคม 2525 - นับจากวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2524 การโจมตี การสู้รบปะทะกันระหว่างกำลังพลทหารพราน และ ผกค. ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก กองทัพภาคที่ 3 จึงมีคำสั่งให้จัดตั้งหมู่บ้านทหารพราน และหมู่บ้านราษฎรอาสาขึ้นในพื้นที่ โดยกรมอาสาสมัครทหารพรานที่ 3007 ได้รับคำสั่งให้คัดเลือกกำลังพลมาสร้างหมู่บ้าน วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งหมู่บ้านก็เพื่อรองรับโครงการปลดปล่อยทหารพรานเพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง และเพื่อยกระดับสังคมให้กับเหล่าทหารพราน โดยมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนคือ กองอำนวยการโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก กองทัพภาคที่ 3 และกองพันทหารที่ 4 มี พล.อ. สายหยุด เกิดผล เป็นผู้บัญชาการ
- 17 มี.ค. 2525 - เริ่มก่อสร้างหมู่บ้านทหารพราน ซึ่งก็คือ หมู่บ้านหนองแม่นา การก่อตั้งหมู่บ้านในครั้งนี้แรกมีจำนวน 52 หลังคาเรือน
- เมษายน 2526 - เริ่มก่อสร้างหมู่บ้านราษฎรอาสา ซึ่งก็คือ หมู่บ้านทานตะวัน การก่อตั้งหมู่บ้านในครั้งนี้แรกมีจำนวน 50 หลังคาเรือน

ประวัติผู้นำของหมู่บ้าน

หมู่บ้านทานตะวัน มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2526 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีผู้ใหญ่บ้านจำนวน 3 คน คือ

1. นายเกลี้ยง วงศ์ศิริ	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2526 – พ.ศ. 2539
2. นายพร ลือชา	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2541
3. นายบรรพต ร่องจิก	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2541 – ปัจจุบัน

หมู่บ้านหนองแม่นา มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2525 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีผู้ใหญ่บ้านจำนวน 7 คน คือ

1. นายโพธิ์ มีสุข	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2525 – พ.ศ. 2526
2. นายทวี สีนาค	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2526 – พ.ศ. 2529
3. นายเหมือน บุญเรืองฤทธิ์	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2529 – พ.ศ. 2531

4. นายชายแดน พิมพ์เสนา	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2531 – พ.ศ. 2532
5. นายสังวาลย์ แก้วไพบูลย์	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2532 – พ.ศ. 2533
6. นายเจน จันทาคำ	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2533 – พ.ศ. 2545
7. นายสุรินทร์ สุขมี	ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน

ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น

แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่บริเวณใกล้เคียงหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา ซึ่งอยู่ในวิสัยที่ชาวบ้านสามารถนำพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมได้ มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และอยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง คือบริเวณแก่งบางระจัน (ภาพที่ 19) ซึ่งนักวิจัยท้องถิ่น (ชาวบ้าน) ได้ทำการสำรวจเส้นทางและกำหนดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติของท้องถิ่นบริเวณแก่งบางระจันซึ่งอยู่ติดแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเอาไว้แล้ว (ภาพที่ 20 และภาพผนวกที่ 1) ได้แก่สถานที่ดังต่อไปนี้

1. ทุ่งแสลงหลวง อยู่ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เป็นที่ราบทุ่งหญ้าแบบสะวันนาที่มีไม้ยืนต้นขึ้นอยู่ห่างๆ มีเนื้อที่ประมาณ 10 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,250 ไร่ ชนิดของหญ้าในทุ่งแสลงหลวงมีมากมายหลายชนิด เช่น หญ้านกยูง หญ้าเพ็ก และหญ้าขนไก่อ้อย อีกทั้งยังมีพันธุ์ไม้ดอกที่สวยงามหลายชนิด เช่น กระดุมเงิน บัวโป่งนัง หญ้าดอกคำ เป็นต้น ในราวเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคมของทุกปี จะเกิดไฟป่าไหม้ลามทุ่งหญ้า และหญ้าจะขึ้นระบัดใหม่ในช่วงต้นฤดูฝน ในช่วงนี้ทุ่งหญ้าจะมีสีเขียวจีเหมือนพรมขนาดใหญ่สุดลูกตา โอบล้อมด้วยภูเขาสูงเป็นฉากหลังที่สวยงามมาก จึงเหมาะกับการนั่งรถยนต์ หรือขี่จักรยานชมวิว

การมีส่วนร่วมในการให้บริการท่องเที่ยวของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้นำชมธรรมชาติโดยการขับรถยนต์ หรือขี่จักรยานนำเที่ยวได้ตลอดปี

ข้อจำกัด ชาวบ้านส่วนน้อยที่มีรถยนต์รับจ้างเหมา หรือมีกิจการให้เช่าจักรยานเท่านั้นที่มีส่วนร่วมได้ แต่ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวก็ไม่นิยมใช้บริการจากชาวบ้าน เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนมากมีรถยนต์ หรือจักรยานส่วนตัว ซึ่งสามารถขับขี่เที่ยวได้ด้วยตนเอง

2. ทุ่งนางพญา อยู่ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีลักษณะเป็นทุ่งหญ้าสะวันนาเช่นเดียวกัน แต่มีต้นสนสองใบขึ้นอยู่ในทุ่งหญ้าดูหนาแน่นกว่า มีพื้นที่ประมาณ 5 ตารางกิโลเมตร และอยู่ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ส.ถ. 8 (หนองแม่นา) ประมาณ 10 กิโลเมตร ซึ่งการเดินทางจะต้องอาศัยรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง พื้นที่โดยรอบของทุ่งนางพญาเป็นป่าสนเขา และป่าดงดิบ ซึ่งจะเห็นวิวทิวทัศน์ของป่าที่สวยงามเป็นระยะๆ ในขณะที่นั่งรถยนต์เข้าไป บริเวณกลางทุ่งนางพญามีบึงธรรมชาติขนาดเล็ก ซึ่งเป็นจุดที่น่าสนใจ และเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของสัตว์ป่า บริเวณทุ่งนางพญามีทัศนียภาพของต้นสนที่สวยงาม และมีลมพัดเย็นสบาย จึงเหมาะกับการปิกนิก หรือตั้งค่ายพักแรม แต่ก็ยังเป็นจุดที่สามารถเดินทางไป-กลับภายในวันเดียวได้

การมีส่วนร่วมในการให้บริการท่องเที่ยวของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้นำชมธรรมชาติโดยการขับรถยนต์ หรือขี่จักรยานนำเที่ยวได้ตลอดปี

ข้อจำกัด ชาวบ้านส่วนน้อยที่มีรถยนต์รับจ้างเหมา หรือมีกิจการให้เช่าจักรยานเท่านั้นที่มีส่วนร่วมได้ แต่ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวก็ไม่นิยมใช้บริการจากชาวบ้าน เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนมากมีรถยนต์ หรือจักรยานส่วนตัว ซึ่งสามารถขับขี่เที่ยวได้ด้วยตนเอง

3. แก่งวังน้ำเย็น อยู่ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ตั้งอยู่ห่างจากที่ทำการหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ส.ส. 8 (หนองแม่นา) ประมาณ 5 กิโลเมตร หน้าแก่งกว้างประมาณ 40-50 เมตร ยาวหลายร้อยเมตร ประกอบด้วยแก่งหินขนาดใหญ่หลายแก่งเป็นหินสีดำมัน และค่อนข้างลื่น แต่ละแก่งเป็นวังน้ำลึก และน้ำไหลแรง ไม่เหมาะสมกับการเล่นน้ำ แต่ในช่วงหน้าแล้งที่น้ำน้อย ก็สามารถเล่นน้ำในบริเวณวังน้ำใกล้ๆ ได้ รอบๆ แก่งมีสภาพเป็นป่าดิบชื้นที่มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่น ทำให้ได้บรรยากาศที่ร่มรื่น เหมาะสมกับการพักผ่อน ปิกนิก หรือตั้งค่ายพักแรม

การมีส่วนร่วมในการให้บริการท่องเที่ยวของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้นำชมธรรมชาติโดยการขับรถยนต์ หรือขี่จักรยานนำเที่ยวได้ตลอดปี

ข้อจำกัด ชาวบ้านส่วนน้อยที่มีรถยนต์รับจ้างเหมา หรือมีกิจการให้เช่าจักรยานเท่านั้นที่มีส่วนร่วมได้ แต่ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวก็ไม่นิยมใช้บริการจากชาวบ้าน เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนมากมีรถยนต์ หรือจักรยานส่วนตัว ซึ่งสามารถขับขี่เที่ยวได้ด้วยตนเอง

4. ทุ่งนา ผกค. อยู่ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เป็นพื้นที่ลุ่มเชิงเขาอยู่ริมทุ่งแสลงหลวง มีลักษณะเป็นทุ่งหญ้าที่หลงเหลือร่องรอยของทุ่งนาเก่า เนื่องจากในอดีตพื้นที่จุดนี้ถูกเลือกให้เป็นแปลงนาปลูกข้าว เพื่อใช้เป็นฐานผลิตอาหารที่สำคัญให้กับสมาชิกของผู้อพยพชาวยุโรป (ผกค.) ในช่วงยุทธภูมิเขาค้อ ผกค. ในสมัยนั้นได้จัดจากระบบชลประทาน โดยขุดคลองระบายน้ำจากคลองตาพระขาวสู่แม่น้ำโขงได้อย่างน่าทึ่ง ฐานผลิตอาหารแห่งนี้ถูกกองกำลังทหารกองทัพภาคที่ 3 ใช้ยุทธการผาเมืองเผด็จศึก และทำลายฐานที่มั่นแห่งนี้ลงได้ในปี พ.ศ. 2524 ทุ่งนา ผกค. อยู่บนเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งแยกจากเส้นทางหลักบริเวณขอบทุ่งแสลงหลวงประมาณ 500 เมตร ในช่วงปลายทางของเส้นทางศึกษาธรรมชาตินี้ จะปรากฏกระท่อมของ ผกค. ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของ ผกค. ในสมัยนั้น บริเวณกระท่อม และภายในกระท่อมถูกออกแบบไว้สำหรับป้องกัน และหนีศัตรู เช่น มีบังเกอร์หลบภัย และพื้นที่กระท่อมมีช่องเปิดไว้สำหรับหลบหนีเข้าป่าด้วย

การมีส่วนร่วมในการให้บริการท่องเที่ยวของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้นำชมธรรมชาติโดยการขับรถยนต์ หรือขี่จักรยานนำเที่ยวได้ตลอดปี ซึ่งจุดนี้ชาวบ้านสามารถเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงในพื้นที่

ข้อจำกัด ชาวบ้านส่วนน้อยที่มีรถยนต์รับจ้างเหมา หรือมีกิจการให้เช่าจักรยานเท่านั้นที่มีส่วนร่วมได้ แต่ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวก็ไม่นิยมใช้บริการจากชาวบ้าน เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนมากมีรถยนต์ หรือจักรยานส่วนตัว ซึ่งสามารถขับขี่เที่ยวได้ด้วยตนเอง

5. ทุ่งโนนสน อยู่ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เป็นทุ่งหญ้าสะวันนาสลับกับป่าสนเขา ทุ่งโนนสนเป็นดินแดนแห่งพรรณไม้ถิ่นเดิมซึ่งมีดอกที่สวยงาม เช่น คุสิตา สร้อยสุวรรณ ทิพย์เกสร หยาดน้ำค้าง และพืชสกุลหม้อข้าวหม้อแกงลิง เป็นต้น พันธุ์ไม้อื่นบนทุ่งโนนสนก็มีดอกสวยงามเช่นกัน เช่น กระดุมเงิน หญ้าบัว กระเจียว เทียน มณฑิรทอง กุหลาบขาว และกุหลาบแดง เป็นต้น ซึ่งพรรณไม้ดอกที่สวยงามนี้จะพบมากในช่วงปลายฝนต้นหนาว ประมาณปลายเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม ทุ่งโนนสนอยู่ห่างจากที่ทำการ

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ ส.ล.8 (หนองแม่นา) ประมาณ 36 กิโลเมตร โดยจะต้องนั่งรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อเข้าไปประมาณ 16 กิโลเมตร และเดินเท้าเข้าไปอีกประมาณ 20 กิโลเมตร เป็นการเดินทางระยะไกล ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการให้บริการท่องเที่ยวจากชาวบ้านเท่านั้น

การมีส่วนร่วมในการให้บริการท่องเที่ยวของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้ให้บริการรถยนต์จ้างเหมา รับ-ส่ง และให้บริการโดยการเป็นลูกหาบ และนำทางนักท่องเที่ยวขึ้นทุ่งโนนสนได้ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

ข้อจำกัด ถึงแม้นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องพึ่งพาชาวบ้านโดยการจ้างเป็นลูกหาบ หรือจ้างรถยนต์เหมารับ-ส่ง แต่การขึ้นทุ่งโนนสนก็สามารถทำได้ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ คือในฤดูกาลท่องเที่ยวช่วงปลายเดือนตุลาคม ถึงต้นเดือนธันวาคมเท่านั้น ซึ่งการจำกัดช่วงเวลาท่องเที่ยวก็มีความสำคัญ และจำเป็นเพื่อการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติบนทุ่งโนนสน แต่ก็ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่จำกัด ไม่สามารถมีรายได้เสริมตลอดปีได้

6. แก่งบางระจัน (ภาพที่ 21) เป็นทางผ่านของลำน้ำเจ๊ก อยู่ติดแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ห่างจากหมู่บ้านหนองแม่นาประมาณ 800 เมตร แก่งบางระจันเป็นแก่งขนาดใหญ่ หน้าแก่งกว้างประมาณ 80-100 เมตร มีความยาวประมาณ 700 เมตร ประกอบด้วยแก่งหิน และก้อนหินขนาดใหญ่มากมายสีน้ำตาลแดง น้ำที่ไหลผ่านแก่งเป็นน้ำไหลเอื่อย ไม่รุนแรง เหนือแก่งมีสภาพเป็นลำน้ำนิ่งไหลช้า ซึ่งสามารถพายเรือทวนน้ำขึ้นไปได้ประมาณ 7 กิโลเมตร โดย 2 ผังลำน้ำมีสภาพเป็นป่าดงดิบที่อุดมสมบูรณ์ ได้บรรยากาศที่ร่มรื่นมาก บริเวณลำน้ำยังสามารถศึกษาธรรมชาติได้หลายรูปแบบ เช่น ศึกษาพันธุ์ไม้ ส่องนก และดูผีเสื้อ ซึ่งมีอยู่มากมายหลายชนิด จึงเหมาะสมกับการพักผ่อน และการพายเรือศึกษาธรรมชาติ

การมีส่วนร่วมในการให้บริการท่องเที่ยวของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้นำเที่ยว และให้บริการพายเรือล่องลำน้ำได้ ซึ่งสามารถกระทำได้ตลอดทั้งปี

ข้อจำกัด นักท่องเที่ยวจำนวนน้อยมากที่แวะเข้ามาเที่ยวที่จุดนี้ ชาวบ้านยังมีขีดจำกัดในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในจุดนี้ด้วยตัวเอง อีกทั้งยังมีจำนวนเรือพายจำกัด รวมทั้งยังไม่มีเสื้อชูชีพที่จะให้นักท่องเที่ยวสวมใส่เพื่อความปลอดภัยเป็นของตัวเอง

7. หนองชะเม็ก (ภาพที่ 22) อยู่ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีสภาพเป็นทุ่งหญ้าล้อมรอบด้วยป่าสน และป่าดงดิบ บริเวณกลางทุ่งมีหนองน้ำขนาดเล็กเห็นเป็นสีเขียวมรกต ซึ่งเป็นแหล่งน้ำของสัตว์ป่า บริเวณทุ่งหญ้ามียพรรณไม้ดอกนานาชนิด เช่น กระดุมเงิน หญ้าบัว หงอนนาค กระเจียว และเอื้องนวลจันทร์ มีทิวทัศน์ที่สวยงามคล้ายคลึงกับทุ่งโนนสน หนองชะเม็กอยู่บนเส้นทางเดินป่าซึ่งใกล้เคียงกับหมู่บ้านหนองแม่นา โดยมีระยะทางเดินเท้าเริ่มต้นจากแก่งบางระจันประมาณ 5 กิโลเมตร ปกติหนองชะเม็กเป็นจุดที่ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากที่ทำการอุทยานฯ แต่ก็เป็นที่รู้จักของชาวบ้าน เนื่องจากอยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านมากกว่า

การมีส่วนร่วมในการให้บริการท่องเที่ยวของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้นำเที่ยว และนำเดินป่าได้ ซึ่งสามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี

ข้อจำกัด เนื่องจากจุดนี้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง การจะนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวได้ จะต้องได้รับการอนุญาตจากทางอุทยานฯ ก่อน

8. น้ำตกสงกรานต์ (ภาพที่ 23) อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง แต่อยู่ใกล้เคียงลำน้ำแจ็ก โดยอยู่ห่างจากฝั่งน้ำประมาณ 300 เมตร เป็นน้ำตกขนาดเล็กกลางป่าดงดิบ แต่มีความสวยงาม และสามารถเล่นน้ำได้ การเดินทางเข้าถึงน้ำตกสงกรานต์ สามารถทำได้โดยการพายเรือมาตามลำน้ำแจ็ก หรือการเดินป่าโดยเริ่มต้นเดินจากแก่งบางระจัน ผ่านหนองชะเม็ก และเดินตัดป่าสน และทุ่งเฟินลงสู่ลำน้ำแจ็ก ปกติน้ำตกสงกรานต์เป็นจุดที่ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากที่ทำการอุทยานฯ แต่เป็นที่รู้จักของชาวบ้านเป็นอย่างดี เนื่องจากอยู่ใกล้ลำน้ำแจ็ก ซึ่งชาวบ้านล่องเรือหาปลาเป็นประจำ

การมีส่วนร่วมในการให้บริการท่องเที่ยวของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้นำเที่ยว โดยการพายเรือหรือนำเดินป่าได้ ซึ่งสามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี

ข้อจำกัด เนื่องจากจุดนี้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง การจะนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวได้ จะต้องได้รับการอนุญาตจากทางอุทยานฯ ก่อน

9. โคกหัวเหวน - คลองค่านช้าง - โลกเครือเชียง - ปางพวงมาลัย อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง อยู่ห่างจากทุ่งนางพญาประมาณ 1.5 กิโลเมตร ป่าบริเวณนี้เป็นป่าที่สวยงามเหมาะกับการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ โดยเดินป่าจากบริเวณหนองชะเม็กต่อไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะถึง “โคกหัวเหวน” ซึ่งเป็นทุ่งหญ้ากว้าง มีลักษณะเป็นเนิน ล้อมรอบด้วยป่าสน เดินต่อไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร จะพบทุ่งหญ้ากว้างอีกทุ่งหนึ่ง มีสายน้ำไหลผ่านตลอดปี เรียกว่า “คลองค่านช้าง” จุดนี้เคยเป็นจุดที่พักของ ผกค. ในอดีต เดินต่อไปอีกประมาณ 500 เมตร จะพบทุ่งหญ้าป่าสนที่กว้างใหญ่ เรียกว่า “โลกเครือเชียง” จุดนี้เป็นป่าสนล้อมรอบด้วยป่าดงดิบ มีต้นไม้จัดวางตัวอย่างเป็นระเบียบ สวยงาม และร่มรื่นมาก จากโลกเครือเชียงเดินต่อไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร จะพบป่าเนินเขาที่สวยงาม เรียกว่า “ปางพวงมาลัย” ในบริเวณนี้เคยมีคนเอาพวงมาลัยมาแขวนไว้ตามต้นไม้เป็นจำนวนมาก ในอดีตเคยเป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่าม้ง ซึ่งอยู่ในป่านี้เป็นเวลานานหลายร้อยปี ในบริเวณนี้จึงพบเศษถ้วยชามแตก และกะละมังใบใหญ่ของชาวม้งด้วย ซึ่งเป็นธรรมเนียมของชาวบ้านว่าเวลาเดินผ่านจะต้องดีให้ดัง เป็นจุดที่ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากที่ทำการอุทยานฯ แต่เป็นที่รู้จักของชาวบ้านเป็นอย่างดี

การมีส่วนร่วมในการให้บริการท่องเที่ยวของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเป็นผู้นำเที่ยว โดยการนำเดินป่าได้ ซึ่งสามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี

ข้อจำกัด เนื่องจากจุดนี้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง การจะนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวได้ จะต้องได้รับการอนุญาตจากทางอุทยานฯ ก่อน

ภาพที่ 22 หนองชะเม็ก เป็นทุ่งหญ้าล้อมรอบด้วยป่าสน และมีบึงน้ำขนาดเล็กสลับรวม

ภาพที่ 23 น้ำตกสงกรานต์ เป็นน้ำตกขนาดเล็กที่สวยงาม ซึ่งอยู่ใกล้ฝั่งลำน้ำเข็ก
(ถ่ายภาพโดย : คุณเกรียงไกร สุวรรณภักดิ์)

ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น

1. พันธุ์ไม้ การสำรวจพันธุ์ไม้ของท้องถิ่น นักวิจัยท้องถิ่น (ชาวบ้าน) ได้กำหนดเส้นทางศึกษาธรรมชาติ 3 เส้นทางซึ่งอยู่บริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง คือ

1.1 เส้นทางเดินเท้าเลียบแนวเขตป่าของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีจุดเริ่มต้นจากแก่งบางระจัน จนถึงจุดพักแรมชั่วคราวริมลำน้ำเข็ก มีระยะทางเดินเท้าประมาณ 5 กิโลเมตร พบพันธุ์ไม้ซึ่งขึ้นอยู่ 2 ข้างทางเดินเท้าเท่าที่จำแนกชื่อได้ จำนวน 111 ชนิด (ตารางที่ 12)

1.2 เส้นทางพายเรือล่องลำน้ำเข็ก ซึ่งอยู่ติดแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีจุดเริ่มต้นจากจุดพักแรมชั่วคราวริมลำน้ำเข็ก จนถึงแก่งบางระจัน มีระยะทางพายเรือประมาณ 7 กิโลเมตร พบพันธุ์ไม้ซึ่งขึ้นอยู่ริมฝั่ง 2 ข้างของลำน้ำเข็กเท่าที่จำแนกชื่อได้ จำนวน 80 ชนิด (ตารางที่ 13)

1.3 เส้นทางศึกษาพันธุ์ไม้และดอกไม้บนทุ่งโนนสน เป็นเส้นทางที่ถูกหอบนำนักท่องเที่ยวชมพรรณไม้และดอกไม้ มีระยะทางเดินไป-กลับประมาณ 5 กิโลเมตร พบพันธุ์ไม้เท่าที่จำแนกชื่อได้ จำนวน 46 ชนิด (ตารางที่ 14)

2. เห็ด การสำรวจเห็ดที่พบในป่าบริเวณท้องถิ่น นักวิจัยท้องถิ่น (ชาวบ้าน) ได้กำหนดเส้นทางศึกษาโดยใช้เส้นทางเดินเท้าเลียบแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง พบเห็ดที่ชาวบ้านเก็บกินได้ จำนวน 18 ชนิด มีชื่อเรียกของท้องถิ่นดังนี้ คือ เห็ดโคนใหญ่, เห็ดโคนเล็ก, เห็ดระโงก, เห็ดน้ำหมาก, เห็ดหน้าแดง, เห็ดหน้าวัว, เห็ดมันปู, เห็ดไคร, เห็ดเป้ง, เห็ดแซก, เห็ดครก, เห็ดถ่าน, เห็ดน้ำผึ้ง, เห็ดหน้าแร่น้ำออน, เห็ดดาวกระจาย, เห็ดไทร, เห็ดหาด และเห็ดหูหนู

3. นก การสำรวจนกในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และพื้นที่ของท้องถิ่น นักวิจัยท้องถิ่น (ชาวบ้าน) ได้ศึกษาชนิดนกที่เคยพบเห็นจากคู่มือดูนกในประเทศไทย (A guide to the Birds of Thailand (1991)) และได้ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งจากการเดินสำรวจชนิดนกในพื้นที่ โดยใช้เส้นทางศึกษาธรรมชาติที่กำหนดขึ้นเอง 3 เส้นทาง ซึ่งเป็นเส้นทางเดียวกับเส้นทางศึกษาชนิดพันธุ์ไม้ พบนกในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และบริเวณใกล้เคียง จำนวน 163 ชนิด (ตารางที่ 15)

4. ผีเสื้อ การสำรวจผีเสื้อภายในท้องถิ่น นักวิจัยท้องถิ่น (ชาวบ้าน) ได้กำหนดเส้นทางศึกษาบริเวณริมฝั่ง 2 ข้างของลำน้ำเข็ก โดยใช้วิธีการพายเรือล่องลำน้ำเข็กสำรวจเปรียบเทียบกับชนิดผีเสื้อในคู่มือผีเสื้อในประเทศไทย (2544) มีจุดเริ่มต้นจากแก่งบางระจัน จนถึงน้ำตกสงกรานต์ รวมระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร พบผีเสื้อหายากอย่างน้อย 9 ชนิด คือ ผีเสื้อเหลืองหนามแคว้นฉาน, ผีเสื้อจันทร์, ผีเสื้อเหลืองก้ามฉาน, ผีเสื้อไกเซอร์ดำ, ผีเสื้อลายตลกขิดขี้, ผีเสื้อแดงอินเดีย, ผีเสื้อเหลืองลิ้น, ผีเสื้อประกายฟ้า และผีเสื้อไม้ก้อลายหักจุดเด่น รวมผีเสื้อที่พบทั้งหมดจำนวน 135 ชนิด (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 12 ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ 2 ข้างทางของเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / ไทย
1	ดีหมี	ดีหมี	T	<i>Cleidion spiciflorum</i>	Euphorbiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน, ผล-หมีกินได้
2	สะตือ	สะตือ	T	<i>Crudia caudata</i>	Leguminosae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
3	ตีนเป็ด	พญาสัตบรรณ	T	<i>Alstonia scholaris</i>	Apocynaceae	เป็นสมุนไพร เปลือกต้มแก้บิด ขับพยาธิ
4	เล้า	เสลาเปลือกบาง	T	<i>Lagerstroemia venusta</i>	Lythraceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
5	มะหาด	หาด	T	<i>Artocarpus lacucha</i>	Moraceae	เป็นสมุนไพร ใช้ถ่ายพยาธิ, ผลเป็นอาหารสัตว์
6	มะก่องข้าว	ก่องข้าว	T	<i>Castanopsis inermis</i>	Fagaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
7	สนสองใบ	สนสองใบ	T	<i>Pinus merkusii</i>	Pinaceae	ชันใช้ยาเรือ, ใบแห้งใช้เป็นเชื้อเพลิง
8	หวายยาง	Unknown	CP	<i>Calamus sp.</i>	Palmae	จักสาน เช่น เก้าอี้, ตะกร้า
9	นางลอย	หมาก	T	<i>Areca sp.</i>	Palmae	ผลมีรสฝาด มักนำมากินกับใบพลู และปูน
10	ไผ่ออกลอ	ไผ่กรียบ	B	<i>Melocanna humilis</i>	Graminae	ทอให้แตก แล้วนำมาสานทำเป็นฝาบ้าน
11	พญาไม้	พญามะขามป้อม	T	<i>Dacrydium imbricatus</i>	Podocarpaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
12	เครือเขียง	Unknown	C	Unknown	Unknown	เกาะเท้าทำให้เป็นแผล
13	กฤษณา, ไม้หอม	กฤษณา	T	<i>Aquilana crassna</i>	Thymelaceae	นำมาสกัดเป็นน้ำหอม
14	มะกอกหนั่ง	มะมือ	T	<i>Choreospondias axillaris</i>	Anacardiaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
15	มักกะทับโลง	มักกะทับโลง	C	<i>Ficus foveolata</i>	Moraceae	นำเครือมาต้มดื่ม แก้โรคเหน็บชา
16	ชะเม็ก	เสม็ดขุน	S / ST	<i>Syzygium gratum</i>	Myrtaceae	ยอดอ่อนนำมาประกอบอาหาร
17	ค้อ	ค้อ	P	<i>Livistona speciosa</i>	Palmae	ผลรับประทานได้ ใบนำมาผูกหลังคาบ้าน
18	ก่องเคียบ	ก่องเคียบ	T	<i>Castanopsis acuminatissima</i>	Fagaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
19	ยางเหียง, ชาด	เหียง	T	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i>	Dipterocarpaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน

ตารางที่ 12 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / โทษ
20	มะพลับ	มะพลับ	T	<i>Diospyros arcolata</i>	Ebenaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
21	ส้าน	ส้านใหญ่	T	<i>Dillenia obovata</i>	Dilleniaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน ผลเป็นอาหารสัตว์
22	มะกอก	มะกอก	T	<i>Spondias pinnata</i>	Anacardiaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
23	กระบก	กระบก	T	<i>Irvingia malayana</i>	Irvingiaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
24	สนสร้อย	กอสร้อย	T	<i>Carpinus viminea</i>	Betulaceae	เป็นเชื้อเพลิง คอกนำมาประดิษฐ์ได้
25	กายโซ, ทะโล้	ม้งตาน	T	<i>Schima wallichii</i>	Theaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน ดอกชงเป็นยาขับปัสสาวะ
26	มะดูก, หมากดุก	จันทองพญาบาท	S / ST	<i>Suregada multiflorum</i>	Euphorbiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน เปลือกเป็นยารักษาหีงือก
27	เครือข้าวเย็นเหนือ	ข้าวเย็นเหนือ	C	<i>Smilax corbularia</i>	Smilacaceae	เป็นสมุนไพร ฟอกเลือดได้
28	ส้มกุ้ง	เถาส้มกุ้ง	C	<i>Illigera appendiculata</i>	Hernandiaceae	ผล และยอดรับประทานได้ (ทั้งคน และสัตว์)
29	ข่าลิง	ข่าลิง	H	<i>Globba abscura</i>	Zingiberaceae	นำมาประกอบอาหาร
30	ว่านสาวหลง	ว่านสาวหลง	H	<i>Globba winitii</i>	Zingiberaceae	แก้โรคผื่นคัน
31	ข่าโคม	ข่าคม	H	<i>Alpinia zerumbet</i>	Zingiberaceae	นำมาทำเครื่องแกง
32	ชาเลี้ยะ, ไม้กวาด	ตองกง	G	<i>Thysanolaena maxima</i>	Gramineae	นำมาทำไม้กวาด
33	หญ้าคมบาง	หญ้าคมบาง	G	<i>Carex stramentitia</i>	Cyperaceae	นำมาทำไม้กวาด
34	ผักหวานแดง	ผักหวานแดง	S	<i>Sauropus bicolor</i>	Euphorbiaceae	ยอดนำมาประกอบอาหาร
35	ผักกูดอง	กูดอง	F	<i>Bolbitis virens</i>	Lomariopsidaceae	ยอดนำมาประกอบอาหาร
36	กระเพาพะเม่น	หิ้งหายใบใหญ่	US	<i>Crotalaria verrucosa</i>	Papilionoideae	นำไปทำตุ๋ป
37	เข็มป่า	เข็มป่า	S	<i>Pavetta indica</i>	Rubiaceae	เป็น ไม้ประดับป่า
38	จำปา	จำปี้ดง	T	<i>Magnolia henryi</i>	Magnoliaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน ดอกแห้งใช้ปรุงยาหอม

ตารางที่ 12 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / โทษ
39	นูกวางช้าง	กระทุ่มนูกวาง	T	<i>Neonuclea sessilifolia</i>	Rubiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
40	กระโดน	กระโดน	T	<i>Careya sphaerica</i>	Lecythidaceae	ยอดใช้เป็นผักจิ้ม น้ำพริกได้
41	หมากคอก	มะควัด	ST	<i>Ziziphus rugosa</i>	Rhamnaceae	-
42	มะก่อง	จำ	S / ST	<i>Ardisia attenuata</i>	Myrsinaceae	-
43	สนสามใบ	สนสามใบ	T	<i>Pinus kesiya</i>	Pinaceae	ยางเป็นน้ำมันชักเงา และชันใช้ผสมยาทาถอนวด
44	หัวเลื้อน	ราชวดีป่า	S	<i>Buddleja asiatica</i>	Buddlejaceae	ดอกมีกลิ่นหอม เป็นไม้ประดับป่า
45	กระแตไต่ไม้	กระแตไต่ไม้	EF	<i>Drymoglossum quercifolia</i>	Polypodiaceae	ใช้แทนเชือกได้
46	กล้วยไม้	Unknown	BO	Unknown	Unknown	เป็นไม้ประดับ
47	กอดูก	กอดำ	T	<i>Lithocarpus truncatus</i>	Fagaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
48	ขี้เหล็กคอง	แสสาร	T	<i>Senna garrettiana</i>	Caesalpinioideae	ใบ หรือยอดอ่อนนำมาประกอบอาหาร
49	หัวยาข้าวเย็น	หัวยาข้าวเย็น	S	<i>Smilax micro-china</i>	Smilacaceae	เป็นสมุนไพร
50	ผักกาดโคก โนน	ผักกาดโคก	H	<i>Blumeopsis flava</i>	Compositae	ยอด และดอกนำมาประกอบอาหาร
51	พันธุ์	เสม็ดทุ่ง	T	<i>Lophopetalum wallichii</i>	Celastraceae	เป็นไม้ประดับ ดอกมีกลิ่นหอม
52	ดิบเต้าตัน	ดิบเต้าตัน	T	<i>Diospyros elretioides</i>	Ebenaceae	-
53	แก้มขาว	แก้มขาว	S / ST	<i>Murraya paniculata</i>	Rutaceae	เป็นไม้ประดับ
54	แกนมอ	สะเดาช้าง	T	<i>Rhus succedanea</i>	Anacardiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
55	แคทราย	แคทราย	T	<i>Stereospermum neuranthum</i>	Bignoniaceae	ดอกนำมาประกอบอาหาร
56	ตาเสือใหญ่	ตาเสือ	T	<i>Aphanamixis polystachya</i>	Meliaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
57	ตะเคียนทอง	ตะเคียนทอง	T	<i>Hopea odorata</i>	Euphorbiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน

ตารางที่ 12 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / โทษ
58	หวายขม	หวายขม	CP	<i>Calamus siamensis</i>	Palmae	นำมาจักสานเป็น โต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ
59	จิ้งผา	จิ้งป่า	T	<i>Bombax anceps</i>	Bambaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน, ใบตำใช้แก้พิษ
60	สะนาว	Unknown	T	Unknown	Unknown	ยอดนำมาประกอบอาหาร
61	กำแพงเจ็ดชั้น	กำแพงเจ็ดชั้น	Scan S	<i>Salacia chinensis</i>	Celastraceae	เป็นสมุนไพร ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ
62	เดยหนาม	เดยหิน	S	<i>Pandanus fibrosus</i>	Pandanaceae	โคนกาบใบ มีแมลงแคงซึ่งกินได้อาศัยอยู่
63	คอแลน	คอแลน	T	<i>Nephelium hypoleucum</i>	Sapindaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
64	อ้อสะพายควาย	อ้อสะพายควาย	C	<i>Berchemia floribunda</i>	Rhamnaceae	เป็นสมุนไพร ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ
65	ถูกแหนใหญ่	Unknown	C	Unknown	Unknown	เป็นสมุนไพร
66	โพบาย	โพบาย	T	<i>Balakata baccata</i>	Euphorbiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
67	พญาท้าวสะเฒ	คัตเค็ดง	Scan S	<i>Oxyeros bispinosus</i>	Rubiaceae	เป็นสมุนไพร นำมาต้ม-แก้ปวดหลังปวดเอว
68	เต่าร้าง	เต่าร้าง	P	<i>Caryota bacsonensis</i>	Palmae	ยอดนำมาประกอบอาหารได้
69	ข่าป่า	ข่าป่า	H	<i>Alpinia malaccensis</i>	Zingiberaceae	ต้นและเหง้า นำมาประกอบอาหารได้
70	แห่นางหอม	เร็ว	H	<i>Amomum villosum</i>	Zingiberaceae	เป็นสมุนไพร ใช้ทำยา
71	มะกรูดโคก	มะกรูด	ST	<i>Citrus hystrix</i>	Rutaceae	ลูกและใบ ใช้ทำเครื่องแกง
72	หญ้าลูกคอกโคก	หญ้าหนอง	G	<i>Heteropogon triticeus</i>	Gramineae	เป็นอาหารของกึ่ง และกวาง
73	บัวสวรรค์	หญ้าบัว	H	<i>Xyris indica</i>	Xyridaceae	เป็นไม้สวยงามประดับป่า
74	กระดุมเงิน	มณีเทวา	H	<i>Eriocaulon henryanum</i>	Eriocaulaceae	เป็นไม้สวยงามประดับป่า
75	ผอบลม	Unknown	H	Unknown	Unknown	เป็นสมุนไพร ใช้ขับลม
76	โคลงเคลง	ข้าหลวง	S	<i>Melastana malabathricum</i>	Melastomataceae	ต้นอ่อนนำมาประกอบอาหารได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / โทษ
77	เหมือดโสด	เหมือดโสด	T	<i>Polyosma elongata</i>	Grossulariaceae	-
78	ดินจ้ำโคก	ก้างปลาแดง	S	<i>Ardisia crenata</i>	Myrsinaceae	ผลรับประทานได้
79	ข้าวมา	แม่หลวง	ST	<i>Antidesma thwaitesianum</i>	Euphorbiaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
80	กระดุกไก่	กระดุกไก่	US	<i>Chloranthus erectus</i>	Chloranthaceae	เป็นสมุนไพร
81	ลำไยป่า	กัคลิน	T	<i>Walsura trichostemon</i>	Sapindaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
82	ตาเสือ	Unknown	T	<i>Dysoxylum sp.</i>	Meliaceae	ผลเป็นอาหารของคน
83	กระถ่อน	กระถ่อน	T	<i>Milletia leucantra</i>	Papilionoideae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
84	ไผ่ข่มอด	ซางคำ	B	<i>Bambusa latiflora</i>	Gramineae	ต้นนำมาจักสานได้
85	ไทร	Unknown	T	<i>Ficus sp.</i>	Moraceae	ผลเป็นอาหารของสัตว์
86	ก้อหิน	ก้อแดง	T	<i>Lithocarpus trachycarpus</i>	Fagaceae	ผลเป็นอาหารของสัตว์
87	ก้อข้าว	ก้อข้าว	T	<i>Castanopsis inermis</i>	Fagaceae	ผลเป็นอาหารของสัตว์
88	ก้อตาหนู	ก้อดำ	T	<i>Lithocarpus truncatus</i>	Fagaceae	ผลเป็นอาหารของสัตว์
89	ก้อแอบ	ก้อกระดุม	T	<i>Quercus semiserata</i>	Fagaceae	ผลเป็นอาหารของสัตว์ - คนกินได้
90	หวายสามใบต่อ	หวายสามใบต่อ	CP	<i>Calamus gracilis</i>	Palmae	นำมาจักสาน ทำเครื่องเรือน
91	ขี้เหล็กโคก	แสนสาร	T	<i>Senna gerrettiana</i>	Caesalpinioideae	ส่วนยอดนำมาประกอบอาหารได้
92	กระเทือ	กระเทือ	H	<i>Zingiber zerumbet</i>	Zingiberaceae	ดอกใช้เป็นผักรับประทานได้
93	ก้อหมวก	ก้อหมวก	T	<i>Quercus lineata</i>	Fagaceae	ผลเป็นอาหารของสัตว์
94	พระเจ้าห้าพระองค์	พระเจ้าห้าพระองค์	T	<i>Dracontomelon dao</i>	Anacardiaceae	ผลเป็นอาหารของสัตว์ ใช้เป็นยาสมุนไพรได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / โทษ
95	เลื้อยควาย	Unknown	T	<i>Knema sp.</i>	Myristicaceae	เป็นอาหารของนก
96	ค่านะกก	Unknown	T	Unknown	Unknown	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
97	ตาเลื้อยร้อย	Unknown	T	<i>Aglaia sp.</i>	Meliaceae	ผลเป็นอาหารของนก
98	นางดำ	จันทน์ดำ	T	<i>Diospyros venosa</i>	Ebenaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
99	เครือเถาไฟ	เตาไฟ	C	<i>Bauhinia integrifolia</i>	Caesalpinioideae	เป็นสมุนไพร ใช้เครื่องต้มแก้ปวดหลังปวดเอว
100	แดงดง	มะป่วน	T	<i>Mitrephora vandaeflora</i>	Annonaceae	-
101	ตอดสง	Unknown	T	Unknown	Unknown	-
102	นางพญาตาขาว	Unknown	C	Unknown	Unknown	เป็นสมุนไพร
103	หางกระรอก	หางสิงห์	EF	<i>Lycopodium squarrosus</i>	Lycopodiaceae	เป็นไม้ประดับ
104	ทองกลางป่า	ทองกลางป่า	T	<i>Erythrina subumbrans</i>	Umbelliferae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน, เปลือกใช้ทำเชือก
105	ซาจิง	พญาไม้	T	<i>Podocarpus neritifolius</i>	Podocarpaceae	-
106	ไม้เท้าตาพระฤาษี	เท้าขาม่อม	S	<i>Clerodendrum petasites</i>	Labiatae	เป็นสมุนไพร เปลือกต้มแก้ปวดหลังปวดเอว
107	พ้อคำตีเมีย	กับแก	F	<i>Selaginella argentea</i>	Selaginellaceae	-
108	แสลงใจ	แสลงใจ	ST	<i>Strychnos nux - vomica</i>	Strychnaceae	เมล็ดแก่แห้งเป็นยาบำรุงหัวใจ ถ้าใช้มากมีพิษเป็นยาเบื่อ
109	โชน	โชนใหญ่	F	<i>Pteridium aquilinum</i>	Dennstaedtiaceae	-
110	เครือขี้เฒ่า	วานิลลา	CrO	<i>Vanilla apophylla</i>	Orchidaceae	ดอกนำไปสกัดกลั่นหอมวานิลลา
111	มันปลา	มันปลา	T	<i>Adinandra laotica</i>	Theaceae	-

หมายเหตุ B = Bamboo (ไม้ไผ่)

C = Climber (ไม้เถา)

ตารางที่ 12 (ต่อ)

CP	= Climbing Palm (หมาก หรือปาล์มที่มีลักษณะเลื้อยพัน)
CrO	= Creeping Orchid (กล้วยไม้ที่ลำต้นทอดกลานไปตามดิน หิน หรือลำต้นไม้)
EF	= Epiphyte Fern (เฟินที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้)
EO	= Epiphytic Orchid (กล้วยไม้ที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้)
F	= Fern (เฟิน)
G	= Grass (หญ้า)
H	= Herb (ไม้ล้มลุก)
P	= Palm (หมาก หรือปาล์ม)
S	= Shrub (ไม้พุ่ม)
S/ST	= Shrub / Shrubby Tree (ไม้พุ่ม กึ่งต้นไม้ขนาดเล็ก)
Scan S	= Scandent Shrub (ไม้พุ่มที่เลื้อยทอดลำต้นเกาะเกี่ยวขึ้นไป)
ST	= Shrubby Tree (ไม้ต้นขนาดเล็ก)
T	= Tree (ไม้ต้น)
US	= Under Shrub (ไม้พุ่มขนาดเล็ก)

ตารางที่ 13 ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบริมฝั่ง 2 ข้างของลำน้ำเจ๊ก (เรียบเรียงจากอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / โทษ
1	สะพุง	สมพง	T	<i>Tetrameles nudiflora</i>	Datiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
2	สะตือ	สะตือ	T	<i>Crudia caudata</i>	Leguminosae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
3	ปอบ	มะก่องข้าว	US	<i>Abutilon indicum</i>	Malvaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
4	มะหัด	จันทอนคาย	T	<i>Celtis tetrandra</i>	Ulmaceae	ผลและใบเป็นอาหารสัตว์
5	ประดู่ส้ม	เดิม	T	<i>Bischofia javensis</i>	Euphorbiaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
6	กุ่มน้ำ	กุ่มน้ำ	T	<i>Crateva magna</i>	Solanaceae	ยอดและดอกนำมาดองรับประทานได้
7	มะเขือพวง	มะเขือพวง	S	<i>Solanum torvum</i>	Solanaceae	ผลใช้เป็นผักกินได้, รากตำใช้พอกแก้คันเท้าแตก
8	มะดูก, หมากดุก	ขันทองพญาบาท	S / ST	<i>Suregada multiflorum</i>	Euphorbiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน เปลือกเป็นยารักษาเหงือก
9	แหวนใหญ่	สมอภิเพก	T	<i>Terminalia bellirica</i>	Combretaceae	ผลดิบเป็นยาระบาย, ผลสุกแก้ท้องเสียได้
10	ไผ่ป่า	ไผ่ป่า	B	<i>Bambusa bambos</i>	Gramineae	หน่อกินได้, ต้นนำมาจักสานได้
11	ตะไคร้ต้น	ตะไคร้ต้น	T	<i>Litsea cubeba</i>	Lauraceae	เป็นสมุนไพร ต้นและใบเป็นยาแก้ลม
12	พระเจ้าห้าพระองค์	พระเจ้าห้าพระองค์	T	<i>Dracontomelon dao</i>	Anacardiaceae	ผลเป็นอาหารของสัตว์ ใช้เป็นยาสมุนไพรได้
13	ค้อ	ค้อ	P	<i>Livistona speciosa</i>	Palmae	ผลรับประทานได้, ใบใช้มุงหลังคาบ้าน
14	ตะแบกใหญ่	ตะแบกแดง	T	<i>Lagerstroemia calyculata</i>	Lythraceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
15	หญ้าหาง	พง	G	<i>Neyraudia reynaudiana</i>	Gramineae	เป็นอาหารสัตว์
16	สาบเสือ	สาบเสือ	H	<i>Chromolaena odoratum</i>	Compositae	ใบนำมาขยี้ ใช้ห้ามเลือดได้
17	เต่าร้าง	เต่าร้าง	P	<i>Caryota bacsonensis</i>	Palmae	ยอดนำมาประกอบอาหารได้
18	แหวนเครือ	แหวนเครือ	C	<i>Combretum deciduum</i>	Combretaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
19	ไผ่ขมอด	ซางคำ	B	<i>Bambusa latiflora</i>	Gramineae	ต้นนำมาจักสานได้ หรือทำเป็นค้ำไม้กวาด

ตารางที่ 13 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / โทษ
20	สะเล	สะเล	C	<i>Broussonetia kurzii</i>	Moraceae	ดอก และผล เป็นอาหารของคนและสัตว์
21	มะแฟน	มะแฟน	T	<i>Protium serratum</i>	Burseraceae	ผลรับประทานได้ (ทั้งคน และสัตว์)
22	ไทรขนุน	โพขนุน	T	<i>Ficus nervosa</i>	Moraceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
23	หนามหันขาว	หนามหัน	C	<i>Caesalpinia godefroyana</i>	Caesalpinioideae	ผลเป็นอาหารสัตว์ (มีหนาม อาจตำทำเป็นผลไม้)
24	จีแรด	จีแรดกา	C	<i>Acacia megaladena</i>	Mimosoideae	ผลเป็นอาหารสัตว์ (มีหนาม อาจตำทำเป็นผลไม้)
25	จักาดิน	จักาดิน	C	<i>Trichosanthes wawrae</i>	Cucurbitaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์ (มีหนาม อาจตำทำเป็นผลไม้)
26	จัก้าใหญ่	กระดิ่งช้างเผือก	C	<i>Trichosanthes tricuspidata</i>	Cucurbitaceae	ผลเป็นยาพิษ
27	หญ้าหางหมั่งจอก	หญ้าหางหมั่งจอก	G	<i>Setaria geniculata</i>	Gramineae	เป็นอาหารสัตว์
28	ไมยราบ	ไมยราบ	H	<i>Biophytum sensitivum</i>	Oxalidaceae	เป็นสมุนไพร แก้ผื่นคัน
29	ไทร	ไทร	T	<i>Ficus sp.</i>	Moraceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
30	มะกอกหนัง	มะมือ	T	<i>Choerospondias axillaris</i>	Anacardiaceae	ผลรับประทานได้ (ทั้งคน และสัตว์)
31	ตะกั่วส้ม	ลำพูป่า	T	<i>Duabanga grandiflora</i>	Sonneratiaceae	ผลรับประทานได้ (ทั้งคน และสัตว์)
32	ปอหู่ช้าง	ปอฝ้าย	T	<i>Firmiana colorata</i>	Sterculiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
33	ชะมวง	ชะมวง	ST	<i>Garcinia cowa</i>	Guttiferae	ใบอ่อนรับประทานได้, ผลเป็นอาหารสัตว์
34	คอแลน	คอแลน	T	<i>Nephelium hypoleucum</i>	Sapindaceae	ผลรับประทานได้ (เป็นอาหารของคน และสัตว์)
35	มะพอก	มะพอก	T	<i>Parinari ananense</i>	Chrysobalanaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
36	ชาเลี้ยะ, ไม้กวาด	ตองกง	G	<i>Thysanolaena maxima</i>	Gramineae	ดอกนำมาทำเป็นไม้กวาด
37	ไผ่หนาม	บงหนาม	B	<i>Bambusa burmanica</i>	Gramineae	หน่อกินได้, ลำต้นนำมาจักสานได้
38	เครือมูม	Unknown	C	Unknown	Unknown	เครือใช้แทนเชือก

ตารางที่ 13 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / ไทย
39	อีแรด	ปอขี้แฮด	T	<i>Milusa lineata</i>	Annonaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
40	เต็งตานี	เต็งตานี	T	<i>Farinosa guiso</i>	Dipterocarpaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
41	ดินเป็ด	พญาสัตบรรณ	T	<i>Alstonia scholaris</i>	Apocynaceae	เป็นสมุนไพร เปลือกต้มแก้บิด ขับพยาธิ
42	สีตังย้อย	Unknown	C	Unknown	Unknown	เครือใช้แทนเชือก
43	แสงพัน	แสงพัน	C	<i>Bauhinia involuclata</i>	Caesalpinioideae	เครือใช้แทนเชือก
44	เฟินก้านดำ	เฟินก้านดำสีชมพู	F	<i>Adiantum edgeworthii</i>	Parkeriaceae	เป็นไม้ประดับ
45	ก้อดลับ	ก้อดลับ	T	<i>Quercus ramsbottomii</i>	Fagaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
46	หมากเลียม	Unknown	P	Unknown	Unknown	ผลเป็นอาหารสัตว์
47	ตะโกพนม	ตะโกพนม	ST	<i>Diospyros castanea</i>	Ebenaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
48	กระเขา	กระเขา	T	<i>Holoptelea integrifolia</i>	Ulmaceae	เป็นสมุนไพร แก้โรคชา
49	ยางน่อง	น่อง	T	<i>Antiaris toxicaria</i>	Moraceae	ยางมีพิษ ในอดีตพรานใช้อาบลูกคอกยิงสัตว์
50	กล้วยป่า	กล้วยป่า	H	<i>Musa acuminata</i>	Musaceae	ลำต้น ปลีดอก และผลนำมาประกอบอาหารได้
51	ไคร้หน้า	ไคร้หน้า	S/ST	<i>Homonoia riparia</i>	Euphorbiaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
52	ก้านเหลือง	ก้านเหลือง	T	<i>Nauclea orientalis</i>	Rubiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
53	ดาเลื่อใหญ่	ดาเลื่อ	T	<i>Aphanamixis polystachya</i>	Meliaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน, ผลเป็นอาหารสัตว์
54	หวายโป่งยาง	หวายเข้	CP	<i>Calamus rudentum</i>	Palmae	นำมาจักสานเป็นเครื่องเรือน
55	โพบาย	โพบาย	T	<i>Balakata baccata</i>	Euphorbiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
56	ก้อ	Unknown	T	<i>Lithocarpus sp.</i>	Fagaceae	ผลรับประทานได้ (ทั้งคน และสัตว์)
57	ดีหมี่	ดีหมี่	T	<i>Cleidion spiciflorum</i>	Euphorbiaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน, ผล-หมี่กินได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / โทษ
58	ขมหอม	ขมหอม	T	<i>Toona ciliata</i>	Meliaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
59	คายไซ, ทะโล้	มังคาน	T	<i>Schima wallichii</i>	Theaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน ดอกใช้เป็นยาขับปัสสาวะ
60	สะบ้าลาย	สะบ้าลิง	C	<i>Entada glandulosa</i>	Mimosoideae	ฝักมีขนาดใหญ่-ใช้เป็นเครื่องประดับ
61	ลำพูย	Unknown	C	Unknown	Unknown	ใบนำมากินกับใบพลู ปูน และเปลือกขยั่น
62	ฝักกุศช้าง	ฝักกุศช้าง	F	<i>Thelypteris interrupta</i>	Thelypteridaceae	-
63	พะยอมดง	พะยอม	T	<i>Shorea roxburghii</i>	Dipterocarpaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
64	เร็ว	เร็ว	H	<i>Amomum sp.</i>	Zingiberaceae	เป็นสมุนไพรแก้ลม, ใบใช้ปรุงหลังคาชั่วคราว
65	ทองเหลืองป่า	ทองเหลืองป่า	T	<i>Erythrina subumbrans</i>	Umbelliferae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน, เปลือกใช้ทำเชือก
66	จำโคม	ขาคม	H	<i>Alpinia zerumbet</i>	Zingiberaceae	นำมาทำเครื่องแกง
67	หัวน้ำ	หัวน้ำ	T	<i>Syzygium philippensis</i>	Labiatae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน, ผลเป็นอาหารสัตว์
68	เล็บแมว	ซ้องแมว	C	<i>Gmelina philippensis</i>	Labiatae	ผลเป็นอาหารสัตว์
69	ขยั่น	เครือขยั่น	C	<i>Bauhinia strychnifolia</i>	Caesalpinioidae	เครือใช้ทำเชือก, เปลือกใช้ดำเตี๋ยกับหมาก ปูน
70	หมากป่า	หมากป่า	P	<i>Areca latiloba</i>	Palmae	ผลมีรสฝาด นำมากินกับใบพลู ปูน เปลือกขยั่น
71	ยางยุง	ยางยุง	T	<i>Dipterocarpus grandiflorus</i>	Dipterocarpaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
72	ยางแดง	ยางแดง	T	<i>Dipterocarpus turbinatus</i>	Dipterocarpaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน
73	จำปา	จำปี้ดง	T	<i>Magnolia henryi</i>	Magnoliaceae	สร้าง-ซ่อมแซมบ้าน ดอกแห้งใช้ปรุงยาหอม
74	ไทยย้อย	ไทยย้อย	T	<i>Ficus maelellandii</i>	Moraceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
75	ยางโพน	ยางโพน	T	<i>Polyalthia viridis</i>	Ammonaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
76	แสนจ้อ	แสนบาน	T	<i>Canarium denticulatum</i>	Burseraceae	ผลเป็นอาหารสัตว์

ตารางที่ 13 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ประโยชน์ / โทษ
77	ปอกระสา	ปอกระสา	ST	<i>Broussonetia papyrifera</i>	Sterculiaceae	ผลเป็นอาหารสัตว์
78	ง้าย้อย	ง้าย้อย	T	<i>Hydnocarpus kurzii</i>	Flacourtiaceae	-
79	เหม่งหอม	เร่ว	H	<i>Amomum villosum</i>	Zingiberaceae	เป็นสมุนไพร ลูกที่แห้งตากแห้งใช้ทำยาต้ม
80	ปุด	ปุดใหญ่	H	<i>Achasma macrocheilos</i>	Zingiberaceae	เป็นสมุนไพร ยอดอ่อนกินได้ ดอกต้มแก้ร้อนใน

หมายเหตุ B = Bamboo (ไม้ไผ่)

C = Climber (ไม้เถา)

CP = Climbing Palm (หมาก หรือปาล์มที่มีลักษณะเลื้อยพัน)

F = Fern (เฟิร์น)

G = Grass (หญ้า)

H = Herb (ไม้ล้มลุก)

P = Palm (หมาก หรือปาล์ม)

S = Shrub (ไม้พุ่ม)

S/ST = Shrub / Shrubby Tree (ไม้พุ่ม กึ่งต้นไม้ขนาดเล็ก)

ST = Shrubby Tree (ไม้ต้นขนาดเล็ก)

T = Tree (ไม้ต้น)

US = Under Shrub (ไม้พุ่มขนาดเล็ก)

ตารางที่ 14 ชนิดพันธุ์ไม้ และดอกไม้ที่พบบนทุ่งโนนสน อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	บรรยายลักษณะ
1	บัวสวรรค์	หญ้าบัว	H	<i>Xyris indica</i>	Xyridaceae	ดอกเล็กสีเหลืองทอง ชอบขึ้นตามทุ่งที่มีน้ำจืดซึ่งเป็นดินเหนียวปนทราย ขึ้นปนกับกระดุมเงิน ออกดอกมากในช่วงฤดูฝน ประมาณเดือน พ.ค.
2	กระดุมเงิน	มณีเทวา	H	<i>Eriocaulon henryanum</i>	Eriocaulaceae	ดอกเป็นดุมกลมเล็กสีขาว เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 ซม. ออกดอกช่วงปลายฝนต้นหนาวประมาณเดือน ต.ค.-ธ.ค.
3	หญ้าข้าวก่ำน้อย	ดุสิตา	Ag H	<i>Utricularia delphinoides</i>	Lentibulariaceae	เป็นพืชกินแมลง ดอกสีม่วงเข้ม หรือม่วงอมน้ำเงิน ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะ ออกดอกช่วงเดือน ต.ค.-ธ.ค.
4	หญ้าสีทอง	สร้อยสุวรรณา	Ag H	<i>Utricularia bifida</i>	Lentibulariaceae	เป็นพืชกินแมลง ดอกสีเหลืองสด ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะ บางครั้งขึ้นปนกับดุสิตา และพืชผักสตร ออกดอกช่วงเดือน ต.ค.-ธ.ค.
5	หญ้าฝอยเล็ก	ทิพย์เกสร	Ag H	<i>Utricularia minutissima</i>	Lentibulariaceae	เป็นพืชกินแมลง ดอกสีชมพู หรือม่วงอมขาว ออกดอกได้ตั้งแต่เดือน เม.ย.-ธ.ค.
6	เอื้องนวลจันทร์	เหลืองพิศมร	Ter O	<i>Spathoglottis pubescens</i>	Orchidaceae	เป็นกล้วยไม้ดิน ออกดอกเป็นช่อสีเหลือง ชอบขึ้นตามทุ่งโล่งและลานหิน ออกดอกต้นฤดูหนาว
7	ดอกดิน	สร้อยจันทร์	H	<i>Burmanna coelestis</i>	Burmanniaceae	ดอกสีม่วง กลีบแยกเป็น 3 พู ยอดดอกมีเกสรสีเหลือง ชอบขึ้นตามที่ชื้นแฉะ ออกดอกช่วงเดือน ต.ค.-ธ.ค.
8	น้ำค้างกลางเที่ยง	หงอนนาค	H	<i>Murdannia gigantea</i>	Commelinaceae	ดอกสีม่วง มีกลีบกลม 3 กลีบย่อยขึ้นเป็นหงอน เกสรเป็นกระเปาะสีเหลือง ออกดอกปลายเดือน พ.ค.-มิ.ย.
9	ดาวเรืองภู	ดาวเรืองภู	H	<i>Anisopappus chinensis</i>	Compositae	ดอกเป็นกระจุกกลีบ สีเหลืองทอง ขึ้นคลุมพื้นดินและทุ่งหญ้าในป่าสน ออกดอกช่วงเดือน ต.ค.-ธ.ค.
10	หญ้าเหลี่ยม	หญ้าเหลี่ยม	H	<i>Exacum tetragonum</i>	Gentianaceae	ดอกสีม่วงเข้ม แยกเป็น 4 กลีบแหลมตรงข้ามกัน ลำต้นเป็นเหลี่ยม ชอบขึ้นในทุ่งโล่ง ออกดอกในฤดูฝน

ตารางที่ 14 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	บรรยายลักษณะ
11	-	มณเฑียรทอง	H	<i>Torenia hirsutissima</i>	Scrophulariaceae	ดอกเป็นรูปกรวยสีเหลืองทอง กลีบดอกผายกว้างคล้ายแตร มี 5 กลีบ ขึ้นตามข้อโง้งซึ่งเป็นคันทรางและ ออกดอกเดือน มิ.ย.-ค.ค.
12	ตาหินขาว	ตาหินขาว	H	<i>Hedygium ellipticum</i>	Zingiberaceae	ไม้ดอกจำพวกเหง้า ดอกเป็นหลอดสีขาว เป็นช่อ ช่อหนึ่งมีหลายสิบดอก มีก้านเกสรสีส้มแก่เด่นออกมา โดยรอบ ขอบขึ้นในดินที่มีความชื้นสูง ออกดอกช่วงเดือน มิ.ย.-ก.ค.
13	หญ้าข้าวก่ำ	หญ้าข้าวก่ำ	H	<i>Burmanna disticha</i>	Burmanniaceae	ดอกสีม่วงอมม่วงเงิน กลีบดอกสีขาว แต่แยกเป็นกระจุกออกไปด้านข้างเหมือนวาวเรียงกัน ขอบขึ้นตามข้อและ ออกดอกช่วงเดือน พ.ค.-ก.ค.
14	เอื้องดิน	เอื้องหมายนา	H	<i>Costus speciosus</i>	Costaceae	ดอกสีขาวเป็นรูปกรวยแผ่บาน กลีบรองดอกสีแดงเข้ม ขอบขึ้นตามข้อโคน ออกดอกเดือน พ.ค.-ค.ค.
15	-	น้ำว้าง	O	<i>Doritis pulcherrima</i>	Orchidaceae	ดอกเป็นช่อสีม่วง หรือชมพูเข้มสดุดดา ขอบขึ้นอยู่ตามลำต้น เป็นกลุ่มรวมกับพวกมอส และฟองหิน
16	กระเจียวแดง	ว่านมหาเมฆ	H	<i>Curcuma aeruginosa</i>	Zingiberaceae	ไม้ดอกจำพวกเหง้า ช่อดอกสีแดง หรือแดงชมพูแดงซึ่งเป็นส่วนของกลีบโคนใบแทงโผล่พ้นดินขึ้นมา ดอกมีสีเหลืองบานออกมาจากกาบที่หุ้มอยู่ ออกดอกมากหลังจากเกิดไฟป่า ในช่วงปลายร้อน ต้นฝน ช่วงประมาณเดือน พ.ค.-ก.ค.
17	กระเจียวขาว	กระเจียวขาว	H	<i>Curcuma parviflora</i>	Zingiberaceae	ไม้ดอกจำพวกเหง้า ช่อดอกสีขาวซึ่งเป็นส่วนของกลีบโคนใบ ดอกมีสีขาว หรือขาวม่วงบานออกมาจากกาบที่หุ้มอยู่ พบขึ้นมากในช่วงฤดูฝน
18	เปราะภู	เปราะภู	H	<i>Caulokaempferia alba</i>	Zingiberaceae	ไม้ดอกจำพวกเหง้า ดอกสีขาว หรือขาวอมชมพู พบขึ้นตามชายป่าคงคิปป หรือบริเวณน้ำตกซึ่งมีดินร่วนปนทราย ออกดอกช่วงเดือน เม.ย.-พ.ค.

ตารางที่ 14 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	บรรยายลักษณะ
19	เทียนกู	เทียนกำกึ่ง	H	<i>Impatiens pseudochinensis</i>	Balsaminaceae	ดอกมีสีแดงสด หรือชมพูสด กลีบบนลักษณะเป็นจะงอยช้อยทางโคนดอก กลีบล่างช้อยลง 3 กลีบ ขอบขึ้นตามซี่ขึ้น หรือทุ่งหญ้ามีน้ำขัง ก้านดอกเกลี้ยง ไม่มีขน ออกดอกตลอดปี
20	เทียนกู	เทียนน้ำ, หญ้าเทียน	H	<i>Impatiens chinensis</i>	Balsaminaceae	ดอกมีสีชมพูบานเย็น ลักษณะดอกคล้ายเทียนกำกึ่ง แต่เทียนน้ำ ก้านดอกมีขน ออกดอกตลอดปี
21	เทียนกู	เทียนน้อย	H	<i>Impatiens muscicola</i>	Balsaminaceae	ดอกมีสีม่วง หรือแดงสด กลีบบนเว้าคล้าย 2 กลีบ กลีบล่างช้อยลง 3 กลีบ มีขนขึ้นประปราย ไม่มีจะงอย ขอบขึ้นตามทุ่งหญ้ามีน้ำขัง ออกดอกช่วงเดือน มิ.ย.-ก.ค.
22	จอกบัว	หยาดน้ำค้าง	In H	<i>Drosera burmannii</i>	Droseraceae	เป็นพืชกินแมลง ใบสีเขียวอ่อนรูปไข่เรียงซ้อนกันเป็นวงกลม ขนาด 1-3 ซม. ขนใบสีแดง ปลายขนมีน้ำยางเหนียว ใช้ต้มแมลง พบขึ้นบนดินทราย ตามทุ่งโล่งที่ชื้นแฉะ พบมากในช่วงฤดูฝน
23	-	หญ้าน้ำค้าง	In H	<i>Drosera indica</i>	Droseraceae	เป็นพืชกินแมลง ลำต้นกึ่งตั้งตรงสูงประมาณ 30 ซม. ใบเป็นรูปกระบอกยาวคล้ายหลอดปลายมน มีดอกสีขาวพู่ถึงม่วง พบขึ้นตามดินทราย หรือดินเหนียวที่ชื้นแฉะ
24	-	ปัดน้ำ	In H	<i>Drosera peltata</i>	Droseraceae	เป็นพืชกินแมลง ใบเป็นรูปสามเหลี่ยม ลำต้นสูงประมาณ 35 ซม. ดอกมีสีขาว พบขึ้นตามป่าสนที่เปิดโล่ง
25	หม้อแกงลิง	น้ำเต้าลม	C	<i>Nepenthes mirabilis</i>	Nepenthaceae	เป็นพืชกินแมลง เติบโตกลางป่าชื้นยาวออกมาจากแผ่นใบเป็นหม้อ มีฝาปิด ซึ่งใช้เป็นที่ดักแมลง พบขึ้นตามทุ่งหญ้าในป่าสนที่เปิดโล่ง พบขึ้นตลอดปี
26	หญ้าดอกคำ	หญ้าดอกคำ	H	<i>Gynura crepidioides</i>	Compositae	ดอกสีขาวเหลืองทอง กลีบรีขาวแหลมแยกเป็น 6 กลีบ ขึ้นเป็นกอ ก้านดอกยาว มีดอกกอละ 2-4 ดอก พบขึ้นตามทุ่งหญ้า ออกดอกในช่วงเดือน พ.ค.-มิ.ย.

ตารางที่ 14 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	บรรยายลักษณะ
27	เกล็ดหอย	แววมยุรา	H	<i>Torenia fournieri</i>	Scrophulariaceae	ไม้ดอกจำพวกเดียวกับมะเขือเทศ ดอกเป็นหลอดมี 5 กลีบ บานออกคล้ายปากแตร ดอกสีม่วง มีสีม่วงเข้มแต้มที่กลีบด้าน ข้าง-ขวา กลีบล่างมีจุดใหญ่มีหลอดสด พบขึ้นตามที่ชื้นและ ออกดอกมากในช่วงเดือน ก.ย.
28	จำข้อม	หัวชะอำ	H	<i>Peristrophe lanceolaria</i>	Acanthaceae	ดอกสีชมพู รูปกรวยคล้ายลำเรือ เวลาบานกลีบจะควัดโค้งข้างหลัง ขึ้นเป็นพุ่มเตี้ย สูงประมาณ 1 เมตร พบขึ้นในป่าสนและทุ่งโล่ง ออกดอกเดือน พ.ย.-ก.พ.
29	-	เหง้าน้ำทิพย์	ES	<i>Agapetes saxicola</i>	Ericaceae	ดอกสีขาว เวลาบานคล้ายรูประฆัง เกสรยาวสีแดง โคนต้นอวบ คล้ายบอน ไร่ พบขึ้นอิงตาม โขดหินในป่าละเมาะ
30	หัวแหวน	ส้มแปะ	ST	<i>Vaccinium sprengelii</i>	Ericaceae	ดอกคล้ายโคม รูปรี สีขาว ดอกห้อยเรียงกันเป็นระเบียบตามกิ่ง พบขึ้นตามป่าละเมาะ
31	-	ข้อไข่มุก	S	<i>Vaccinium eberhardii</i>	Ericaceae	คล้ายส้มแปะ แต่ดอกเป็นเม็กลมเหมือนไข่มุกมีสีขาวเหมือนมูก ดอกห้อยตามกิ่งเป็นระเบียบ พบขึ้นตามป่าละเมาะ
32	-	เฒ่าแดง	S/ST	<i>Lyonia ovalifolia</i>	Ericaceae	ดอกสีขาว เป็นรูประฆังน้อยๆ ห้อยเรียงเป็นแถวได้กิ่ง เป็นไม้พุ่ม เตี้ย สูงประมาณ 2-3 เมตร ออกดอกประมาณเดือน มี.ค.-พ.ค. พบขึ้นตามป่าก่อ ป่าสน หรือป่าละเมาะ
33	สนทราย	สนทราย	S/ST	<i>Baeckea frutescens</i>	Myrtaceae	มีใบแคบเรียวยาวเล็กคล้ายต้นสนยอส่วน ดอกขนาดเล็กสีแดง พบขึ้น ตามป่าสน หรือป่าละเมาะ
34	เอื้องนาคัน	เอื้องนาคัน	Ter O	<i>Calanthe cardiloglossa</i>	Orchidaceae	เป็นกล้วยไม้ดิน ดอกเป็นช่อสีชมพู พบขึ้นมากบริเวณสวนหิน ประดูช้าง ซึ่งอยู่ระหว่างทางขึ้นทุ่ง โนนสน
35	ปรอกหัวหิน	กระปรอกสิงห์	EF	<i>Microsorium punctatum</i>	Orchidaceae	เฟินใบแคบยาว ขึ้นอยู่ตามลานหินที่ชื้นและ ด้านใต้ใบไม่มีใบ สปอร์

ตารางที่ 14 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	บรรยายลักษณะ
36	หางกระรอก	หางสิงห์	EF	<i>Lycopodium squarrosum</i>	Lycopodiaceae	เป็นใบเป็นหนามขนาดเล็ก เรียงซ้อนกันบริเวณลำกลางหวั่น พบขึ้นตามลานหินแตกในทุ่งหญ้า หรือป่าสน
37	โชน	โชน	Ter F	<i>Pteridium squarrosum</i>	Dennstaedtiaceae	เป็นใบราวม ใบเป็นซี่เล็กออกไปทั้งสองข้างของเส้นกลางใบ ขึ้นตามทุ่งหญ้า หรือป่าสนที่เปิดโล่ง
38	กุศเกียะ	กุศเกียะ	Ter F	<i>Hypolepis punctata</i>	Dennstaedtiaceae	เป็นใบราวม คล้ายโชน ใบหยาบแข็ง ขึ้นตามทุ่งหญ้า หรือป่าสนที่เปิดโล่ง
39	โคลงเคลง	ข้าหลวง	S	<i>Melastoma malabathricum</i>	Melastomataceae	ดอกสีม่วงอ่อน กลีบเป็นรูปไข่ มี 5 กลีบ เกสรตรงกลางสีเหลือง ใบเรียวยาวแหลม เส้นใบขนานกันไปตามยาวของใบ ใบมีขน พบขึ้นตามทุ่งหญ้า หรือป่าละเมาะที่ปิดโล่ง
40	เอน้าน้อย	เอน้า	S	<i>Osbeckia chinensis</i>	Melastomataceae	ดอกสีม่วงอ่อน คล้ายข้าหลวง แต่มีขนาดเล็ก และขนาคัดสั้นเล็กกว่า พบขึ้นตามทุ่งหญ้า หรือป่าละเมาะที่เปิดโล่ง
41	-	ส้มกุ้ง	H	<i>Begonia inflata</i>	Begoniaceae	ดอกสีชมพู หรือสีส้ม ดอกมี 4 กลีบ แต่กลีบล่างยื่นยาวออกมา คล้ายลิ้น และเว้าแยกออกไป 4 แฉก พบขึ้นตามลานหิน ที่ชื้นแฉะ และธารน้ำตก
42	ดอกสามสี	กุหลาบขาว	ST	<i>Rhododendron luyi</i>	Ericaceae	ดอกสีขาว หรืออมชมพูเรื่อๆ มี 5 กลีบ ดอกเป็นช่อสั้นตามยอด ช่อละ 2-3 ดอก กลีบดอกติดกัน และบานผายเป็นรูประฆัง และชั้นชูชก มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ออกดอกช่วงเดือน ก.พ.-เม.ย. พบขึ้นเป็นหมู่ใหญ่ตามสวนหินในป่าสน หรือป่าละเมาะ
43	กุหลาบแดง	กุหลาบแดง	ST	<i>Rhododendron simsii</i>	Ericaceae	ดอกมีแดงสด สี ลักษณะดอกคล้ายกุหลาบขาว ออกดอกช่วงเดือน ม.ค.-ก.พ. (บานก่อนกุหลาบขาว) ชอบขึ้นอยู่ตามริมธารน้ำตก โดยเฉพาะธารน้ำตกที่มีมอสขึ้นหนาแน่นคลุมก่อนหิน

ตารางที่ 14 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ประเภท	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	บรรยายลักษณะ
44	สนสามใบ	สนสามใบ	T	<i>Pinus kesiya</i>	Pinaceae	ใบเป็นรูปเข็ม ใบเป็นข้อ ใน 1 ใบมีใบย่อยเป็นเส้นยาว 3 เส้น เปลือกลำต้นแตกเป็นเกล็ดกลมรี ลำต้นสีเทาอมชมพู พบขึ้นกระจ่ายอยู่ตามทุ่งหญ้า
45	กายโฮง, ทะโล้	มังกาน	T	<i>Schinus molle</i>	Theaceae	ดอกเป็นกลีบกลมสีขาว 5 กลีบ มีก้านเป็นกระจุยสีเหลืองอยู่ตรงกลาง ต้นสูงประมาณ 20-25 เมตร พบขึ้นตามทุ่งหญ้า และชายป่าคงคิ ปลือกสีเทาอมน้ำตาล แตกเป็นร่องลึก
46	บุก	บุก	H	<i>Amorphophallus sp.</i>	Araceae	พืชมีหัวใต้ดิน ดอกงอกจากดินขึ้นมาก่อนใบ ดอกมีสีเข้มคล้ำ ใบใหญ่เป็นรีหยาบๆ ใบบางชนิดลำต้นขรุขระคล้ายผิวคอก บางชนิดลำต้นเรียบ แต่มีสีเป็นด่างขาว ออกดอกในช่วงฤดูฝน

หมายเหตุ Ag H = Aquatic Herb (ไม้ล้มลุกที่อาศัยอยู่ในน้ำ)

C = Climber (ไม้เถา)

CP = Climbing Palm (หมาก หรือปาล์มที่มีลักษณะเลื้อยพัน)

EF = Epiphytic Fern (เฟินที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้)

ES = Epiphytic Shrub (ไม้พุ่มที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้)

H = Herb (ไม้ล้มลุก)

In H = Insectivorous Herb (พืชกินแมลง)

O = Orchid (กล้วยไม้ หรือเอื้อง)

S = Shrub (ไม้พุ่ม)

S / ST = Shrub / Shrubby Tree (ไม้พุ่ม กิ่งต้น ไม้ขนาดเล็ก)

ST = Shrubby Tree (ไม้ต้นขนาดเล็ก)

ตารางที่ 14 (ต่อ)

T = Tree (ไม้ต้น)

Ter F = Terrestrial Fern (เฟิร์น หรือผักกูดที่อาศัยอยู่ตามพื้นดิน)

Ter O = Terrestrial Orchid (กล้วยไม้ที่อาศัยอยู่ตามพื้นดิน)

ภาพที่ 24 ผักกาด โลก โนน (*Blumeopsis flava*) พบที่ริมทางเดินเท้าเลียบลำน้ำเข็กฝั่งอุทยานฯ หุ้งแสดงหลวง
ชาวบ้านเก็บยอดนำไปประกอบอาหารได้

ภาพที่ 25 ปลูกใหญ่ (*Acharisma macrocheilos*) พบบริเวณป่าไผ่ริมลำน้ำเข็ก ดอกสีแดงนำไปต้มกินแก้ร้อนในได้

ภาพที่ 26 แก้วขาว (*Murraya paniculata*) มีใบประดับสีขาวคล้ายดอกคริสต์มาส พบที่ข้างทางเดินเท้าฝั่ง
อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ภาพที่ 27 เฟินก้านดำสีชมพู (*Adiantum edgeworthii*) เป็นพันธุ์ไม้ที่พบเห็นได้ยาก พบที่ข้างทางเดินเท้าฝั่ง
อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง
(ถ่ายภาพโดย : คุณเกรียงไกร สุวรรณภักดิ์)

ภาพที่ 28 ดอกกระเจียวแดง หรือว่านมหาเมฆ (*Curcuma aeruginosa*) พบเห็นได้ทั่วไปตามพื้นที่ป่า หรือพื้นที่ทุ่งหญ้าในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ในช่วงหลังจากเกิดไฟป่าหรือช่วงปลายฤดูแล้ง

ภาพที่ 29 ดอกกุหลาบแดง (*Rhododendron simsii*) พบได้ในช่วงฤดูหนาวบนทุ่งโนนสน และตามริมธารน้ำตกในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ตารางที่ 15 ชนิดนกที่พบภายในท้องถิ่นในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และพื้นที่ใกล้เคียง

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์ (Family) หรืออันดับ (Order)
1	เขาปล้า	เขาปล้าธรรมดา	Thick-billed Pigeon	<i>Treron curvirostra</i>	Family Columbidae
2	ปล้า	ปล้าหางพลั่ว	Wedge-tailed Pigeon	<i>Treron sphenura</i>	Family Columbidae
3	ขุนน้อย	พิราบป่า	Rock Pigeon	<i>Columba livia</i>	Family Columbidae
4	ขุน	ขุน	Mountain Imperial	<i>Ducula badia</i>	Family Columbidae
5	เขาหางยาว	เขาลายเล็ก	Little Cuckoo-Dove	<i>Macropygia ruficeps</i>	Family Columbidae
6	เขาไฟ	เขาไฟ	Red Turtle-Dove	<i>Streptopelia tranquebarica</i>	Family Columbidae
7	เขาใหญ่	เขาลายใหญ่	Barred Cuckoo-Dove	<i>Macropygia unchall</i>	Family Columbidae
8	เขาขวา	เขาขวา	Zebra Dove	<i>Geopelia striata</i>	Family Columbidae
9	เขาเขียว	เขาเขียว	Emerald Dove	<i>Chalcophaps indica</i>	Family Columbidae
10	แก้ว	แก้วโม่ง	Alexandrine Parakeet	<i>Psittacula eupatria</i>	Family Psittacidae
11	กั๊กหงอน	กั๊กหงอน	Chestnut-winged Cuckoo	<i>Clamator coromandus</i>	Family Cuculidae
12	อีเหยี่ยว	กั๊กเหยี่ยวใหญ่	Large Hawk-Cuckoo	<i>Cuculus sparveroides</i>	Family Cuculidae
13	นกลาย	กั๊กดูลาย	Banded Bay Cuckoo	<i>Cacomantis sonneratii</i>	Family Cuculidae
14	อีแซว	กั๊กแซงแซว	Drongo Cuckoo	<i>Surniculus lugubris</i>	Family Cuculidae
15	กาน้ำหลังลาย	บั้งรอกใหญ่	Green-billed Ground-Cuckoo	<i>Phaenicophaeus tristis</i>	Family Cuculidae
16	นกเท้าหัวดำ	โกโรโกโส	Coral-billed Ground-Cuckoo	<i>Carpococcyx renauldi</i>	Family Cuculidae
17	กระปูดน้อย	กระปูดเล็ก	Lesser Coucal	<i>Centropus bengalensis</i>	Family Cuculidae
18	กระปูดใหญ่	กระปูดใหญ่	Greater Coucal	<i>Centropus sinensis</i>	Family Cuculidae
19	เค้าแสด	แสด	Barn Owl	<i>Tyto alba</i>	Order Strigiformes

ตารางที่ 15 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
20	เค้าน้อย	เค้ากระ	Collared Owllet	<i>Glaucidium brodiei</i>	Order Strigiformes
21	เค้าหยาวน้อย	เค้าหยาวลึก	Oriental Scops-Owl	<i>Otus sunia</i>	Order Strigiformes
22	ฮูก	ฮูก	Collared Scops-Owl	<i>Otus lempiji</i>	Order Strigiformes
23	เค้าแมว	เค้าโม่ง, เค้าแมว	Asian Barred Owllet	<i>Glaucidium cuculoides</i>	Order Strigiformes
24	เค้าจุด	เค้าจุด	Spotted Owllet	<i>Athene brama</i>	Order Strigiformes
25	เค้าหน้าตาล	เค้าปากสีน้ำตาล	Brown Wood-Owl	<i>Strix leptogrammica</i>	Order Strigiformes
26	เค้าลาย	เค้าใหญ่พันธุ์นโปล	Spot-bellied Eagle-Owl	<i>Bubu nipalensis</i>	Order Strigiformes
27	ทิดทื่อ	ทิดทื่อพันธุ์เหนือ	Brown Fish-Owl	<i>Ketupa zeylonensis</i>	Order Strigiformes
28	ไก่ฟ้าขาวหัวแดง	ไก่ฟ้าหลังขาว	Silver Pheasant	<i>Lophura nycthemera</i>	Family Phasianidae
29	กอดกอด	แว่นสีเทา	Grey Peacock-Pheasant	<i>Polyplectron bicalcaratum</i>	Family Phasianidae
30	หมอง	กระหาคงอกสีน้ำตาล	Bar-backed Partridge	<i>Arborophila brunneopectus</i>	Family Phasianidae
31	ค้อ	กระหาคงแข้งเขียว	Scaly-breasted Partridge	<i>Arborophila chloropus</i>	Family Phasianidae
32	กระทาทุ่ง	กระทาทุ่ง	Chinese Francolin	<i>Francolinus pintadeanus</i>	Family Phasianidae
33	ไก่ป่า	ไก่ป่า	Red-Jungle Fowl	<i>Gallus gallus</i>	Family Phasianidae
34	กุ่มดำ	กุ่มอกดำ	Rain Quail	<i>Coturnix coromandelica</i>	Family Phasianidae
35	กุ่มอี๊ด	กุ่มอี๊ดใหญ่	Yellow-legged Button Quail	<i>Turnix tanki</i>	Family Phasianidae
36	กุ่มลาย	กุ่มอกลาย	Barred Button Quail	<i>Turnix suscitator</i>	Family Phasianidae
37	กระบา	ตบยุงยักษ์	Great Eared Nightjar	<i>Eurostopodus macrotis</i>	Family Batrachostomidae
38	ตบยุง	ตบยุงหางยาว	Large-tailed Nightjar	<i>Caprimulgus macrurus</i>	Family Batrachostomidae

ตารางที่ 15 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
39	ขุนแผนสีส้ม	ขุนแผนอกสีส้ม	Orange-breasted Trogon	<i>Harpactes oreskios</i>	Family Trogonidae
40	ขุนแผนหัวแดง	ขุนแผนหัวแดง	Red-headed Trogon	<i>Harpactes erythrocephalus</i>	Family Trogonidae
41	เต็นน้อย	กระเต็นน้อยธรรมดา	Common Kingfisher	<i>Alcedo atthis</i>	Family Alcedinidae
42	เต็นน้อยสามนิ้ว	กระเต็นน้อยสามนิ้ว	Oriental Dwarf Kingfisher	<i>Ceyx erithacus</i>	Family Alcedinidae
43	เต็นสีน้ำเงิน	กระเต็นหลังสีน้ำเงิน	Blue-eared Kingfisher	<i>Alcedo meninting</i>	Family Alcedinidae
44	เต็นใหญ่	กระเต็นใหญ่ธรรมดา	Stork-billed Kingfisher	<i>Halcyon capensis</i>	Family Alcedinidae
45	เต็นอกขาว	กระเต็นอกขาว	White-throated Kingfisher	<i>Halcyon smyrnensis</i>	Family Alcedinidae
46	เต็นหัวดำ	กระเต็นหัวดำ	Black-capped Kingfisher	<i>Halcyon pileata</i>	Family Alcedinidae
47	กระจ้าวทุ่ง	ตะขาบทุ่ง	Indian Roller	<i>Coracias benghalensis</i>	Family Coraciidae
48	กระจ้าวแดง	ตะขาบแดง	Dollar bird	<i>Eurystomus orientalis</i>	Family Coraciidae
49	จาบ	จาบคาครามน้ำเงิน	Blue-bearded Bee-eater	<i>Nyctornis althertoni</i>	Family Moropidae
50	แกง	แก็ก	Oriental Pied Hornbill	<i>Anthraceroceros albirostris</i>	Family Bucerotidae
51	ขุนค	โพระดกธรรมดา	Lineated Barbet	<i>Megalaima lineata</i>	Family Megalaimidae
52	ขุนคหนูเขียว	โพระดกหนูเขียว	Green-eared Barbet	<i>Megalaima faiostricta</i>	Family Megalaimidae
53	ขุนคกกลสีฟ้า	โพระดกกลสีฟ้า	Blue-throated Barbet	<i>Megalaima asiatica</i>	Family Megalaimidae
54	ขุนคกใหญ่	ตั้งสัถ	Great Barbet	<i>Megalaima virens</i>	Family Megalaimidae
55	กินหนอนทองลาย	หัวขวานจิ๋วทองลาย	Speckled Piculet	<i>Picumnus innominatus</i>	Family Picidae
56	กินหนอนแก้วขาว	หัวขวานจิ๋วขาว	White-browed Piculet	<i>Sasia ochracea</i>	Family Picidae
57	กินหนอนหลังทอง	หัวขวานสีน้ำตาลทอง	Greater Flameback	<i>Chrysocolaptes lucidus</i>	Family Picidae

ตารางที่ 15 (ต่อ)

№	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
58	กินหนอนป่าไผ่	หัวขวานป่าไผ่	Bamboo-Woodpecker	<i>Gecinulus viridis</i>	Family Picidae
59	กินหนอนหลังทอง	หัวขวานสามนิ้วหลังทอง	Common Flameback	<i>Dinopium javanense</i>	Family Picidae
60	กินหนอนเขียวป่าไผ่	หัวขวานเขียวป่าไผ่	Laced Woodpecker	<i>Picus vittatus</i>	Family Picidae
61	กินหนอนหัวดำ	หัวขวานเขียวหัวดำ	Grey-headed Woodpecker	<i>Picus canus</i>	Family Picidae
62	กินหนอนหงอนเหลือง	หัวขวานใหญ่หงอนเหลือง	Greater Yellownape	<i>Picus flavinucha</i>	Family Picidae
63	กินหนอนหงอนเหลือง	หัวขวานเล็กหงอนเหลือง	Lesser Yellownape	<i>Picus chlorolophus</i>	Family Picidae
64	กินหนอนใหญ่ดำ	หัวขวานใหญ่สีดำ	White-bellied Woodpecker	<i>Dryocopus javensis</i>	Family Picidae
65	พญานกทางยาว	พญาปากกว้างทางยาว	Long-tailed Broadbill	<i>Psarisomus dalhousiae</i>	Family Eurylaimidae
66	พญาอกสีน้ำตาล	พญาปากกว้างอกสีน้ำตาล	Silver-breasted Broadbill	<i>Serilophus lunatus</i>	Family Eurylaimidae
67	พญาสีดำ	พญาปากกว้างสีดำ	Dusky Broadbill	<i>Corydon sumatranus</i>	Family Eurylaimidae
68	เขียว	เขียวปากงุ้ม	Green Broadbill	<i>Cahyptomera viridis</i>	Family Eurylaimidae
69	แอ่นตาล	แอ่นตาล	Asian Palm-Swift	<i>Cypsiurus balasensis</i>	Family Apodidae
70	นางแอ่นบ้าน	แอ่นบ้าน	House Swift	<i>Apus affinis</i>	Family Apodidae
71	นางแอ่นขาวหางแฉก	แอ่นตะโพกขาวหางแฉก	Pacific Swift	<i>Apus pacificus</i>	Family Apodidae
72	นางแอ่น	นางแอ่นบ้าน	Barn Swallow	<i>Hirundo rustica</i>	Family Hirundinidae
73	นางแอ่นตะโพกแดง	นางแอ่นตะโพกแดง	Red-rumped Swallow	<i>Hirundo daurica</i>	Family Hirundinidae
74	เค้าคินสวน	เค้าคินสวน	Olive-backed Pipit	<i>Anthus hodgsoni</i>	Family Motacillidae
75	เค้าลมหลังเทา	เค้าลมหลังเทา	Grey Wagtail	<i>Motacilla cinerea</i>	Family Motacillidae
76	เค้าลมเหลือง	เค้าลมเหลือง	Yellow Wagtail	<i>Motacilla flava</i>	Family Motacillidae

ตารางที่ 15 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
77	เค้าลมดง	เค้าลมดง	Forest Wagtail	<i>Dendronanthus indicus</i>	Family Motacillidae
78	อีเภา	อู๋บาตร์	White Wagtail	<i>Motacilla alba</i>	Family Motacillidae
79	เค้ายดง	เค้ายดงสีน้ำตาล	Large Wood-shrike	<i>Tephrodornis virgatus</i>	Family Campephagidae
80	อีเภา	จิ้งจอกใหญ่	Large Cuckoo-shrike	<i>Coracina macei</i>	Family Campephagidae
81	พญาไฟ	พญาไฟสีทูลดาบ	Rosy Minivet	<i>Pericrocotus roseus</i>	Family Campephagidae
82	พญาไฟเล็ก	พญาไฟเล็ก	Small Minivet	<i>Pericrocotus cinnamomeus</i>	Family Campephagidae
83	พญาไฟใหญ่	พญาไฟใหญ่	Scarlet Minivet	<i>Aegithina tiphia</i>	Family Campephagidae
84	ขมิ้นน้อย	ขมิ้นน้อยธรรมดา	Common Iora	<i>Chloropsis hardwickii</i>	Family Chloropseidae
85	เงี้ยวสีทอง	เงี้ยวกันตองหน้าปากสีทอง	Golden-fronted Leafbird	<i>Pycnonotus melanicterus</i>	Family Chloropseidae
86	เงี้ยวสีส้ม	เงี้ยวกันตองท้องสีส้ม	Orange-bellied Leafbird	<i>Chloropsis hardwickii</i>	Family Chloropseidae
87	หัวจุกเหลือง	ปรอดเหลืองหัวจุก	Black-crested Bulbul	<i>Pycnonotus melanicterus</i>	Family Pycnonotidae
88	หัวจุกโขน	ปรอดหัวโขน	Red-whiskered Bulbul	<i>Pycnonotus jocosus</i>	Family Pycnonotidae
89	หัวจุกสีเขม่า	ปรอดหัวสีเขม่า	Sooty-headed Bulbul	<i>Pycnonotus aurigaster</i>	Family Pycnonotidae
90	หัวจุกคอลาย	ปรอดคอลาย	Stripe-throated Bulbul	<i>Pycnonotus finlaysoni</i>	Family Pycnonotidae
91	แซงแซวหางปลา	แซงแซวหางปลา	Black Drongo	<i>Dicrurus macrocerus</i>	Family Dicruridae
92	แซงแซวเทา	แซงแซวเทา	Ashy Drongo	<i>Dicrurus leucophaeus</i>	Family Dicruridae
93	แซงแซวปากกา	แซงแซวปากกา	Crow-billed Drongo	<i>Dicrurus annectans</i>	Family Dicruridae
94	แซงแซวเล็ก	แซงแซวเล็กเหลือง	Bronzed Drongo	<i>Dicrurus aeneus</i>	Family Dicruridae
95	แซงแซวหางบ่วงเล็ก	แซงแซวหางบ่วงเล็ก	Lesser Racket-tailed Drongo	<i>Dicrurus remifer</i>	Family Dicruridae

ตารางที่ 15 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
96	แสงแขวหางบั้งใหญ่	แสงแขวหางบั้งใหญ่	Greater Racket-tailed Drongo	<i>Dicrurus paradiseus</i>	Family Dicruridae
97	แสงแขวหางอนขน	แสงแขวหางอนขน	Hair-crested Drongo	<i>Dicrurus hottentottus</i>	Family Dicruridae
98	เขียง	เขียวคราม	Asian Fairy-bluebird	<i>Irena puella</i>	Family Irenidae
99	ขมิ้นทอยดำ	ขมิ้นท่ายทอยดำ	Black-naped Oriole	<i>Oriolus chinensis</i>	Family Oriolidae
100	สาธิกาเขียว	สาธิกาเขียว	Green Magpie	<i>Cissa chinensis</i>	Family Corvidae
101	ขุนแผน	ขุนแผน	Blue Magpie	<i>Urocissa erythrorhyncha</i>	Family Corvidae
102	อีกา	อีกา	Large-billed Crow	<i>Corvus macrorhynchos</i>	Family Corvidae
103	ไต่ไม้	ไต่ไม้ท้องสีส้มมะขาม	Chestnut-bellied Nuthatch	<i>Sitta castanea</i>	Family Sittidae
104	ไต่ไม้กัมมะหยี่	ไต่ไม้หน้าผากกัมมะหยี่	Velvet-fronted Nuthatch	<i>Sitta frontalis</i>	Family Sittidae
105	จาบอกลาย	จาบดินอกลาย	Puff-throated Babbler	<i>Pellorneum ruficeps</i>	Family Timaliidae
106	ระวังไพรปากยาว	ระวังไพรปากยาว	Large Scimitar-Babbler	<i>Pomatorhinus hypoleucos</i>	Family Timaliidae
107	ระวังไพรปากเหลือง	ระวังไพรปากเหลือง	White-browed Scimitar-Babbler	<i>Pomatorhinus schisticeps</i>	Family Timaliidae
108	กินแมลงอกเหลือง	กินแมลงอกเหลือง	Striped Tit-Babbler	<i>Macronous gularis</i>	Family Timaliidae
109	กระถั่ว	กระรางหัวหงอก	White-crested Laughing thrush	<i>Garrulax leucolophus</i>	Family Timaliidae
110	กระราง	กระรางคอดำ	Black-throated Laughing thrush	<i>Garrulax chinensis</i>	Family Timaliidae
111	นุ่รอก	นุ่รอกตาขาว	Brown-cheeked Fulvetta	<i>Alcippe poiocephala</i>	Family Timaliidae
112	หัวจุกท้องขาว	ภูหงอนท้องขาว	White-bellied Yuhina	<i>Yuhina zantholeuca</i>	Family Timaliidae
113	เสือแมลงหัวขาว	เสือแมลงหัวขาว	White-hooded Babbler	<i>Gampsorhynchus rufulus</i>	Family Timaliidae
114	กระจิบสีคล้ำ	กระจิบสีคล้ำ	Dusky Warbler	<i>Phylloscopus trochiloides</i>	Family Sylviidae

ตารางที่ 15 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
115	กระจิบปากหนา	กระจัดปากหนา	Radde's Warbler	<i>Phylloscopus schwarzi</i>	Family Sylviidae
116	กระจิบเขียวปีกสองแถบ	กระจัดเขียวปีกสองแถบ	Two-barred Warbler	<i>Phylloscopus plumbeitarsus</i>	Family Sylviidae
117	กระจิบเขียว	กระจัดเขียวคล้ำ	Greenish Warbler	<i>Phylloscopus trochiloides</i>	Family Sylviidae
118	กระจิบ	กระจัดธรรมดา	Inornate Warbler	<i>Phylloscopus inornatus</i>	Family Sylviidae
119	กระจิบท้องเหลือง	กระจัดคิ้วดำท้องเหลือง	Sulphur-breasted Warbler	<i>Phylloscopus ricketti</i>	Family Sylviidae
120	กระจิบหางยาวใหญ่	กระจัดหางยาวใหญ่	Blyth's Leaf-Warbler	<i>Phylloscopus reguloides</i>	Family Sylviidae
121	พังกว้า	พังกว้า	Black-browed Reed-Warbler	<i>Acrocephalus bistrigiceps</i>	Family Sylviidae
122	กระจิบหญ้าหางเหลือง	กระจิบหญ้าท้องเหลือง	Yellow-bellied Prinia	<i>Prinia flaviventris</i>	Family Sylviidae
123	กระจิบหญ้าสีเขียว	กระจิบหญ้าสีเขียว	Plain Prinia	<i>Prinia inornata</i>	Family Sylviidae
124	กระจิบ	กระจิบธรรมดา	Common Tailorbird	<i>Orthotomus sutorius</i>	Family Sylviidae
125	กระจิบคอดำ	กระจิบคอดำ	Dark-necked Tailorbird	<i>Orthotomus atrogularis</i>	Family Sylviidae
126	กระจอยหัวลาย	กระจอยหัวลาย	Stub-tailed Bush-Warbler	<i>Cettia squameiceps</i>	Family Sylviidae
127	คอทับทิม	คอทับทิม	Siberian Rubythroat	<i>Luscinia calliope</i>	Family Turdidae
128	กางเขนบ้าน	กางเขนบ้าน	Oriental Magpie-Robin	<i>Copsychus saularis</i>	Family Turdidae
129	กางเขนดง	กางเขนดง	White-rumped Shama	<i>Copsychus malabaricus</i>	Family Turdidae
130	กางเขนน้ำหลังเทา	กางเขนน้ำหลังเทา	Slaty-backed Forktail	<i>Enicurus schistaceus</i>	Family Turdidae
131	กางเขนน้ำหัวขาว	กางเขนน้ำหัวขาว	White-crowned Forktail	<i>Enicurus leschenauti</i>	Family Turdidae
132	ชีหมา	ยอดหญ้าสีดำ	Pied Bushchat	<i>Saxicola caprata</i>	Family Turdidae
133	เอี้ยงดำ	เอี้ยงดำ	Blue Whistling thrush	<i>Myiophonus caeruleus</i>	Family Turdidae

ตารางที่ 1.5 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
134	จับแมลงสีคล้ำ	จับแมลงสีคล้ำ	Dark-sided Flycatcher	<i>Muscicapa sibirica</i>	Family Muscipidae
135	จับแมลงสีน้ำตาล	จับแมลงสีน้ำตาล	Asian Brown Flycatcher	<i>Muscicapa dauurica</i>	Family Muscipidae
136	จับแมลงหัวเทา	จับแมลงหัวเทา	Grey-headed Flycatcher	<i>Culicicapa ceylonensis</i>	Family Muscipidae
137	จับแมลงอกฟ้า	จับแมลงอกสีฟ้า	Hainan Blue Flycatcher	<i>Cyornis hainana</i>	Family Muscipidae
138	จับแมลงจุกดำ	จับแมลงจุกดำ	Black-naped Monarch	<i>Hypothymis azurea</i>	Family Monarchidae
139	เขวสวรงค์	เขวสวรงค์	Asian Paradise-flycatcher	<i>Terpsiphone paradisi</i>	Family Monarchidae
140	เสื้อสีน้ำตาล	เสื้อสีน้ำตาล	Brown Shrike	<i>Lanius cristatus</i>	Family Laniidae
141	เสื้อหัวดำ	เสื้อหัวดำ	Long-tailed Shrike	<i>Lanius schach</i>	Family Laniidae
142	ขุนทอง	ขุนทอง	Hill Myna	<i>Gracula religiosa</i>	Family Sturnidae
143	เอียงสาติก	เอียงสาติก	Common Myna	<i>Acridotheres javanicus</i>	Family Sturnidae
144	กิ้งโครงคอดำ	กิ้งโครงคอดำ	Black-collared Starling	<i>Sturnus nigricollis</i>	Family Sturnidae
145	เอียงหงอน	เอียงหงอน	White-vented Myna	<i>Acridotheres javanicus</i>	Family Sturnidae
146	กินปัสสีทับทิม	กินปัสสีทับทิมสีน้ำตาล	Ruby-cheeked Sunbird	<i>Anthreptes singalensis</i>	Family Nectariniidae
147	กินปัสสีอกเหลือง	กินปัสสีอกเหลือง	Olive-backed Sunbird	<i>Nectarinia jugularis</i>	Family Nectariniidae
148	ปัสสีกล้วยเล็ก	ปัสสีกล้วยเล็ก	Little Spiderhunter	<i>Arachnothera longirostra</i>	Family Nectariniidae
149	ปัสสีกล้วยลาย	ปัสสีกล้วยลาย	Streaked Spiderhunter	<i>Arachnothera magna</i>	Family Nectariniidae
150	ก๊อต	แว่นตาขาวสีทอง	Oriental White-eye	<i>Zosterops palpebrosus</i>	Family Zosteropidae
151	กาฝาก	กาฝากสีเขียว	Plain Flowerpecker	<i>Dicaeum concolor</i>	Family Dicaeidae
152	กระดิวเขียวไผ่	กระดิวเขียวไผ่	Pin-tailed Parrotfinch	<i>Erythrura prasina</i>	Family Ploceidae

ตารางที่ 15 (ต่อ)

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
153	กระจามปีก่อนสีกุหลาบ	จามปีก่อนสีกุหลาบ	Common Rosefinch	<i>Carpodacus erythrinus</i>	Family Fringillidae
154	กระยาง	ยางกรอกพันรุ้งจีน	Chinese Pond-Heron	<i>Ardeola bacchus</i>	Family Ardeidae
155	กระยางเปีย	ยางเปีย	Little Egret	<i>Egretta garzetta</i>	Family Ardeidae
156	กระยางไฟ	ยางไฟ	Cinnamon Bittern	<i>Ixobrychus cinnamomeus</i>	Family Ardeidae
157	เหยี่ยวขาว	เหยี่ยวขาว	Black-shouldered Kite	<i>Elanus caeruleus</i>	Family Accipitridae
158	เหยี่ยวดำ	เหยี่ยวดำ	Black Kite	<i>Milvus migrans</i>	Family Accipitridae
159	เหยี่ยวนกเขาหงอน	เหยี่ยวนกเขาหงอน	Crested Goshawk	<i>Accipiter trivirgatus</i>	Family Accipitridae
160	เหยี่ยวนกเขา	เหยี่ยวนกเขาชริก	Shikra	<i>Accipiter badius</i>	Family Accipitridae
161	เหยี่ยวผึ้ง	เหยี่ยวผึ้ง	Crested Honey-Buzzard	<i>Pernis ptilorhynchus</i>	Family Accipitridae
162	เหยี่ยวรุ้ง	เหยี่ยวรุ้ง	Crested Serpent-Eagle	<i>Spilornis cheela</i>	Family Accipitridae
163	เหยี่ยวทุ่ง	เหยี่ยวทุ่ง	Eastern Marsh-Harrier	<i>Circus spilonotus</i>	Family Accipitridae

ตารางที่ 16 ชนิดผีเสื้อที่พบบริเวณลำน้ำเจ๊ก (ใกล้ตอมหุบบ้านหนองเม่นา และตาดินแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง)

No.	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	เดือนที่พบ**
วงศ์ผีเสื้อหางติ่ง (Family Papilionidae)				
1	ผีเสื้อทองทรงรรมดา	Golden Birdwing	<i>Troides aeacus aeacus</i>	เมษายน, มิถุนายน
2	ผีเสื้อหางตุ้มจุดชมพู	Common Rose	<i>Pachliopta aristolochiae goniopeltis</i>	เมษายน, มิถุนายน
3	ผีเสื้อเชิงลายธรรมดา	Common Mime	<i>Chilasa clytia clytia</i>	เมษายน
4	ผีเสื้อหางติ่งสะพายขาว	Banded Swallowtail	<i>Papilio demolition demolion</i>	มิถุนายน
5	ผีเสื้อหางติ่งมหาเทพ	Burmese Raven	<i>Papilio mahadeva mahadeva</i>	เมษายน, มิถุนายน
6	ผีเสื้อหางติ่งเฮเลน	Red Helen	<i>Papilio helenus helenus</i>	เมษายน, มิถุนายน
7	ผีเสื้อหางติ่งชะอ้อน	Black and White Helen	<i>Papilio nepheleus chaon</i>	เมษายน, มิถุนายน
8	ผีเสื้อหางติ่งธรรมดา	Common Mormon	<i>Papilio polytes romulus</i>	เมษายน, มิถุนายน
9	ผีเสื้อหางติ่งนางละเวง	Great Mormon	<i>Papilio memnon agenor</i>	เมษายน, มิถุนายน
10	ผีเสื้อหางติ่งปารีส	Paris Peacock	<i>Papilio paris paris</i>	เมษายน, มิถุนายน
11	ผีเสื้อหางคาบภูเขา	Fourbar Swordtail	<i>Graphium agetes agetes</i>	เมษายน, มิถุนายน
12	ผีเสื้อหางคาบลายขีด	Chain Swordtail	<i>Graphium aristeus hermocrates</i>	เมษายน, มิถุนายน
13	ผีเสื้อหางคาบธรรมดา	Fivebar Swordtail	<i>Graphium antiphates pompilius</i>	เมษายน, มิถุนายน
14	ผีเสื้อม้าลายใหญ่	Great Zebra	<i>Graphium xenocles kephisos</i>	เมษายน, มิถุนายน
15	ผีเสื้อม้าลายจุด	Spotted Zebra	<i>Graphium megarus megapenthes</i>	เมษายน, มิถุนายน
16	ผีเสื้อม้าลายธรรมดา	Lesser Zebra	<i>Graphium macareus</i>	เมษายน, มิถุนายน
17	ผีเสื้อสะพายฟ้าธรรมดา	Common Bluebottle	<i>Graphium sarpedon luctatus</i>	เมษายน, มิถุนายน
18	ผีเสื้อหนอนจ่าปี่จุดแยก	Common Jay	<i>Graphium doson axion</i>	เมษายน, มิถุนายน

ตารางที่ 16 (ต่อ)

No.	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	เดือนที่พบ**
	วงศ์ผีเสื้อหางติ่ง (Family Papilionidae)			
19	ผีเสื้อหนอนจำปีจุดต่อขอบ	Veined Jay	<i>Graphium chironides chironides</i>	เมษายน
20	ผีเสื้อหนอนจำปีธรรมดา	Tailed Jay	<i>Graphium agamemnon agamemnon</i>	เมษายน, มิถุนายน
21	ผีเสื้อหางมังกรขาว	White Dragontail	<i>Lamproptera curius curius</i>	เมษายน
22	ผีเสื้อหางมังกรเขียว	Green Dragontail	<i>Lamproptera meges virescens</i>	เมษายน, มิถุนายน
	วงศ์ผีเสื้อหนอนกะหล่ำ (Family Pieridae)			
23	ผีเสื้อหนอนกาฝากธรรมดา	Painted Jezebel	<i>Delias hyparete indica</i>	เมษายน, มิถุนายน
24	ผีเสื้อขาวแคระ	Psyche	<i>Leptosia nina nina</i>	เมษายน, มิถุนายน
25	ผีเสื้อหนอนใบกลุ่มขอบตาลไหม้	Chocolate Albatross	<i>Appias lyncida eleonora</i>	เมษายน, มิถุนายน
26	ผีเสื้อหนอนใบกลุ่มธรรมดา	Common Albatross	<i>Appias albina darada</i>	เมษายน, มิถุนายน
27	ผีเสื้อหนอนใบกลุ่มอินทรา	Plain Puffin	<i>Appias indra thrionion</i>	เมษายน, มิถุนายน
28	ผีเสื้อปลายปีกส้มใหญ่	Great Orange Tip	<i>Hebomoia glaucippe glaucippe</i>	เมษายน, มิถุนายน
29	ผีเสื้อเหลืองก้ามงิน*	Tailed Sulphur	<i>Dercas verhuelli doubledayi</i>	มิถุนายน
30	ผีเสื้อเขียวธรรมดา	Common Grass Yellow	<i>Eurema hecabe contubernalis</i>	เมษายน, มิถุนายน
31	ผีเสื้อเขียวค่อนไม้	Tree Yellow	<i>Gandaca harina burmana</i>	เมษายน, มิถุนายน
32	ผีเสื้อหนอนกะหล่ำอินเดีย	Indian Cabbage White	<i>Artogeia canidia</i>	เมษายน, มิถุนายน
33	ผีเสื้อเขียว	Small Grass Yellow	<i>Eurema brigitta</i>	เมษายน, มิถุนายน
34	ผีเสื้อหนอนกุ่มธรรมดา	Lemon Emigrant	<i>Catopsilia pomona</i>	เมษายน, มิถุนายน

ตารางที่ 16 (ต่อ)

No.	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	เดือนที่พบ**
	วงศ์ผีเสื้อหมอนกะหล่ำ (Family Pieridae)			
35	ผีเสื้อฟ้าเมื่อยเลนธรรมชาติ	Common Wanderer	<i>Pareronia anais</i>	มิถุนายน
	วงศ์ผีเสื้อขาหน้าฟู (Family Nymphalidae)			
36	ผีเสื้อหมอนใบรักฟ้าใหญ่	Dark Blue Tiger	<i>Tirumala septentrionis septentrionis</i>	เมษายน, มิถุนายน
37	ผีเสื้อหมอนใบรักเหลือง	Yellow Glassy Tiger	<i>Parantica aspasia aspasia</i>	เมษายน, มิถุนายน
38	ผีเสื้อหมอนใบรักสีตาล	Chocolate Tiger	<i>Parantica melaneus plataniston</i>	เมษายน, มิถุนายน
39	ผีเสื้อจกามีลาย	Striped Blue Crow	<i>Euploea mulciber mulciber</i>	เมษายน, มิถุนายน
40	ผีเสื้อจกาดำขาว	Magpie Crow	<i>Euploea radamanthus radamanthus</i>	เมษายน, มิถุนายน
41	ผีเสื้อไคเซอร์ดำ*	Black Kaiser	<i>Penthema binghami mimetica</i>	เมษายน
42	ผีเสื้อเดอะเพอะลายตรง	Straight Treebrown	<i>Lethe verma stenopa</i>	มิถุนายน
43	ผีเสื้อตาลพุ่มแถบขาวเล็ก	White-bar Bushbrown	<i>Mycalasis anaxias aemate</i>	เมษายน
44	ผีเสื้อนิโกร	Nigger	<i>Orsotriaena medus medus</i>	เมษายน, มิถุนายน
45	ผีเสื้อป่าสีตาลไหม้	Common Faun	<i>Faunis canens arcesilas</i>	เมษายน
46	ผีเสื้อกะทกรกธรรมชาติ	Leopard Lacewing	<i>Cethosia cyane euanthes</i>	เมษายน, มิถุนายน
47	ผีเสื้อตาลหางแหลมธรรมชาติ	Common Cruiser	<i>Vindula erota erota</i>	เมษายน, มิถุนายน
48	ผีเสื้อลายขี้เมียง	Rustic	<i>Cupha erymanthis lotis</i>	เมษายน, มิถุนายน
49	ผีเสื้อลายตาลลายจุด	Spotted Jester	<i>Symbrenthia hypselis sinis</i>	เมษายน
50	ผีเสื้อลายตาลกิ้งคิ*	Intricate Jester	<i>Symbrenthia hypatia chersonesia</i>	เมษายน

ตารางที่ 16 (ต่อ)

No.	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	เดือนที่พบ**
	วงศ์ผีเสื้อหางน้ำฟู (Family Nymphalidae)			
51	ผีเสื้อเทพนซีดัลใหม่	Chocolate Pansy	<i>Junonia iphita iphita</i>	เมษายน, มิถุนายน
52	ผีเสื้อใบไม้เล็ก	Autumn Leaf	<i>Dolichochallia bisaltide siamensis</i>	เมษายน, มิถุนายน
53	ผีเสื้อใบไม้ใหญ่อินเดีย	Orange Oakleaf	<i>Kallima inachus</i>	มิถุนายน
54	ผีเสื้อแผนที่ธรรมดา	Common Map	<i>Cyrestis thyodamas thyodamas</i>	เมษายน, มิถุนายน
55	ผีเสื้อกะลาสีธรรมดา	Common Plain Sailor	<i>Neptis hylas kamarupa</i>	เมษายน, มิถุนายน
56	ผีเสื้อจำคามา	Orange Staff Sergeant	<i>Athyma cama cama</i>	เมษายน
57	ผีเสื้อแถบขาวธรรมดา	Commander	<i>Moduza procris procris</i>	เมษายน, มิถุนายน
58	ผีเสื้อช่างร่อน	Clipper	<i>Parthenos sylvia gambrius</i>	เมษายน
59	ผีเสื้อเคาท์เทา	Grey Count	<i>Tanaecia lepidea sthavara</i>	เมษายน
60	ผีเสื้อเจ้าชายดำขอบปีกเว้า	Black Prince	<i>Rohana parisais siamensis</i>	เมษายน, มิถุนายน
61	ผีเสื้อจันทร์*	Eastern Courtier	<i>Sephis chandra chandra</i>	เมษายน
62	ผีเสื้อตาลหามแดง	Tawny Rajah	<i>Charaxes bernardus hierax</i>	เมษายน, มิถุนายน
63	ผีเสื้อเหลืองหนามธรรมดา	Common Nawab	<i>Polyura athamas athamas</i>	เมษายน, มิถุนายน
64	ผีเสื้อเหลืองหนามใหญ่โคนปีกดำ	Great Nawab	<i>Polyura eudamippus nigrobasis</i>	เมษายน, มิถุนายน
65	ผีเสื้อเหลืองหนามแคว้นจาม*	Shan Nawab	<i>Polyura nepenthes nepenthes</i>	มิถุนายน
66	ผีเสื้อหัวแหลมกระบอง	Club Beak	<i>Libythea myrrha sanguinalis</i>	เมษายน, มิถุนายน
67	ผีเสื้อรอกาหนอนยี่โต	Common Indian Crow	<i>Euploea core</i>	มิถุนายน

ตารางที่ 16 (ต่อ)

No.	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	เดือนที่พบ**
	วงศ์ผีเสื้อหางน้ำพู่ (Family Nymphalidae)			
68	ผีเสื้อสายัณห์สีตาลธรรมดา	Common Evening Brown	<i>Melanitis leda</i>	มิถุนายน
69	ผีเสื้อตาลพุ่มสีจุดเรียง	Drak-brand Bushbrown	<i>Mycalesis mineus</i>	เมษายน, มิถุนายน
70	ผีเสื้อสีตาลจุดตาสี่ธรรมดา	Common Four-ring	<i>Ypthima huebneri</i>	เมษายน, มิถุนายน
71	ผีเสื้อหนอนอนนามกะทกรก	Tawny Coster	<i>Acraea violae</i>	เมษายน, มิถุนายน
72	ผีเสื้อสีอิฐธรรมดา	Common Yeoman	<i>Cirrochroa tyche</i>	เมษายน, มิถุนายน
73	ผีเสื้อไอซ์เรียนเล็ก	Royal Assyrian	<i>Terinos terpander</i>	มิถุนายน
74	ผีเสื้อแดงอินเดีย*	Indian Red Admiral	<i>Vanessa indica</i>	มิถุนายน
75	ผีเสื้อแพนซึมยรา	Peacock Pansy	<i>Junonia almana</i>	มิถุนายน
76	ผีเสื้อปีกไข่เมยเลียน	Danaid Egg-fly	<i>Hypolimnas misippus</i>	มิถุนายน
77	ผีเสื้อปีกว้าธรรมดา	Common Courtesan	<i>Euripus nycetilius</i>	เมษายน, มิถุนายน
78	ผีเสื้อหนอนใบรักธรรมดา	Plain Tiger	<i>Danaus chrysippus</i>	เมษายน, มิถุนายน
79	ผีเสื้อหนอนมะพร้าวธรรมดา	Common Palmfly	<i>Elymnias hypermnestra</i>	เมษายน, มิถุนายน
80	ผีเสื้อเลอะเทอะป่าไฟ	Bamboo Treebrown	<i>Lethe europa</i>	มิถุนายน
81	ผีเสื้อตาลพุ่มสามจุดเรียง	Common Bushbrown	<i>Mycalesis perseus</i>	เมษายน, มิถุนายน
82	ผีเสื้อสีตาลจุดตาห้าธรรมดา	Easter Five-ring	<i>Ypthima similis</i>	มิถุนายน
83	ผีเสื้อกะทกรกแดง	Red Lacewing	<i>Cethosia bibilis</i>	มิถุนายน
84	ผีเสื้อเสือดำใหญ่	Common Leopard	<i>Phalanta phalantha</i>	มิถุนายน

ตารางที่ 16 (ต่อ)

No.	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	เดือนที่พบ**
	วงศ์ผีเสื้องาหน้า (Family Nymphalidae)			
85	ผีเสื้อลายตลกขรรคาคา	Common Jester	<i>Symbrenthia lilaea</i>	เมษายน, มิถุนายน
86	ผีเสื้อหนอนองุ่นขรรคาคา	Common Castor	<i>Ariadne merione</i>	เมษายน, มิถุนายน
87	ผีเสื้อแผนที่แดงขรรคาคา	Common Maplet	<i>Chersonesia risa</i>	มิถุนายน
88	ผีเสื้อแผนที่เล็ก	Little Map	<i>Cyrestis themire</i>	มิถุนายน
89	ผีเสื้อแถบขาวใหญ่	White Commodore	<i>Parasarpa dudu</i>	มิถุนายน
90	ผีเสื้อแมวลาย	Tabby	<i>Pseudergolis wedah</i>	มิถุนายน
91	ผีเสื้อเจ้าป่า	Tufted Junglesking	<i>Thauria aliris</i>	มิถุนายน
92	ผีเสื้อจระกาสีเหลืองฟ้า	Blue King Crow	<i>Euploea camaralzeman</i>	เมษายน, มิถุนายน
93	ผีเสื้อแผนที่หินอ่อน	Marbled Map	<i>Cyrestis cocles</i>	มิถุนายน
94	ผีเสื้อหัวแหลมจุดขาว	White-spotted Beak	<i>Libythea narina</i>	มิถุนายน
95	ผีเสื้อพอมด	Wizard	<i>Rhinopalpa polynice</i>	มิถุนายน
96	ผีเสื้อไผ่ลายขรรคาคา	Common Duffer	<i>Discophora sondaica</i>	เมษายน, มิถุนายน
97	ผีเสื้อพระเสาร์ขรรคาคา	Common Saturn	<i>Zeuxidia amethystus</i>	เมษายน, มิถุนายน
98	ผีเสื้อเหลืองลิ้น*	White Dryad	<i>Aemona lena</i>	มิถุนายน
99	ผีเสื้อจระกาสีเขียว	Blue Corw	<i>Euploea algea</i>	เมษายน, มิถุนายน
100	ผีเสื้อบารอนม่วงดำ	Plain Earl	<i>Tanaecia jahnu</i>	มิถุนายน
101	ผีเสื้อตาลจุดเรียงปีกหลังจุด	White Diadem	<i>Ethope diademoides</i>	มิถุนายน

ตารางที่ 16 (ต่อ)

No.	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	เดือนที่พบ**
	วงศ์ผีเสื้องาหน้าหู (Family Nymphalidae)			
102	ผีเสื้อหนอนมะพร้าวลายจุด	Spotted Palmfly	<i>Elymnias malelas</i>	เมษายน, มิถุนายน
	วงศ์ผีเสื้อสีน้ำเงิน (Family Lycaenidae)			
103	ผีเสื้อหนอนพุดชาธรรมดา	Common Pierrot	<i>Castalius rosimon rosimon</i>	เมษายน
104	ผีเสื้อหนอนพุดชาแถบฟ้า	Banded Blue Pierrot	<i>Discolampa ethion ethion</i>	เมษายน, มิถุนายน
105	ผีเสื้อหนอนพุดชาแถบตรง	Straight Pierrot	<i>Caleta roxus roxana</i>	เมษายน, มิถุนายน
106	ผีเสื้อหนอนพุดชาแถบหักศอก	Elbowed Pierrot	<i>Caleta elna noliteia</i>	เมษายน, มิถุนายน
107	ผีเสื้อฟ้าพุ่มธรรมชาติ	Common Hedge Blue	<i>Acytolepis puspa gisca</i>	เมษายน, มิถุนายน
108	ผีเสื้อฟ้าพุ่มกลางปีกขาว	White-banded Hedge Blue	<i>Celastrina transpecta</i>	เมษายน, มิถุนายน
109	ผีเสื้อมลายา	Malayan	<i>Megisba malaya sikkima</i>	เมษายน, มิถุนายน
110	ผีเสื้อฟ้าจิตหกเหลี่ยม	Barred Lineblue	<i>Prosotas aluta coelestis</i>	เมษายน, มิถุนายน
111	ผีเสื้อฟ้าขอบขนธรรมชาติ	Common Ciliate Blue	<i>Anthene emolus emolus</i>	เมษายน, มิถุนายน
112	ผีเสื้อฟ้าขอบขนใต้ปีกจุด	Pointed Ciliate Blue	<i>Anthene lycaenina lycambes</i>	เมษายน, มิถุนายน
113	ผีเสื้อแสงหางยาวธรรมชาติ	Common Yamfly	<i>Loxura atymnus continentalis</i>	เมษายน, มิถุนายน
114	ผีเสื้อพุ่มไม้ธรรมชาติ	Common Tit	<i>Hypolycaena erylus himavatus</i>	เมษายน, มิถุนายน
115	ผีเสื้อหางพลีว	Fluffy Tit	<i>Zelus amasa amasa</i>	เมษายน, มิถุนายน
116	ผีเสื้อหนอนนกกล้วยไม้ป่า	Orchid Tit	<i>Chilaria othona othona</i>	เมษายน, มิถุนายน
117	ผีเสื้อบินตลกธรรมชาติ	Common Punchinello	<i>Zemeros flegyas allica</i>	เมษายน, มิถุนายน

ตารางที่ 16 (ต่อ)

No.	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	เดือนที่พบ**
วงศ์ผีเสื้อน้ำเงิน (Family Lycaenidae)				
118	ผีเสื้อปีกกิ่งหุบคำ	Dark Judy	<i>Abisara fylla fylla</i>	มิถุนายน
119	ผีเสื้อประกายฟ้า*	Blue Gem	<i>Poritia erycinoides</i>	เมษายน
120	ผีเสื้อฟ้าวาวสีต่างฤดู	Common Cerulean	<i>Jamides celeno</i>	เมษายน
121	ผีเสื้อจมน้ำกับปูนแถบทอง	Golden Sapphire	<i>Heliophorus brahma</i>	เมษายน, มิถุนายน
122	ผีเสื้อหนอนไม้ผลแถบดำ	Brilliant Flash	<i>Rapala elcia</i>	เมษายน
123	ผีเสื้อกามเทพดำ	Dark Cupid	<i>Tongeia potanini</i>	เมษายน
124	ผีเสื้อฟ้าขีดหกลายแถบ	Banded Lineblue	<i>Prosotas lutea</i>	เมษายน
125	ผีเสื้อฟ้าไม้กอลายหักจุดเด่น*	Purple Brokenband Oakblue	<i>Arhopala alitaeus</i>	เมษายน
126	ผีเสื้อแวววาวเทา	Grey Tinsel	<i>Catapaecilma major</i>	เมษายน
127	ผีเสื้อสีหมากสุก	Dentate Sunbeam	<i>Curetis dentata</i>	เมษายน
128	ผีเสื้อภูเขาสะพายขาว	White Punch	<i>Dodona deodata</i>	เมษายน
129	ผีเสื้อปีกกิ่งหุบลายหัก	Common Plum Judy	<i>Abisara echerius</i>	เมษายน, มิถุนายน
130	ผีเสื้อลายขีดเงินกระบอง	Club Silverline	<i>Sipindasis syama</i>	เมษายน, มิถุนายน
131	ผีเสื้อกามเทพเหลืองฟ้า	Indian Cupid	<i>Everes lacturnus</i>	เมษายน, มิถุนายน
วงศ์ผีเสื้อบินเร็ว (Family Hesperidae)				
132	ผีเสื้อหน้าเขมัยักษ์หางช้อย	Lobed Awlking	<i>Chaospes subcaudatus crawfurdi</i>	มิถุนายน
133	ผีเสื้อหน้าเขมัยักษ์ส้มธรรมดา	Orange Awlet	<i>Bibasis harisa</i>	เมษายน

ตารางที่ 16 (ต่อ)

No.	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	เดือนที่พบ**
	วงศ์ผีเสื้อบินเร็ว (Family Hesperidae)			
134	ผีเสื้อคาคาเดสแดบสัน	Chocolate Demon	<i>Ancistroides nigrita</i>	เมษายน, มิถุนายน
135	ผีเสื้อหนอนอนหญ้าลายแฉกกว้าง	Lesser Bident Dart	<i>Potanthus trachala</i>	เมษายน, มิถุนายน

หมายเหตุ * ผีเสื้อชนิดหายาก ซึ่งพบเห็นได้น้อยมากในประเทศไทย

** เดือนที่พบ เกิดจากการสำรวจผีเสื้อ 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 สำรวจเมื่อวันที่ 4-5 เมษายน 2546 และครั้งที่ 2 สำรวจเมื่อวันที่ 1-2 มิถุนายน 2546 โดยมีคุณเกรียงไกร สุวรรณภักดี นักดูผีเสื้อ จากกลุ่มรักผีเสื้อ ชมรมนักนิยชมธรรมชาติ ร่วมเป็นวิทยากร และร่วมสำรวจผีเสื้อเกี่ยวกับนักวิจัยท้องถิ่น (ชาวบ้าน)

ภาพที่ 30 ผีเสื้อกิ้งกนิน ไปงรมลำนน้ำจืด ได้แก่ผีเสื้อหางดาบภูเขา (*Graphium agestes*) - มีหางเป็นรูปดาบ, ผีเสื้อม้าลายธรรมดา (*Graphium macareus*) - พื้นดำจุดเขียวฟ้า และผีเสื้อหนอนใบกุ่มอินทรา (*Appias indra*) - ตัวเล็ก สีขาว

ภาพที่ 31 ผีเสื้อหางมังกรเขียว (*Lamproptera meges*) กำลังดูดกินน้ำริมลำนน้ำจืด

ภาพที่ 32 ผีเสื้อเหืองหนามแคว้นฉาน (*Polyura nepenthes nepenthes*) มีลักษณะคล้ายผีเสื้อเหืองหนามใหญ่ โคนปีกดำ (*Polyura eudamippus nigrobasalis*) ต่างกันที่ผีเสื้อเหืองหนามแคว้นฉานไม่มีรูปตัว Y ที่ขอบปีกด้านบน - เป็นผีเสื้อชนิดที่หายาก แต่สามารถพบได้ที่ลำน้ำเจ๊ก (ถ่ายภาพโดย : คุณเกรียงไกร สุวรรณภักดิ์)

ภาพที่ 33 ผีเสื้อชนิดหนึ่ง อยู่ในจำพวกผีเสื้อหนอนคืบ ยังไม่สามารถจำแนกชนิดได้ - พบได้ที่ลำน้ำเจ๊ก (ถ่ายภาพโดย : คุณเกรียงไกร สุวรรณภักดิ์)

5. สัตว์น้ำ การสำรวจสัตว์น้ำในลำน้ำเข็ก นักวิจัยท้องถิ่น (ชาวบ้าน) ได้กำหนดเส้นทางศึกษาเส้นทางเกี่ยวกับการศึกษาผีเสื้อ พบปลาในลำห้วย (เฉพาะชนิดที่ชาวบ้านกินได้) จำนวน 16 ชนิด หอย (เฉพาะชนิดที่ชาวบ้านกินได้) จำนวน 5 ชนิด และแมงกะพรุนน้ำจืดจำนวน 1 ชนิด (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 ชนิดสัตว์น้ำที่พบในลำน้ำเข็ก บริเวณแก่งบางระจัน

No.	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ (ไทย)	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
	ปลา			
1	ชาด	สร้อยขาว	Julien's Mud Carp	<i>Cirrhinus jullieni</i>
2	ขาวหางเหลือง	สร้อยเกล็ดถี่	White Lady Carp	<i>Thynnienthyus thynnoides</i>
3	พุงทอง	พลวง	Soro Brook Carp	<i>Tor soro</i>
4	ช้อน	ช้อน	Striped Snake-head Fish	<i>Channa striatus</i>
5	คูก	คูกค้ำ	Batrachian Walking Catfish	<i>Clarias batrachus</i>
6	หมอ	หมอไทย	Common Climbing Perch	<i>Anabus testudineus</i>
7	นิล	นิล	Nile Tilapia	<i>Tilapia nilotica</i>
8	บ้า	พวง	Hoeven's slender Carp	<i>Leptobarbus hoeveni</i>
9	กอกกล้วย	ซ่า	Barb	<i>Labiobarbus burmanicus</i>
10	คูด	ลูกผึ้ง	Siamese Gyrinocheilid	<i>Gyrinocheilus aymonieri</i>
11	กระดี่นาง	กระดี่นาง	Moonlight Gourami	<i>Trichogaster microlepis</i>
12	กระดี่หม้อ	กระดี่หม้อ	Three-spot Gourami	<i>Trichogaster trichopterus</i>
13	สลิด	สลิด	Snake Skin Gourami	<i>Trichogaster pectoralis</i>
14	ชีว	ชีวกวาช้างเงิน	Silver Rasbora	<i>Rasbora argyrotaenia</i>
15	ไหล	ไหล	Swamp eel	<i>Fluta alba</i>
16	ตะเพียนขาว	ตะเพียนขาว	Common Silver Barb	<i>Puntius gonionotus</i>
	หอย			
1	หอยก้นดัด	Unknown	Unknown	Unknown
2	หอยขม	หอยขม	River Snail	<i>Sinotaia ingallsiana</i>
3	หอยกาบ	Unknown	Unknown	Unknown
4	หอยทราย	Unknown	Unknown	Unknown
5	หอยหอม	Unknown	Unknown	Unknown
	แมงกะพรุนน้ำจืด			
1	แมงกะพรุนน้ำจืด	แมงกะพรุนน้ำจืด	Freshwater jellyfish	<i>Crasapedacusta sowerbyi</i>

ปลา การจับปลาในลำน้ำเข็ก ถือเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ปลาที่ชาวบ้านนิยมจับกินได้แก่ ปลาจาด, ปลาขาวหางเหลือง และปลาพุงทอง (ภาพที่ 34) ปลาทั้ง 3 ชนิดนี้จะมีรูปร่างคล้ายกัน แต่ปลาจาด จะเป็นปลาที่ชาวบ้านกล่าวว่าเนื้อนุ่มหวานกว่า

หอยกันดัด เป็นหอยน้ำจืดที่มีลักษณะเปลือกหอยม้วนเป็นเกลียวเป็นรูปกรวยสูง แต่ส่วนของกันหอยหักหายไป จึงเป็นที่มาของชื่อที่ชาวบ้านเรียกว่า "หอยกันดัด" (ภาพที่ 35) หอยกันดัดที่พบในลำน้ำเข็กมีเปลือก 2 ลักษณะ คือ ลักษณะเปลือกเรียบ และลักษณะเปลือกมีหนาม (ตามคำบอกเล่าของชาวบ้าน หอยกันดัด จะพบเฉพาะที่ลำน้ำเข็กบริเวณเหนือแก่งบางระจัน ซึ่งอยู่ใกล้เสียงหมู่บ้านหนองแม่นาเท่านั้น ไม่ปรากฏพบในลำน้ำอื่น หรือแม้แต่ลำน้ำเข็กบริเวณอื่นเลย)

ตามตำนานเล่าขานของท้องถิ่น ได้กล่าวถึงตำนานเขย่า (ภาพที่ 36) ซึ่งเกี่ยวข้องกับหอยกันดัดเอาไว้ ดังนี้ "มีเรื่องเล่าว่าปู่ กับย่าอยู่อาศัยด้วยกันที่เขย่า วันหนึ่งย่าไปเก็บหอยในลำน้ำเข็กเพื่อนำมาแกงหอยขม แต่เกิดมีปากเสียงทะเลาะกับปู่ จนย่าโมโหเหวี่ยงหอยขมทิ้งลงในลำน้ำเข็ก ทำให้ปู่โกรธมาก ปู่ กับย่าจึงแยกกันอยู่นับแต่นั้นมา โดยปู่ย้ายไปอยู่บนเขาอีกลูกหนึ่งที่สูงแพ ส่วนย่ายังคงอยู่บนเขาลูกเดิม ซึ่งเขาลูกนี้เรียกว่า "เขย่า" อยู่ในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และนับแต่นั้นมา หอยที่พบในลำน้ำเข็กจึงมีลักษณะกันดัด เรียกว่า "หอยกันดัด" ซึ่งมีเฉพาะ ในลำน้ำเข็กเท่านั้น"

ภาพที่ 34 ปลาจาด, ปลาขาวหางเหลือง และปลาพุงทองจากลำน้ำเข็ก

ภาพที่ 35 “หอยกันดัด” มีลักษณะกันดัด พบเฉพาะในลำน้ำแจ็กเท่านั้น

ภาพที่ 36 “เขาย่า” อยู่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และอยู่ฝั่งขวาของลำน้ำแจ็ก อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ บนยอดเขาย่าเป็นที่ตั้งของพระตำหนักเขาค้อ

แมงกะพรุนน้ำจืด (*Crasapedacusta sowerbyi*) มีลักษณะเหมือนวุ้นใส รูปร่างกลมคล้ายร่ม มีขนาดประมาณเหรียญบาท หรือเหรียญห้าบาท หรือประมาณ 2-3 เซนติเมตร (ภาพที่ 37) ถูกค้นพบเป็นครั้งแรกในประเทศไทยในลำน้ำเข็ก อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา ซึ่งได้รับรายงานจากชาวบ้านว่าได้พบเห็นแมงกะพรุนน้ำจืดชนิดนี้มาเป็นเวลาประมาณ 4-5 ปีแล้ว โดยบริเวณที่ค้นพบคือลำน้ำเข็ก ในช่วงที่ชาวบ้านเรียกว่า แก่งหนึ่ง หรือแก่งบางระจัน, แก่งสอง และแก่งสาม แก่งหนึ่งหรือแก่งบางระจันจะอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 800 เมตร ส่วนแก่งสอง และแก่งสามจะต้องอาศัยล่องเรือไปตามลำน้ำเข็กไกลออกไปประมาณ 3 กิโลเมตร และ 7 กิโลเมตร ตามลำดับ บริเวณดังกล่าวมีสภาพน้ำที่สะอาด และน้ำนิ่ง หรือไหลช้ามาก ช่วงเวลาที่มีโอกาสพบแมงกะพรุนน้ำจืดได้มาก คือในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน

การค้นพบแมงกะพรุนน้ำจืดที่แก่งบางระจัน ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2545 โดยเป็นการรายงานว่าได้ค้นพบแมงกะพรุนน้ำจืดชนิดนี้เป็นครั้งแรกในประเทศไทย ซึ่งในเวลานั้นยังไม่ทราบว่าแมงกะพรุนที่พบนี้เป็นชนิดใด เนื่องจากยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบ แต่ก็ได้สร้างความตื่นตัวในระดับหนึ่งให้กับอำเภอเขาค้อ โดยได้รับความสนใจจากนายคมล สังวิโรจน์ นายอำเภอเขาค้อ และอาจารย์ชนะศักดิ์ เทอดผดุงชัย อาจารย์โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา) อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ทำการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น

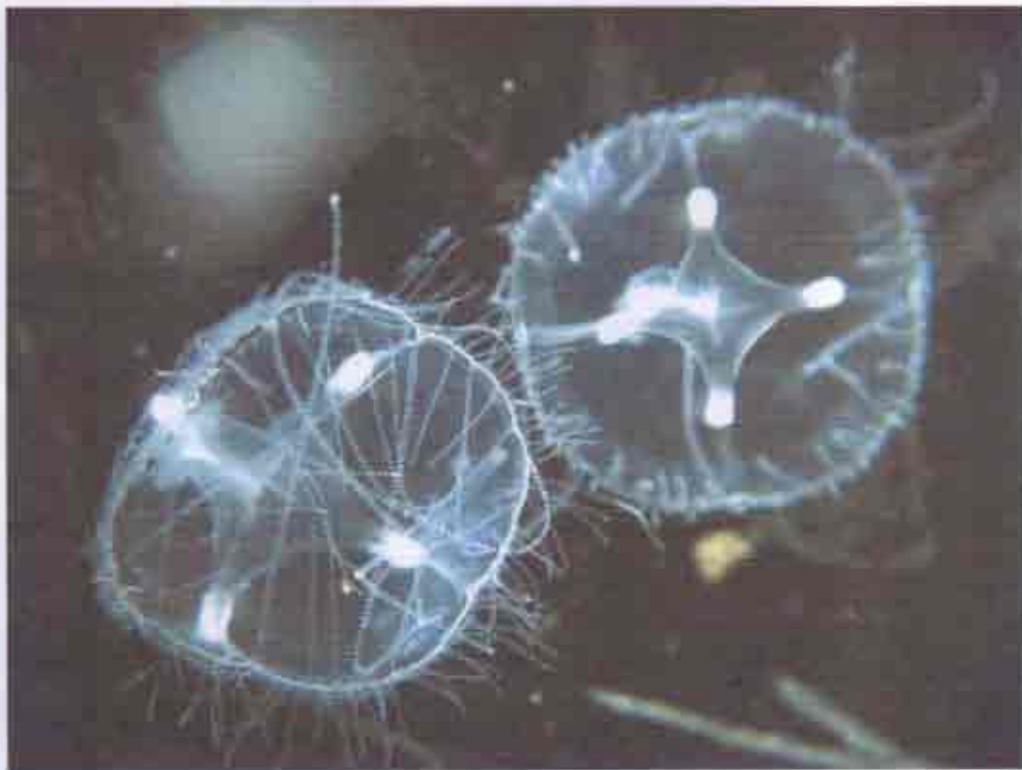
อาจารย์ชนะศักดิ์ เทอดผดุงชัย ได้นำคณะนักเรียนโรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา) ไปเก็บข้อมูลศึกษาแมงกะพรุนน้ำจืดที่แก่งบางระจัน โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านหมู่บ้านหนองแม่นา และหมู่บ้านทานตะวันในการนำคณะนักเรียนศึกษา หลังจากนั้นได้ทำการค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมในอินเทอร์เน็ตพบในเว็บไซด์ <http://www.microscopy-uk.org.uk> และได้ติดต่อกับ Mr.Gen-Yu Sasaki นักวิทยาศาสตร์จากประเทศญี่ปุ่น ทำให้ทราบว่าแมงกะพรุนชนิดนี้เป็นชนิดที่พบเห็นได้ยาก และน้อยแห่งในโลก ซึ่งเป็นชนิดเดียวกับที่พบในญี่ปุ่น และอเมริกา มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Crasapedacusta sowerbyi* มีความต้องการทางนิเวศวิทยาที่แคบมาก คือจะอยู่อาศัยได้ในน้ำนิ่ง ที่มีความสะอาด มีอาหาร อุดหนุน และสภาพกรด-ด่างของน้ำที่เหมาะสมเท่านั้น ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่ 5 ในโลกที่พบเห็นแมงกะพรุนน้ำจืดชนิดนี้ ต่อมาอาจารย์ชนะศักดิ์ เทอดผดุงชัย ได้เป็นที่ปรึกษาให้นักเรียนโรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา) คือ ด.ช.รักสกุล หินสูงเนิน และ ด.ช.วรชัย ศรีเมือง ในการจัดทำเว็บไซด์ของโรงเรียน คือ <http://www14.brinkster.com/fwjelly> เพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องแมงกะพรุนน้ำจืด และข้อมูลของแก่งบางระจันซึ่งเป็นบริเวณที่พบแมงกะพรุนน้ำจืดชนิดนี้ และได้ลงข่าวหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันจันทร์ที่ 19 สิงหาคม 2545 (ภาคผนวกที่ 2)

แมงกะพรุนน้ำจืด (*Crasapedacusta sowerbyi*) มีโครงสร้างที่เรียกว่า Velum ซึ่งเปลือกจะใส มีลักษณะคล้ายรูปประจักษ์ อวัยวะที่อยู่ส่วนปลายของปากจะยึดลงไปตามโพรงภายใน Velum ที่เรียกว่า Manubrium ซึ่งจะแตกต่างจากแมงกะพรุนธรรมดา ในช่วงหนึ่งของชีวิตจะมีลักษณะรูปร่างเป็นก้อนเล็กๆ เรียกว่า Polyp ซึ่งจะอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือโคโลนี อาศัยอยู่ตามรากของพืชน้ำ ก้อนหิน หรือคอไม้ได้คือน้ำ ซึ่งโคโลนีเหล่านี้จะไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า แมงกะพรุนน้ำจืดจะหากินและสืบพันธุ์ใน

ช่วงฤดูใบไม้ผลิ จนถึงฤดูร้อน และในช่วงฤดูร้อนจะมีโครงสร้าง Velum ปรากฏ มีรูปร่างคล้ายร่ม มีหนวด ยาวๆ อยู่รอบๆ ขอบร่ม ซึ่งหนวดจะมีเข็มพิษเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะพบเห็นรูปร่างนี้ได้มากในช่วงเดือน มีนาคม จนถึงเดือนเมษายน

อาหารของแมงกะพรุนน้ำจืด คือ แพลงก์ตอนสัตว์ ซึ่งพบอยู่ทั่วไปในน้ำ แมงกะพรุนน้ำจืด จะลอยอยู่ในน้ำ หรือว่ายน้ำอยู่ได้บริเวณผิวน้ำ สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า สามารถเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว หรือ บลูม (bloom) ในตอนกลางวัน หรือตอนบ่ายที่มีแสงแดดออก ซึ่งจะเห็นได้ดีเป็นพิเศษ

แมงกะพรุนน้ำจืดพบตามแหล่งน้ำที่สงบนิ่ง มากกว่าในน้ำไหล จึงไม่พบในลำธารที่น้ำไหลแรง แต่จะพบในลำธารน้ำนิ่ง หรือมีน้ำไหลเอื่อยๆ เท่านั้น ในฤดูหนาว แมงกะพรุนน้ำจืดในรูปร่างแบบ Polyp จะหดตัวให้แห้ง เพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในน้ำที่หนาวเย็น นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าแมงกะพรุนน้ำจืดจะถูกเคลื่อนย้ายไปสู่แหล่งน้ำอื่นโดยการปะปนไปกับพืชน้ำ สัตว์น้ำ หรือติดไปกับเท้าของนกต่างๆ ในรูป Podocys และเมื่อได้สภาพแวดล้อมของแหล่งอาศัยที่เหมาะสมแล้ว ก็จะพัฒนาเป็นรูปร่างแบบ Polyp ค่อยไป

ภาพที่ 37 แมงกะพรุนน้ำจืด (*Craspedacusta sowerbyi*) ในรูปแบบที่มีโครงสร้างที่เรียกว่า Velum คล้ายร่ม
(แหล่งที่มา : <http://www.microscopy-uk.org.uk/mag/artnov99/fwjelly.html>)

4.2 ผลที่เกิดขึ้นจากการเกิดจิตสำนึก และปฏิบัติการทางสังคม

4.2.1 การเกิดองค์กรชุมชนในท้องถิ่น คือ “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน”

คณะผู้วิจัยได้จัดการประชุมชาวบ้านเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม บริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (หนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์” ณ ศาลาวัดหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ 2545 (มีกำหนดการแสดงในภาคผนวกที่ 3) การประชุมดังกล่าวมีจุดประสงค์หลักเพื่อสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอดีตที่ผ่านมา พร้อมทั้งร่วมวิเคราะห์ปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน (มีรายละเอียดคงได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 4.1.2) ในช่วงเวลาดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้บรรยายให้ความรู้ชาวบ้านในเรื่องเกี่ยวกับหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, หลักการของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน, ระบบนิเวศ และสภาพธรรมชาติบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และความสำคัญขององค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยได้รับความร่วมมือจากพัฒนากรตำบล ร่วมเป็นวิทยากรด้วย ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความรู้พื้นฐานในกับชาวบ้าน และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเพื่อชาวบ้านจะได้ร่วมกันวางแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่นของตนต่อไป

การประชุมดังกล่าว ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมเกินความคาดหมายจากที่วางไว้มาก ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมจากทั้งสองหมู่บ้าน (หมู่บ้านหนองแม่นา และหมู่บ้านทานตะวัน) จำนวน 59 คน จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าชาวบ้านมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรม และตอบสนองในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี ชาวบ้านส่วนมากมีความกล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น และมีลักษณะที่เป็นผู้นำสูง ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าอาจเนื่องมาจากชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านนี้มีพื้นฐานมาจากการเคยเป็นทหาร และราษฎรอาสา ซึ่งมีการพัฒนาทักษะในการเป็นผู้นำสูงอยู่แล้ว ดังนั้นบรรยากาศของการประชุมจึงเป็นไปอย่างคล่องตัว และดำเนินไปได้ด้วยดี

ในช่วงเย็นของวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2545 หลังจากที่เสร็จสิ้นการประชุมตามกำหนดการแล้ว ชาวบ้านได้ร่วมปรึกษารื้อกันต่อไปอีก แล้วมีมติให้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น และจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของท้องถิ่น เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ในทุกๆ ด้านของท้องถิ่นอย่างเหมาะสม และเป็นธรรม โดยตั้งชื่อองค์กรชุมชนนี้ว่า “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” โดยมีเป้าหมายของกลุ่ม และรายชื่อของคณะกรรมการ ดังนี้

เป้าหมายของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน

1. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นให้ยั่งยืนสืบไป
2. เพื่อบริหาร และจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อสร้างเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน
4. เพื่อให้ชุมชนเกิดความสามัคคี และได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน
5. เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้
6. เพื่อให้ชุมชนขยายโอกาสเสริมความรู้ และพบปะแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลภายนอกให้มากยิ่งขึ้น

คณะกรรมการชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน มีจำนวน 31 คน ดังนี้

1. นายเกรียงไกร สมณรินทร์	ประธาน
2. นายพร หนานไหว	รองประธาน (หมู่บ้านทานตะวัน)
3. นายหลาด ชันทอง	รองประธาน (หมู่บ้านหนองแม่นา)
4. นายเกษม ฉิมสุค	เลขานุการ (หมู่บ้านทานตะวัน)
5. นายพื่อน มีชัย	เลขานุการ (หมู่บ้านหนองแม่นา)
6. นายป้อม วิไลศรี	เหรัญญิก (หมู่บ้านทานตะวัน)
7. นายสมพงษ์ ดุ่มคำ	เหรัญญิก (หมู่บ้านหนองแม่นา)
8. นายบัว ทองขาว	ส่งเสริม (หมู่บ้านทานตะวัน)
9. นายแสงทอง เสวติสิทธิ์	ส่งเสริม (หมู่บ้านหนองแม่นา)
10. นายประเวช วันทอง	ผู้ประสานงาน (หมู่บ้านทานตะวัน)
11. นายมานะ มีสุข	ผู้ประสานงาน (หมู่บ้านหนองแม่นา)
12. นายสุธรรม นะจันตะ	ปฏิคม (หมู่บ้านทานตะวัน)
13. นายสมหมาย จิตรน้อย	ปฏิคม (หมู่บ้านหนองแม่นา)
14. นายจันดา มาคำ	ประชาสัมพันธ์ (หมู่บ้านทานตะวัน)
15. นายสุรินทร์ สุขมี (ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านหนองแม่นา)	ประชาสัมพันธ์ (หมู่บ้านหนองแม่นา)
16. นายสมาน กองกอง	หัวหน้าชุดสำรวจ
17. นายสุข วันทอง	ชุดสำรวจ
18. นายธานินทร์ กู่จาน	ชุดสำรวจ
19. นายผล ปาฉิม	ชุดสำรวจ
20. นายอุดม สิงห์ทอง	ชุดสำรวจ
21. นายเดชา เขียวลา	ชุดสำรวจ
22. นายศรีไพร แก้วทา	ชุดสำรวจ
23. นายหว่า เครือศรี	ชุดสำรวจ
24. นายรวม เสวติสิทธิ์	ชุดสำรวจ
25. นายจรัญ จันทรเคี้ย	ชุดสำรวจ
26. นางเป้า บุญแอ	หัวหน้าชุดบริการอาหาร
27. นางจันทร์ฟอง แก้วแจ่มจันทร์	ชุดบริการอาหาร
28. นางนิภา คำพิมพ์	ชุดบริการอาหาร
29. นางอรศรี อินทร์ภู	ชุดบริการอาหาร
30. นางเพียว บำรุงฤทธิ์	ชุดบริการอาหาร
31. นางภาคินี ทองคลัง	ชุดบริการอาหาร

คณะกรรมการที่ปรึกษา มีดังนี้

1. นางสาวกนิษฐา อู่ถาวร	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
2. นางสาวชลธิชา เชื้อบุญมี	พัฒนาการค้าปลานองแม่น้ำ อำเภอลำทะเมนชัย
3. นายสมชาย น้อยคนดี	พัฒนาการอำเภอลำทะเมนชัย
4. นายหิรัญ แสงหิรัญ	ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนอำเภอลำทะเมนชัย (ศอช.อ.)
5. นายเกรียงไกร สุวรรณภักดี	ชมรมนักนิยมนธรรมชาติ กรุงเทพฯ
6. นายชนะศักดิ์ เทอดผดุงชัย	อาจารย์โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาลวาทวิทยา)
7. หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	

เมื่อชาวบ้านมีมติให้ก่อตั้ง “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” ขึ้นแล้ว ได้มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง จากการเก็บข้อมูลของคณะผู้วิจัยในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ จนถึงเดือนมิถุนายน 2545 ได้มีการประชุมกลุ่ม 5 ครั้ง ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2545, วันที่ 1 มีนาคม 2545, วันที่ 1 เมษายน 2545, วันที่ 1 พฤษภาคม 2545 และวันที่ 15 มิถุนายน 2545 ซึ่งจากการประชุมครั้งแรกในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2545 คณะกรรมการฯ ได้มีมติให้ยื่นหนังสือขออนุญาตก่อตั้งกลุ่ม และแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน ต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแม่นา (ดังแสดงในภาคผนวกที่ 4) ในช่วงระหว่างนี้ได้รับสมัคร และรวบรวมสมาชิกของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวันจากทั้งสองหมู่บ้านได้ทั้งหมด 94 คน เป็นสมาชิกจากหมู่บ้านหนองแม่นาจำนวน 66 คน และสมาชิกจากหมู่บ้านทานตะวันจำนวน 28 คน (มีรายชื่อสมาชิกแสดงในภาคผนวกที่ 5) การประชุม คณะกรรมการฯ ได้กำหนดให้มีกฎระเบียบในด้านต่างๆ ดังนี้

กฎระเบียบของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน

1. กฎระเบียบของการเป็นคณะกรรมการฯ
 - 1.1 คณะกรรมการชุดหนึ่ง ให้มีวาระอยู่ได้ 2 ปี
 - 1.2 หากกรรมการคนใดทำตัวไม่เหมาะสม ก็สามารถปลดออกจากตำแหน่ง และเลือกตั้งซ่อมทันที ตามแต่คณะกรรมการฯ จะเห็นสมควร
2. คุณสมบัติของคณะกรรมการฯ และสมาชิกในระหว่างปฏิบัติหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว
 - 2.1 ห้ามดื่มสุราในระหว่างปฏิบัติหน้าที่
 - 2.2 ห้ามพูดคำหยาบคายกับนักท่องเที่ยว
 - 2.3 ห้ามเสพยาเสพติด หรือนำยาเสพติดเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยว
 - 2.4 ห้ามพกพาอาวุธเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยว
 - 2.5 แต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย
 - 2.6 จะต้องมียี่ห้อหลัก และป้ายชื่อที่เห็นได้อย่างชัดเจน
 - 2.7 จะต้องไม่มีความประพฤติที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น แต่จะต้องช่วยกันสอดส่องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น

3. กฎระเบียบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

- 3.1 จะต้องมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณแก่งบางระจันในทุกวันที่ 25 ของทุกเดือน
- 3.2 ให้คณะกรรมการฯ และสมาชิกดูแลรักษาความสะอาด และความสวยงามของสถานที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวให้มีความสะดวกสบาย และปลอดภัย
- 3.3 ให้มีการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ และสัตว์ป่า และรักษาสภาพธรรมชาติบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไว้อย่างดีที่สุด
- 3.4 “หอยก้นดัก” และ “แมงกะพรุนน้ำจืด” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของแก่งบางระจัน ห้ามมิให้ผู้ใดซึ่งเป็นคนภายนอก หรือคนในหมู่บ้านไปจับ จะต้องช่วยกันระมัดระวัง และดูแลรักษาเอาไว้

4. กฎระเบียบของการบริการนักท่องเที่ยว

- 4.1 จะต้องไม่มีนักท่องเที่ยวจ้องควมบริการล่วงหน้า จะต้องจัดตามคิวที่จัดไว้
- 4.2 รายได้ที่ได้จากนักท่องเที่ยวจะต้องมาแบ่งเท่าๆ กันเฉพาะชุดที่ให้บริการนักท่องเที่ยวเป็นชุดๆ ไป
- 4.3 เรือบริการนักท่องเที่ยวจะต้องให้เรือกองกลางบริการก่อน พอเรือกองกลางหมดแล้วจึงให้เรือส่วนบุคคลร่วมจัดคิวต่อจากเรือกองกลาง

5. กฎระเบียบของการรวมหุ้น

- 5.1 สมาชิกชุมชนคนรักป่าฯ สามารถเข้าหุ้นได้ โดยเสียค่าหุ้นๆ ละ 100 บาท และต้องไม่เกิน 10 หุ้น / คน
- 5.2 สมาชิกที่ประสงค์จะเข้าหุ้น จะเสียค่าหุ้นในวันที่ 25 ของทุกเดือน
- 5.3 เงินที่ได้จากการรวมหุ้น เป็นส่วนหนึ่งของเงินกองกลางที่จะนำมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็นให้เกิดดอกผล ห้ามนำเงินไปซื้อสุรา หรือสิ่งของอื่นที่ไม่จำเป็น

6. กฎระเบียบของค่าบริการ

- 6.1 ค่าบริการท่องเที่ยว (ไม่มีอาหาร) นักท่องเที่ยวเสียค่าบริการ 200 บาท / คน
- 6.2 ค่าบริการท่องเที่ยว (มีอาหาร) นักท่องเที่ยวเสียค่าบริการ 300 บาท / วัน / คน
- 6.3 ค่าคนพายเรือ คนพายเรือได้ค่าบริการ 300 บาท / วัน / คน
- 6.4 ค่าคนจัดคิว คนจัดคิวได้ค่าบริการ 200 บาท / คน
- 6.5 ค่าเช่าเรือใหญ่ขนาดนั่งได้ 9 คน เจ้าของเรือได้ค่าเช่า 100 บาท / เที่ยว (ไป-กลับ)
- 6.6 ค่าเช่าเรือเล็กขนาดนั่งได้ 3-5 คน เจ้าของเรือได้ค่าเช่า 50 บาท / เที่ยว (ไป-กลับ)
- 6.7 อัตราขั้นต่ำของค่าบริการท่องเที่ยว 700-800 บาท / คณะ / เที่ยว (ในกรณีนักท่องเที่ยวมีเพียง 1-3 คน ก็ให้ตกลงค่าบริการกันตามความเหมาะสม)
- 6.8 เงินรายได้ที่ได้จากนักท่องเที่ยว เมื่อหักค่าพายเรือ ค่าจัดคิว และค่าเช่าเรือแล้ว เงินที่เหลือให้นำเข้าเป็นเงินกองกลาง

4.2.2 กิจกรรมของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน

ในระหว่างประชุมคณะกรรมการฯ ชุมชนคนรักป่าฯ ได้มีการจับสลากเพื่อจัดคิวเรือพาย (ภาคผนวกที่ 6) จัดคิวบ้านพักในกรณีที่นักท่องเที่ยวต้องการพักที่บ้านชาวบ้านในรูปแบบโฮมสเตย์ (ภาคผนวกที่ 7) จัดคิวทำอาหาร (ภาคผนวกที่ 8) และคิวของคณะกรรมการจัดคิวเพื่อดูแลความเรียบร้อยในการจัดคิวแต่ละครั้ง (ภาคผนวกที่ 9)

จากมติของที่ประชุม คณะกรรมการฯ ได้กำหนดให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในวันที่ 25 ของทุกเดือน ซึ่งจากการเก็บข้อมูลของคณะผู้วิจัยช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมิถุนายน 2545 ได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณแก่งบางระจันจำนวน 5 ครั้ง คือในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2545, วันที่ 25 มีนาคม 2545, วันที่ 25 เมษายน 2545, วันที่ 25 พฤษภาคม 2545 และวันที่ 25 มิถุนายน 2545 ซึ่งคณะกรรมการฯ และสมาชิกชุมชนคนรักป่าฯ ได้ร่วมกันทำกิจกรรมดังนี้

1. ทำความสะอาดแหล่งท่องเที่ยวบริเวณแก่งบางระจัน โดยการช่วยกันเก็บขยะ และขวัคที่แตก เพื่อให้เกิดทัศนียภาพที่สะอาดตา และปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
2. ช่วยกันปลูกดอกไม้บริเวณหน้าแก่งบางระจันให้ดูสวยงาม
3. ตัดไม้ที่ล้มหมอนที่ระเะระกะขวางตัวแก่งและลำน้ำออกไป แล้วนำไปทำม้านั่งสำหรับนักท่องเที่ยวบริเวณแก่งบางระจัน
4. สำรวจเส้นทางเดินป่า และจุดพักค้างแรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม และเตรียมพื้นที่ให้มีความพร้อมและปลอดภัย
5. สำรวจพันธุ์ไม้ นก และผีเสื้อที่พบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไปพร้อมๆ กับการพัฒนาด้วย

สำหรับเงินค่าหุ้นที่รวมเข้าเป็นเงินกองกลาง ได้นำไปเปิดบัญชีเงินฝากที่ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร สาขาท่าพล อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ บัญชีเลขที่ 502-2-67827-1 ชื่อบัญชี “กลุ่มชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” (ภาคผนวกที่ 10)

4.2.3 การรวมตัวของชาวบ้านเป็น “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” จะเกิดผลดีในทางสร้างสรรค์อย่างไร? แก่ชุมชนในระยะยาว

วิเคราะห์ลักษณะของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวันในทางสร้างสรรค์

1. ชุมชนคนรักป่าฯ เป็นองค์กรชุมชนที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือ การวางกฎระเบียบเพื่อดูแลรักษาสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวให้ได้อยู่เสมอ จะเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน
2. ชุมชนคนรักป่าฯ เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านด้วยความสมัครใจ โดยมีเป้าหมายของกลุ่มที่ชัดเจนร่วมกัน จะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. ชุมชนคนรักป่าฯ เป็นองค์กรที่เน้นการแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียม ขจัดความขัดแย้งภายในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง
4. ชุมชนคนรักป่าฯ เป็นองค์กรที่เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ และความสามารถของชาวบ้าน ซึ่งเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ใช้ทักษะความสามารถที่แท้จริงในการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยว อีกทั้งยังช่วยเพิ่มความรู้ และประสบการณ์ เนื่องจากการแลกเปลี่ยนความรู้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น

วิเคราะห์ผลดีของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน

1. ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น

จากการเก็บข้อมูลแบบเจาะลึก พบว่าในอดีตช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มีชาวบ้านที่กระทำความผิดในกฎหมายด้านป่าไม้และสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก เช่น การขึ้นนกขุนทองเพื่อนำลูกนกไปขาย การล่าสัตว์ป่าเพื่อเป็นอาหาร และการเก็บหาไม้หอม (ไม้กฤษณา) ไปขาย ถึงแม้ว่าปัจจุบันจำนวนผู้กระทำความผิดจะลดน้อยลงแล้ว แต่ก็ยังคงพบผู้กระทำความผิดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากความยากจน และการขาดรายได้ของชาวบ้าน ดังนั้นการรวมตัวของชุมชนเป็นชุมชนคนรักป่าฯ จึงเป็นช่องทางหนึ่งที่ชาวบ้านจะได้รายได้เพิ่มขึ้น และเป็นไปอย่างยั่งยืน อีกทั้งการช่วยกันสอดส่องดูแลของสมาชิกชุมชนคนรักป่าฯ เพื่อช่วยกันรักษาสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในท้องถิ่น จะช่วยทำให้โอกาสที่ชาวบ้านจะทำลายทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นด้วยวิธีการดังกล่าวยากขึ้น และมีอัตราลดน้อยลงจนถึงไม่มีในที่สุด

นอกจากนี้ยังมีปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นอย่างเรื้อรัง ซึ่งผู้กระทำเป็นชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งมีได้เป็นสมาชิกของชุมชนคนรักป่าฯ ได้ทำการบุกรุกพื้นที่ป่าริมลำน้ำเข็กบริเวณแก่งบางระจัน เพื่อทำการเกษตรโดยมีผู้มีอิทธิพลในพื้นที่เป็นผู้ให้การสนับสนุน การกระทำดังกล่าวได้รับการต่อต้านจากกลุ่มชุมชนคนรักป่าฯ รวมทั้งชาวบ้านมาเป็นเวลานาน แต่ก็ยังไม่สามารถหยุดยั้งได้ ซึ่งการรวมตัวของชาวบ้านเป็นชุมชนคนรักป่าฯ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมพลังกันต่อสู้ของชาวบ้าน เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น

2. ปัญหาความยากจน และการขาดรายได้ของชาวบ้าน

จากข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีรายได้หลักจากการทำการเกษตรน้อย ไม่เพียงพอต่อการยังชีพภายในครอบครัว ส่วนรายได้เสริมจากการเป็นลูกหาบ และการขับรถรับจ้างเหมาขึ้นทุ่งโนนสน ก็ทำได้ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวช่วงสั้นๆ ประมาณ 2 เดือนต่อปีเท่านั้น ดังนั้นการรวมกลุ่มชาวบ้านเป็นชุมชนคนรักป่าฯ ที่พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวภายในท้องถิ่น จะเป็นช่องทางที่ชาวบ้านจะได้รายได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปีได้ ซึ่งเป็นไปอย่างยั่งยืน รายได้ที่ต่อเนื่องและยั่งยืนจะช่วยลดแรงกดดันจากปัญหาดารงชีพที่บีบคั้นให้ชาวบ้านต้องทำผิดกฎหมายจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติด้วย

3. ปัญหาการสร้างอำนาจต่อรอง และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

การรวมตัวของชาวบ้านเป็นชุมชนคนรักป่าฯ จะช่วยสร้างอำนาจในการต่อรองกับบุคคลภายนอก ซึ่งจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับชุมชนหลังจากเกิดการรวมกลุ่มแล้ว ชาวบ้านได้ใช้อำนาจต่อรองในหลายกรณี เช่น การไม่เห็นด้วยกับกลุ่มนายทุนที่จะเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวที่แก่งบางระจันในเชิงการค้า ซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ และชาวบ้านไม่ได้รับผลประโยชน์ และการนำเสนอแนวทางในการพัฒนาแก่งบางระจันต่อทางราชการ คือ ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบล (ศอช.ค.) ให้แก่งบางระจันเป็น “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของตำบลหนองแม่นา ซึ่งขณะนี้กำลังพิจารณาอยู่ เป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งชี้ว่าชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

4. ปัญหาการว่างงาน และปัญหาสุขภาพจิต

รายได้ และกิจกรรมที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านเป็นชุมชนคนรักป่าฯ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ อันนำมาซึ่งรายได้ที่ยั่งยืน จะเป็นการสร้างงานในชุมชน ซึ่งช่วยแก้ปัญหาการว่างงานในชุมชนได้ ซึ่งก็จะช่วยให้ปัญหาสุขภาพจิตในชุมชนลดน้อยลงไปด้วย

4.2.4 ผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มชาวบ้านเป็น “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน”

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน

1. ผลสะท้อนกลับที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ทำให้เกิดชาวบ้านที่มีแนวคิดเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่สนใจเข้าร่วมชุมชนคนรักป่าฯ ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นภายในชุมชน และกลุ่มที่ไม่สนใจเข้าร่วมชุมชนคนรักป่าฯ ซึ่งไม่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชน
2. ชาวบ้านที่เข้าร่วมชุมชนคนรักป่าฯ ในบางส่วนยังไม่เข้าใจลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แท้จริง และเข้าร่วมกับชุมชนคนรักป่าเพื่อหวังผลประโยชน์ คือเพื่อเป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้แต่เพียงด้านเดียว จึงมักไม่ค่อยให้ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชนคนรักป่าฯ ที่เป็นการพัฒนาแต่ยังไม่เห็นรายได้ว่าเป็นรูปธรรม
3. ชาวบ้านที่เข้าร่วมชุมชนคนรักป่าฯ ในบางส่วน ยังต้องการความช่วยเหลือจากคณะผู้วิจัยหรือจากทางราชการค่อนข้างมาก ซึ่งบ่งชี้ได้ว่าชาวบ้านยังมีความคุ้นเคยกับการรับความช่วยเหลือซึ่งชาวบ้านจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้แนวทางในการพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง
4. การรวมตัวกันของชาวบ้านเป็นชุมชนคนรักป่าฯ เพื่อช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ส่งผลกระทบบ้างไปในทางที่สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้านที่เสียผลประโยชน์และมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คืออุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

1. ในช่วงเริ่มแรกที่มีการก่อตั้งกลุ่มชุมชนคนรักป่าฯ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ตรงกับกลุ่มชุมชนคนรักป่าฯ ในบางส่วน เนื่องจากจะต้องใช้พื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวส่วนหนึ่งซึ่งอยู่ในฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งเจ้าหน้าที่อุทยานฯ มีความเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวจะเป็นช่องทางที่ให้นักท่องเที่ยวทำผิดกฎหมาย คือเก็บหาไม้หอม และลักลอบล่าสัตว์ป่าได้ง่ายขึ้น
2. อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงได้กำหนดให้เก็บค่าธรรมเนียมผู้ที่สมัครให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเป็นปีแรกในฤดูกาลท่องเที่ยวที่ผ่านมา (ค.ศ.-ธ.ค. 2545) โดยเก็บค่าธรรมเนียมลูกหาบคนละ 150 บาท และเก็บค่าธรรมเนียมรถยนต์รับจ้างเหมาคันละ 550 บาท ทำให้มีผู้มาสมัครให้บริการนักท่องเที่ยววันน้อยกว่าทุกปี เหตุการณ์กรณีนี้อาจมีความเกี่ยวข้องกับการรวมตัวของชาวบ้านเป็นชุมชนคนรักป่าฯ เพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นก็เป็นไปได้ เนื่องจากการท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นมีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่บุคคลหลายฝ่ายจะได้รับ

ในมุมมองของคณะผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากแนวคิดที่ยังคงขัดแย้งกันในบางส่วนในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่นนี้ อาจเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่พึงพอใจในผลประโยชน์ที่ได้รับของทุกฝ่าย ซึ่งแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงและฝ่ายชาวบ้าน ควรมีความจริงใจทั้งสองฝ่ายที่จะปรึกษาหารือร่วมกัน และหาแนวทางที่จะได้รับผลประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ร่วมกัน คือการร่วมมือกันรักษาทรัพยากรของท้องถิ่น อันเป็นผลประโยชน์ของส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างระหว่างกัน และช่วยขจัดปัญหาความขัดแย้งในท้องถิ่นให้หมดไปได้

4.3 การทดลองปฏิบัติการร่วม (Testing Implementation) โดยการทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวที่กำหนดขึ้นโดยชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน

4.3.1 โปรแกรมการท่องเที่ยว

ชุมชนคนรักป่าฯ ได้กำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวเอาไว้ 2 รูปแบบ คือ (ดูภาพเส้นทางท่องเที่ยวในภาคผนวกที่ 1 ประกอบ)

1. แบบไป-กลับ มีรายละเอียดการเดินทาง ดังนี้

เริ่มออกเดินทางจากแก่งบางระจันเวลา 9.00 น. เดินทางโดยการพายเรือถึงแก่งสอง แวะชมผีเสื้อ และแมงกะพรุนน้ำจืดที่แก่งสองประมาณ 30 นาที พายเรือออกจากแก่งสองต่อไปจนถึงแก่งสาม ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที รับประทานอาหารมื้อกลางวันที่แก่งสาม นั่งพักผ่อน เล่นน้ำ หรือศึกษาธรรมชาติตามอัชฌาศัย ล่องเรือกลับถึงแก่งบางระจันในเวลาบ่าย หรือเย็น

อัตราค่าบริการ (บริการอาหารกลางวัน) คนละ 300 บาท

อัตราค่าบริการ (ไม่มีอาหารกลางวัน) คนละ 200 บาท

2. แบบพักค้างคืน มีรายละเอียดการเดินทาง ดังนี้

เริ่มออกเดินทางจากแก่งบางระจัน (อย่างช้าที่สุดไม่เกิน 14.00 น.) เดินทางไปศึกษาธรรมชาติเลียบลำน้ำเข็ก ซึ่งอยู่ในฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เป็นระยะทางเดินเท้าประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งจะผ่านจุดที่น่าสนใจ คือ หินหลักเมือง หนองชะเม็ก และน้ำตกสงกรานต์ กางเต็นท์พักแรมที่จุดกางเต็นท์ชั่วคราวริมลำน้ำเข็กบริเวณแก่งสาม นอนพักค้างแรม 1 คืน วันรุ่งขึ้นตื่นรับธรรมชาติยามเช้า หลังจากรับประทานอาหารเช้าแบบท้องถิ่นด้วยฝีมือพ่อครัวชาวบ้านแล้ว ชมป่า ชมนก ชมผีเสื้อ เล่นน้ำ วาดรูป หรือพักผ่อนตามอัธยาศัย รับประทานอาหารกลางวันก่อนพายเรือล่องลำน้ำเข็ก ชมทิวทัศน์ป่าของสองฝั่งลำน้ำ ชมผีเสื้อหายากแห่งลำน้ำเข็ก กลับถึงแก่งบางระจันในเวลาบ่าย หรือเย็น

อัตราค่าบริการ (บริการอาหาร 4 มื้อ) คนละ 600 บาท (300 บาท / คน / วัน)

3. แบบพักค้างคืน (สำหรับผู้ที่ชอบการเดินทาง) มีรายละเอียดการเดินทาง ดังนี้

การเดินทางโปรแกรมนี้ คล้ายคลึงกับการเดินทางโปรแกรมที่ 2 เพียงแต่มีระยะทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติไกลกว่า ซึ่งสมควรจะต้องออกเดินทางจากแก่งบางระจันแต่เช้า (อย่างช้าที่สุดไม่เกิน 10.00 น.) มีระยะทางเดินเท้าเริ่มต้นจากแก่งบางระจัน จนถึงจุดพักกางเต็นท์ชั่วคราวประมาณ 10 กิโลเมตร โดยเพิ่มการเดินทาง คือ จากหนองชะเม็ก เดินต่อไปอีก 1 กิโลเมตร จะถึงทุ่งหญ้ากว้าง มีลักษณะเป็นเนินล้อมรอบด้วยป่าสน เรียกว่า “โคกหัวเหวน” จากโคกหัวเหวนเดินต่อไปอีก 1 กิโลเมตร จะพบทุ่งหญ้ากว้างมีสายน้ำไหลผ่านตลอดปี เรียกว่า “คลองด่านช้าง” จากคลองด่านช้าง เดินต่อไปอีกประมาณ 500 เมตร จะพบทุ่งหญ้าป่าสนที่กว้างใหญ่ เรียกว่า “โคกเครือเชียง” จุดนี้เป็นป่าสนล้อมรอบด้วยป่าดงดิบ มีต้นไม้จัดวางตัวอย่างเป็นระเบียบ สวยงาม และร่มรื่นมาก จากโคกเครือเชียง เดินต่อไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร จะพบป่าเนินเขาที่สวยงาม เรียกว่า “ปางพวงมาลัย” บริเวณนี้เคยเป็นหมู่บ้านเก่าของชาวเขาเผ่าม้ง จะพบเศษถ้วยชาม และกะละมังใบใหญ่ของชาวเผ่าม้ง ปางพวงมาลัยเป็นจุดสุดท้ายของเส้นทางเดินป่า จากนั้นจึงเดินเท้ากลับทางเก่าจนไปถึงหนองชะเม็กเช่นเดิม แล้วจึงเดินตัดลงสู่ลำน้ำเข็กถึงจุดกางเต็นท์ชั่วคราว นอนพักค้างแรม 1 คืน รุ่งเช้าจึงพายเรือล่องลำน้ำเข็ก ชมนก ชมป่า ชมผีเสื้อ กลับถึงแก่งบางระจันในเวลาบ่าย หรือเย็น

อัตราค่าบริการ (บริการอาหาร 4 มื้อ) คนละ 600 บาท (300 บาท / คน / วัน)

4.3.2 การทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยว

ชุมชนคนรักป่าฯ ได้ทำการทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก โดยความช่วยเหลือจากคณะผู้วิจัย เป็นผู้ประสานงานกับชมรมนักนิยมนธรรมชาติ กรุงเทพฯ เพื่อจัดทริปในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามการโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนคนรักป่าฯ ได้กำหนดขึ้น ในวันที่ 1-2 มิถุนายน 2545 โดยมีนักท่องเที่ยวจากชมรมนักนิยมนธรรมชาติ จำนวน 9 คน ซึ่งการทดสอบในครั้งนี้มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาค (สกว.ภาคเหนือ) เข้าร่วมสังเกตการณ์จำนวน 2 คน การทดสอบทริปครั้งนี้ได้เลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนในป่าริมลำน้ำเข็ก มีรายละเอียดของการท่องเที่ยวดังนี้

วันที่ 1 มิถุนายน 2545

- 02.00 น. – เดินทางถึงหมู่บ้านหนองแม่นา พักค้างคืนที่บ้านชาวบ้าน (บ้านของนายสมพงษ์ ดุ่มคำ)
- 09.00 น. – ฟังการบรรยายแนะนำหมู่บ้าน แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในโปรแกรมการเดินทาง และแนะนำชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทาดะวันจากชาวบ้าน ณ บริเวณร้านอาหารหน้าหมู่บ้าน (ภาพที่ 38)
- 10.00 น. – เริ่มออกเดินทางจากหมู่บ้านหนองแม่นา ไปแก่งบางระจัน โดยรถอีแต๋น (ภาพที่ 39)
- 10.30 น. – เริ่มเดินป่าศึกษาธรรมชาติเลียบลำน้ำเข็กในฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (ภาพที่ 40) ผ่านจุดที่น่าสนใจ คือ หินหลักเมือง (ภาพที่ 41) เวะชมทุ่งหญ้า และพรรณดอกไม้ที่หนองชะเม็ก (ภาพที่ 42) (พักรับประทานอาหารกลางวันที่หนองชะเม็ก) เดินตัดป่าสน และทุ่งเฟินพบร่องรอยการต่อสู้ทางประวัติศาสตร์ (ภาพที่ 43) และเขื่อนน้ำตกสงกรานต์
- 15.00 น. – ถึงที่พักกางเต็นท์ชั่วคราวริมลำน้ำเข็ก พักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติในบรรยากาศแบบ Camping สนทนาพูดคุยกับไกด์ชาวบ้านฉิมมิตร (ภาพที่ 44) และรับประทานอาหารเย็นในสไตล์บ้านป่าด้วยเมนูเห็ดป่านานาชาติ

วันที่ 2 มิถุนายน 2545

- 07.00 น. – ตื่นรับบรรยากาศสดชื่นยามเช้าของลำน้ำเข็ก (ภาพที่ 45) ศึกษาวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน คือ การดักปลา (ภาพที่ 46) รับประทานอาหารเช้าด้วยเมนูพิเศษ คือ ปลาปิ้งจากลำน้ำเข็ก (ภาพที่ 47) (ดูในภาพที่ 34 ประกอบ)
- 08.00 น. – พายเรือขึ้นไปชมความงามของแก่งสาม สัมผัสสภาพธรรมชาติที่น่ารื่นรมย์ ชมนก ชมผีเสื้อ และเล่นน้ำ (ภาพที่ 48 และ 49)
- 11.00 น. – พายเรือกลับมาที่จุดพักแรมกางเต็นท์ชั่วคราว เพื่อเก็บเต็นท์และดูแลรักษาสถานที่ให้เรียบร้อย (ภาพที่ 50) พร้อมทั้งรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. – พายเรือล่องลำน้ำเข็ก ชมนก ชมผีเสื้อ และชมทิวทัศน์ธรรมชาติอันรื่นรมย์ของลำน้ำเข็ก (ภาพที่ 51) (แวะศึกษาผีเสื้ออย่างใกล้ชิดที่แก่งสอง)
- 15.00 น. – พายเรือถึงแก่งบางระจัน ขึ้นฝั่งแล้วเดินทางกลับเข้าหมู่บ้านด้วยรถอีแต๋น
- 15.30 น. – ถึงบ้านพักชาวบ้าน (บ้านของนายสมพงษ์ ดุ่มคำ) อาบน้ำ หรือทำธุระส่วนตัว
- 16.30 น. – เดินทางออกจากหมู่บ้านหนองแม่นา และถึงกรุงเทพฯ โดยสวัสดิภาพ

ภาพที่ 38 บอร์ดแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณแก่งบางระจัน และแนะนำชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-
ทานตะวัน ซึ่งชาวบ้านบรรยายให้นักท่องเที่ยวจากชมรมนักนิยมธรรมชาติฟัง เพื่อเป็นการเตรียม
ตัวก่อนการเดินทาง

ภาพที่ 39 ลักษณะของ “รถอีแต็ก” ซึ่งชาวบ้านใช้เป็นพาหนะพานักท่องเที่ยวไปสู่แก่งบางระจัน

ภาพที่ 40 เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และลักษณะของป่าดงดิบ

ภาพที่ 41 “หินหลักเมือง” เป็นหินก้อนใหญ่ก้อนเดียวกลางป่า ซึ่งบริเวณใกล้เคียงไม่มีก้อนหินอยู่เลย อยู่ริมเส้นทางเดินป่าฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง หินหลักเมืองเป็นสิ่งที่ชาวบ้านมีความเชื่อศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 42 นักท่องเที่ยวชมรมนักเรียนธรรมชาติ กำลังศึกษาธรรมชาติบริเวณหนองชะเม็ก

ภาพที่ 43 ป่าสน และทุ่งเฟิน ดันไม้บริเวณนี้จะพบรอยกระต่ายซึ่งเป็นร่องรอยที่หลงเหลือจากการต่อสู้ในยุทธภูมิเขาค้อ การเดินป่าในจุดนี้เป็นการเดินลงจากเนินเขาลงสู่ลำน้ำแจ็ก

ภาพที่ 44 "จุดกางเต็นท์ชั่วคราว" ริมลำน้ำเจ๊ก และบรรยากาศ Camping กลางป่า

ภาพที่ 45 บรรยากาศยามเช้าริมลำน้ำเจ๊ก (ถ่ายภาพบริเวณจุดพักแรมกางเต็นท์ชั่วคราว)

ภาพที่ 46 ชาวบ้านกำลังลงช่วยดักปลาในลำน้ำเข็ก

ภาพที่ 47 อาหารเข็กกลางป่า

ภาพที่ 48 นักท่องเที่ยวพายเรือจากจุดกางเต็นท์ชั่วคราวไปที่แก่งสาม ซึ่งมีสภาพธรรมชาติที่น่ารื่นรมย์ ที่แก่งสามมีสภาพเป็นแก่งน้ำ และธารน้ำตกขนาดเล็ก ซึ่งน้ำไหลไม่แรงมาก สามารถเล่นน้ำได้

ภาพที่ 49 นักท่องเที่ยวเพลิดเพลินกับการว่ายน้ำ และเล่นน้ำที่แก่งสาม

ภาพที่ 50 ไกด์ชาวบ้านกำลังเก็บขยะ และดูแลความสะอาดบริเวณจุดกางเต็นท์ชั่วคราว การรักษาความสะอาดเป็นกฎระเบียบข้อหนึ่งของชุมชนคนรักป่าฯ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภาพที่ 51 นักท่องเที่ยวชมรมนักนิยมธรรมชาติ กำลังศึกษาธรรมชาติของลำน้ำเข็ก ขณะพายเรือกลับสู่แก่งบางระจัน

4.3.3 ผลการทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยว (ร่วมวิเคราะห์โดยสมาชิกชมรมนักนิยมธรรมชาติ)

สิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจจากการท่องเที่ยวในครั้งนี้

1. โปรแกรมการท่องเที่ยวมีความกระชับ ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป เหมาะสมกับการเดินทางมาพักผ่อนในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เช่น ช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ได้ เส้นทางการเดินทางป่าศึกษาธรรมชาติไม่ไกลจนเกินไป และไม่ยากลำบากมากนัก ซึ่งเหมาะสมกับผู้เริ่มต้น หรือผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับการเดินป่า หรือเที่ยวป่าก็สามารถมาเที่ยวได้
2. โปรแกรมการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมได้หลากหลาย ทำให้การเดินทางไม่น่าเบื่อ ซึ่งสามารถเลือกทำกิจกรรมได้ครบถ้วนในช่วงระยะเวลาสั้นๆ การเดินทางมีหลายรูปแบบ คือ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การพายเรือล่องลำน้ำ และการนั่งรถอีแต๊กของชาวบ้าน ในระหว่างการท่องเที่ยวก็สามารถเลือกทำกิจกรรมในระหว่างการเดินทางได้มากมาย เช่น การดูนก ดูผีเสื้อ ดูพรรณไม้ ถ่ายรูป วาดภาพ แคมป์ปิ้ง พายเรือ ว่ายน้ำ รวมทั้งได้รับความรู้ทางประวัติศาสตร์ไปในตัวด้วย
3. การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ ได้สัมผัสและได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และแปลกใหม่สำหรับคนเมือง เช่น การได้รับความรู้ท้องถิ่นจากชาวบ้าน ก็เป็นประสบการณ์ที่ดีของคนเมือง รวมทั้งบุคลิกลักษณะที่ดูเป็นธรรมชาติของชาวบ้าน ก็ช่วยทำให้บรรยากาศการเดินทางเต็มไปด้วยความเป็นมิตร และดูน่าประทับใจ ซึ่งเป็นการลดช่องว่างระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน
4. ไกด์ชาวบ้านบางคน มีบุคลิกที่สามารถพัฒนาเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้อย่างดี ซึ่งมีความสามารถที่จะช่วยสร้างบรรยากาศที่สนุกสนาน ผ่อนคลายให้กับนักท่องเที่ยวได้ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นองค์ความรู้ของท้องถิ่น เช่น ไกด์ชาวบ้านร้องเพลงเกี่ยวกับธรรมชาติของท้องถิ่นซึ่งแต่งขึ้นเอง การเล่นตลกกลอนสดกัน เป็นสิ่งที่น่าชื่นชมซึ่งสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นคนต่างถิ่นได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข

1. การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ควรเดินรอกันไม่ให้แตกเป็นกลุ่มๆ ควรมีไกด์ชาวบ้านเดินคั่นกลาง และปิดท้ายเพื่อควบคุมการเดินทางไม่ให้วันช่วงมาก เพื่อจะดูแลความปลอดภัยของทุกคนได้ทั่วถึง
2. ไกด์ชาวบ้านยังขาดทักษะในการสื่อสารที่จะชี้ชวนให้นักท่องเที่ยวสนใจได้ ซึ่งการสื่อสารมิได้หมายความว่าต้องพูดเก่ง แต่จะต้องชี้ชวนได้ในสิ่งที่คาดว่าคนต่างถิ่นจะสนใจ โดยไม่คิดว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งธรรมดาซึ่งตนเห็นจนคุ้นเคยแล้ว ในระหว่างทางเดินป่าพบสิ่งที่ดูเหมือนเล็กน้อย แต่น่าสนใจหลายอย่าง ยกตัวอย่างเช่น

เฟินก้านดำสีชมพู มีลักษณะการแตกใบเป็นรูปดาวห้าแฉก และมีก้านใบเหมือนพลาสติก หรือกัลปังหา เฟินชนิดนี้เป็นชนิดที่พบเห็นได้ไม่มากนักในป่า ในมุมมองนักท่องเที่ยว สิ่งเล็กๆ ในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจ ไกด์ชาวบ้านอาจจะชี้ชวนให้นักท่องเที่ยวเห็นว่าพรรณไม้ในป่ามีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ซึ่งเฟินก้านดำสีชมพูที่เห็นนี้ ในเดือนต่อไปก็จะไม่ได้พบเห็นแล้ว ในกรณีอื่นๆ ก็เช่นกัน ไกด์ชาวบ้านควรชี้ชวนให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักพืชพันธุ์ไม้ พืช

สมุนไพร ผักป่าต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพให้มากขึ้น และชัดเจนกว่านี้ ซึ่งล้วนแต่เป็นความรู้ใหม่ที่คนต่างถิ่นสนใจ

อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของไกด์ชาวบ้านก็คือ พวกเขาไม่มีความรู้ ซึ่งเป็นความรู้ท้องถิ่นตามที่พวกเขาทำมาหากินอยู่ แต่อาจจะไม่มีความรู้ในเรื่องที่นักท่องเที่ยวสนใจก็ได้ แต่นักท่องเที่ยวก็จะได้ความรู้ในแง่มุมที่ชาวบ้านมีความคุ้นเคย และมีชีวิตความเป็นอยู่เกี่ยวข้องกับป่าอย่างไร?

3. ไกด์ชาวบ้านต้องหาจุดเด่น (High light) ในแต่ละจุดของเส้นทางให้ได้ ซึ่งเป็นจุดที่จะถ่ายทอดเรื่องราวของท้องถิ่นที่น่าสนใจได้ การผูกเรื่องราวจะต้องมีความสอดคล้องกับเส้นทางที่จะเดินผ่านไป ยกตัวอย่างเช่น

“หนองชะเม็ก” เป็นจุดที่เป็นทุ่งหญ้า ทุ่งดอกไม้อล้อมรอบด้วยป่าสน ซึ่งมีได้มีแต่ความสวยงามแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีเรื่องราวที่สามารถสื่อได้ เช่น จุดนี้ถือเป็น “หัวใจ” ของชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในอดีต เนื่องจากเป็นแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงผู้คนเพื่อการต่อสู้ที่นั่น ดังนั้นจึงมีโรงพยาบาลแฝงอยู่ตามสมุทพุ่มไม้แถวนี้ด้วย ซึ่งเมื่อเดินป่าตัดลงสู่ลำน้ำเข็ก ก็จะเห็นต้นไม้มที่มีร่องรอยของกระสุนปืน ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวมองเห็นภาพของเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี ซึ่งประสบการณ์จากการทดสอบการท่องเที่ยวในครั้งนี้ พบว่าชาวบ้านมีความรู้มาก แต่ยังไม่สามารถสื่อ และผูกออกมาเป็นเรื่องราวต่อเนื่องที่น่าสนใจ และยังสามารถสื่อได้ไม่ผิดเพี้ยน

5. การให้ข้อมูลหรือความรู้ก่อนการเดินทางท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ดี และจำเป็น เพื่อเป็นการเตรียมตัวนักท่องเที่ยวว่าจะต้องเจออะไรในระหว่างการเดินทางในลักษณะใดบ้าง? แต่ก็ต้องระมัดระวัง ไม่ควรให้ข้อมูลที่เป็นการสร้างความคาดหวังให้กับนักท่องเที่ยวมากนัก

6. การท่องเที่ยวในโปรแกรมนี้ มีการพายเรือล่องลำน้ำ การใส่เสื้อชูชีพเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว แต่ไกด์ชาวบ้านก็ควรถามนักท่องเที่ยวให้ทราบว่ามีคนว่ายน้ำไม่เป็น? ผู้ว่ายน้ำไม่เป็น? เพื่อจะได้ดูแลความปลอดภัยเป็นพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวที่ว่ายน้ำไม่เป็น

7. นักท่องเที่ยวที่ทดสอบการท่องเที่ยวในครั้งนี้ เป็นสมาชิกของชมรมนักนิยมนธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับการท่องเที่ยวธรรมชาติแบบเรียบง่าย และไม่มีพิธีรีตรองมากนัก โดยมีลักษณะท่องเที่ยวพักผ่อนแบบศึกษาธรรมชาติไปในตัว ซึ่งสามารถปรับตัวได้กับโปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะนี้เป็นอย่างดี จึงเป็นข้อควรคำนึงถึงนักท่องเที่ยวในกลุ่มที่มีรสนิยมการท่องเที่ยวธรรมชาติแบบอื่นๆ ซึ่งแตกต่างไปจากนี้ว่าจะสามารถปรับตัวเข้ากับการท่องเที่ยวในโปรแกรมนี้ได้หรือไม่? ซึ่งทางชมรมคนรักป่าฯ ควรมีการปรับปรุงโปรแกรมต่อไป เพื่อให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม โดยจะต้องรักษาจุดยืนของการท่องเที่ยวตามเป้าหมายของชมรมคนรักป่าฯ คือ การท่องเที่ยวอย่างดูแลรักษาธรรมชาติเป็นหลัก

8. การตั้งแคมป์พักแรม เมื่อพิจารณาถึงการท่องเที่ยวในระยะยาวแล้ว ไม่ควรใช้พื้นที่เดิมเกินไปนัก เนื่องจากจุดที่กางเต็นท์พักแรม เป็นจุดที่ไม่ห่างไกลจากหมู่บ้านของชาวบ้านมากนัก สามารถเดินทางขนส่งได้ง่ายโดยทางเรือ ทั้งนี้เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติเอาไว้ให้คงเดิมมากที่สุด

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สรุปวัตถุประสงค์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ และความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และศึกษาถึงรูปแบบที่เหมาะสมในการบริหาร และจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นที่จะรวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นให้เป็นระบบ เพื่อให้ง่ายต่อการจัดการและการนำมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งเพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนเอง และเพื่อใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

5.1.2 สรุปกิจกรรม และวิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการหลัก 3 วิธีการคือ ข้อมูลทุติยภูมิซึ่งได้มีการรวบรวมไว้แล้ว, ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตโดยตรง และข้อมูลที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มากที่สุดจากการศึกษานี้ ข้อมูลที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ การสำรวจทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ในท้องถิ่น การทำแผนที่หมู่บ้านอย่างมีส่วนร่วม การทำปฏิทินกิจกรรมพื้นบ้าน การประชุมฝึกอบรม และการอภิปรายกลุ่มย่อย รวมทั้งการทดลองปฏิบัติการร่วม (Testing Implementation) ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ดังที่กล่าวมานี้ได้นำไปสู่การรวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ และแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่น

5.1.3 สรุปผล และองค์ประกอบหลักๆ ตามผลการวิจัย

สภาพปัญหาของท้องถิ่น

จากการจัดการประชุมเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา ถึงสภาพปัญหาของหมู่บ้าน พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ซึ่งมีรายได้หลักต่อครัวเรือนค่อนข้างน้อย ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายภายในครอบครัว ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงหารายได้เสริมโดยการมีอาชีพให้บริการ แก่นักท่องเที่ยวที่มาขึ้นทุ่งโนนสน โดยการเป็นลูกหาบ และขับรถรับจ้างเหมาในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวของทุกปี ซึ่งรายได้เสริมที่ได้นี้เป็นไปในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพียง 2 เดือนต่อปี ซึ่งยังมีใช้การได้รายได้ที่ยั่งยืน ดังนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยังประสบกับปัญหาความยากจนอยู่ ซึ่งปัญหาความยากจนนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ส่งผลกระทบไปถึงการเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ที่สำคัญก็คือ ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นนั่นเอง

องค์ความรู้ท้องถิ่น

การรวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นจากการศึกษานี้ ได้องค์ความรู้หลักๆ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ และด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในด้านประวัติศาสตร์พบว่าหมู่บ้านทานตะวันเป็นราชธานี และหมู่บ้านหนองแม่นาเป็นทหารผ่านศึกในยุทธภูมิเขาค้อ ซึ่งได้รับประสบการณ์จากการสู้รบในครั้งนั้นใน

บริเวณอำเภอเขาค้อ และในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเป็นอย่างดี ส่วนด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทีมนักวิจัยท้องถิ่น (ชาวบ้าน) ได้สำรวจทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ในท้องถิ่น คือ พันธุ์ไม้ นก ผีเสื้อ และสัตว์น้ำ โดยได้รวบรวมชื่อท้องถิ่นเอาไว้ด้วย การสำรวจในครั้งนั้นได้ค้นพบสัตว์ที่น่าสนใจซึ่งพบเห็นได้ยาก และเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหลายชนิด เช่น แมงกะพรุนน้ำจืด ผีเสื้อเหลือหนามแคว้นฉาน และผีเสื้อจันทร์ตา เป็นต้น ในการสำรวจพันธุ์ไม้ได้รวบรวมประโยชน์ของพันธุ์ไม้แต่ละชนิดเอาไว้ในแง่ของการเป็นพืชสมุนไพร และพืชผักพื้นบ้าน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีค่ามาก ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลดังกล่าวไว้อย่างเป็นระบบ และมีความละเอียดพอสมควร

การจัดตั้งองค์กรชุมชนท้องถิ่น

กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกันในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้นำไปสู่การจัดตั้ง “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนท้องถิ่นที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกหมู่บ้านทานตะวัน และสมาชิกหมู่บ้านหนองแม่นาอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมายขององค์กรเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่น คือ บริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และแก่งบางระจัน ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ไขสภาพปัญหาในท้องถิ่นดังที่ได้กล่าวมาแล้วให้หมดไป หรือให้เหลือน้อยลงที่สุด ซึ่งจะต้องมีการวางแผน ดำเนินกิจกรรม และพัฒนาเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้นต่อไป

การทดลองปฏิบัติการร่วม (Testing Implementation)

ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน ได้มีการประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดกฎระเบียบของกลุ่ม และได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น รวมทั้งได้ร่วมกันกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นด้วย ซึ่งชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน ได้ทำการทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวที่กำหนดขึ้น โดยความช่วยเหลือของคณะผู้วิจัย เป็นผู้ประสานงานกับชมรมนกกินยมธรรมชาติ กรุงเทพฯ จัดหานักท่องเที่ยวซึ่งเป็นสมาชิกของชมรมฯ เข้าร่วมทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวในครั้งนี้ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการทดสอบ พบว่า นักท่องเที่ยวจากชมรมนกกินยมธรรมชาติได้รับความประทับใจ และความพึงพอใจในการท่องเที่ยวมากพอสมควร เนื่องจากมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งการเดินป่า การพายเรือ และการ Camping ซึ่งสามารถศึกษาธรรมชาติต่างๆ คือ ศึกษาพันธุ์ไม้ นก ผีเสื้อ และสัตว์น้ำ รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนไปในตัวได้อย่างดี ถึงแม้ว่าจะต้องปรับปรุงแก้ไขบ้างในส่วนของการสื่อสารของไกด์ชาวบ้านก็ตาม ที่สำคัญมากที่สุดก็คือ ผลของการทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวดังกล่าว ซึ่งเป็นการทดลองปฏิบัติการร่วมนั้น สามารถพิสูจน์ได้ว่าชาวบ้าน ภายใต้การวางแผนจัดการของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน สามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นด้วยตัวเองได้

5.1.4 สรุปบทเรียนสำคัญๆ ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่าชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านหนองแม่นา และหมู่บ้านทานตะวัน มีศักยภาพ และมีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่น เนื่องจากชาวบ้านมีความกระตือรือร้นที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในการศึกษาวิจัยเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็น

การประชุมชาวบ้าน การช่วยกันสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ และที่สำคัญที่สุดคือ การรวมกลุ่มกันเป็น “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่น ซึ่งศักยภาพ และความพร้อมดังกล่าวเกิดขึ้นจากความเข้าใจสภาพปัญหาของท้องถิ่น ความเข้าใจในความรู้ ความสามารถของตนเอง และความต้องการที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น

แต่ศักยภาพ และความพร้อมของชุมชนจะมากหรือน้อยเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งก็ได้รับอิทธิพลจากคณะผู้วิจัยมีส่วนช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในชาวบ้านด้วย เมื่อคณะผู้วิจัยได้ทำงานร่วมกับชาวบ้าน ก็เท่ากับเป็นการสร้างบรรยากาศของการยอมรับซึ่งกันและกัน และเมื่อเปิดใจยอมรับกัน และไว้วางใจซึ่งกันและกัน ก็จะเป็นประจักษ์ไปสู่การช่วยกันแก้ไขปัญหาในอดีต เพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่าในอนาคตได้

2. การสร้าง “ทีมนักวิจัยท้องถิ่น” เพื่อสำรวจทรัพยากรธรรมชาติในด้านต่างๆ เพื่อรวบรวมเป็น “องค์ความรู้ท้องถิ่น” มีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในตนเอง และภาคภูมิใจในทรัพยากรของท้องถิ่นที่ตนมีอยู่ ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หรือการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นที่เหมาะสม และชัดเจนขึ้นได้

3. ผู้นำชาวบ้านที่เข้มแข็ง และเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนาชุมชน และช่วยแก้ปัญหาภายในท้องถิ่นให้ดีขึ้นได้ แม้ว่าจะมี หรือไม่มีองค์กรท้องถิ่นใดใดเกิดขึ้นก็ตาม แต่เมื่อองค์กรท้องถิ่นเกิดขึ้นแล้ว ผู้นำที่เข้มแข็ง มีบารมีที่เป็นจุดศูนย์รวมของชาวบ้าน และเป็นที่ยอมรับของชุมชนก็ยังมีมีความสำคัญในฐานะที่เป็นรากฐานที่เป็นรากฐานที่สำคัญ

สำหรับในกรณีของหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นา ซึ่งรวมกลุ่มกันเป็น “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” เป็นตัวอย่างขององค์กรชุมชนที่มีผู้นำซึ่งมีลักษณะของผู้นำโดยธรรมชาติหลายคน โดยมีประธานกลุ่มเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านทุกคน จึงทำให้เกิดผลด้านบวกคือกลุ่มมีความสามัคคี และมีความแข็งขันที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มร่วมกัน

4. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชาวบ้าน ซึ่งจะต้องมีการขจัดความขัดแย้งระหว่างกันให้หมดไป และมีการผสมผสานผลประโยชน์ร่วมกันอย่างลงตัว โดยไม่กระทบกระเทือนต่อทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติของประเทศ ควรมีการปรับเปลี่ยนบทบาท และนโยบายที่จะยอมรับการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากขึ้น โดยใช้ชาวบ้านท้องถิ่นเป็นแนวร่วมที่จะช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชาติให้ประสบผลสำเร็จได้

สำหรับกรณีศึกษา นี้ พบว่าการมีส่วนร่วมของโรงเรียน (โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา)) ในการศึกษาและสำรวจทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับชาวบ้าน มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านมีความกระตือรือร้น และเห็นความสำคัญในทรัพยากรท้องถิ่นของตนมากขึ้น ในขณะที่โรงเรียนในท้องถิ่นก็จะเป็นอีกแนวร่วมหนึ่งที่จะช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น หรือแม้แต่ช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่นได้

5. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ถือเป็นตัวอย่างหนึ่งที่บ่งชี้ได้ว่า “ความยากจน” หรือ “ความขาดแคลนรายได้” ของชาวบ้าน เป็นปัญหาที่รากฐานของปัญหาทั้งปวง การดิ้นรนของชาวบ้านเพื่อให้มีรายได้

เพิ่มมากขึ้น โดยมีกฎหมายเป็นข้อจำกัด และการมีจิตสำนึกที่ฝังลึกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นฝ่ายที่มีอำนาจเหนือ ซึ่งมักจะเป็นปฏิปักษ์กับชาวบ้านเสมอ จะเป็นตัวบีบคั้นและตัวเร่งอย่างดีที่ทำให้ชาวบ้านลักลอบกระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมายได้ง่ายขึ้น และมากขึ้น ซึ่งจุดมุ่งหมายของการลักลอบกระทำความผิดกฎหมาย เช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า หรือการเก็บหาของป่าที่ต้องห้าม ก็เพียงเพื่อที่จะได้มีรายได้เพิ่มขึ้นมาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของตนเอง

และหากความบีบคั้นในใจชาวบ้านถูกขจัดออกไป โดยรัฐมีความเชื่อมั่น หาทางสร้างแนวร่วม และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และมีส่วนได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมจากการดูแลรักษานั้น โดยรัฐเข้ามาส่งเสริม ควบคุม ดูแลให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้ถูกต้อง จนชาวบ้านสามารถมีรายได้อย่างยั่งยืน ก็จะช่วยแก้ปัญหาให้การลักลอบกระทำความผิดกฎหมายของชาวบ้านลดน้อยลง จนถึงจุดที่ว่าชาวบ้านไม่จำเป็นต้องทำผิดกฎหมายอีกต่อไป ซึ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น ก็จะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยลดความกดดัน และช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้

5.1.5 สรุปอธิบายวิธีการหาตัววัดความสำเร็จ

ความสำเร็จของการศึกษาวิจัยที่ได้รับผลน่าพึงพอใจ

- ตัวชี้วัด - มีชาวบ้านให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมในการศึกษาวิจัยจำนวนมาก เช่น การเข้าร่วมประชุมอย่างกระตือรือร้น และกล้าแสดงออก และการมีทีมนักวิจัยท้องถิ่นร่วมสำรวจทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
- ทีมนักวิจัยท้องถิ่น (ชาวบ้าน) ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี และต่อเนื่อง แม้แต่ในช่วงเวลาที่คณะผู้วิจัยมีได้ลงพื้นที่ ก็สามารถปฏิบัติงานได้เสร็จตามที่กำหนดไว้
 - ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยบางประการ เป็นข้อมูลเชิงลึก ซึ่งโดยปกติไม่สมควรพูดให้คนทั่วไปทราบ เช่น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดกฎหมายทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลที่บ่งชี้ชัดถึงรากฐานของปัญหาซึ่งบ่งชี้ได้ว่าชาวบ้านให้ความสนใจและแก่คณะผู้วิจัย จึงสามารถทราบข้อมูลบางประการที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

ศักยภาพของชุมชน

- ตัวชี้วัด - การตั้งทีม “นักวิจัยท้องถิ่น” เพื่อสำรวจทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น
- การรวบรวม “องค์ความรู้ท้องถิ่น” โดยชาวบ้านได้อย่างเป็นระบบ
 - การปฏิบัติงานตามโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านกำหนดขึ้นเองจนเป็นที่พึงพอใจในของนักท่องเที่ยว

ความพร้อมของชุมชน

- ตัวชี้วัด - การจัดตั้ง “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” ซึ่งเป็นองค์กรท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่น
- การกำหนดกฎระเบียบด้านต่างๆ ของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน

- มีกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น
- มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ได้วางไว้ เช่น การเก็บขยะ และการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น

5.2 ปัญหาอุปสรรค

5.2.1 ระดับบุคคล หรือกลุ่มบุคคล

1. จากการศึกษาปัญหาภายในพื้นที่ศึกษาวิจัยพบว่ามีปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าของชาวบ้านรายหนึ่งอย่างเปิดเผย ซึ่งเป็นชาวบ้านที่ได้รับการส่งเสริมหนุนหลังจากผู้ที่มีอิทธิพลมีอำนาจในพื้นที่ โดยเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็ไม่สามารถที่จะหยุดยั้งการกระทำดังกล่าวได้ ปัญหานี้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นอย่างมาก และทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่ไว้วางใจในเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะผลของการทำลายป่าดังกล่าวกระทบกระเทือนต่อพื้นที่ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวบริเวณแก่งบางระจัน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นโดยตรง

ปัญหานี้ นับเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านรวมตัวตั้งกลุ่มเป็น “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” ซึ่งได้สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้านกลุ่มที่ทำลายป่าเช่นกัน ปัญหานี้ยังคงมีอยู่ภายในพื้นที่ และยังไม่ได้รับการแก้ไข

2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่าความเข้าใจของคำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ในคนกลุ่มต่างๆ มีหลายระดับ โดยมีน้อยคนที่จะมองลึกลงไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งปัญหาจุดนี้เป็นจุดสำคัญที่สุดที่คณะผู้วิจัยได้ใช้ความพยายามในการทำความเข้าใจจากชาวบ้าน เนื่องจากมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่มีความเข้าใจเบื้องต้นว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” จะช่วยสร้างรายได้เสริมให้กับคนเป็นกอบเป็นกำ หรือได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในเชิงวัตถุ

แม้จะทำความเข้าใจกับชาวบ้านได้แล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาในการสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มคนซึ่งเป็นภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) การวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นนี้ได้รับความสนับสนุนในหลักการจาก อบต. เป็นอย่างดี เช่น ได้รับอนุมัติงบประมาณมาพัฒนาทางเข้าแก่งบางระจันให้สะดวกยิ่งขึ้น แต่ก็ยังมีความเข้าใจไม่ตรงกันบางประการ เช่น อบต. มีแนวความคิดที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเชิงพาณิชย์ มากกว่าที่จะพัฒนาระบบการจัดการให้มีความยั่งยืนอย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเสียผลประโยชน์ได้ง่าย

ปัญหาในจุดนี้ถือเป็นภารกิจอย่างหนึ่งที่สมควรมีการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน โดยเฉพาะ อบต. ถือว่าเป็นองค์กรหนึ่งในชุมชนที่จะต้องเข้ามารับรู้สภาพปัญหา รับรู้ความเป็นไปของท้องถิ่น และจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และบริหารจัดการการท่องเที่ยวของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของโครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษยกับสิ่งแวดล้อม และสถาบันดำรงราชานุภาพ, 2541)

5.2.2 ระดับชุมชน

ชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันเป็น “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน” ส่วนใหญ่ก็มีความคาดหวังว่าการรวมกลุ่มเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของท้องถิ่นนี้จะเป็นหนทางที่ชาวบ้านจะได้รายได้ อย่างยั่งยืน และได้เห็นรายได้เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นทางออกหนึ่งที่จะได้รายได้มาอย่างถูกต้อง และหวังว่าจะได้รับการยอมรับจากรัฐ

แต่การส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นโดยชาวบ้านก็ยังมีขีดจำกัดมาก คือชาวบ้านสามารถทำได้ในส่วนของการจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ แต่ไม่สามารถเข้าถึงการจัดการด้านการตลาดด้วยตนเองได้ ไม่สามารถที่จะจัดหานักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในจุดที่ชาวบ้านบริหารจัดการได้ และไม่สามารถใช้กลวิธีเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มที่เน้นการศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ธรรมชาติที่สอดคล้องเหมาะสมกับรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เข้ามาที่จุดท่องเที่ยวได้ ทำให้รายได้ที่ชาวบ้านได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยัง น้อยมาก หรือบางช่วงเวลาไม่มีรายได้เลย เพราะนักท่องเที่ยวไม่เข้ามาในพื้นที่ ปัญหาดังกล่าวนี้อาจมีผลให้ชาวบ้านเกิดความท้อแท้ใจ และหมดความหวังที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นอย่างจริงจังในท้องถิ่น ของตนได้ ซึ่งจุดนี้เป็นจุดที่ควรระวัง เพราะความหมดหวังของชาวบ้านอาจนำไปสู่การหันไปทำผิดกฎหมาย ทำลายทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอีกก็ได้

5.2.3 ระดับนโยบาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้พบจุดที่เป็นปัญหาสำคัญคือ การเกิดช่องว่างระหว่างกันของเจ้าหน้าที่ อุทยานฯและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และชาวบ้าน ทั้งสองฝ่ายมีความระแวง และไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยพบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐยังคงมีความคุ้นเคยกับการทำงานโดยอาศัยตัวบทกฎหมายเป็นบรรทัดฐาน โดยปราศจากการเชื่อมโยงมิติระหว่างทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชน ชาวบ้านจึงเป็นฝ่ายที่ถูกรัฐควบคุมโดยไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่นอย่างที่เราควรจะเป็นได้ ในขณะที่ฝ่ายชาวบ้านกลับเป็นฝ่ายที่ต้องการและเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น แต่มักถูกปิดกั้นและไม่ได้รับโอกาสจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมากนัก เนื่องจากถูกมองว่าจะเข้ามาทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติได้ง่ายขึ้น ดังนั้นจุดยืนของทั้งสองฝ่ายจึงยังคงเป็นเส้นขนานที่ไม่สามารถมาบรรจบกัน ได้ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น วิถีชีวิตชุมชนล่มสลาย และเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องเหน็ดเหนื่อยกับการทำงานด้านการปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าต่อไปอย่างไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งจากหลายๆ กรณีศึกษาในอดีตของโครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ปัญหานี้มีความสอดคล้องกัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 การร่วมมือกันระหว่างภาคี และการจัดการแบ่งภารกิจ

จะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มแข็ง และกำหนดภารกิจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ชัดเจนว่าหน่วยงานใดจะรับผิดชอบในการดำเนินงานด้านใด เช่น

- การดูแลความเรียบร้อยในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ
- การดูแลด้านสาธารณูปโภคที่จำเป็น และความสะดวกในการเข้าถึง เป็นหน้าที่ของ อบต.
- การจัดการการท่องเที่ยว การให้บริการ และการดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว เป็นหน้าที่ขององค์กรชุมชนท้องถิ่น (ในที่นี้หมายถึงชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน)
- การสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน เป็นหน้าที่ขององค์กรชุมชนท้องถิ่น ร่วมกับพัฒนากรตำบล หรือพัฒนากรอำเภอ
- การพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในการให้บริการการท่องเที่ยว เป็นหน้าที่ของหน่วยงานการศึกษาในท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชนในท้องถิ่น หรือหน่วยงานในระดับใหญ่ขึ้นไป เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) หรือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ภาค) เป็นต้น
- การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และการตลาด เป็นหน้าที่ของ อบต. ร่วมกับชมรมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น อำเภอ หรือหน่วยงานในระดับใหญ่ขึ้นไป เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น

5.3.2 การจัดสรรผลประโยชน์

จะต้องมีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมในแต่ละส่วนที่เกี่ยวข้อง และเนื่องจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดชิดแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และมีพื้นที่บางส่วนอยู่ในฝั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในพื้นที่จุดนี้สมควรเสียค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานแห่งชาติให้ถูกต้อง ทำให้อุทยานฯ ได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งอาจมีผลลด หรือขจัดความขัดแย้งระหว่างกันของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ กับชาวบ้านลงได้

ในระยะยาว หากการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่จุดนี้มีมากขึ้น อบต. ก็ควรเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการมากขึ้นและเข้ามามีส่วนได้รับผลประโยชน์ โดยจัดเก็บผลประโยชน์จากสาธารณูปโภคที่ อบต. จัดทำขึ้น เช่น การบริการสุขา ที่จอดรถ และร้านค้า เป็นต้น ทั้งนี้จะต้องมีการควบคุมให้การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวเป็นไปอย่างไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และไม่กระทบกระเทือนต่อแหล่งท่องเที่ยวของพื้นที่

5.3.3 การพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านโดยการจัดฝึกอบรมภาคีท้องถิ่น

การพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่สมควรทำให้เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นจุดเบื้องต้นที่พิสูจน์ได้ว่าชาวบ้านมีความสามารถที่จะจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นของตนได้อย่างแน่นอน แต่ก็ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มขึ้น

โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาทักษะการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว และดึงความรู้ความสามารถของคนออกมาใช้ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่และเหมาะสม ดังนั้นจึงควรมีการจัดฝึกอบรมชาวบ้านในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ดี ซึ่งตัวชาวบ้านท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะที่เป็นธรรมชาติ มีเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างถิ่นสนใจอยู่แล้ว เพียงแต่ชาวบ้านจะต้องเรียนรู้ในเรื่องการสื่อสาร และการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าใจได้ ซึ่งจะช่วยให้แก่นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจจากการท่องเที่ยวมากขึ้น

5.3.4 การศึกษาดูงาน และการสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง

ควรให้ชาวบ้านได้รับความรู้ และประสบการณ์เพิ่มขึ้นโดยการนำพาไปดูงานในต่างพื้นที่ซึ่งมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่นโดยชาวบ้านเหมือนกัน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในแนวทางที่ทำ และเป็นการเพิ่มบทเรียนให้กับชาวบ้านนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในท้องถิ่นของตนต่อไป อีกทั้งยังเป็นการสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชน ทำให้ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวันมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

5.3.5 การส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์ และการตลาด

การทำให้แหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว จนสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวในพื้นที่ได้เป็นสิ่งที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้เกิดขึ้น ซึ่งชาวบ้านยังมีขีดจำกัดในตัวเองมากที่จะทำให้งานด้านดังกล่าวเกิดเป็นจริงเป็นจังขึ้นมาได้

ขีดจำกัดของชาวบ้านเหล่านี้ สมควรที่หน่วยงานภายนอกจะต้องเข้ามาช่วยเหลือ และส่งเสริม ในมุมมองของผู้วิจัยเห็นว่าการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอกทราบเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งก็ได้ช่วยเหลือชาวบ้านโดยการอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ โดยได้เขียนบทความเผยแพร่การรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่จุดนี้โดยชาวบ้านเอง ในอนุสาร อ.ส.ท. Young Traveller ฉบับที่ 10 เดือนมิถุนายน 2545 (ภาคผนวกที่ 11) ซึ่งก็ยังไม่ประสบผลที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่นี้มากนัก ดังนั้นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์จึงควรมีรูปแบบอื่นๆ หรือใช้สื่อประเภทอื่นๆร่วมด้วย และควรเน้นการประชาสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นซึ่งควรทำอย่างต่อเนื่อง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่บริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และแก่งบางระจันซึ่งจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชาวบ้านนี้ มีจุดเด่นที่สามารถทำกิจกรรมได้อย่างหลากหลายรูปแบบ มีทรัพยากรธรรมชาติหายากซึ่งมีลักษณะเฉพาะถิ่น มีเรื่องราวที่น่าสนใจทางประวัติศาสตร์ ซึ่งสามารถใช้เวลาท่องเที่ยวได้ในระยะเวลาสั้นภายใน 1-2 วันได้ จึงเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งสามารถมาเที่ยวได้ตลอดปี แต่จุดอ่อนของแหล่งท่องเที่ยวก็คือ พื้นที่จุดนี้อยู่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ พอสมควร ซึ่งนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ อาจเดินทางมาได้ไม่สะดวกนักในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ แต่ก็อยู่ในวิสัยที่จะเดินทางมาได้ ดังนั้นนักท่องเที่ยวเป้าหมายจึงควรเน้นที่กลุ่มนักท่องเที่ยวภายในตัวจังหวัด และจากจังหวัดใกล้เคียงเป็นอันดับแรก ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาส่งเสริมด้านการตลาด เช่น ชมรมการท่องเที่ยวเขาค้อ สำนักงานอำเภอเขาค้อ หรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การทำงานบริหารจัดการของชาวบ้านประสบผลสำเร็จอันนำผลประโยชน์มาสู่ท้องถิ่นได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา อุ่ยถาวร. 2545. คู่มือเลือก พายเรือแจวที่แก่งบางระจัน. อนุสาร อ.ส.ท. Young Traveller. 2 (10) : 12-13.
- กนิษฐา อุ่ยถาวร และคณะ. 2544. ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และเพชรบูรณ์. ส่วนวิจัยอุทยานแห่งชาติ และสัตว์ป่า. สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 44 น.
- กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2535. ภาพปลา และสัตว์น้ำของไทย. องค์การค้าของคุรุสภา., กรุงเทพฯ. 325 น.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2543. ทุ่งแสลงหลวง ภูหินร่องกล้า ป่าสน ทุ่งหญ้า และลานหินแห่งเทือกเขาเพชรบูรณ์. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)., กรุงเทพฯ. 159 น.
- คณะครู นักเรียน นิสิต และ PVC โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา). 2545. ท่องเที่ยวเพื่อค้นคว้าข้อมูล แมงกะพรุนน้ำจืด ต. หอนงแม่นา อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์. โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา)., เพชรบูรณ์.
- โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย. 2541. โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 220 น.
- จริญญา วงษ์พรหม. 2536. “การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในสหกรณ์ร้านค้า” รวมบทความและข้อเขียนในวาระครบรอบ 60 ปี ม.ร.ว. อภินันท์ รพีพัฒน์. สถาบันวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น : มกราคม
- จารุจินต์ นภิตะภักดิ์ และเกรียงไกร สุวรรณภักดิ์. 2544. คู่มือคู่มือเลือกในประเทศไทย. สำนักพิมพ์wana., กรุงเทพฯ. 320 น.
- ชนาธิป บุญยเกตุ. 2543. การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนด้วยเทคนิค RRA. เอกสารประกอบการอบรมเจ้าหน้าที่สนามองค์การแคร์นานาชาติ จังหวัดลำพูน. 40 น.
- ชยันต์ วรรณะภุติ. 2536. “การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย” คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. สถาบันวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น., ขอนแก่น. 23-25 น.
- ดร.ชนันท์ เอมพันธุ์ และสุรเชษฐ์ เชษฐมาต. 2539. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาอุทยานแห่งชาติกับนันทนาการ และการท่องเที่ยวในทศวรรษหน้าเพื่อทรัพยากรที่ยั่งยืน เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : แนวคิด หลักการ และความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในอุทยานแห่งชาติ, 27-28 พฤษภาคม 2539. กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ

เต็ม สมิตินันท์. 2544. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้. สำนักวิชาการป่าไม้. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 810 น.

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. 2543. การศึกษาวิเคราะห์ประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม. แผนงานสนับสนุนการดำเนินงานป่าชุมชนในประเทศไทย. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก, กรุงเทพฯ. 18 น.

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2544. “ท่องเที่ยวยั่งยืน (ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” อนุสาร อ.ส.ท. 42 (4) : 118-119 น.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. รายงานสรุปการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 1-5 น.

ศูนย์วิจัยป่าไม้. 2538. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีภาคใต้. ศูนย์วิจัยป่าไม้. คณะวนศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. 221 น.

Buckley, R. 1993. International Centre for Ecotourism Research (Research Report 1993). Gold Coast, ICER.

Cohen, J. and N.T. Uphoff. 1980. “Participation’s Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specificity” World Development (8 March 1980), : pp. 213-218.

Lekakul, B. and P.D. Round. 1991. A Guide to the Birds of Thailand. Sahakarn Bhaet Co., Ltd., Bangkok. 457 p.

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 2 ข่าวหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันจันทร์ที่ 19 สิงหาคม 2545 หน้า 32 เรื่องการทำเว็บไซต์
แมงกะพรุนน้ำจืดของเด็กนักเรียน โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาณุวิทยา) จังหวัดเพชรบูรณ์

‘2 จ๊าบ’ เจ้าไอเตี้ย

โรงเรียนเทศบาล 3 ชาณุวิทยา จ.เพชรบูรณ์ เป็นอีกโรงเรียนที่นำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในด้านการเรียนการสอน โดยเฉพาะการใช้อินเทอร์เน็ต จนทำให้เด็กนักเรียนโรงเรียนแห่งนี้ค่อนข้างจะมีความตื่นตัวในการใช้เทคโนโลยี

ด.ช.ราชัย ศิริมีดุษ อายุ 13 ปี และ ด.ช.จักรกฤต หิมสูงเนิน อายุ 12 ปี สองนักเรียนชั้น ม.2 นี้เป็นแบบอย่างที่ดี เพราะหลังจาก

ราชัย ศิริมีดุษ-จักรกฤต หิมสูงเนิน

ทำเว็บไซต์แมงกะพรุนน้ำจืด

รับไปประกวดพร้อม อ.สมรศักดิ์ เกตุเกตุชัย

นำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืด ของราชัย จ.เพชรบูรณ์ ที่นำมารวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์ เน้นจุดประสงค์จากงานไอที โดยทำเว็บไซต์จากข้อมูลที่ได้มาจากรีเสิร์ชของสัตว์น้ำจืดที่หายากของไทยนี้ ทำกิจกรรมจากโครงงานที่รวบรวมโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืดมาเผยแพร่ในแหล่งข้อมูลบนเว็บไซต์ได้แก่ เว็บไซต์ทำเว็บไซต์แมงกะพรุนน้ำจืดของราชัยและเพื่อนร่วมชั้นเรียน

ราชัยและเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้จัดทำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืด ซึ่งได้ทำเสร็จแล้ว และนำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืดมาประกวดโครงงานไอทีของโรงเรียนเทศบาล 3 (ชาณุวิทยา) จ.เพชรบูรณ์ และได้รับรางวัลชนะเลิศ โครงงานแมงกะพรุนน้ำจืดของราชัยและเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้จัดทำเว็บไซต์แมงกะพรุนน้ำจืด ซึ่งได้ทำเสร็จแล้ว และนำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืดมาประกวดโครงงานไอทีของโรงเรียนเทศบาล 3 (ชาณุวิทยา) จ.เพชรบูรณ์ และได้รับรางวัลชนะเลิศ

ราชัยและเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้จัดทำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืด ซึ่งได้ทำเสร็จแล้ว และนำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืดมาประกวดโครงงานไอทีของโรงเรียนเทศบาล 3 (ชาณุวิทยา) จ.เพชรบูรณ์ และได้รับรางวัลชนะเลิศ

กำลังปรับปรุงเว็บไซต์ โดยทีละเล็กละน้อย

ฐานนี้ ซึ่งนำแมงกะพรุนน้ำจืด มาลงคอมพิวเตอร์ให้ อ.สมรศักดิ์ เกตุเกตุชัย อาจารย์ชาณุวิทยาได้เห็นถึงความตั้งใจของนักเรียนที่นำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืดมาเผยแพร่ในแหล่งข้อมูลบนเว็บไซต์ได้แก่ เว็บไซต์ทำเว็บไซต์แมงกะพรุนน้ำจืดของราชัยและเพื่อนร่วมชั้นเรียน

ราชัยและเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้จัดทำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืด ซึ่งได้ทำเสร็จแล้ว และนำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืดมาประกวดโครงงานไอทีของโรงเรียนเทศบาล 3 (ชาณุวิทยา) จ.เพชรบูรณ์ และได้รับรางวัลชนะเลิศ

ราชัยและเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้จัดทำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืด ซึ่งได้ทำเสร็จแล้ว และนำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืดมาประกวดโครงงานไอทีของโรงเรียนเทศบาล 3 (ชาณุวิทยา) จ.เพชรบูรณ์ และได้รับรางวัลชนะเลิศ

ราชัยและเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้จัดทำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืด ซึ่งได้ทำเสร็จแล้ว และนำโครงงานแมงกะพรุนน้ำจืดมาประกวดโครงงานไอทีของโรงเรียนเทศบาล 3 (ชาณุวิทยา) จ.เพชรบูรณ์ และได้รับรางวัลชนะเลิศ

ภาคผนวกที่ 3 กำหนดการประชุมชาวบ้านหมู่บ้านทานตะวัน และหมู่บ้านหนองแม่นาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วมบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (สาขาหนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์

กำหนดการประชุม “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม
บริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (สาขาหนองแม่นา) จังหวัดเพชรบูรณ์” ครั้งที่ 1

4-5 กุมภาพันธ์ 2545

ณ ศาลาวัดหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

4 กุมภาพันธ์ 2545

- 09.00-09.30 กล่าวเปิดการประชุม โดยประธาน อบต. หนองแม่นา และผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำตัว
- 09.30-10.30 บรรยาย “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง” โดย กนิษฐา อู่ถาวร
- 10.30-10.45 พักร่าง
- 10.45-12.00 นำเสนอสรุปบทเรียนการจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอดีตที่ผ่านมา พูดคุย-วิเคราะห์ปัญหา-เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน
- 12.00-13.00 อาหารกลางวัน
- 13.00-13.30 บรรยาย “หลักการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ลักษณะภูมิศาสตร์ และระบบนิเวศ บริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง” โดย กนิษฐา อู่ถาวร
- 13.30-15.00 นำเสนอสรุปบทเรียนการศึกษาทรัพยากรของชุมชน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรของชุมชน และกิจกรรมพื้นบ้านของชุมชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พูดคุย-วิเคราะห์ปัญหา-เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน
- 15.00-15.15 พักร่าง
- 15.15-15.30 ชี้แจงเรื่องการทำแผนที่หมู่บ้าน และแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน
- 15.30-18.00 ปฏิบัติการภาคสนาม ร่วมกันทำแผนที่หมู่บ้าน และแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน
- 18.00-19.00 อาหารเย็น

5 กุมภาพันธ์ 2545

- 09.00-09.30 บรรยาย “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม” โดย กนิษฐา อู่ถาวร
- 09.30-10.30 ระดมความคิด / ร่วมกันวางแผนหรือแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 10.30-10.45 พักร่าง
- 10.45-11.15 บรรยาย “ความสำคัญขององค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” โดย ชลธิชา เชื้อบุญมี
- 11.15-12.00 ระดมความคิด / ร่วมกันวางแผนหรือแผนการทำงาน การจัดรูปองค์กรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ -ความคาดหวัง บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ
- 12.00-13.00 อาหารกลางวัน
- 13.00-15.00 ระดมความคิด / ร่วมกันวางแผนหรือแผนการทำงาน การจัดรูปองค์กรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ต่อ) -การจัดทำโปรแกรม กฎระเบียบในการท่องเที่ยว และการให้บริการนักท่องเที่ยว
- 15.00-15.15 พักร่าง
- 15.15-16.30 นำเสนอ “แผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม”
- 16.30-17.00 สรุปผล และปิดการประชุม

ภาคผนวกที่ 4 หนังสือขออนุญาตก่อตั้งชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน และแต่งตั้งคณะกรรมการฯ
ที่ชาวบ้านยื่นต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแม่นา

สำนักงานชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา- ทานตะวัน

13 กุมภาพันธ์ 2545

เรื่อง ขออนุญาตและแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา- ทานตะวัน

เรียน ท่านประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแม่นา

เนื่องด้วยชาวบ้านหนองแม่นาและชาวบ้านทานตะวัน ได้ร่วมกันจัดกลุ่ม รวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนซึ่งได้ร่วมกันทำประชาคมลงมติใช้ชื่อกลุ่มว่า ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา- ทานตะวัน ได้เข้ารับการอบรมเมื่อวันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ 2545 ณ ที่สำนักงานสงฆ์บ้านหนองแม่นา ซึ่งมีวิทยากรจากกองวิจัยและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกรมป่าไม้ นำโดยคุณกนิษฐา อุ้งถาวร เป็นผู้อำนวยการอบรมและพัฒนาคำบถหนองแม่นาคณะสหริชา เชื้อบุญมีร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ แก่ผู้เข้ารับการอบรม

ทางคณะกรรมการได้ร่วมกันแล้วเห็นสมควรให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหลักออกหนังสือแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานของกลุ่มตามสำเนาที่ถ่ายเอกสารแนบมานี้และออกหนังสือเชิญหน่วยงานส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานส่วนราชการมีท่านนายอำเภอเขาค้อ พัฒนาชุมชนอำเภอ เกษตรอำเภอ สาธารณะสุข และส่วนตำบลมีท่านกำนันตำบลหนองแม่นา ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแม่นา ทุกหมู่บ้าน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนหนองแม่นาพร้อมคณะครูทุกท่าน หัวหน้าคุ้มหนองแม่นา หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง หัวหน้าฐานป่าไม้ที่ 2 หนองแม่นา หัวหน้าสถานีอนามัยหนองแม่นา เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาให้กับกลุ่มชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา- ทานตะวัน

เพื่อที่จะได้ร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมีแก่บางระจัน เป็นต้นให้สัมฤทธิ์ผลดังเป้าหมายของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์สืบต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบขอความกรุณา พิจารณาอนุญาต

ขอแสดงความนับถือ

(นายเกรียงไกร สมณรินทร์)

ประธานชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา- ทานตะวัน

ภาคผนวกที่ 5 รายชื่อสมาชิกชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน

สมาชิกชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน (หมู่บ้านหนองแม่นา)

1. นายสมพงษ์ คุ่มคำ
2. นายหลาด ชันทอง
3. นายสำรวจ บำรุงฤทธิ์
4. นายสมาน กงกอง
5. นางภาคินี ทองคลัง
6. นายเจน จันทาคำ
7. นายสุรินทร์ สุขมี
8. นายรัชชัย อุดมอ่าง
9. นายโพธิ์ มีสุข
10. นายเกรียงไกร สมณรินทร์
11. นายสืบ เวชมะโน
12. นายสุวิทย์ สารมะโน
13. นายนิช เขาลาด
14. นายลูกเพชร ชองคำ
15. นายสมัย ชันเงิน
16. นายชัย ชันเงิน
17. นายสมาน ตั้งแต่ง
18. นายอุดม สิงห์ทอง
19. นางจันทร์ฟอง แก้วแจ่มจันทร์
20. นายสำรวจ เสาวรศ
21. นายช้อน บุญแอ
22. นายสด แก้วแจ่ม
23. นายอาจ แสงสีห์
24. นายวิเศษ วันทอง
25. นายวันดี สุพรม
26. นายผล ปาสิม
27. นางเปียง แข็งแรง
28. นางจารุณี วันมา
29. นางสุด ศรีบุตรา
30. นายอำนวย กันภัก
31. นางคือนริบ รัตนสุข

32. นายวิรัช ศรีสม
33. นายทุเรียน บุญมาทัน
34. นายแดง เสวสิทธิ์
35. นางอระศรี อินทร์ภู
36. นางแดง ประสมทรัพย์
37. นางชื่นชีวัน มิ่งใหญ่
38. นางนารี อ่อนโสม
39. นางชะม้อย เทพศรี
40. นายสมหมาย จิครน้อม
41. นายธานินทร์ กู๋จาน
42. นายมานะ มีสุข
43. นายจรัญ จันทรเคื้อย
44. นายมิตร เจริญน้อย
45. นางเป้า บุญแอ
46. นางพะเยาว์ บำรุงฤทธิ์
47. นายสุข วันทอง
48. นายเคชา เขียวลา
49. นายฟ่อน มีชัย
50. นายแสงทอง เสวสิทธิ์
51. นายคำรงค์ เพ็งชวนา
52. นางสุระ พิมพ์เสนา
53. นายหลั่น แก้วบ่อ
54. นายเพชร จันทรเพ็ญ
55. นายสมคิด เจริญน้อย
56. นายบัณฑิต เสนาบุษ
57. นายกลมพะไม วันทองสุข
58. นายเสน เจริญน้อย
59. นางสาวจิระนันท์ นิพวงลา
60. นายณรงค์ สมณรินทร์
61. นายจักรรินทร์ หล่อแหลม
62. นายราชน สมณรินทร์
63. นายสมพร ถึงห์ทอง
64. นายไพโรจน์ เสาวรส

65. นายเวียง เมืองเกิด

66. นายไพโรจน์ สมณรินทร์

สมาชิกชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน (หมู่บ้านทานตะวัน)

1. นายภานุศักดิ์ จันทนะชาติ

2. นายเกษม นิยมสุค

3. นายเดช ขวัญยาว

4. นายบัว ทองขาว

5. นายสาคร ชัยวัน

6. นายศิริกร ครุฑน่วม

7. นายจันทร์ดา มาคำ

8. นายเฉลิม นะจันตะ

9. นายชรินทร์ นะจันตะ

10. นายประเวช วันทอง

11. นายพร หนานไหว

12. นายบรรพต ร่องจิก

13. นายกล้า ชมหมี่

14. นายสงค์ วงษ์แสง

15. นายลบ วังศิริ

16. นายสีไพร แก้วทา

17. นายหวิน หนานไหว

18. นายมนัส เพ็ญเขียว

19. นายคำตัน เจริญสุข

20. นายอาทิตย์ ประพันธ์

21. นายชนทนา เพตะลา

22. นายวุฒิพงษ์ ลือชา

23. นายสุธรรม นะจันตะ

24. นายหว่า เครือศรี

25. นายบุญรวม เสวติสิทธิ์

26. นายป้อม วิไลศรี

27. นายไพศาล แพรชื่น

28. นายสมัย หนานไหว

ภาคผนวกที่ 6 การจัดคิวพาหเรือของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทาดะวัน

- คิวที่ 1 นายประมิตร เจริญน้อย
- คิวที่ 2 นายประเวช วันทอง
- คิวที่ 3 นายสมพงษ์ คุ่มคำ
- คิวที่ 4 นายผล ปาสิม
- คิวที่ 5 นายจรูญ จันทร์เตี้ย
- คิวที่ 6 นายอุดม สิงห์ทอง
- คิวที่ 7 นายสมหมาย จิตรน้อย
- คิวที่ 8 นายชัย ขันเงิน
- คิวที่ 9 นายสมาน กงทอง
- คิวที่ 10 นายหลาด ขันทอง
- คิวที่ 11 นายพื่อน มีชัย
- คิวที่ 12 นายเวียง เมืองเกิด
- คิวที่ 13 นายไพโรจน์ เสาวรส
- คิวที่ 14 นายแสงทอง เสวสิทธิ์
- คิวที่ 15 นายสมพร สิงห์ทอง
- คิวที่ 16 นายไพโรจน์ สมณรินทร์
- คิวที่ 17 นายราชน สมณรินทร์
- คิวที่ 18 นายสุรินทร์ สุขมี

ภาคผนวกที่ 7 การจัดคิวบ้านพักสำหรับอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทาดะวัน

- คิวที่ 1 นายประเวช วันทอง
- คิวที่ 2 นายเกรียงไกร สมณรินทร์
- คิวที่ 3 นายสมพงษ์ คุ่มคำ
- คิวที่ 4 นางอระศรี อินทร์ภู
- คิวที่ 5 นายอุดม สิงห์ทอง
- คิวที่ 6 นายหลาด ขันทอง

ภาคผนวกที่ 8 การจัดคิวทำอาหารบริการนักท่องเที่ยวของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน

- คิวที่ 1 นายสมหมาย จิตรน้อม
- คิวที่ 2 นายอุดม สิงห์ทอง
- คิวที่ 3 นายประเวช วันทอง
- คิวที่ 4 นายเกรียงไกร สมณรินทร์
- คิวที่ 5 นายสุวิทย์ สารมะโน

ภาคผนวกที่ 9 การจัดคิวของคณะกรรมการชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน เพื่อทำหน้าที่จัดคิว

- คิวที่ 1 นายหลาด ชันทอง
- คิวที่ 2 นายสมพงษ์ คุ่มคำ
- คิวที่ 3 นายสมหมาย จิตรน้อม
- คิวที่ 4 นายเกรียงไกร สมณรินทร์

ภาคผนวกที่ 10 บัญชีเงินฝากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ชื่อบัญชี "กลุ่มชุมชนคนรักป่า
หนองแม่นา-ทาดะวัน"

คำเตือน โปรดใช้ใบนี้เพื่อถอนเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาทำพอ 3 หมู่ 12 ตำบลท่าพุด อำเภอ ไชยพระบูรณ์ จังหวัดพระบูรณ์ โทร. (056) 364087, 364097.	
 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาทำพอ ธนาคารของรัฐ	
วันที่รับเงิน วันที่รับเงิน	วันที่รับเงิน วันที่รับเงิน
วันที่รับเงิน - 2563/07/01	
เลขที่บัญชี ๐๐ ๑๘ ๑๐๐	วันที่รับเงิน วันที่รับเงิน

ภาคผนวกที่ 11

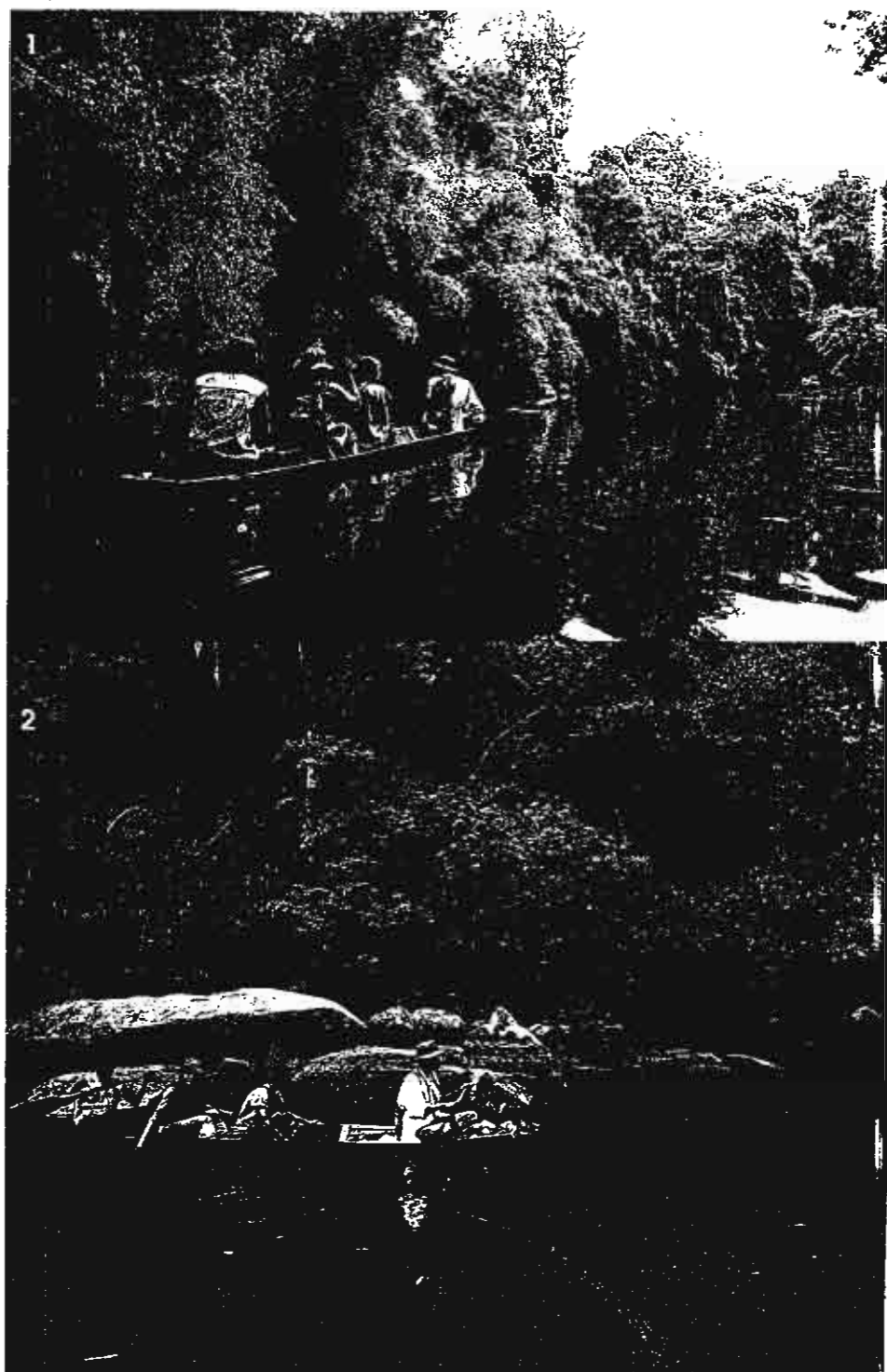
บทความเผยแพร่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน
(ตีพิมพ์ในนิตยสาร อ.ส.ท. Young Traveller ปีที่ 2 ฉบับที่ 10 มิถุนายน 2545 หน้า 12-13)

พายเรือแจว ที่แก่งบางระจัน

แสงแดดอุ่นในยามสายจัดจ้าน เพียงพอที่จะเชิญชวนให้มีเสื้อสีสดใสลอยดลไสมาเกาะอาบแดดอยู่ตามเกาะทรายกลางน้ำ ริมฝั่งน้ำ และโขดหิน บ้างก็บินว่อนดูเหมือนกลีบดอกไม้ปลิวอยู่เหนือลำน้ำ ท่ามกลางบรรยากาศที่แจ่มใสของแก่งบางระจันในวันที่ 4 เมษายน คณะสำรวจผีเสื้อพายเรือแจวห้าลำ ซึ่งประกอบด้วย นักวิจัยจากกรมป่าไม้ นักวิจัยชาวบ้าน ผู้เป็นสมาชิกของชุมชนคนรักป่าหนองแม่ทานตะวัน หนุ่ยและหนู สองสาวผู้สังเกตการณ์จากบริษัทเดอะล่อนทัวร์ และคุณเกรียงไกร สุวรรณภักดี วิทยากรประจำคณะได้ล่องลำน้ำเข็กขึ้นไปเหนือแก่งบางระจันด้วยความสบายใจ

แก่งบางระจันเป็นแก่งขนาดใหญ่อยู่ติดกับแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ลำน้ำเหนือแก่งเป็นลำน้ำนิ่งไหลเอื่อยช้า มีระยะทางสำหรับล่องเรือพายขึ้นไปได้ประมาณ 3 กม.

การสำรวจครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยใน “โครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม บริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (สาขาหนองแม่ทาน) จังหวัดเพชรบูรณ์” ซึ่งดำเนินการวิจัยโดยกรมป่าไม้ โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ภาคเหนือ) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อนำมาใช้กำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับประเทศ

ผลของการสำรวจผีเสื้ออย่างคร่าวๆ ในวันนี้ เราพบผีเสื้อกลางวันไม่ต่ำกว่า 50 ชนิด อย่างเช่น ผีเสื้อจระก้า ผีเสื้อ เหลืองหนามใหญ่โคนปีกดำ ผีเสื้อ หนอนกะหล่ำ ผีเสื้อเนร ผีเสื้อสะพายฟ้า ผีเสื้อหางติ่ง ผีเสื้อหนอนจำปี ผีเสื้อ หางมังกร ผีเสื้อหางดาบ ผีเสื้อหางพลั่ว ผีเสื้อแผนที่ ฯลฯ รวมทั้งผีเสื้อหายาก อีกสองชนิด คือ ผีเสื้อจันทราและผีเสื้อ ไกเซอร์ดำด้วย นอกจากผีเสื้อแล้ว เรา ยังพบนกและพรรณไม้ที่น่าสนใจอีก หลายชนิด ซึ่งทีมสำรวจชุมชนคนรักป่าฯ ได้สำรวจไปก่อนหน้านี้แล้ว เพื่อรวบรวมไว้เป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่น

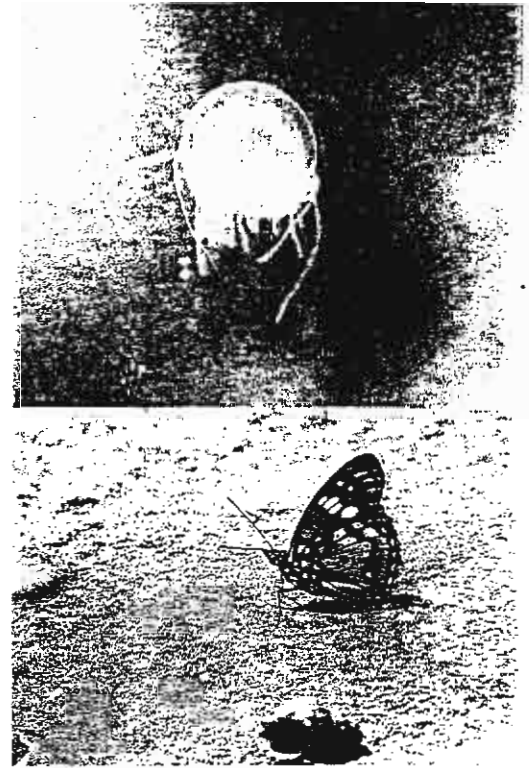
ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน เกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวบ้านจาก สองหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหนองแม่นา และหมู่บ้านทานตะวัน ซึ่งอยู่ใกล้อุทยาน แห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ชาวบ้านทั้งสอง หมู่บ้านจึงมีอาชีพเสริมเป็นลูกหาบ บริการนักท่องเที่ยวที่มาอุทยานฯ ภาพ เก่าๆ เช่น นัฏหาคารลัดลอดตัดไม้หอม ปัญหาคารลัดลอมขโมยลูกนกหรือ สัตว์น้ำมาขาย แม้จะยังไม่ปลอดภัยไป เสียทีเดียว แต่ในวันนี้ชาวบ้านก็เริ่ม ตระหนักแล้วว่า การรวมพลังกันภายใน ชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อช่วยกันดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ทรัพยากร อย่างรู้คุณค่า จะเป็นหนทางเดียวที่จะ ช่วยหล่อเลี้ยงปากท้องให้ชุมชนยั่งยืน อยู่ได้

สายน้ำไหลเอื่อยๆพาเรือพายล่อง ไปอย่างนิ่มนวล ชวนให้ชื่นชมกับธรรม ชาติทั้งสองฝั่งลำน้ำได้อย่างเพลินใจ เรา จะเห็นดงโชน (เหินชนิดหนึ่ง) ดงหญ้า ไม้กวาด กลุ่มต้นค้อ เถามะตูมกา ผลแดงสด ดงเต็งตานี ไทร และต้นกุ่มน้ำ บางช่วงเรือล่องลำน้ำผ่านหมู่ไผ่ดกที่ เหมือนถูกจัดวางไว้ มีเกวียนโย่งยาง

จากหมู่บ้านไม้ใหญ่ แสงแดดอ่อนลอดผ่าน เงามไผ่ดูน่ารื่นรมย์ อาจทำให้ใครบางคนรู้ ลึกจำเียนไปถึงหัวใจ ลำน้ำนี้ไม่เรียบเหว งด้วยมีผู้ปลูกปลาอยู่หลากหลายชนิด ส่วน หอยก้นดัดและแมงกะพรุนน้ำจืดตัวจิ๋ว (ที่เพิ่งถูกค้นพบเมื่อเร็วๆนี้) ก็ยังคงเป็น ชีวิตที่เป็นปริศนา เนื่องจากไม่พบในลำน้ำ อื่นใด นอกจากลำน้ำแห่งนี้

การพายเรือแจวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ น่าสนใจอย่างมาก เพราะนับวันมันจะถูก แทนที่ด้วยรถยนต์จนแทบจะไม่พบเห็น เรือแจวเสียแล้ว เรือพายที่เรานำมาใช้นี้ เป็นเรือที่ชาวบ้านมีอยู่เพื่อใช้หาปลาใน ลำน้ำเข็ก ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ ใน อนาคตอันใกล้ ชุมชนคนรักป่าฯ จะนำ เรือเหล่านี้มาใช้สำหรับการท่องเที่ยวเชิง นิเวศ เพื่อความยั่งยืนของชุมชนเอง เพราะนอกจากจะได้รายได้เสริมอีกทาง หนึ่งแล้ว มันยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ศึกษา เรียนรู้ธรรมชาติร่วมกันกับนักท่องเที่ยวด้วย ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มพลังแนวร่วม ช่วย กันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายใน ท้องถิ่นได้

การพายเรือแจวในวันพักผ่อนอันแสน ลาย ช่วยผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้าให้หายไปกับสายน้ำ แต่พายเรือ แจวที่ไหนจะเหมือนที่แก่งบางระจัน ที่จะได้ดูผีเสื้อ ตูนก และชื่นชมกับธรรมชาติ ป่าเขาลำเนาไพรได้อย่างเต็มอิ่ม จนอด ไม่ได้ที่จะชวนเพื่อนสนิทและคนรู้ใจให้ไป เที่ยวด้วยกัน และขอบอกต่อท่านทั้ง หลายที่สนใจจะไปพายเรือแจวดูผีเสื้อที่ แก่งบางระจัน สามารถติดต่อได้ที่ชุมชน คนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน หมู่บ้าน หนองแม่นา ต.หนองแม่นา อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ หรือที่คุณเกรียงไกร สม นรินทร์ (ประธานชุมชนคนรักป่าฯ และ ประธานชมรมทหารผ่านศึก ต.หนองแม่นา โทร. 0-5672-9600

- 1-2. ล่องเรือชมธรรมชาติสองฝั่งลำน้ำเข็ก ด้วยผีพายของ สมาชิกชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน
3. แมงกะพรุนน้ำจืด สัตว์น้ำขนาดเล็ก (20-30 มม.) ที่พบบริเวณลำน้ำเข็ก ใกล้หมู่บ้านหนองแม่นา
4. ผีเสื้อจันทรา หนึ่งในผีเสื้อหายาก ที่พบบนโขดหิน กลางลำน้ำเข็ก

เสียงหัวเราะร่วนแข่งกับเสียงนกร้อง ในลำน้ำเข็ก สาวน้อย เธอเฝ้าพายมา จากที่หวด (ชาวบ้านที่อยู่ประจำเรือ) กำลังสนุกอยู่กับการพายเรือ ส่วนสาวหนู เธอกำลังเพลินอยู่กับการดูผีเสื้อชนิดใหม่ๆ ทั้งสองสาวหัวเราะชอบใจเมื่อได้ยินเสียง ร้องเพลงลูกทุ่งสไตล์สาวของที่หวด ผู้เป็นศิลปินประจำเรือร้องเจ๊ยแจ้วไม่เลิก พายเรือไป ดูผีเสื้อไป อย่างน้อยก็น่าจะ ทำให้อากาศในเดือนเมษายนร้อนนี้ เย็นลงไปได้มากทีเดียว

ประวัติคณะผู้วิจัย

นางสาวกนิษฐา อู่ถาวร

ตำแหน่ง นักวิทยาศาสตร์ 5

การศึกษา วท.บ. (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ปี 2536)

วท.ม. (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ปี 2543)

หน่วยงาน กลุ่มวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ผลงาน

1. วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเพื่อเปรียบเทียบการเลือกกินอาหารของนกเงือกที่อยู่ในพื้นที่อาศัยเดียวกันในช่วงฤดูผสมพันธุ์ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี” มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ปี 2543)
2. เอกสารวิจัยเรื่อง “ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และเพชรบูรณ์” กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (ปี 2544)
3. เอกสารวิจัยเรื่อง “การศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูเรือ จังหวัดเลย” กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (ปี 2544)

นายบวรรักษ์ เชนฐสิงห์

ตำแหน่ง นักวิชาการป่าไม้ 4

การศึกษา วท.บ. (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ปี 2539)

หน่วยงาน กลุ่มคุณสมบัติและวิศวกรรมโครงสร้างผลิตภัณฑ์ป่าไม้ สำนักวิจัยเศรษฐกิจและผลิตผลป่าไม้ กรมป่าไม้

ผลงาน

1. เอกสารวิจัยเรื่อง “ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และเพชรบูรณ์” กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (ปี 2544)
2. เอกสารวิจัยเรื่อง “การศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูเรือ จังหวัดเลย” กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (ปี 2544)

นางอัญชลี นครไชย

ตำแหน่ง นักวิชาการป่าไม้ 3

การศึกษา วท.บ. (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ปี 2541)

หน่วยงาน สำนักงานป่าไม้จังหวัดราชบุรี กรมป่าไม้

ผลงาน

1. เอกสารวิจัยเรื่อง “ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และเพชรบูรณ์” กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (ปี 2544)
2. เอกสารวิจัยเรื่อง “การศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูเรือ จังหวัดเลย” กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (ปี 2544)

นายเกรียงไกร สมณรินทร์

อายุ 51 ปี

อาชีพ ค้าขาย

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

ที่อยู่ 58 หมู่ 6 ต. หนองแม่นา อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์ 67270

ตำแหน่งทางสังคม

- ประธานชมรมทหารผ่านศึกตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- ประธานชุมชนคนรักป่า hnองแม่นา-ทานตะวัน ตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- เลขานุการชมรมทหารผ่านศึกอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
- คณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศ.อ.ช.) ตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์

นายหลาด ชันทอง

อายุ 43 ปี

อาชีพ ทำไร่

การศึกษา ประถมศึกษาตอนต้น (ป.4)

ที่อยู่ 29 หมู่ 6 ต. หนองแม่นา อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์ 67270

ตำแหน่งทางสังคม

- อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- รองประธานชุมชนคนรักป่า hnองแม่นา-ทานตะวัน ตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- ผู้ช่วยเลขานุการชมรมทหารผ่านศึกตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- กรรมการกองทุน กข. คจ.

นายสมพงษ์ ตุ่มคำ

อายุ 42 ปี

อาชีพ ทำไร่

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) , นักธรรมโท

ที่อยู่ 41 หมู่ 6 ต. หนองแม่นา อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์ 67270

ตำแหน่งทางสังคม

- อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- เற்றுญญิกชุมชนคนรักป่า hnองแม่นา-ทานตะวัน ตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- ประชาสัมพันธ์ชมรมทหารผ่านศึกตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- ประชาสัมพันธ์ชมรมทหารผ่านศึกอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
- ประธานศูนย์สาธิตการตลาดบ้าน hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- คณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศ.อ.ช.) ตำบล hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- ประชาสัมพันธ์กลุ่มกองทุนฟื้นฟูเกษตรกร

สมาน กงกอง

อายุ 60 ปี

อาชีพ ทำไร่

การศึกษา ประถมศึกษาตอนต้น (ป.4)

ที่อยู่ 53/3 หมู่ 6 ต. หนองแม่นา อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์ 67270

ตำแหน่งทางสังคม

- กรรมการหมู่บ้าน hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- หัวหน้าชุดสำรวจ ชุมชนคนรักป่า hnองแม่นา-ทานตะวัน จังหวัดเพชรบูรณ์

สุรินทร์ สุขมี

อายุ 44 ปี

อาชีพ ทำไร่

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

ที่อยู่ 39 หมู่ 6 ต. หนองแม่นา อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์ 67270

ตำแหน่งทางสังคม

- ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้าน hnองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์
- ประชาสัมพันธ์ชุมชนคนรักป่า hnองแม่นา-ทานตะวัน จังหวัดเพชรบูรณ์

- ประธานกองทุน กข. คจ.
- เลขานุการกองทุนหมู่บ้าน
- ประธานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

บรรพต ร่องจิก

อายุ 42 ปี

อาชีพ ทำไร่

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6)

ที่อยู่ 10 หมู่ 5 ต. หนองแม่นา อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์ 67270

ตำแหน่งทางสังคม

- ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านทานตะวัน จังหวัดเพชรบูรณ์
- ประธานกองทุน กข. คจ.
- ประธานกองทุนหมู่บ้าน
- ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ

เกษม นิมสุค

อายุ 32 ปี

อาชีพ ทำไร่, รับจ้าง

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

ที่อยู่ 11 หมู่ 5 ต. หนองแม่นา อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์ 67270

ตำแหน่งทางสังคม

- เลขานุการกองทุนหมู่บ้าน
- เลขานุการประชาคมหมู่บ้าน
- กรรมการสหกรณ์ร้านค้าหมู่บ้านทานตะวัน
- เลขานุการชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา-ทานตะวัน จังหวัดเพชรบูรณ์